host 7

magdaléna platzová —— brno, brno —— blatný

měsíčník pro literaturu a čtenáře

září 2013 —— cena 89 Kč

Ilustrace na obálce a doprovod zářijového čísla | Eva Maceková

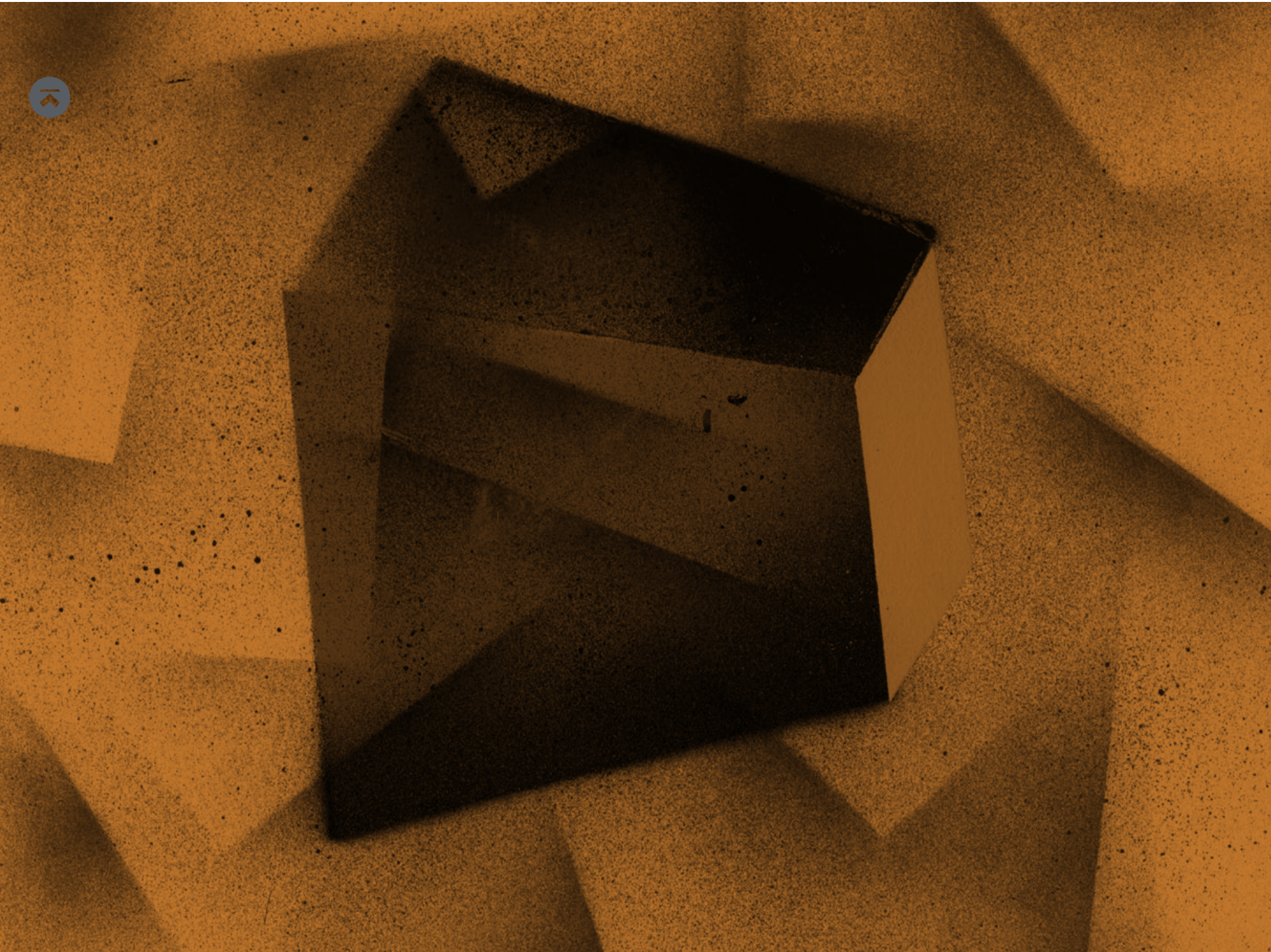

host

Matně si vybavuji jeden ze seminářů svého vysokoškolského studia. V učebně nás bylo jen pár a společně s postarším vousatým podivínem jsme se pokoušeli formulovat obecnou teorii náboženství. Ostatně religionistiku už jsme studovali několik měsíců, věděli jsme, že evangelium jest radostná zvěst nebo že sanskrtský termín dharma lze do češtiny pěkně převést starým slovem držmo. Do třídy svítilo odpolední slunce, odskakovalo od nalakovaných lavic a my se *to* pokoušeli vymyslet: teorii náboženství. Po čase se nám z úst začaly sypat stavební kameny: mýtus, dogma, rituál, církev, praxe, věrouka, instituce, ortodoxie, mystérium, konverze… Postarší vousatý podivín vše zapisoval na tabuli a pak nás vyzval, ať ty kameny použijeme na stavbu. I spojili jsme hned mýtus s rituálem a církev s věroukou, ale dál jsme nevěděli, nepasovalo to k sobě nebo jsme neměli pojivo. Podivín se spokojeně usmál: „Náboženství je totiž příliš komplexní záležitost, než aby je mohla postihnout jedna obecná teorie.“ Pak přešel k oknu, pohlédl na ulici a dodal: „Náboženství je jako Brno. Jen zkuste vytvořit nějakou obecnou teorii Brna…“
Aktuální číslo *Hosta* k tomu má jen kousek. Přinášíme Vám téma Brno, jehož součástí je vážně míněná studie i steampunkový komiks, v couleru najdete texty brněnských bardů Milana Uhdeho, Ivana Blatného či Jiřího Kratochvila. V titulním rozhovoru sice spisovatelka Magdaléna Platzová hovoří o New Yorku, ale tím se vůbec nenechte vyvést z míry. Žít Brno!

Příjemné čtení přeje **Jan Němec**

Host — měsíčník pro literaturu a čtenáře
Číslo 7 | 2013, ročník XXIX
vyšlo v Brně 16. září 2013

Radlas 5, 602 00 Brno
tel.: 733 715 765
tel./fax: 545 212 747
redakce@hostbrno.cz
www.hostbrno.cz

Miroslav Balaštík | šéfredaktor
Martin Stöhr | zástupce šéfredaktora
Marek Sečkař | redaktor
Jan Němec | redaktor
Eva Klíčová | redaktorka
Magdaléna Čechová | jazyková redaktorka
Petr M. Dorazil | sazba, technický redaktor
Ivana Motrincová | tajemnice redakce

Redakční rada | Petr Bilík, Pavel Hruška, Petr Hruška, Anna Kareninová, Aleš Palán, Martin Pilař, Tomáš Reichel, Vladimír Svatoň, Jan Štolba, Jiří Trávníček

Grafická úprava | Martin Pecina
Písma | Tabac & Comenia Sans (Suitcase Type Foundry)
Ilustrační doprovod a obálka | Eva Maceková
Tisk | Tiskárna Grafico, s. r. o., Opava

Vydává Spolek přátel vydávání časopisu Host (IČO 48 51 48 53) & Host — vydavatelství, s. r. o., s laskavou finanční podporou Ministerstva kultury ČR a statutárního města Brna

Člen sítě kulturních časopisů Eurozine (www.eurozine.com) eurozine

Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod číslem MK ČR E 6632 ISSN 1211-9938
Vychází 10 čísel za rok (kromě července a srpna)

Roční předplatné 690 Kč (půlroční 345 Kč)

Distribuuje Kosmas, s. r. o., Lublaňská 34, 120 00 Praha, tel.: 222 510 749, www.kosmas.cz
Předplatné na adrese redakce
Zasílání předplatného zajišťuje firma 5P agency, s. r. o., Masarykova 18, 664 42 Modřice, tel.: 545 425 241
cena 89 Kč, předplatné 69 Kč

Nevyžádané texty nevracíme ani nelektorujeme. Doporučujeme zasílat je klasickou poštou s uvedením zpáteční adresy.

HOST

krátce
4 **vzpomínka** Zaslechnu jejich hlas i v sídle věčného odpočinku… Za Zdeňkem Rotreklem a Věroslavem Mertlem (Jaroslav Med)
5 **setkání** Má setkání s Ivanem Blatným (Karel Fuksa)

osobnost
9 Nejlépe je mi v dvoudomosti. S Magdalénou Platzovou o přesazení do New Yorku, zpochybnění vlastního psaní a aktuálnosti anarchistických myšlenek

šlosarka
15 Akademici

kalendárium
16 Libor Vykoupil: Patafyzik Alfred Jarry

názor
17 Marek Sečkař: Vítej, věku lyrický!

téma
19 Rostislav Koryčánek: Meze urbanismu. Brno — rytmy a naděje, iluze a spodní proudy
27 Barbora Antonová: Brno — město, které není
30 Patrik Linhart a Petr Stejskal: Lola kráčí Brnem. První fotokomiks o Brně ve stylu steampunku, dieselpunku, atombordelpunku, nowpunku, stonepunku, elfpunku, mythpunku a punkpunku
43 Patrik Linhart: Vytvořit fotokomiks
45 Co pro tebe v současné době vystihuje atmosféru Brna?

k věci
48 Sylva Ficová: Twittertura. Jak vměstnat literaturu do 140 znaků

deník spisovate
52 Viktor Horváth: Ceny

druhá řada
53 Bianca Bellová: Paní Dallowayová řekla větu o květinách

rozhovor

54 Přežijí silní nebo zvláštní. S Evou Kaiserovou o postsocialistických story a českém knižním trhu

historie

58 Jan Lukavec: Moskva, Slované a probuzení lidství. Obraz Moskvy v dílech českých autorů posledních dvou staletí

KRITIKY A RECENZE

kritiky

64 Eva Klíčová: Toto není dýmka aneb Ze soukromých dějin anarchismu
Magdaléna Platzová: Anarchista

66 Jiří Trávníček: Výchova muže v Brandýse
Petr Kukal: Deník muže ve středních letech

68 Kryštof Špidla: Postava usmýkaná románem
Olga Walló: Muž, který polykal vítr

70 Marián Pčola: Životopis jedné epochy
Sergej Lebeděv: Hranice zapomnění

recenze

72 Alena Nádvorníková: Poesie

73 Milan Uhde: Objevy pozdního čtenáře. „Druhé čtení“ českých autorů od Máchy k Havlovi

74 Pavel Gotthard: Léky smutných

75 Marek Orko Vácha — Karel Satoria: Život je sacra zajímavej

76 Paweł Huelle: Poslední večeře

77 Jan Suk: Jména v soumraku času

78 Ermanno Olmi: Rozhovory

79 Vít Vlnas: Jan Nepomucký. Česká legenda

80 Lubomír Doležel: Život s literaturou. Vzpomínky a rozhovory

81 Patrick deWitt: Bratři Sesterové

82 Beate Grimsrudová: Blázen svobodný

telegraficky

83 Ladislav Pušl: Zevnitř ven a opět dovnitř

ČTENÍ NA ZÁŘÍ

beletrie

87 Co na sebe vím. Ze vzpomínek Milana Uhdeho

95 Harmony. Z nepublikovaných básní (a jejich fragmentů) z rukopisné pozůstalosti Ivana Blatného

106 Nevyužité básně. Komentář Jana Šmardy

110 Jiří Kratochvil: Matýsek a Evička

117 Malé milostné slohy (Ivana Blatného)

126 hostinec

vzpomínka

Zaslechnu jejich hlas i v sídle věčného odpočinku… *Za Zdeňkem Rotreklem a Věroslavem Mertlem*

V letošním roce utrpěla česká literatura výraznou ztrátu. Z tohoto světa odešli dva spisovatelé — básník, prozaik a esejista Zdeněk Rotrekl (1920—2013) a prozaik a esejista Věroslav Mertl (1929—2013); oba moji přátelé, na něž mohu už jen vzpomínat. A děkovat za dar jejich přátelství. Spojnicí našeho přátelství byl vztah ke křesťanským hodnotám, jež jsme vyznávali, byť každý z nás v jiné prožitkové rovině.

Zdeňka Rotrekla jsem před listopadem 1989 znal pouze z jeho samizdatové tvorby, byť mi byl znám jeho tragicko-heroický životní osud. K Věroslavu Mertlovi mě zavál osud na sklonku šedesátých let, kdy byl v čase jistého kulturního uvolnění šéfredaktorem značně nekonformního časopisu *Arch*, vydávaného českobudějovickým nakladatelstvím Růže. A do tohoto časopisu, byť vyšlo jen několik čísel, než byl zlikvidován, jsem přispíval, a tak vzniklo mé celoživotní přátelství s Věroslavem Mertlem.

Po listopadu 1989, v onom osvobodivém výbuchu mnoha tvůrčích aktivit, jsme se setkali s Rotreklovou osobností nejprve v jeho *Akordu*, vystupujícím ze samizdatu, a pak zejména v Proglasu, vytvářejícím jedno z center brněnské kultury. A právě zde jsem se poprvé osobně setkal a velmi brzy přátelsky sblížil se Zdeňkem Rotreklem. Zdeněk byl vždy ve středu dění, nejen v redakční radě Proglasu, vršící jeden námět za druhým, jako by chtěl dohnat ona léta, kdy byl odsouzen k zapomenutí. Byť se s Věroslavem Mertlem občas v Proglasu setkávali a byli si blízcí svou katolicitou, svým naturelem se výrazně lišili. Zatímco Zdeněk Rotrekl byl gejzírem tvůrčích nápadů a reminiscencí na dobu halasovsko-zahradníčkovskou, Mertl, hledící na Rotrekla s jakousi nedeklarovanou úctou a obdivem, byl nabytou svobodou stále více přitahován ke svému pracovnímu stolu, kde vznikaly jeho prózy a stálé deníkové komentáře doby.

Vzpomínám-li na Zdeňka Rotrekla — zvláště jsme se sblížili, když jsme oba seděli v radě Obce spisovatelů a on u mě občas přespával —, vždy jej vidím jako vášnivého diskutéra a komentátora s jeho výraznou gestikulací, přerušovanou často pouze péčí o hořící cigaretu. Vzpomínky a úvahy se hrnuly v nepřetržitém toku a zvláště jeho vzpomínání na drastickou dobu věznění, kdy byl zpočátku odsouzen k trestu smrti, mě i mou

Zdeněk Rotrekl po návratu z vězení rozsvěcuje výstražné lucerny u brněnských výkopů

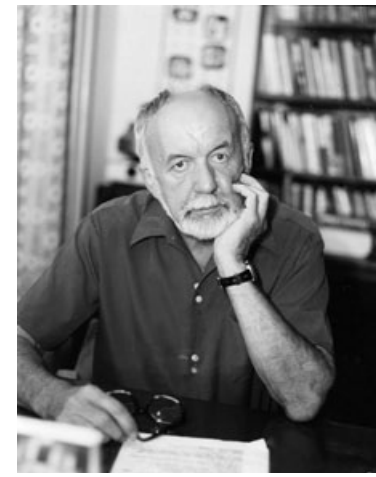

Věroslav Mertl

ženu doslova přimrazilo k židli. Ale nikdy z něho nevyvěrala nenávist, vždy, i v těch nejtemnějších chvílích, nalézal paprsek naděje. Tím byla jeho neotřesitelná víra, jeho stálé opakování, že právě z tohoto utrpení, z těchto obětí, vyroste naše budoucí svoboda. I v našich nočních hovorech o poezii a umění jsem v něm nepřestával vidět přímo prototyp lidského heroismu, který si v ničem nezadal s totalitní mocí, a to za cenu mnohdy dost strastiplného živobytí. Přítel Mertl byl v mnoha směrech Rotreklovým protipólem. Proti Zdeňkově lidské i mediální angažovanosti byl Věrek Mertl bezmála prototypem jihočeského venkovana, které jen s vypětím všech sil opouštěl své vesnické tuskulum. Jeho občasné příjezdy do Prahy, kdy u mne také nocoval, byly provázeny jakousi nervozitou, jako by už chtěl být zase doma ve své radostické chalupě, kde jsem s ním strávil bezpočet krásných dní. Oproti Zdeňkovi neprošel totalitní torturou, byl příslušníkem takzvané šedé zóny, mohl publikovat i v časech normalizace. Nicméně i když pracoval v sekretariátu Československé strany lidové, vábivým režimním svodům

nepodlehl; svou literární tvorbou, byť odsouvanou oficiálními kruhy na okraj, toužil dávat lidem naději v křesťanské jistoty. Byl to idylik s dobrým srdcem, o jeho stálém vnitřním sporu s dobou i o jeho životních prožitcích snad nejlépe vypovídají jeho deníky *Kruhy pod očima*, patřící k mým nejoblíbenějším Mertlovým pracím.

Jak šel čas, přátelství neubývalo, spíše se naplňovalo četnou korespondencí a v poslední době i množstvím telefonátů, ve kterých jsme se vzájemně ujišťovali, že ještě žijeme. Až nadešel letošní rok a telefony oněměly… A já jsem si při této příležitosti vzpomněl na slova Bohuslava Reynka z nekrologu na Josefa Floriana, když se dozvěděl, že zemřel. Vytanula mu v duchu otázka, že teď už si s Florianem nikdy nepromluví, ale v duši se mu důrazně ozval hlas, že teď právě ano. Snad i já, až se budu probírat díly těchto svých dvou přátel, zaslechnu jejich hlas, který mne přesvědčí o jejich živoucí existenci i v sídle věčného odpočinku.

Jaroslav Med

---

setkání
Má setkání s Ivanem Blatným

Ivanu Blatnému se dívám do tváře každý den několikrát, když z našeho domu číslo 6 na Obilním trhu, kde téměř celý život přebývám, jdu kolem pověstné „čtverky“, kde léta žil on. Na domě je umístěna pamětní deska s Ivánkovým reliéfním portrétem, zdařilé dílo Milivoje Husáka. Básníkova tvář vyzařuje vnitřní jas, nostalgii i smíření s pomíjivostí krás tohoto světa. A je zároveň trochu i portrétem celého rodu Blatných i bratranců a strýců Šmardů. S mnohými z nich jsem v různých obdobích života spolupracoval. Ostatně Blatného neteř, pečlivá dětská lékařka, má svou ordinaci v čísle 9, pět domů směrem k hospodě U Čápa…

• • •

Seděl jsem prý ve vysoké dětské židli v našem bytě na Obilním trhu v Brně, maminka mě poprvé stříhala (tehdy jsem měl ještě dost vlasů), Josef Kainar to pozoroval a druhý den donesl báseň „Stříhali chlapečka malého“. Vedle něj u stolu seděli: překladatel francouzské poezie Adolf Kroupa, spisovatel Jiří Plachetka a romantický krasavec Ivan Blatný, básnická kometa města Brna a miláček žen. („Zajímaly mě tehdy jenom básničky a ženské,“ řekl mi po letech.) Všichni konzumovali něco z vyhlášené kuchyně mojí matky a zřejmě se chystali odejít na nějakou bouřlivou komunistickou schůzi. (O Plachetkovi to tvrdit nemohu.) Blatný s Kainarem bydleli v čísle 4, v domě, který patřil dědečkovi Blatného z matčiny strany, optiku Klíčníkovi. Domácnost jim vedla Kainarova matka. Často k nim zavítal Vítězslav Nezval a Oldřich Mikulášek, z pražských hostů zde příležitostně přespal filozof Patočka a jiní. Zdejší večírky byly legendární. (Adolf Kroupa mi po letech vyprávěl, jak Blatný o půlnoci otevřel dokořán okno do ztichlého Obilního trhu a hlasitě volal: „Všechny kurvy sem!“ Stolař z velké dílny, která stále ve dvoře „čtverky“ a kde se prý rok učil řemeslu i Klement Gottwald, musel při opravě rozviklaných kanapí v bytě Ivana Blatného uklidit nejprve hromady prezervativů. Ještě nutno dodat, že mu tuto dílnu po osmačtyřicátém roce znárodnili, potom tam byl vedoucím brigády socialistické práce a po listopadu 1989 ji restituoval.)

• • •

V březnu 1948 odjíždí Blatný s delegací československých spisovatelů do Londýna a zpět se již nevrací. V BBC pronáší řeč ostře namířenou proti novému zřízení v ČSR. Tehdy bylo nadlouho slyšet hlas Ivana Blatného naposled. Jako by se po něm země slehla, když železná opona spadla…

Jeden po druhém se v českém tisku objevují články, „verše“ a jinotajné příběhy, ve kterých je básník nazýván zrádcem, defraudantem či zbabělcem. Prvního máje 1948 vychází „povídka“ Bohumíra Polácha. Blatný (pod jménem Ivan Bříza) je v ní líčen jako gigolo, prospěchář a zaprodanec. Po noci, kterou musel za pět liber protančit, zatímco doma básníci radostně pochodují v zástupech. Také Josef Kainar se dal slyšet:

Teď bude přinucen přednášet o svobodě,
aby mu Bí Bí Sí nešlápla na paty.
Než náš lev, britský lev má delší paráty.
Pustí-li Ivánka, pustí ho navždy k vodě.

Na pravé důvody odchodu se nikdo neptal. Zeptal jsem se na ně po letech básníkových přátel a známých. Dr. Pavel Blatný: „Rozpory mezi ideály a skutečností, mládí, nezkušenost. Později se třeba vrátit chtěl, ale už nemohl.“ Kamil Lhoták: „Jeho odchod zavinily deformace, které po Únoru nastaly. Že je zrádce, to byl samozřejmě nesmysl.“ Profesor Jan Šmarda: „Panický strach z nového režimu.“ Oldřich Bárta, výtvarný redaktor *Hosta do domu* a Indexu, soudil, že to mohl být strach z vojenské služby.

• • •

Dlouho po Brně kolovaly jen fámy o básníkově osudu. Pokud je mi známo, neposlal domů ani řádku, snad aby neublížil. Až v osmašedesátém se Blatného básně začaly sporadicky objevovat v tisku a rozhlase. Já sám jsem v Domě umění uspořádal večer Blatného poezie nazvaný Vůně Brna. Konal se díky porozumění tehdejšího ředitele Adolfa Kroupy, Ivanova kamaráda. Recitovala paní Kružíková s Ladislavem Lakomým a bylo plno. V této době, které dnes říkáme pražské jaro, jsem se od profesora Šmardy, který Ivana v Anglii jako jeden z prvních od nás navštívil, dozvěděl Ivanovu adresu. A tak jsem se v roce 1969 vydal za básníkem do Ipswiche, města, jehož fotbalové mužstvo hrálo občas v nejvyšší britské soutěži a potom zas spadlo dolů. I o to se Blatný zajímal…

Jeho bratranec, profesor Šmarda, který se o něj na dálku vzorně staral, mi dal s sebou knihy jeho bývalých přátel, něco oblečení a karton cigaret. Ivan totiž tehdy žil ve velmi skromných poměrech, které se zlepšily až časem. O mojí návštěvě básník věděl, protože jsme byli v písemném (byť velmi sporadickém) styku. Bylo právě po obědě, Blatný přišel na zahradu sanatoria sehnutý, s ježatými vlasy, v šedivém obleku, který zřejmě pamatoval lepší časy. Přestože mu tehdy ještě nebylo padesát let, vypadal mnohem starší. Šarm a jiskra, viditelné na fotografiích z Brna, byly dávno pryč. Zpočátku mu čeština dělala potíže, zajíkal se, ale za půl hodiny by člověk nepoznal, že tím jazykem léta nemluvil. Zpaměti recitoval své verše, vzpomínal zejména na Skupinu Ra a Skupinu 42. O psaní se tehdy vyjádřil v tom smyslu, že na ně nemá čas. Musel

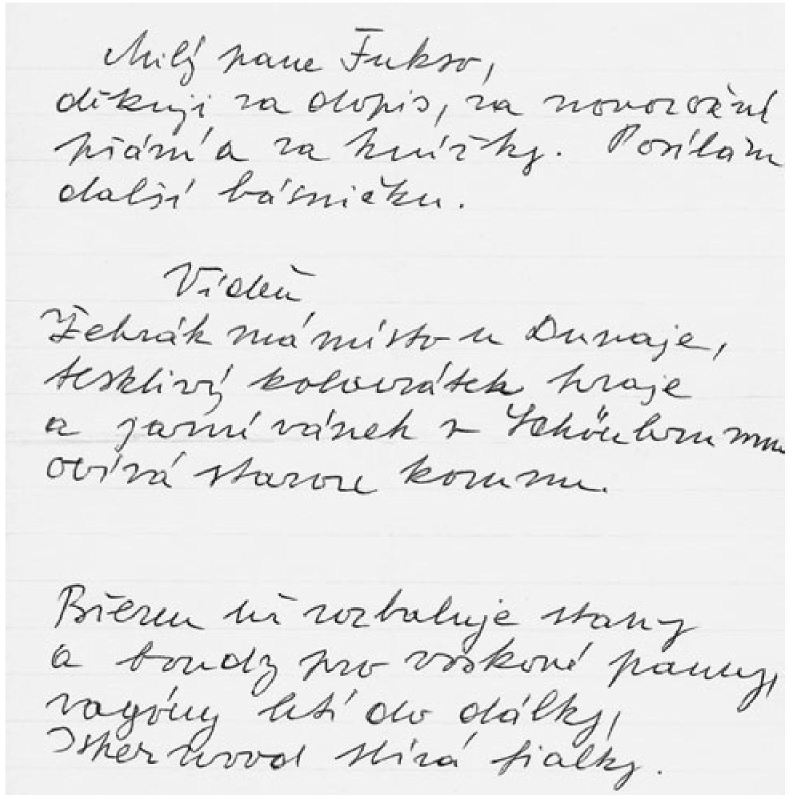
Milý pane Fuksov,
děkuji za dopis, za novoroční přání a za knížky. Posílám další básničku.

Vídeň
Žebrák má místo u Dunaje,
tesklivý kolovrátek hraje
a jarní vánek z Kahlenbergu mu
odvívá starou korunu.

Březen mi rozbaluje stany
a boudy pro vysoké panny,
vagóny letí do dálky,
kterými vozí staré fialky.

Jeden z Blatného dopisů s básní, zaslaný do Brna Karlu Fuksovi

pracovat v zahradě ústavu, vynášet smetí a tak dále. Až později se mnohé změnilo. Po práci měl čas na procházky. „Chodil jsem, jen když bylo hezky. Ale minule jsem potkal dámu a ta mi poradila, abych chodil, i když je škaredě…," dodal. Také se hodně díval na televizi, těšil se na to, říkal, že „vše na obrazovce je surrealistické, pozadí s hvězdami za populárními zpěváky s kytarami, kterých je tam jako smetí". Jeho pocit štěstí byl vázán hodně na zdravotní stav, „na pilulky". Velmi mu vadily změny v jeho životě, jako bylo stěhování pokojů, malování v ústavu… „Musím chodit po jiných schodech…" S nostalgií vzpomínal na pijácké večírky v Brně, ovšem jako by to vše bylo před stoletím, a ne před dvaceti lety. (Všem těm, kteří ho po odchodu ostouzeli, mávnutím ruky odpustil.) Nejvíce byl šťasten jistotou, že už nikdy nebude mít milostný poměr s žádnou ženou. „Bylo to hrozné trápení!" vzpomínal na jednu ze svých nejoblíbenějších aktivit. „Za každou, co jsem potkal, jsem se musel otočit. Jen jednu bych si vzal, ta však byla vdaná."

Seděli jsme spolu několik hodin, začalo padat šero, jen Blatného bledá tvář svítila. Recitoval střídavě česky, potom anglicky. Mluvil sám, už jsem se na nic neptal. Říkal, že nové básně nosí v hlavě, nechce se mu psát je na papír, stále si je opakuje dokola. Potom řekl: „Moderní umění není něco, co patří na smetiště a dá se odhodit… Moderní umění zvítězilo i v denním životě." Zeptal jsem se básníka, co by potřeboval. Řekl, že cigarety omezil z dřívějších patnácti na

čtyři denně, ale chodí na pomfrity a kupuje si ovoce. „Anglie je drahá, budu muset brzy sáhnout na své úspory.“ Dlouhá pauza, úplná tma… Zazvonili k večeři. Ivan řekl kamsi do prostoru: „Chtěl bych být s matkou… Nejlíp jsem se cítil před narozením, skryt v jejím břiše.“ Nepřítomně se rozloučil, zvedl se shrbený a zařadil se do zástupu lidí, na které rovněž svět těžko dolehl.

• • •

Především díky podpoře prosté ošetřovatelky Frances Meacham-mové, která (nasměrovaná z Brna) uchovávala popsané listy papíru v jí neznámé řeči (nějakou dobu je uklízečky vyhazovaly), začal Blatný zase psát. Před Vánocemi 1973 mi napsal: „Před dvěma nebo třemi roky, kdy jste mi poslal svůj krásný dopis, ve kterém jste mi vylíčil všechno, co dělají moji přátelé a známí, jsem se cítil tak špatně, že jsem myslel, že nebudu už nikomu psát. Teď se vše změnilo. Píši dokonce básničky. Posílám Vám jednu malou.“

Moravo
Skleněné zlatem ozdobené skříně z nitra růží
z kořenů fořt
nezapomněli jsme na tvé paseky

Moravo hnízdo stříbrného peří
fořt kořen trčí z opuštěných dveří.

Ivan Blatný

Díky iniciativě profesora Šmardy a Arnošta Goldflama poslala Frances Blatného básně do Toronta Josefu Škvoreckému, a tak jedenatřicet let po sbírce *Hledání přítomnosti* vyšlo v Kanadě jeho další dílo *Stará bydliště*. Dostal prý také od Jaroslava Seiferta nějaké peníze z Nobelovy ceny, navštívil ho Bohumil Hrabal, natáčely s ním různé zahraniční televize, ale na návrat do vlasti už nebyl ani čas ani síly a asi ani chuť. Ivánek, zázračné dítě z Brna, zemřel v srpnu 1990 v Nemocnici svatého Klimenta v Ipswichi. Jeho popel (spolu s popelem rodičů a dalších příbuzných) byl uložen do čestného hrobu na brněnském Ústředním hřbitově (Centrálka), hned vedle hrobu Skácelova. Až tudy půjdete, zapalte mu svíčku…

• • •

A ještě dovětek. Před lety mi profesor Trávníček laskavě věnoval kopii jediného dochovaného dopisu, zřejmě Nezvalovi, z roku 1947 (v té době sekčnímu šéfovi ministerstva kultury), který našel v Blatného pozůstalosti. Je pro mě zajímavý tím, že se týká naší rodiny.

Zde úryvek: „Milý Vítězslave… Měl bych k Tobě dnes prosbu: Přišla za mnou maminka jednoho mého dobrého kamaráda, ale tajně, aby se to ten kamarád nedozvěděl, poněvadž prý by se na ni zlobil, že otravuje lidi, s prosbou, jestli bych pro něho mohl něco udělat, poněvadž prý mám ‚známosti na ministerstvu‘, a jmenovala Tebe… Jednalo by se o to, aby ses obrátil, aspoň s dotazem, na nějakého známého z ministerstva národní obrany. Chystá se totiž k 1. lednu penzionování důstojníků a otec toho mého přítele je podplukovník, který osmnáct let čeká na povýšení, a teď se bojí, že bude muset jít do výslužby. Jeho data: František Fuksa, narozen 1890, styčný důstojník Brno… Byl činný v druhém odboji. Je mi to velice trapné, protože vím, že takových intervencí teď budou stovky… Znám toho pána osobně, je velice sympatický, miluje Rusko a podle jeho politických názorů soudím, že není-li přímo organisován ve straně, jistě komunisty volil a bude volit. Jeho syn, můj přítel, je komunista odedávna a ve straně, náhodou ve stejné místní skupině se mnou… Milý Vítězslave… (to) neznamená, že by ses s tím musel nějak zvlášť obtěžovat. Se srdečným pozdravem Tvůj Ivan.“

Vítězslav se skutečně neobtěžoval, mého dědu, zarytého antibolševika, legionáře a masarykovce, z armády vyhodili a můj otec, kterého do partaje získal již před válkou jeho spolužák Alexej Čepička na gymnáziu v Kroměříži, se o této iniciativě své matky naštěstí nikdy nedozvěděl. Všichni už leží v klidu na Centrálce. A svému otci jsem dal na parte samozřejmě Ivanovy verše, které si přeji i já:

Zdá se mi, že mi je — líto dní s kamarády,
vlak zmizel v zatáčce a já je opustil.
Mé srdce v samotě si stýská opět hlady,
oni jsou daleko, daleko mnoho mil.

Oni jsou ještě tam, na prosvětlené stráni,
sbírají borůvky a neví o mně nic,
jak těsně zahalen jdu do sychravých vání
podzimních plískanic, podzimních plískanic.

Karel Fuksa (nar. 1946)
je režisér a výtvarník.

---

cena
Drážďanská cena lyriky 2014

Cenu, která byla založena na podporu současné básnické tvorby v němčině a češtině, vypisuje primátorka města Drážďan už od roku 1996, tedy již podesáté. Je dotována částkou 5 000 eur. Přihlášky do soutěže se přijímají do 30. září 2013.

Bližší informace o ceně najdete na www.literaturhaus-dresden.de.

Foto: Blanka Nezbeda Rosecká

Nejlépe je mi v **dvoudomosti**

S **Magdalénou Platzovou** o přesazení do New Yorku, zpochybnění vlastního psaní a aktuálnosti anarchistických myšlenek

Magdaléna Platzová ve svém románu *Anarchista* rozehrává velké téma střetu ideologií a idejí. Ztělesňují jej ruský anarchista Andreje B. a továrník John C. Kolman, jejichž osudy se protnou neúspěšným pokusem o atentát. Knihu však rámují i výjevy z demonstrací hnutí Occupy Wall Street, a tak je jasné, že pro Magdalénu Platzovou anarchismus není mrtvý.

V podtitulu tvé knihy *Anarchista* stojí, že jde o „poznámky k románu". Co tím myslíš?

Impuls, který vede hlavního hrdinu k tomu, aby se pustil do pátrání o životě anarchisty Andreje B. a průmyslníka Kolmana, je fragment románu, který mu odkáže jeho nejlepší přítel. Strukturu té knihy ale tvoří vlastně několikery poznámky k nenapsaným románům — jeden se přece pokouší napsat i Kolmanova vnučka Eleanor. A pak je to výraz mojí frustrace, protože když jsem ten román psala, nedařilo se mi to. Témata se mi rozbíhala a jakákoli silně jednotící linka působila falešně. Až později jsem se spokojila s tím, že to tak nechám. Myslím, že to funguje, i když se jednotlivé osudy a motivy o sebe jen otřou, srazí a zase rozejdou, zmizí.

Proč ti to jinak než fragmentárně nešlo?

Možná je to způsobeno tím, jak dnes vnímáme a přemýšlíme. Čtu velmi ráda klasickou literaturu, líbilo by se mi psát jako Balzac, Stendhal, Maupassant. Myslím, že už to tak ale opravdu nejde. Rozpadá se to pod rukama. Jsme schopni nahlížet všechno z tolika stran a tak komplexně, že je těžké nacpat vyprávění do formy klasického románu. Svět už je postavený jinak. Je to ovlivněno i psaním na počítači, kdy můžeme snadno přehazovat celé odstavce, odskakovat, vracet se, odkazovat. Pozoruji, že s formou nemám problém jenom já, ale i jiní současní autoři. Taky k sobě lepí různé časové roviny, aby se dostali k tomu, co chtějí říct. Mým snem je přitom napsat něco jednoduchého, vytvořit jednu úplně prostou dějovou linku, ve které by bylo obsažené všechno, co chci říct.

Ovlivnilo tě v téhle souvislosti přesídlení do New Yorku, kam jsi odjela před třemi roky?

Ano, ale v tom, jak píšu, ani ne. Když čtu své starší texty, zdá se mi, že můj styl se příliš nemění. Prošla jsem si tu ovšem procesem vykořenění, přesazení. Odešla jsem do New Yorku jako hotový člověk a v jiné kultuře se mi najednou všechno rozpadlo — to, jak jsem se vnímala, jak jsem se chápala, rozpadl se mi jazyk, slova najednou nebyla tím, čím měla být. Všechno se zpochybnilo, zrelativizovalo.

Můžeš to trochu víc přiblížit?

Představ si, že máš tady v Čechách existenci, které celkem rozumíš a jsi si v ní už celkem jistý. I když není úplně nejlepší a víš, že bys měl leccos změnit, zlepšit. A najednou se implantuješ jinam a nevíš, jak máš sám sebe v té úplně jiné kultuře a situacích chápat. Najednou jsem si nebyla ničím jistá, což se odráželo i v mém psaní.

Předtím jsem cítila melodii jazyka, byla jsem si celkem jistá při stavbě věty. V New Yorku se mi jazyk odcizil a nebylo to proto, že jsem s češtinou ztratila kontakt — s mužem a dětmi jsme doma mluvili česky, četla jsem knihy v češtině. Bylo to zkrátka celkovým vykořeněním z mého dosavadního kontextu a ocitnutím se v prostředí, kterému jsem nerozuměla. Všechno se pro mne změnilo také v osobní rovině a svou roli samozřejmě hrál i věk — v sedmatřiceti letech se člověk už těžko implantuje někam jinam, aniž by to s ním neotřáslo.

Tvůj styl je přitom stále čistší a vzdušnější, což v recenzích *Anarchisty* ocenili i Josef Chuchma a Tomáš Weiss. Jak jsi to tedy dokázala?

Byl to hrozný boj a dalo mi to velkou práci. Také to provázela spousta chybných pokusů. Psala jsem třeba několik měsíců a najednou zjistila, že všechno je špatně, musím začít znovu. To se mi v takové míře nikdy nestalo. Dlouho jsem hledala postavu vypravěče. Zkoušela jsem různé věci a už to skoro vzdala, zanevřela jsem tehdy i na počítač, psala jsem rukou… A pořád špatně. Pak jsem šla jednou do kavárny Starbucks na Druhé Avenue, chodila jsem tam psát, když jsem měla na chvilku hlídání. Byl tam randál, ale brala jsem si špunty do uší. Bylo mi už nějak všechno jedno, zlomila jsem nad sebou hůl. A právě v tu chvíli jsem začala psát, lehce a docela přirozeně, ten začátek románu: Vždycky jsem chtěl žít v New Yorku… A najednou mne to začalo bavit, byla to pravda, našla jsem svůj hlas. V postavě vypravěče Jana, který je vlastně průsvitný, skoro neexistuje, jenom tou knihou provází. Najednou se objevil anonymní historik odněkud ze severních Čech a skrze něj se vyprávění složilo dohromady, dostalo smysl.

> Celé dětství mne i sestru provázel tlukot do psacího stroje, pamatuju se, jak se rozléhal z otevřeného okna po náměstí, kde jsme si jako děti hrály.

Dalo ti vytržení z domácího prostředí také odstup od českého literárního provozu?

Přestala jsem se tím zabývat, což je úlevné. Ale pořád jsem samozřejmě česká spisovatelka. Jenom mne jisté věci a jistí lidé a jejich názory a vliv přestali osobně trápit a štvát. Z perspektivy New Yorku, nebo i Lyonu, kde bydlím od listopadu minulého roku, nějak všechno zapadlo na své patřičné, většinou nedůležité místo. Myslím, že ta svoboda od různých domácích tlaků a očekávání mi pomohla vykopnout mé psaní někam ven, otevřít se, odvážit se na větší téma.

Myslíš, že v Praze by to nešlo?

Asi šlo, ale bylo by to těžší, ta geografická distance určitě pomáhá. K tomu, aby se člověk vyhrabal z uzavřeného kulturního prostředí, rozhlédl se a nadechl. Přestal se bát. Myslím, že otevřený prostor v nás Češích vzbuzuje strach, tíhneme k tomu zavírat se sami do sebe a také k tomu nebrat se příliš vážně. Jak bychom mohli psát o velkých a vážných věcech, když jsme sami tak malí? To přece nejde, to by bylo směšné! Američané to mají naopak, ti se berou velmi vážně. Jsou do „velkých témat“, jako velký národ s velkým jazykem, narozeni. Přehánějí to zas na druhou stranu, domnívají se, že mohou psát o všem, což také není pravda, protože jim chybí zkušenost.

Co se v tobě tím přesazením do amerického prostředí změnilo? Zjistila jsi o sobě něco nového?

Začala jsem hlavně pochybovat o smyslu svého psaní. Což není nic nového, ale tentokrát to bylo mnohem vážnější než jindy. Jako vždycky v takových obdobích i teď jsem přemýšlela, co bych mohla dělat užitečnějšího. Je jeden krásný román od Philipa Rotha, jmenuje se *Hodina anatomie*. Hrdina je spisovatel, který má tvůrčí blok, je mu čtyřicet, bolí ho záda a ještě navíc začal plešatět. Zkrátka je úplně na dně a rozhodne se, že místo psaní začne studovat medicínu, aby konečně dělal něco užitečného. Samozřejmě to dopadne katastrofálně. Každý spisovatel u toho románu musí řvát smíchy. Zkrátka, zpochybnila jsem si nejen své psaní, ale i celou svou existenci, ale pak — možná proto, že se mi mezitím narodily dvě dcery a na podobné úvahy už jsem neměla čas — jsem se zas vrátila sama k sobě a zjistila jsem, že mi na psaní opravdu záleží a nemůžu bez něj být. Že s tím prostě budu muset žít a nějak se podle toho prakticky zařídit. Vlastně jsem se po té dlouhé krizi konečně přijala jako spisovatelka, ale to neznamená, že bych se brala nějak moc vážně. Totiž tak: je to smrtelně důležité pro mne, ale tím to končí. Jinak jsem se v Americe naučila spoustu užitečných věcí o sobě i o jiných, ale to by bylo nadlouho.

Zbytečná gesta

Kdy jsi vlastně začala psát? Je známo, že tvojí matkou je spisovatelka Eda Kriseová a tvůj otec Josef Platz je dokumentarista. Vedli tě k zájmu o literaturu a psaní?

Maminka literatuře vždycky přikládala velkou důležitost. I vlastnímu psaní. Myslím si ale, že ona je se svým spisovatelstvím víc ztotožněná než já. Bere to jako pozitivní poslání, kdežto já spíš jako nějakou úchylku. V šedesátém osmém ji vyhodili z *Literárních novin* a zakázali jí pracovat v novinách. Pak začala psát povídky a romány. Celé dětství mne i sestru provázel tlukot do psacího stroje, pamatuju se, jak se rozléhal z otevřeného okna po náměstí, kde jsme si jako děti hrály. Brzy jsem také začala tlouct do stroje, protože děti přece napodobují své rodiče. Psala jsem hlavně básně. Později, v pubertě, jsem se ale začala vůči mámě vymezovat. Šla jsem studovat filosofii, potom jsem byla herečkou, chtěla jsem dělat divadelní režii… Přitom jsem jaksi samozřejmě pořád psala, ale nechtěla jsem to brát vážně. Pak, někdy v osmadvaceti letech, jsem napsala jednu divadelní hru a najednou jsem při psaní zažila pocit, že sem patřím, toto jsem najednou byla já. Ještě chvíli jsem se bránila. Říkala jsem si, že budu psát alespoň divadelní hry, protože ty máma nepíše. Pak jsem ale zkusila povídky a vzdala jsem to, přestala jsem vzdorovat.

V recenzích na tvé knihy se často zmiňuje, že vládneš vycizelovaným stylem, který někdy působí až příliš uhlazeně. Kde se v tobě vzala ta potřeba přesnosti?
Od dětství mám ráda krásně napsané texty. Chytrý, jasný, precizní, přesný styl. V tomhle jsou výborní francouzští autoři. Vždycky mi působilo estetické potěšení číst jejich knihy. Když jsem byla malá, četla jsem třeba Hrabala a líbil se mi, ale rozhodně jsem z toho neměla takový zážitek jako z klasických, stylisticky propracovaných věcí. Je to otázka osobní tendence a vkusu. Četla jsem nedávno rozhovor s Houellebecqem, který je v tomto velmi podobný — říká o sobě, že je člověkem devatenáctého století, že čte vlastně jen knihy z toho období. Je to vidět v jeho stylu — klasickém, čistém, vybroušeném.

Neovlivnilo tě v té touze po vybroušenosti i studium filosofie?
Asi ano. Myslím, že studium filosofie mě vedlo k opatrnosti v používání slov. Když napíšu nějaké slovo, musím přesně vědět, co tím myslím, mít to podložené. I kdyby to bylo něco docela banálního. Myslím, že filosofie je v tomhle blízká dobré poezii, ta také musí být naprosto přesná. Co se prózy týče, tam se jaksi bere samo sebou, že se leccos ztratí. Ale já ta nadbytečná či ledabyle použitá slova nemám ráda u sebe ani u jiných. Zbytečná gesta… Nejvíc jsem se o zbytečných pohybech naučila, když jsem hrála divadlo, tam se tomu říká paraziti. To je, když herec nevydrží jen stát a koukat, ale musí stále mávat rukama, přešlapovat, dělat obličeje, vrtět hlavou, stříhat ušima a tak dále.

A co literární vlivy?
Opět budu citovat Michela Houellebecqa, který řekl, že všechno, co přečetl do svých devatenácti či dvaceti let, se do něj tak silně vsáklo, že se mu to při psaní stále objevuje. Myslím, že je to pravda. Okolo patnácti let jsem měla projekt, že přečtu celou francouzskou literaturu. Šla jsem do městské knihovny a přečetla jsem všechno od A až k Zolovi. Tam mne to přestalo bavit. Uložily se do mne ale i další věci, třeba knihy sester Bronteových, D. H. Lawrence, Márquez, Tolstého *Anna Kareninová*, Ivan Wernisch, Cvetajevová, Rilke… a mnoho a mnoho jiných, které si teď honem nevybavím. Uvízlo to ve mně tak hluboko, že když píšu, úplně v tom někdy slyším ozvěnu mých milovaných textů.

Nedávno jste se s rodinou přestěhovali do Lyonu. Je ti tam lépe než v New Yorku?
Paradoxně zatím ne. Byla jsem vždycky velký frankofil, nějaký čas jsem už ve Francii žila, taky jsem tam pravidelně jezdila jako členka francouzsko-českého divadelního souboru. V dětství jsem snila jen o Paříži, a když jsem se tam pak poprvé, v šestnácti letech, ocitla, byla jsem vzrušením bez sebe. Teď jsem se ve Francii ocitla shodou okolností a bez vlastního přičinění a vůle, je to náhoda související s prací mého muže Jiřího. Vrátila se mi francouzština, ale jinak už tak nadšená nejsem, asi mi spadly ty literární brýle.

V New Yorku jsem si sice prožívala osobní krizi, ale jinak to bylo skvělé, velice intenzivní. Lyon je normální staré evropské město s dlouhou a krvavou historií, od kterého už nelze moc chtít. Když se podaří vidět nebo zažít něco hezkého, je to fajn, ale nemůžeš se na to spolehnout. New York je povoláním sám o sobě, být tam je už svého druhu studium. Je tam k dispozici všechno a na nejvyšší úrovni. V Lyonu to není studijní pobyt, ale takové trochu živoření. Čímž nechci říci, že se tam nedějí dobré věci, jen dá práci si je vyčíhat.

Co s tím uděláš?
Budu se snažit zvyknout si, nějak se zařídit podle situace. Čerpat spíš z vnitřních zdrojů. Také jistě pomůže zajet si do Paříže a kolem Lyonu je krásná příroda, kterou jsme ještě neprozkoumali. Ale abys rozuměl, problém není v Lyonu. Myslím, že každé město, do kterého bychom se přestěhovali, pokud by to nebyla třeba Šanghaj, by nám připadalo smutné a bez energie. New York působí opravdu jako droga. Člověka stále něčím excituje. A to ti pak chybí.

Žila jsi na Balkáně, v New Yorku, studovala jsi v Anglii, teď ses usadila v Lyonu… Co tě vlastně pořád žene pryč z Čech?
Z nějakého důvodu jsem asi vždy cítila potřebu být jednou nohou jinde, mít od Čech odstup. V dospělosti jsem nejdéle žila v Praze, když jsem pracovala v *Respektu*. To byly celé dva roky a už jsem pomalu nevěděla, co se sebou. Zároveň to spojení s Čechami potřebuji, bylo by pro mne skoro nemožné úplně se usadit jinde. Nejlépe a nejsvobodněji se asi cítím v jakési dvoudomosti, i když je to dost komplikované, hlavně z praktických důvodů.

Anarchistické jádro

Proč jsi začala psát příběh anarchisty Andreje B.? Co tě na jeho osudu a vůbec na tématu anarchismu a průmyslového kapitalismu přitahovalo?
Začalo to přesně tak, jak to popisuju v knize. Šla jsem se v New Yorku, v jednom deštivém letním dni, podívat na uměleckou sbírku Henryho C. Fricka. V muzeu se promítal film, v němž bylo zmíněno, že Frick měl velmi těžký život. Všem pomáhal, byl velký filantrop, sbíral umění, ale lidé ho z nějakého důvodu neměli rádi. Dokonce musel čelit pokusu o atentát. To mě zaujalo, ale protože se o tom ve filmu nic dalšího neuvádělo, začala jsem si dohledávat informace o jeho životě sama. Tak jsem zjistila, že ten atentát spáchal jakýsi Alexander Berkman, milenec a později celoživotní přítel anarchistky a mírové aktivistky Emmy Goldmanové. Začala jsem okolo toho tématu čmuchat, tehdy ještě bez vážnějšího úmyslu. Vlastně mne ze začátku zajímal spíš Frick, jehož sbírka na mě působila velmi tísnivým dojmem, bylo za ní cítit nějaké tíživé tajemství. Postupně se mi tak začaly rýsovat dvě linie — příběh bohatého průmyslníka Kolmana a příběh anarchisty Andreje, jejichž osudy se protnou tím pokusem o atentát.

Ale pozornost tě nakonec svedla k anarchistovi Alexandru Berkmanovi. Čím tě zaujal?
U Fricka, respektive Kolmana se téma poměrně rychle vyčerpalo. V jeho případě byl podle mne nejzajímavější jeho uzurpátorský vztah k dceři Eleanor. Zaujala mě ta majetnická podoba otcovské lásky. Jinak se ale motiv hrabání majetku rychle vyčerpá, neotvírá se to nikam dál. Na rozdíl od Berkmana, který rozhodnutím zabít Fricka vlastně obětoval svůj život a potom, když

vylezl z vězení, dál zrál a měnil se. Byl to velice originální, štědrý, zajímavý člověk. Zajímalo mne také to období na konci devatenáctého a na počátku dvacátého století, kdy v Americe vládl tvrdý, naprosto bezohledný kapitalismus. Podnikatelé se ke svým zaměstnancům chovali jako k novodobým otrokům. V důsledku toho sílila emancipace utlačovaných, zrodilo se hnutí proti tehdejším sociálním podmínkám, až celý ten střet získal rysy jakési občanské války. Množily se pouliční bouře a stávky. Tohle nesmírně zajímavé období skončilo během první světové války, kdy americká vláda přijala kontroverzní zákony, s jejichž pomocí zametla s opozicí a deportovala nejvlivnější anarchisty a komunisty ze země. Říká se tomu období První rudé hrozby (First Red Scare) a dnes se o tom moc nemluví. Na rozdíl od Druhé rudé hrozby, která proběhla v letech 1947 až 1957 za McCarthyho. Nebýt první světové války, možná by bylo všechno jinak. Z hlediska anarchistů to byly časy plné naděje na radikální společenskou změnu.

To jsi ale pořád nevysvětlila, co tě na tehdejším anarchismu a konkrétně na Alexandru Berkmanovi tak přitahovalo.

Všechna témata okolo Berkmana a anarchismu jsou otevřená, kdežto Frickův svět je uzavřený, nemá východisko. Když někdo hrabe peníze a potom umře, není v tom žádná naděje na změnu. Jedinou Frickovou, respektive Kolmanovou nadějí je jeho vnučka, která své dědictví nakonec anonymně věnuje na charitu. Nechce s tím nic mít. Odmítá potřebu hromadit a vlastnit, odmítá hamižnost, na kterou člověk v Americe naráží na každém kroku i dnes. Jde tam o požehnanou ideologii, jejíž kořeny sahají až hluboko do devatenáctého století nebo ještě dál. Tehdy, stejně jako dnes, byl v Americe takový životní cíl morálně schvalován. V Evropě místy přece jen ještě přežívá pocit, že být chudý může být i ctnost. Alespoň v té katolické Evropě. Možná už to neplatí obecně, ale náznaky tu jsou.

Co je podle tebe na anarchismu inspirativní?

Určitě odmítnutí autoritativního systému a obecně jakékoli autority. Odmítnutí touhy po ovládání nebo vlastnění druhého člověka. A velmi důležitý je i anarchistický apel na osobní odpovědnost a zralost. Zkrátka ideál stát se člověkem, který dokáže rozhodovat sám za sebe a který se rozhoduje s odpovědností k lidem okolo něj a k přírodě.

A považuješ se za anarchistku?
V jádru asi ano, ale na anarchistické demonstrace bych nechodila.

Proč ne?
Už jsem na to stará.

Důležitým tématem tvé knihy je pro mě také devalvace idejí a ideologií. Zatímco Andrej B. je ochoten zasvětit anarchistickým myšlenkám celý život a nakonec ho i obětovat, současná generace, zpodobněná v tvém románu dvojicí umělců Mariusem a Ilanou, s idejemi zachází jako s tretkami, které je možné měnit ze dne na den. Navíc aniž by to vyprovokovalo jakoukoli změnu v jejich životě nebo okolí. Takhle vidíš současnou západní společnost?
Je to samozřejmě složitější. Pořád existují lidé, kteří jsou ochotni nechat se pro nějakou myšlenku zabít nebo pro ni zabíjí. A nemyslím tím jenom muslimské fundamentalisty, všichni ideologové takhle přemýšlejí. Je ale pravda, že po zkušenosti komunismu nedůvěra k ideologiím sílí, což je dobře. Znamená to, že už svět nevidíme tak zjednodušeně. On také jednoduchý není. Na začátku dvacátého století stačilo zastřelit jednoho člověka na klíčovém místě, aby to vyvolalo citelnou změnu. Když průmyslník Andrew Carnegie vybudoval v Pensylvánii ocelárny, nabral tam dělníky a pak pověřil svého manažera Fricka, aby do nich při stávce v roce 1892 nechal střílet, byl to on, kdo nesl osobní odpovědnost. Kdybys ale byl Andrej B., koho bys šel dnes střílet? Každý je nahraditelný, podniky fungují jako korporace řízené vyměnitelným managementem. Smrt jednoho miliardáře nic nezmění. Mizí osobní odpovědnost za to, že někdo něco způsobil, uvedl do pohybu.

Ty ale evidentně nevnímáš současný anarchismus jako bezzubý a utopický. Svědčí o tom výjevy z demonstrace hnutí Occupy Wall Street v Zuccotti Parku v roce 2011, které rámují tvůj román.
Ano, podle mě bylo hnutí Occupy Wall Street ekvivalentem skutečně radikální anarchistické akce. A ty přehnané a trapné protireakce starosty New Yorku Bloomberga a dalších politických autorit jen potvrdily, že protestující měli pravdu. Bloomberg pod hloupou záminkou, že se mezi kempujícími lidmi může rozšířit nákaza, vydal rozkaz k policejnímu zátahu. V televizi ukazovali záběry hromad odpadků a nějakých potkanů, kteří měli údajně zamořit celý Zuccotti Park a okolí. Přitom tam nic takového nebylo, navštívila jsem to místo v době demonstrace několikrát.

Pod tou záminkou tedy policisté zabavili demonstrantům počítače, stany, elektroniku, knihovnu, zničili osobní vlastnictví. Demonstranty vyhnali nebo odvedli v poutech. Na závěr celé to malé náměstíčko demonstrativně umyli saponátem, postavili okolo něj dvojitou ohradu s jedním průchodem a ještě několik týdnů poté prostor strážili policisté. Bylo to neskutečně trapné. Nemohla jsem uvěřit, že se to děje v USA, navíc v tradičně demokratickém, levicovém New Yorku. Dodnes kvůli tomu běží několik soudů.

Na druhou stranu i jedna z hlavních postav tvého románu říká, že forma přímé demokracie, jakou praktikovali členové hnutí Occupy Wall Street, je velmi zdlouhavá a praktický dopad jejich akcí byl v konečném výsledku mizivý.
Protože s nimi policie zatočila příliš brzy a skutečně brutálně. Celá demonstrace trvala ani ne tři měsíce. Za tu dobu se přitom demonstrantům podařilo prosadit, že se v hlavních denících země a na univerzitních kampusech začalo diskutovat o sociální a ekonomické nerovnosti, odpovědnosti politiků a manažerů, prorůstání politické a ekonomické sféry, zdanění miliardářů. Dokonce se našli někteří senátoři a kongresmani, kteří ta témata včlenili do své agendy. Byl to po dlouhé době první otevřený pokus o hlubší změnu. Zajímavá byla role médií. Zpočátku hnutí Occupy Wall Street bojkotovala a pak se najednou, v podstatě přes noc, staly z aktivistů mediální hvězdy. Zuccotti Park byl stále obležen kamerami, tamní dění se přenášelo do celého světa. V tu chvíli to samozřejmě začalo být trochu směšné a neautentické, protože z těch demonstrantů se stali zároveň herci. Jenže v současném světě to asi jinak nejde. Dokud se z tebe nestane televizní šašek, nikoho nezajímáš. Hnutí tak v jistém smyslu obětovalo samo sebe, což ale neznamená, že nešlo o velmi zajímavý pokus a vyjádření touhy po změně.

„Parlamentní demokracie je v době sociálních sítí zastaralá a drahá." To už jsi sama za sebe řekla v rozhovoru pro *Mladou frontu*. V čem konkrétně je zastaralá?
Zdá se mi absurdní, že v informačním věku můžu ovlivnit politiku jednou za čtyři roky hozením lístku do volební urny. V době, kdy každý komunikuje s každým o kdejaké blbosti, a v době, kdy jsou všichni propojeni, neexistuje možnost, jak poslance přímo ovlivňovat, kritizovat je.

Jak by sis to konkrétně představovala?
Třeba tak, že bychom všichni měli možnost se jednou denně podívat na vládní server a odhlasovat třeba pět

věcí. Samozřejmě by to zabralo dost času a také bychom se vystavili riziku, že konečný výsledek bude ještě horší než teď. Ale zkoušet by se měly různé věci. Nelze přece nevyužít ty ohromné komunikační možnosti, které dnes máme, a spokojit se s tím, co nám je stále vtloukáno do hlavy: že současná demokracie sice není dokonalá, ale je nejlepší z možných systémů. To jistě není pravda.

Možná by i ta stará parlamentní demokracie fungovala dobře, pokud by se politici a s nimi celá společnost snažila dostát anarchistickým principům „neovládat, přijmout osobní odpovědnost". Jenže to je asi utopie. Lepší člověk a lepší společnost není utopie, ale ideál. Je to něco, k čemu se lidé mohou vztahovat. Proč předem rezignovat na to, že svět může být spravedlivý? Protože prý lidé od přirozenosti spravedliví nejsou? To přece nelze přijmout jako východisko ani jako výmluvu. Vyjděme raději z toho, že je v naší moci se změnit a stát se spravedlivějšími.

Ptal se Ondřej Nezbeda, autor je redaktorem *Respektu*.

Magdaléna Platzová (nar. 1972 v Praze) absolvovala filozofii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Věnovala se divadlu, nejprve jako herečka, poté také jako dramatička. Pracovala v týdenících *Literární noviny* a *Respekt*. Poté žila v New Yorku, v současnosti bydlí ve francouzském Lyonu. Debutovala povídkovým souborem *Sůl, ovce a kamení* (2003), následovala novela *Návrat přítelkyně* (2004), román *Aaronův skok* (2006) a druhá kniha povídek *Recyklovaný muž* (2008). Její nejnovější knihou je *Anarchista* s podtitulem *Poznámky k románu*.

Akademici

Akademia byl původně háj v Athénách, sídlo učenců, kteří tu pěstovali filozofické vědy. Proslulost jeho učení způsobila, že se jeho jméno šířilo i jinde, a tak vznikaly školy jiné: hudební, malířské, obchodní, také vojenské a tak dále. A samozřejmě si je braly také školy vysoké i ty vyšší.

Jejich údové měli jméno podle tradice: akademici. Ale k nám přicházeli jen ze Sovětského svazu. Až tu v našem věku byla založena Československá akademie věd a akademici teď byli naši nepočetní členové. Jako student bohemistiky jsem jednoho z nich, svého učitele Františka Trávníčka, oslovoval podle dobového mravu *soudruhu akademiku*.

To ale uplynulo s časem, dnes nemáme akademiků pár desítek, ale několik tisíc. Tak totiž zas nazýváme každého, kdo na univerzitě učí, nehledě na to, co.

Chybu asi udělali původní učenci z toho háje Akademia, když dovolili užívat označení *akademik* komukoli, kdo si do jejich háje jen odskočil.

Dušan Šlosar

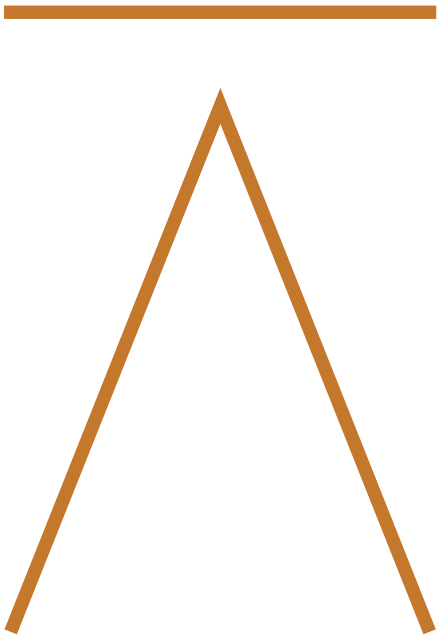

Patafyzik Alfred Jarry

Už sto čtyřicet let letos uplynulo od chvíle, kdy se narodil Alfred Jarry, francouzský spisovatel poněkud skandální pověsti. Dokladem jeho nezařaditelnosti je fakt, že jej většina velkých slovníkových a encyklopedických publikací buď zcela pomíjí, nebo odkazuje kamsi na okraj velké literatury, do kategorie absurdních hříček a recesí. Pro nás, české skeptiky poučené podrobnou znalostí významné postavy české a světové kultury, by Alfred Jarry mohl být jistým duchovním souputníkem Járy da Cimrmana.

Alfred Jarry se narodil v Lavalu a studoval na lyceu v Rennes. Tady také začal jako patnáctiletý psát. Jeho tehdejší projekt, loutková komická satira na neoblíbeného učitele fyziky (a také místního politika) Felixe Federica Heberta, byl jen studentskou recesí, žertíkem bez dalších ambicí. Nakonec se z ní stalo východisko pro první světové absurdní drama. Alfreda Jarryho proslavil *Král Ubu*. Bývá nazýván podivnou parodií na Shakespearova *Macbetha*, uráží Poláky (pokud jsou hodně vztahovační) a je zosobněním všeho, co je na člověku pitomého, ubohého a podlého. Alespoň tatík Ubu takovým je, neboť má ty nejhorší vlastnosti: krade, lže, říhá, prdí a smrdí! Touží po bohatství a moci a neváhá pro to vraždit. A když více moci znamená více vražd, nelení ani na chvíli a popravuje, co to dá. Ale je také mimořádně zbabělý a před nebezpečím se dokáže schovat i v polní latríně. Je prostě koncentrátem všech negativních vlastností a jeho matka Ubu jakbysmet, jen je o něco chytřejší. Proto jsou obě tyto postavy zejména v politice stále aktuální.

Moderní černá groteska *Král Ubu* měla premiéru 10. prosince 1896 v *Théâtre de l'Œuvre* a vyvolala bouři. Publikum bylo poníženo, znechuceno, ba zhnuseno, uraženo i nadšeno. Říká se tomu skandální úspěch. S důrazem na adjektivum „skandální". Většina návštěvníků po představení pískala a do noci procházely městem hloučky rozčilených diváků, jejichž debaty pokračovaly na druhý den v kavárnách a pak i na stránkách denního tisku. Zrodil se fenomén krále Ubu, který již nebude zapomenut. Jeho autor byl nazván totálním skandalistou, bořitelem všech etických norem, mystifikátorem a sám připojil ještě přívlastek, na nějž byl výjimečně pyšný — „vynálezce a pěstitel patafyziky". Tisk se začal zajímat o to, kdo je Alfred Jarry, skrček v podivném cyklistickém obleku, ohrožující chodce pistolemi, trpaslík, který pití považuje za sportovní disciplínu, mluví sám se sebou a stravuje se zpravidla rybami ze Seiny. Nic víc, než co jsme právě uvedli, veřejnost nikdy nezjistila.

Než se Alfred Jarry ve čtyřiatřiceti letech upil k smrti, stihl kromě trilogie o králi Ubu napsat i další věci. V knize *Skutky a názory doktora Faustrolla* parodoval módní „nádech vědeckosti", ve skutečnosti pseudovědeckost vydávající se za vědu. Tedy podal svůj úvod do patafyziky, kterou zobrazuje jako „vědu imaginárních výsledků". Už v roce 1902 vznikl Jarryho román *Nadsamec*, který bývá oceňován jako parodie supermanství, jež předběhla svou dobu. Jak by ne, když *Superman* byl vymyšlen o pětatřicet let později. Hrdinou *Nadsamce* je Ondřej Marceau, člověk schopný svým fyzickým výkonem konkurovat stroji. Marceau je monstrum, které nejenže vyhraje cyklistický závod s lokomotivou na deset tisíc mil, ale dokáže i dvaaosmdesátkrát souložit v jediném dni. Stává se mučedníkem vlastních nadlidských schopností, po nichž ostatní zoufale touží.

Alfred Jarry byl průkopníkem nevyšlapaných cest, na nichž sám zabloudil. Naštěstí měl dobré následovníky, mezi něž nepochybně patřili třeba Eugène Ionesco, Jacques Prévert, Boris Vian nebo Samuel Beckett. Alespoň se po smrti ocitl v dobré společnosti.

Libor Vykoupil je historik.

Vítej, věku lyrický!

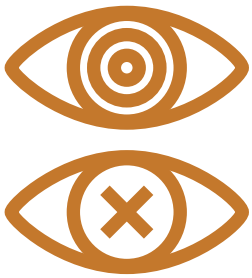

V poslední době sledujeme mezi českými literárními časopisy tendenci politizovat se. Začaly s tím *Literární noviny*, potom se objevila *A2* a teď následuje *Tvar*. Málokdo s tím souhlasí. Většinou panuje názor, že se jedná o nouzové opatření: časopisy už nemají o čem psát, a tak přesedlávají na politiku. Také se říká, že ideologická kritéria literatuře nesvědčí (naposledy v minulém *Hostu* moje kolegyně Eva Klíčová).

Podle mého názoru však nejde o nic jiného než o snahu zavést politickou debatu zpět na místa, kam neodmyslitelně patří. Vždyť na čem lze zkoumat ducha doby lépe než na knihách? Rozebíráme-li román či báseň z politického hlediska, je to stejně legitimní, jako rozebíráme-li je z hlediska formálního. Pokud toto hledisko programově pomíjíme, přinejmenším u některých děl se dopouštíme hrubého zkreslení. Dokonce sama Eva Klíčová neváhala použít politickou munici v recenzi na *Slezský román* Petra Čichoně. A zcela správně, bez ohledu na to, zda se mýlila, nebo měla pravdu. Zkrátka pokud literaturu a kritiku pojímáme jako politikum, nesděluje me tím nic jiného, než že tyto věci svým významem přesahují svůj vlastní rozměr.

Námitka proti politizaci literatury není však směřována ani tak na pokusy vykládat literární díla z hlediska jejich politického rozměru, nýbrž spíše na snahu uplatňovat při jejich výkladu levicové přístupy. To má své opodstatnění dané historickou zkušeností, především tím, že po roce 1989 u nás levicové názory ztratily veškerou legitimitu. Jakkoli však byly takové postoje ve své době logické, dokonce opodstatněné, mezitím uplynulo dvacet let a my jsme se snad přece jen posunuli o kousek dál. Po americké invazi do Iráku jsme například zjistili, že i demokraticky zvolený prezident spřátelené země může svým spojencům s klidem lhát, jako když tiskne, a po finanční krizi v roce 2008 zase, že neviditelná ruka trhu vládne pozoruhodnou schopností sama sobě podřezat žíly. A pokud nemáme docela zalepené oči, musíme uznat, že i ten Marx popsal některé zásady chodu společnosti docela trefně, a jestliže jej nebudeme brát jako modlu, nýbrž výhradně jako myslitele, který je dítětem své doby, můžeme se od něj mnohému přiučit. Také jsme snad už pochopili, proč se názory bohatých a chudých často diametrálně odlišují, proč je chudých víc než bohatých, proč chudí nejsou vždy chudí jen vlastní vinou a proč bohatí nejsou vždy bohatí jen vlastní zásluhou. Pojem solidarita, po léta vykrádaný vládnoucí ideologií, snad zase začíná získávat obsah, a pokud nevíme, co přesně znamená, můžeme si vždy říct, že jeho antonymem je slovo sobectví.

To všechno ale ještě nevysvětluje, proč se právě levicové názory v naší kritice poslední dobou tolik prosazují. Nikdo sice nikomu nic nepřikazuje, a tak nelze nikomu nic vyčítat, ale člověk se nad tím musí pozastavit. Ten trend pravda odpovídá situaci jinde ve světě, ale to samo o sobě ještě nic neznamená. Příčin může být celá řada, například to, že zatímco kapitalisté musí tvrdě pracovat a na sepisování knih a vedení literárních časopisů nemají čas, salonní komunisté mají času spoustu a svým myšlenkám mohou dát volný průchod. Domnívám se ale, že přinejmenším v tomto konkrétním případě je důvod jasný: nastupující generace české literární kritiky je zkrátka nespokojena se stavem věcí kolem sebe a touží po změně. A doufá, že příznaky změny by mohly vyrašit na stránkách knih. Nebo přinejmenším — chce je tam mít. Naděje dosti troufalá, zřejmě ne příliš realistická, ale dovolím si být troufalý a nerealistický a budu doufat spolu s nimi.

Marek Sečkař je redaktor *Hosta*.

Brno, pokus o město

Primátor Roman Onderka říká, že Brno není město, ale životní styl. Žít Brno! Básník J. H. Krchovský, přivandrovalý z Prahy, považuje Brno za pokus o město a život v Brně za pokus o život. Co když nám Brno rozebrali na kousky a odnesli s sebou Němci a Židé? ptá se Bára Antonová. A spisovatel Daniel Krhut má za to, že Brno je zkrátka město neprožitých snů… Možná že Brno není nic jiného než snaha o co nejlepší definici sebe sama — nebo alespoň o jakousi terapii definicí…

Meze urbanismu

Brno — rytmy a naděje, iluze a spodní proudy

Rostislav Koryčánek

Urbanismus se etabloval jako věda, která dokáže vnést racionalitu a rozvahu do chaosu růstu moderního města, a to především díky úvahám o městě jako o komplexním útvaru, který zahrnuje geografické danosti, historii, proměnlivé sociální vazby a hospodářské aktivity, stejně jako kulturní bohatost a kvalitu jednání lidí mezi sebou. Otázkou je, v jaké míře je možné přenést vizi lepšího města do reálného života. Nebo spíše jak urbanistické nebo i architektonické záměry ovlivňují život města, nebo naopak — nakolik právě život tvaruje fyzického prostředí, ve kterém se odehrává. Obvyklá debata o tom, co bylo dříve — zda slepice nebo vejce —, nemá jasného vítěze a také v tomto případě by bylo dobré skončit plichtou. Ostatně i to, co se odehrálo a odehrává v Brně v posledních dvaceti letech, by toho mohlo být dokladem.

Brno jako moderní město

V roce 1966 vydal Plánovací odbor Městského národního výboru interní materiál, který se měl stát podkladem pro vytvářenou koncepci rozvoje města Brna. Byl to počin pozoruhodný minimálně ze dvou důvodů: jednak je publikace vyvedena v pokročilé grafické úpravě, která nezapře kouzlo experimentů šedesátých let, jednak obsahuje data vyhodnocující tehdejší stav Brna v rozsahu, který se snaží postihnout komplexnost problematiky spojené s územním rozvojem města. Publikovaná data nebyla určena pro veřejnost, neboť bez příkras dokumentovala jak přednosti, tak neduhy industriálního Brna. Vedle statistických přehledů a analýz se v pracovních materiálech objevují také hůře měřitelné údaje hodnotící například kvalitu prostor města z hlediska jejich estetického a emočního působení, z čehož vyplynulo, že jen sedmnáct procent plochy města odpovídá podobě moderního města. Daleko hrozivější by se mohlo jevit konstatování, že 46,5 % území města vykazuje podstatné „výtvarné závady“, či se dokonce dá označit za depresivně působící. Neméně zajímavé je hodnocení estetické kvality příjezdů do města a hlavních městských komunikací, v němž autoři uvádějí, že 57 % těchto městských prostorů je v zoufalém stavu.

Předpokládám, že dnes by se při takto měřeném stavu města ukázalo, že ubylo zdevastovaných ploch a přibylo těch, které bychom mohli označit za vyspělý městský prostor. Otázkou zůstává, jak výrazná by tato srovnávaná změna byla. Toto hodnocení bude vždy zákonitě podbarveno subjektem hodnotitele a také společenským konsenzem, podle kterého se kritéria hodnocení kvality městského prostoru nastavují. Přesto, pokud by se výtvarný arbitr vydal hodnotit Brno od jihu, za nudnou šňůru obchodů, skladů a výroben lemující Vídeňskou ulici by mnoho bodů nebylo. Velmi kritický by musel být i v případě, že by přijížděl od Bratislavy po dálnici D2 kolem lánů parkovišť a hangárů supermarketů. Stejnou rozplizlost hranice města a volné krajiny, ve které zcela absentuje nejen urbanistická, ale i architektonická invence, by zažil, pokud by do Brna zamířil od Svitav. Od východu jakbysmet. Jedinou výjimkou je příjezd od Prahy přes

Nový Lískovec, kde rozzářený Moravský zemský archiv odlákává pozornost od lososových fasád humanizovaného sídliště a nechává tušit, že se za ním nachází jeden z nejdůležitějších počinů v novodobé historii Brna — univerzitní kampus Masarykovy univerzity. Ještě větší vjemovou dynamiku má průjezd Pisáreckým tunelem, za kterým následuje pohled na výstaviště a oblouk kolem Riviéry nebo kolem provozní budovy vodáren od Bohumila Turečka, a s výhledem na romantické pisárecké svahy se dále pokračuje úzkým hrdlem údolí Svratky na Žabovřesky. Za nejatraktivnější cestu do centra města považuji trasu přes Hlinky kolem tramvajové vozovny od Jindřicha Kumpošta, honosných vil a areálu výstaviště. Zde může hodnotitel nabýt pocit, že se dostává do moderního města.

> Nade vši pochybnost Brno prošlo za posledních dvacet let velkou proměnou veřejného prostoru, stejně jako se zásadním způsobem změnily nároky uživatelů města a jejich způsob chování ve městě.

Nade vši pochybnost Brno prošlo za posledních dvacet let velkou proměnou veřejného prostoru, stejně jako se zásadním způsobem změnily nároky uživatelů města a jejich způsob chování ve městě. Pro ilustraci intenzity této proměny můžeme opět nahlédnout do statistik z poloviny šedesátých let, ze kterých se dá vyčíst, že 60 % maloobchodního obratu v Brně se realizovalo v centru města na třech ulicích: dnešní Masarykově, České a Kobližné. Rozložení tržeb v dnešním Brně je zcela odlišné a kopíruje dramatickou transformaci zhmotněných i nehmotných struktur města po roce 1989.

Stroje a město

Městotvorným médiem moderního Brna byl jednoznačně průmysl. A nejde jen o to, že se kvůli obživě ve velmi krátkém čase koncentrovalo velké množství lidí na relativně malém prostoru, že si zpočátku především rozvoj textilního průmyslu vyžádal regulaci vodních toků, budování železničních tratí a tak dále. V našem případě jde především o to, že díky průmyslu rostlo bohatství a tím i vliv brněnských měšťanů, kteří svou nově nabytou pozici demonstrovali po vzoru vídeňských liberálů radikální přestavbou města, která stále tvoří základ dnešní podoby Brna. I když se v Brně nejednalo o demonstraci opanování státní moci, byl stavební program proměny Brna v souladu se zásadami konstitucionalismu a kulturních hodnot střední třídy. Ohniskem přestavby se stejně jako ve Vídni stala okružní třída (Ringstrasse), na které se postupně objevily stavby spojené s nově postulovaným hodnotovým systémem liberalismu: Zemský dům (sídlo moravského zemského sněmu), technické učiliště (vzdělání), evangelický kostel (náboženská tolerance), Moravské průmyslové muzeum (podnikání), Městské divadlo (kultura). Ostatně město devatenáctého století bylo polygonem, na kterém si jednotlivé společenské vrstvy obyvatel ve vzájemné konfrontaci odzkoušely způsoby jednání a definovaly hodnoty, které jsou i nyní základem společenského uspořádání. Zkrátka industrialismus nejsou jen výrobní haly s kouřícími komíny, ale je to modus organizace a fungování města.

Tento modus byl v Brně určujícím skoro po celé dvacáté století. Agrozet Zetor, Zbrojovka, Královopolská strojírna, První brněnská strojírna — to jsou největší podniky, jejichž provoz měl největší dopad na koloběh života města a které v polovině šedesátých let zaměstnávaly dvě třetiny lidí pracujících v průmyslu. Jejich chodu bylo podřízeno dobudovávání městské infrastruktury, občanské vybavenosti, školek, škol a plánování městské hromadné dopravy. Mimo jiné rytmizovaly realitu všedního dne spojenou s faktem, že na šestou ranní nastupovala masa zaměstnanců do práce a ve dvě odpoledne z ní naopak prchala.

Přestože poslední rys poválečného industriálního Brna je nehmotným jevem, byl určujícím prožitkem města. Pro mnohé deprimující každodenní rutina byla podtržena zoufalostí veřejného prostoru města, který ztratil dřívější eleganci a atraktivitu, o niž usiloval ještě v meziválečné době, a jinou tvář, se kterou by se byli uživatelé ochotni identifikovat, nedostal. Bylo to dáno jednak podfinancováním výdajů směřujících do centrální části města, protože se prioritou sedmdesátých a osmdesátých let stala výstavba velkých sídlištních celků, a jednak skutečností, že pro tehdejší představitele moci byl nepřívětivý, pustý veřejný prostor lépe kontrolovatelný, ovladatelný a jednodušeji se do něj vkládaly významy a symboly, o které se komunistický režim opíral.

Iluze moderního Brna

V Brně byly naštěstí přítomné i rytmy vyššího řádu, mezi které bezpochyby patřily brněnské veletrhy a především Mezinárodní strojírenský veletrh, jenž každoročně vracel do města exkluzivitu času a místa. Kvůli veletrhům

se zachoval a dále rozvíjel mimořádný areál výstaviště z dvacátých let, ale také se budovaly první brněnské mezinárodní hotely International a Continental, které měly vytvořit odpovídající zázemí pro zahraniční hosty a které doplnily urbanistický koncept okružní třídy. Na brněnské veletrhy byla napojena celá řada specifických odvětví jako například výstavnictví, propagace, světelná reklama, a právě neonové trubice zavěšené v ulicích centra se staly neodmyslitelnou součástí veletržního Brna, kterému takto dodávaly ztracený velkoměstský lesk. Obdobnou moc proměnit město a navodit iluzi, že Brno má punc internacionální metropole, měla slavná Velká cena Brna, která se původně jezdila na tomu speciálně uzpůsobených silnicích mezi Bosonohami, Novým Lískovcem, Pisárkami a Kohoutovicemi. Význam sportovní události a zvyšující se nároky motocyklistické federace si nakonec vynutily stavbu autodromu v lokalitě Kývalky, na kterém se první mistrovství jelo v roce 1987.

Ale ani karnevalový charakter motocyklistických závodů a inscenovaná výkladní skříň veletržních událostí nezakryly fakt, že se devastace městských prostor v osmdesátých letech ve srovnání s polovinou šedesátých let dále prohlubovala. Neutěšenost a depresivnost prostředí města jako doklad celkového společenského marasmu dožívajícího socialismu bezesporu spoluovlivnily vzedmutí brněnské kulturní scény a podílely se na vzniku takzvané brněnské alternativy. Nezávislé a často protirežimně laděné aktivity výtvarníků, architektů a především hudebníků vytvořily společenskou strukturu, která byla spontánně nebo i přímo záměrně viditelná v prostoru města, a tak se stala součástí jeho struktury.

Spodní proudy urbanismu

Při dohledávání zásadních motivů, které ovlivňovaly podobu Brna, není možné opomenout celou řadu historických mezníků dvacátého století nebo dalších významných faktů. Mezi nimi mimo vznik samostatného Československa a vznik Velkého Brna, který měl vést k převzetí moci ve městě českou správou, pokračující jazykový konflikt mezi česky a německy mluvícím obyvatelstvem, konec války a následné ostudné vyhnání německy mluvícího obyvatelstva, nástup komunistického režimu. Přes závažnost uvedených událostí zůstal nejmocnějším algoritmem tvarujícím město průmysl, nebo ještě lépe industrialismus. Stačí si jen projít historii velkých urbanistických závazků jako například přesun nádraží, zvýšení kapacity centra dobudováním takzvaného Jižního centra, přesun průmyslové výroby z centrální části města na jih a výstavbu univerzitního kampusu, abychom zjistili, že nadefinování těchto úkolů proběhlo už ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století a zůstaly součástí itineráře plánovačů města dodnes bez ohledu na ideologické pozadí politických představitelů.

Je však paradoxem, že některé z těchto dlouhodobých záměrů spojených s industriální historií Brna se začaly naplňovat až v období, kdy je průmysl ve své tradiční skladbě na ústupu. Deindustrializaci centrální části Brna vyřešila až změna politické a ekonomické situace po roce 1989, která zapříčinila, že velké výrobní podniky výrazně omezily svou výrobu, vyklidily část svých provozů, jako například Mosilana, Škrobárny, Zetor, nebo skončily úplně — Zbrojovka. Jsou to provozy, které měl určitě na mysli Bohuslav Fuchs, když spřádal úvahy o poválečné obnově Brna a chtěl odstranit negativní dopady průmyslové výroby tím, že by výrobní podniky byly přesunuty do oblasti Horních a Dolních Heršpic. Investorské záměry spojené s výrobou a výzkum sofistikovanějších produktů se nakonec s povzbuzením města posunuly na takzvanou Černovickou terasu a Dolní Heršpice se staly symbolem nejdramatičtější proměny města od zbourání hradeb a vzniku Velkého Brna.

Velké plány v malém Brně

Politická a společenská změna byla na začátku devadesátých let vedena především nesaturovaným konzumem a za komunistického režimu nenaplňovanou touhou po seberealizaci. Brno se zároveň vždy muselo nějak porovnávat s významnějšími městy jako Vídeň nebo Praha a také z tohoto důvodu je součástí brněnské mentality to, že se pro vlastní neduhy hledají jasná, velkoformátová řešení (ostatně do tohoto ladění zapadají i brněnské veletrhy a motocyklové závody) a jedno z prvních takových řešení byl plán na výstavbu obřího leteckého uzlu (Brno Hub Airport Complex), přes který by se přepravovalo na třicet milionů cestujících a milion tun nákladu. Vše mělo být dokončeno v roce 2005 a počet lidí zaměstnaných na provozu letiště a navazujících činností by se blížil k osmdesáti tisícům. Při pohledu na novou odbavovací halu tuřanského letiště (2006), která sice rozhodně nepostrádá architektonickou kvalitu, přesto svou velikostí odpovídá významu Brna, člověk pociťuje úlevu, že plány zůstaly jen na papíře.

Příslibem naopak byla stavba Bobycentra (1993), které si nechal pro své podnikatelské plány postavit bývalý hokejista Lubomír Hrstka. Hotel svým nevkusem připomíná zázemí amerických sportovních klubů a přinejmenším ve stejném stylu byl naplánovaný provoz objektu, ve kterém se nacházel hotel, kasino a největší brněnská diskotéka. Americké dimenze bohužel neodpovídaly br-

něnským spotřebitelským návykům. Ty si bylo potřeba nejdříve osvojit, a tak nesplácené dluhy přivedly původního majitele do vězení a vedly také k postupnému zchátrání celého areálu, ke kterému patřil i fotbalový stadion, jenž se ještě v polovině devadesátých let mohl chlubit návštěvností přes třicet tisíc lidí na zápasech FC Boby Brno. V dnešní době se z Bobycentra a jeho okolí stává první novodobý brownfield, který umrtvuje jedno z atraktivních míst Brna.

Polistopadová realita

První revoluční stavbou, která v polistopadové době začala měnit Brno k nepoznání, byla stavba hypermarketu Globus v Ivanovicích. Byla to také historicky první realizace tohoto typu nákupního centra v České republice. Obchodní infrastruktura Brna byla stále ještě sevřená historickým centrem města — výjimkou byla stavba obchodního domu Prior za hlavním nádražím z osmdesátých let — a pro neukojené spotřebitelské vášně to byla nepřijatelná klec. Proto hned vzápětí následovaly ještě větší projekty: Avion Shopping Park v Dolních Heršpicích (P. Hrůša, P. Pelčák, 1998), Olympia Brno v Modřicích (1999) a Carrefour (později Tesco) na Ponavě (2004). Vyjmenované stavby jsou součástí a zároveň symbolem proměny industriálního města v postindustriální Brno, ve kterém už rytmus města neudává masa lidí ráno spěchající do práce nebo odpoledne pro změnu z ní, ale je podřízen individuálním spotřebitelským návykům. Ty však můžou mít opět kolektivní podobu — například sobotní nebo nedělní trávených v Shopping Parku. Ostatně zábava je tam pro celou rodinu a u toho se dá ještě nakoupit. Vše je navíc čisté, je tam spousta světla, neotravují tam žebráci a na všechno dohlíží sekuriťáci.

Obchodní centra na konci devadesátých let nabídla to, čeho se centru Brna nedostávalo. Obecné naladění vůči výstavbě obřích nákupních center bylo velmi pozitivní i proto, že do Brna přinášely vizuální a prožitkový kód, který mohl připomínat to, co jsme v naší domovině nejvíc postrádali při konfrontaci s jinými městy západní Evropy. Při návštěvě hypermarketu mohl zákazník zaplašit pocity studu a nedostatečnosti, a pokud projížděl obchodní pasáží s nacpaným vozíkem, mohl naopak zažít pocit výjimečnosti. Pro společenskou realizaci se zde mnoho vhodných příležitostí nenachází, ale i vyžití spojené s pozorováním dalších zákazníků a obsahu jejich nákupních vozíků bylo v souladu s bezproblémovostí místa a času stráveného v hypermarketu. Že se vše děje za asistence bezpečnostních kamer, je pro většinu návštěvníků tou nejmenší komplikací.

Centrum před branami

Pokusy o saturování kapacitních limitů centra města v jiných částech Brna se odehrály už mnohem dříve a vedle výstavby okružní třídy jím byla stejně ambiciózní snaha o výstavbu univerzitního kampusu na Akademickém náměstí ve dvacátých letech dvacátého století. Tehdejší záměr, který začal vznikat podle návrhu pražského architekta Aloise Dryáka, neměl být pouze zázemím pro nově založenou Masarykovu univerzitu, ale měl se zároveň stát symbolickým centrem druhého největšího a nejvýznamnějšího města v Československu, které se po dlouhé době ústrků ze strany německé správy dostalo konečně do rukou česky mluvící většiny. Stávající městské centrum bylo převážně v rukou brněnských Němců a pro demonstrování nové politické reality bylo nutné najít volné plochy na konci Veveří. Velkorysý pokus byl bohužel zbrzděn nastupující ekonomickou krizí a vnitřní rozepře byly vhodnou záminkou k zastavení čerpání státních peněz. Z celého záměru tak zůstalo pouze torzo v podobě Právnické fakulty MU.

Prvním novodobým pokusem o rozšíření centra byla stavba multifunkčního objektu IBC Brno nevalné architektonické kvality (1997) hned na severovýchodní hraně okružní třídy. Druhý, mnohem významnější pokus, nikoli však svou architektonickou kvalitou, ale důsledky, bylo otevření výškové stavby M-Paláce ve stejném roce jako u předcházejícího objektu a shodou okolností od stejného projekčního studia Arch.Desing, které bude v následujících letech vystupovat jako nejvlivnější projekční kancelář na území Brna. Tento titul si vysloužilo jednak několika dalšími stavbami, které pozměnily tvář Brna (Brno Business Park, Technologický inkubátor, Pavilon P na BVV), a jednak úzkou spoluprací s městskou samosprávou na řešení rozvojové části Jižní centrum, s tím spojeným přesunem nádraží a následně realizací územního plánu města Brna. Pokud se vrátíme k modrému M-Paláci, jeho hlavní význam spočívá v tom, že otevřel možnost zastavění v rozvojové oblasti na jih od centra kolem Heršpické ulice. Další projekty, pokud nebudeme počítat stavební supermarkety, sice na sebe daly několik let čekat, ale přece jen přišly. Tím nejpřínosnějším, i co se týká architektury a veřejného prostoru, byl Spielberk Office Centre (2012). Tím nejambiciózněji je stavba nejvyššího mrakodrapu v České republice (2013).

Posun ekonomických aktivit a tím i významných stavebních podniků směrem na jih od centra Brna má jeden prostý důvod, kterým je stejně jako u obchodních center dálnice. Přiblížit se k hlavní tepně převažující individuální dopravy je jako přestěhovat krámek ze zapadlé uličky na hlavní třídu. S přesunem aktivit na jih následuje i pře-

sun reprezentace a je otázkou dalšího vývoje, nakolik si historické centrum ozřejmí vlastní autonomii.

Nová naděje

Aktivovaný přidálniční lem města je na ose od východu na západ zónován výrobou (Černovická terasa), obchodem (Avion Shopping Park, Olympia), administrativou kolem Heršpické a v neposlední řadě vědou v podobě nového univerzitního kampusu v Bohunicích, který byl dokončen v roce 2010 podle návrhu architektonické kanceláře A PLUS. Masarykova univerzita se díky lokaci svých fakult doposud spojovala se širším městským centrem, výstavbou kampusu se její ohnisko posunulo na okraj města. Je to dáno i stavbou evropského výzkumného centra technologického institutu CEITEC, který aspiruje na nejpokročilejší vědeckou instituci v Česku. Pod termín aktivovaný přídálniční lem bychom mohli zahrnout i kampus Vysokého učení technického, který se rozprostírá kolem Hradecké ulice. Kromě areálu VUT se zde nachází Technologický park a Technologický inkubátor, které jsou součástí přerodu Brna se strojírenskou minulostí na město, kde dominuje IT průmysl nebo vývoj a výroba sofistikovaných materiálů.

Pokud byl v uplynulých dvou stoletích hlavní městotvornou silou rozvoj průmyslových podniků, v současné době to jsou univerzity a jejich výukové a výzkumné aktivity, které jsou atraktivní i pro zahraniční vědecké pracovníky a pro firmy, které kladou důraz na inovace. V důsledku toho se proměňuje i každodenní realita města. Před dvaceti lety se angličtina omezovala na její učitele, kteří touhu po dobrodružství v bývalém východním bloku korunovali cestou do Brna. Dnes se stala součástí koloritu města.

Město duchů

Výstavbě obřích nákupních center v Brně v devadesátých letech byla nakloněna i městská správa, která si tím zároveň připravila nový problém k řešení. V důsledku proměny spotřebitelských návyků došlo k dalšímu zchudnutí městského centra. Obranou vůči kritikům přízně města k hypermarketovým developerům může být skutečnost, že málokdo předpovídal, že proměna návyků spojených s trávením volného času a nakupováním může být tak rychlá. Zvýšení atraktivity centra nepomohla ani rekonstrukce hlavní osy protínající historické jádro Masarykovy třídy. Sobota nebo neděle v centru Brna na konci devadesátých let navozovala pocit samoty a deprese a útěk před tímto stavem nebyl možný ani v nějaké kavárně, protože v odpoledních hodinách z toho mála, které existovaly, nebyla otevřená žádná.

Je pro mentalitu Brna příznačné, že jeden z pokusů, který měl mimo jiné vést k obnovení života v centru města, byla monstrózní akce Brno uprostřed Evropy. Poprvé byla s přispěním městské správy uspořádána v roce 1998 a jejím obsahem byla přehlídka historických vozidel městské dopravy, hasiči na náměstí, k tomu koncerty a hlavně ohňostroj. Při oživování města nebyla akce nijak úspěšná, protože jednorázový výstřel může jen těžko měnit návyky uživatelů města, jak s tímto prostorem zacházet. Kumulace velkých akcí v krátkém časovém úseku měla podobný efekt jako kbelík vody vylitý na horkem rozpraskanou zem: velká kaluž se rychle vypaří a semeno nestačí ani nabobtnat.

Problém mrtvého se objevil i v obecné vizi o budoucnosti Brna, kterou rozepsali majitelé architektonického studia A PLUS J. Černý, K. Tuza a P. Uhlíř v roce 2000 a ve které za hlavní příčinu malé atraktivity označují omezení individuální dopravy v centru. Podle jejich názoru tam, kde se nedá zaparkovat, nikdo nejede, nehledá pracovní příležitosti, nebydlí, nenakupuje, nechodí do kina ani do restaurace. Nápravou mizivého zájmu obyvatel trávit čas v centru města je umožnění pohodlného zaparkovaní. Řešením je vybudování několika parkovacích domů na okraji městské památkové rezervace, které by tento fatální nedostatek saturovaly. Od zveřejnění uvedeného názoru uplynulo už třináct let a za tu dobu se v centru města postavil pouze jeden parkovací dům na Kounicově ulici (2005). Řidiči jedoucími do centra je využíván jen velmi omezeně, přesto za tu dobu prodělalo centrum velkou proměnu. Živost centra Brna by v současné době mohla připomínat v letních měsících přímořská letoviska, a to kupodivu i o víkendech. Přímá úměra mezi počtem zaparkovaných aut v centru města a jeho atraktivitou zřejmě neplatí, přesto je i dnes pro představitele města téma parkování v centru prvořadým úkolem a nebude trvat dlouho a nové parkovací domy se otevřou na Kopečné a před Janáčkovým divadlem. Tím se ale záměry na vylepšení dopravy v klidu nezavršují, v projekčních

> „Skutečnou příčinou oživení centra je samotný fakt, že kondenzace navrstvených významů a symbolů je nejsilnější právě zde a tento obsah bude vždy ponoukat k novému hodnocení a dalšímu uchopení.“

kancelářích jsou už připraveny plány domů pro auta na Veselé a na Panenské.

Užitečná obluda

Skutečnou příčinou oživení centra je samotný fakt, že kondenzace navrstvených významů a symbolů je nejsilnější právě zde, a tento obsah bude vždy ponoukat k novému hodnocení a dalšímu uchopení. Symbolická a vztahová rovina centra města je natolik silná, že ani zcizení veřejného prostoru a jeho přesunutí do nákupních center, nebo spíše imitování, nakonec nevedlo k tomu, že by střed Brna přestal platit za kritérium poměřování důležitosti a významu. Preparát veřejného prostoru, který se v nákupních centrech nabízí, přeci jen postrádá něco, co by se dalo nazvat spontaneita místa. Obchodní centrum bude vždy ve srovnání s městským prostorem chudokrevnější kvůli sterilnosti, která zaručuje, že se v tomto prostoru odehrává jen to, co jeho majitel dovolí, a to, co návštěvník očekává. Městský veřejný prostor naproti tomu vyžaduje od jeho uživatele dávku ostražitosti, protože potence možných událostí je obrovská. Barvitost zážitků v městském prostoru láká spíše dobrodružnější povahy, na druhou stranu tato touha je v nějaké podobě v každém z nás.

Proces znovuobjevení života v centru Brna měl ale své iniciátory a jedním z nich se překvapivě stal nejkontroverznější projekt, který se za posledních dvacet pět let v historickém jádru města postavil. Tímto projektem je obchodní a zábavní centrum Velký Špalíček (Milan Gál, IMAG Architekt, 2000), které vedle toho, že vyniká nemorálností průběhu realizace a mírou destrukce památkově hodnotné lokality, pozbývá jakoukoli architektonickou hodnotu. Interiér pasáže je nenápaditý stejně jako většina podobných objektů a exteriér je bez větší rozvahy skrumáží materiálů, které byly dostupné na tehdejším trhu stavebních hmot. Proti schodišti kostela svatého Michala zeje černá díra podzemního parkoviště a stačí drobné zaváhání a kromě automobilu může v hlubinách zmizet i neopatrný chodec. Přesto jeho náplň — obchody, restaurace, kino, pasáž — přiměla řadu uživatelů města hledat svoje vyžití opět v centru. Zvýšený pohyb lidí v centru města povzbudil i další obchodníky a nájemce, že jejich snažení v centru města může nést také ekonomický profit.

Velká pozornost obyvatel Brna byla nasměrována také k dalšímu projektu, kterým byla přestavba továrního areálu, který se nacházel mezi autobusovým nádražím z roku 1985 a obchodním domem Tesco, jehož součástí bylo také vybudování obchodní galerie Vaňkovka (P. Hrůša, P. Pelčák, 2005). Pokud bychom hodnotili Vaňkovku ve vztahu k oživovanému centru Brna, museli bychom konstatovat, že odsála část obchodních kapacit a zákazníků nejen z historického centra, ale na druhou stranu také z obchodních center na okraji města. Úspěch Vaňkovky je postaven vedle nabídky obchodů na napojení se na nejvytíženější pěší trasu, která protíná střed města a která vede od Joštovy třídy přes Českou, náměstí Svobody a Masarykovu třídu, prochází podchodem pod hlavním nádražím k obchodnímu domu Tesco a končí na autobusovém nádraží Zvonařka. Ten, kdo přijíždí do Brna autobusem, má možnost buď obejít obchodní galerii kolem rušné ulice, nebo se po cestě pokochat výkladními skříněmi ve voňavé a prozářené Vaňkovce. Svedení velké části pěších na této ose vnáší do prostředí pasáže i něco málo rozruchu a reality ulice, a to někdy i v extrémní poloze, jako například v roce 2008, kdy zde muž zavraždil ženu a následně zastřelil i sebe. I když Vaňkovka přidusila oživování historického centra, výrazně pomohla při definici horkého bramboru, který vedení města stále spojuje s přesunem hlavního nádraží a označuje jej jako Jižní centrum.

Kavárenská reurbanizace města

Shodou okolností se ve stejném roce, kdy se dostavěl Velký Špalíček, podařilo realizovat daleko hodnotnější počin s obdobně závažnými důsledky. Jednalo se o otevření kavárny Spolek na Orlí ulici (Ivan Palacký, 2000), která vznikla díky nadšení tří zakladatelů (P. Hradil, R. Helia, P. Lerch). Spolek navrátil do Brna typ kavárny, který zde dlouhou dobu chyběl a který mohl částečně evokovat její vídeňskou variantu či připomenout slavné meziválečné podniky jako Savoy, Avion, Esplanade. V předchozích deseti letech mezi pionýry kavárenské kultury patřil legendární Kabinet múz (T. Rusín, I. Wahla, 1993) a Café Blau (T. Rusín, I. Wahla, 1993, přestavěno). Zvláště pak Kabinet múz byl doslova výkladní skříní specifické brněnské kulturní vrstvy, pro kterou byla kavárna útočištěm a živným roztokem, protože projevy této oborově široké skupiny lidí byly veskrze městské a pro svoje působení městský rámec, který zahrnuje náhodnost setkání a určitou vstřícnost a citlivost k nezvyklému, nezbytně potřebovali. Souběžně s Café Spolek se rozběhlo Studio Promítačka a Café Art v kině Art na Cihlářské ulici, na jejichž podobě měl lví podíl Tomáš Javora. Následovala další významná kavárna Café Steiner (P. Mutina, T. Rusín, I. Wahla, 2002). Rozhodujícím předělem, od kterého je možné počítat brněnský boom kaváren, je rok 2008, kdy se otevřely tři pro další směřování brněnského kavárenského života určující kavárny: Caffé Minor, Cafe Podnebi a Café Tungsram.

V následujících pěti letech se v Brně otevřelo bezpočet kaváren, vináren, hospod a restaurací, které daly městu novou charakteristiku. Kavárny a bistra výrazně napomohly objevit například potenciál čtvrti Veveří, ze které se stala v současné době nejatraktivnější čtvrt pro městské bydlení — jakýsi brněnský „Prenzlauer Berg“. Kavárny a další lokály otevřely téma života ve městě a zpřístupnily městské čtvrti nebo zákoutí, které doposud ležely nepovšimnuty ladem. Aktivovaly zájem obyvatelů města o to, co se kolem nich děje, přinesly do města zážitek široké městské pospolitosti a lokální příslušnosti. Navýšení kvality života ve městě, s níž se dá rozvoj kaváren v Brně spojovat, opravňuje mluvit o brněnském kavárenském boomu jako o reurbanizačním procesu, kterým město prochází.

Problém, jak vrátit život do města, není obvykle otázkou velkých investic, jako je přesun nádraží. Jde spíše o poodhalení možností, co všechno se dá ve městě dělat a co všechno je zde možné zažít, což může stát také nějaké peníze, ale investice může přinést proměnu místa a jeho užívání ve velmi krátkém čase. Za ukázku může posloužit například park Lužánky. Dříve zpustlý a opuštěný park prošel od roku 1991 několikaletou obnovou, jejíž součástí byla také větší vstřícnost vůči jeho návštěvníkům. A právě od roku 2000 bylo možné najít první skupinky lidí, kteří kromě procházek po cestičkách a odpočinku na lavičkách začaly park využívat jako místo pro petanque, cvičení tai-či, žonglování nebo pořádání pikniků. Lužánky se staly obývákem města. V roce 2000 se začalo s rekonstrukcí dalších důležitých veřejných parků — Denisovy sady (V. Babka, P. Hrůša, P. Pelčák, Z. Sendler) a Špilberk (E. Damcová, J. Damec) —, které příležitosti k trávení volného času ve městě dále jen rozšířily.

Posouvání hranic toho, co je ve městě možné, co je akceptovatelné, je také otázkou samotných uživatelů města, kteří aktivním přístupem podobu a atmosféru města dotvářejí a utvářejí. Je tedy pozitivní, že projevů této blahodárné uživatelské spontaneity je v Brně k vidění stále více. Recesisticky míněné události, stejně jako intervence do veřejného prostoru s ryze uměleckým záměrem posouvají hranice očekávatelného a motivují k rozšíření rejstříku městského projevu.

Rytmus města

Bohuslav Fuchs ve svých úvahách o městském urbanismu tvrdil, že rytmus města, kromě rytmů produkovaných aktivitami městských aktérů během dne či měsíce, obsahuje i dlouhodobější a skrytější tendence. A stejně jako u biologické struktury dochází i v té městské k pravidelnému střídání aktivní a pasivní fáze, při kterých město roste, nebo naopak dožívá z akumulované energie. Při rekapitulování toho, co se v Brně odehrálo v posledních dvaceti letech, je možno nabýt přesvědčení, že Brno dokázalo po největším útlumu v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století najít pevnou oporu, aby mohlo pomalu nabývat na síle. Oživení a růst je vždy věcí myšlenky a realizovaného záměru, který provází proměna fyzické struktury města. Životaschopnost iniciačního aktu je svázána s tím, do jaké míry rezonuje nebo je podnícena těmi, kteří město obývají. Z toho, co dnes může člověk v Brně zažívat, je patrné, že tato energetická vazba se vytvořila.

Autor je absolvent dějin umění a sociologie na Masarykově univerzitě v Brně. Spoluzakládal a následně do roku 2005 vedl časopis *Era 21*. V letech 2007 až 2012 vedl Dům umění města Brna. S jeho přispěním se podařilo realizovat tři ročníky Soch v ulicích a otevřít Brněnský architektonický manuál. Je autorem knihy *Česká architektura v německém Brně. Město jako ideální krajina nacionalismu*.

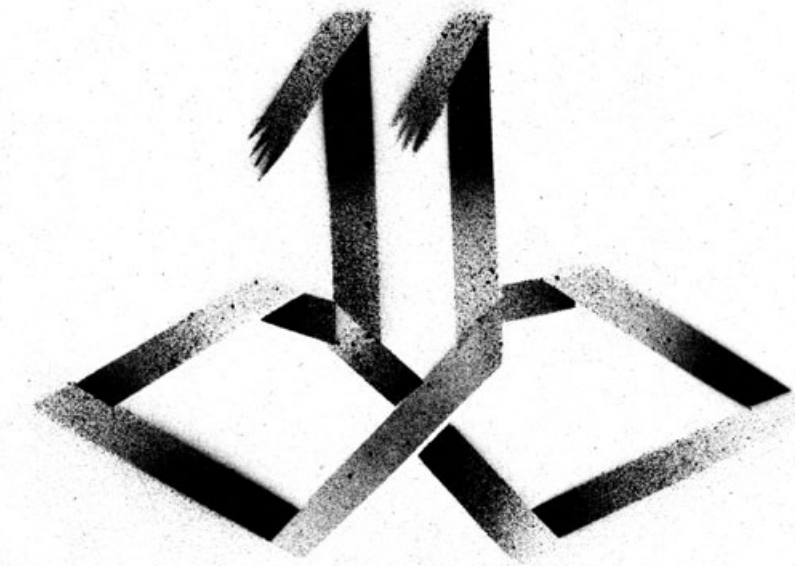

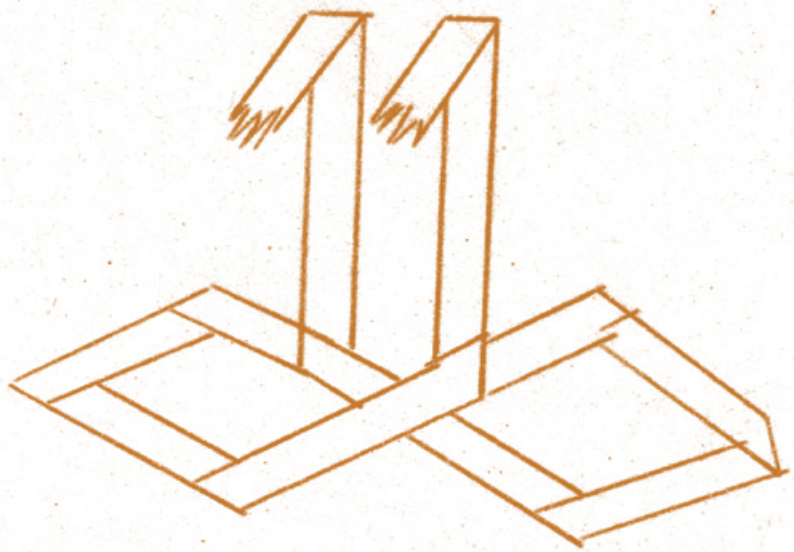

Brno — město, které není

Barbora Antonová

Brno není město, je to životní styl — hlásal primátor Brna na jednom zbytečném mezivolebním billboardu, a bezděky tak podal možná nejpřesnější technický popis Brna.

• • •

Dá se městem nazývat slepenec obcí, které dodnes až obrozenecky lpí na své kulturně-historické autonomii, a takzvaného městského centra, v němž se během pár desítek let hned několikrát vyměnilo obyvatelstvo?

• • •

Když jsem jako malá bývala u babičky v Jundrově, vyjíždělo se občas za nákupy a pochůzkami do Brna. Bylo to zvláštní, protože babička bydlela na adrese Březová 50, Brno — to bylo ale zjevně nějaké jiné Brno. Dodnes se mi to pravé Brno nepodařilo lokalizovat.

• • •

Před pár lety to s pátráním po skutečném Brně vypadalo nadějněji, to když se začalo Brno žít a bořit a ničit; tehdy se začala stahovat smyčka kolem Dominikánského náměstí. Jenže kolegové z okrašlovacího spolku mi vysvětlili, že Brno není zlovolná radnice, ale Brno jsme my, děcka z Černovic, Žimrovic, Židenic, Kéniku, Jablonce, Žabin, Kunštátu…

• • •

Co když nám město Brno rozebrali na kousky a odnesli s sebou Němci a Židé? Stojí nám za to hledat ty střepy kdesi po Polsku a Německu? A kdybychom ty fragmenty slavného města našli, kam je vlepíme? Do míst, která dnes obývají Romové, jež velká část obyvatel odmítá přijmout mezi nás lepší lidi?

• • •

Pomůžou nám s hledáním Brna Slováci, Ukrajinci, Vietnamci, Španělé, Francouzi, Američané, Libyjci…, kteří mají jistě přesvědčivé důvody, proč si zvolili pro život zrovna tenhle prostor? Poskytneme jim tu (nezpochybnitelnou? pochybnou?) čest považovat se za Brňany?

• • •

Největší brněnský vynález je facebook, bez ohledu na to, co tvrdí ten chlapec z Ameriky. V Brně odjakživa máte daleko víc přátel, než si dokážete zapamatovat, drby o cizích lidech se dozvídáte bez sebemenšího prodlení, všichni zasvěceně komentují každý váš krok ještě předtím, než ho uděláte.

• • •

Brno je město studentů (ironické uvozovky si doplňte sami tam, kde vám nejvíce konvenují). Nezávislého studentského ducha si dosud pěstuje obrovské množství čtyřicátníků až šedesátníků, kteří vzpomínají na zlatá léta za bolševika, kdy ve štatlu kvetla pravá láska a žilo se naplno.

• • •

• • •

Brno je město studentů. Asi proto je za studentskou recesi označována každá činnost, která se vymyká pohodlným šablonám úředníků a politiků. S těmi studenty je vůbec problém — přes rok nám zadarmo ošlapávají chodníky a opotřebovávají kanalizace, ale když v létě opustí koleje a priváty, upadnou ulice z obvyklé letargie do hlubokého kómatu, v němž se teprve po setmění vynořují barevné přízraky postav na hospodských zahrádkách.

• • •

Brněnský genius loci? Místo jednoho reprezentativního ducha, jaký se vznáší nad Karlovým mostem a Hradčany, po Brně poletují tisíce malých potměšilých džinů, které někdo vyvolal hlazením pivní lahve a už je nedostal zpět. Jejich shromaždiště je před hlavním nádražím, odkud vyrážejí na tahy tu do Kamenky, tu do Mýdla, tu na Cejl, tu na Prygl; z tajemných důvodů se však vyhýbají oficiálně stanoveným atraktivitám.

• • •

Brno nejde parodovat. Zkoušela to spousta kapacit, ale realita nakonec vždycky převálcuje sebevtipnější fikci. Stoleté tahanice o přešoupnutí nádraží o pár metrů letos skončily akcí „Dolní nádraží“ a mezinárodní vlaky staví uprostřed ničeho. Neschopnost jakkoli přitáhnout a udržet turisty jednou provždy vyřeší podzemní galerie turismu. Obyčejné volby se u nás stávají festivalem ironie. Děj se co děj, Brno nezesměšníš.

• • •

Brno je největší město Česka, Praha je kraj, opakuje donekonečna nejlepší primátor. Teď máme i největší mrakodrap, důmyslně vztyčený na předměstí, uprostřed průmyslové zóny, s výbornou dopravní polohou: z jedné strany koleje, z druhé dálnice, o střechu drhnou podvozky přistávajících letadel.

• • •

Jak je to vlastně se záští Brňanů vůči Praze? Má své hluboké psychologické příčiny, neboť typický nadutý a přezíravý Pražák je člověk, který se do hlavního města před nedávnem přistěhoval z Brna.

• • •

Při mimořádných příležitostech narazíte na Brno exportní. Nemám na mysli Zakázané město skomírajících veletrhů, ale Brno, které ukazujete návštěvám a bezděky propadnete jeho kouzlu. Z nudné každodennosti se vyloupnou kulisy neuvěřitelně barevných a elegantních ulic, starých vilových čtvrtí se starosvětskými předzahrádkami, pozoruhodné architektury, útulných kaváren plných příjemných a vstřícných lidí. Proč vlastně nežijeme v tomhle městě?

• • •

Brno není město, je to diagnóza. Mentální porucha. Místo nekriticky milované, anebo kriticky nenáviděné. I ta často proklamovaná lhostejnost k Brnu bývá natolik důsledná, propracovaná a ostentativní, že nemůže být ničím jiným než výrazem citového angažmá.

• • •

Brno, poslední osvětlená zatáčka před Vídní, si svůj komplex méněcennosti kompenzuje tím, že věnuje nevyžádanou péči městu, jež je jeho pokřiveným čili o to věrnějším obrazem: kdysi sídlo mezinárodní šlechty a osvícených průmyslníků uprostřed podmanivé přírody, dnes zoufale přesvědčující sebe sama, že se tady dá normálně žít. Město přeťaté napůl dopravní komunikací. Město, z jehož svahů obyvatelé pozorují vlaky spojující dvě místa v nějakém skutečném světě. Adamov, mladší bratr Brna.

• • •

Každý svého Brna strůjcem.
Na Brno dobrý.

Autorka je publicistka a brněnská dobrodružka.

Zdroj: Oddělení dějin literatury MZM

Oldřich Mikulášek s rodinou, záběr z Výstaviště, na reversu poznámka „Tuto fotografii nosil celý život v peněžence“; 1965

Lola kráčí Brnem

První fotokomiks o Brně ve stylu steampunku, dieselpunku, atombordelpunku, nowpunku, stonepunku, elfpunku, mythpunku a punkpunku

Námět: Patrik Linhart

Fotografie: Josef Hlavatý (+ fotografie Davida Konečného a web http://www.marianpalla.cz)

Text: Patrik Linhart a Petr Stejskal

Autor soch „Voldemorta" a „Saurona": Radek Hořejší

Hrají: Petr Stejskal, Lucie Linhartová, Petr Hrbáč, Vít Kremlička, Martin Jabůrek, Petr Bakalář, Patrik Linhart, Světluška, pindíci, obyvatelé městečka Brna a další

Malé holčičky pohupují svými delikátními kabelkami a já toužím po Brně.

Dívenky nejdou Brnem, sedí na zadku a vysmívají se mi!

Ten slovanský element musí mít teutonskou protiváhu!

Zasadil jsem v Brně ten nejkrásnější květ, přivezený až ze Sudet Slovenskou strelou.

Nevěhal jsem ani minutu a okouzlil jsem tu děvu Starobrnem.

Chodník se otřásal přibližujícími se kročeji.

Příchod předválečné brněnské hororové legendy zhatil mé plány.

Oba se dovídáme o zvlčile zrůdných událostech v Brně.

Nad Brnem se kumulovala oblaka
A[illegible]PA — tajné umělecké policie.

Ten podivný fízl nás vybízí k záchraně světa.

Lola kráčí městem jako pravá valkýra.

Bez pomoci Loly, která má ausgerechnet granty, by komisař Šidlo ostrouhal.

Šidlo a Strobl říkali — musíme vyvolat učitele skromnosti, Mesiáše Jana Nováka.

Plán komisaře Šidla a germána Strobla klapal jako starý hamr.

Mesiáš Jan Novák povstal z čurizóny Erebu a jeho síla byla mocná.

Musel jsem se postavit zlu tváří v tvář.

Zatímco Mesiáš a Strobl čamtali, já mistroval Šidla a Lolu.

V zápalu evokace jsem si ani nevšiml, že Šidlo se stal jurodivým.

Kosti slepého chodce vybělilo slunce. Na rozžhaveném chodníku stála liška Bystrouška.

Plesali jsme před tváří Boha a Lolou objevená ponožka Plevy, autora Malého Bobše…

…přivedla Mesiáše na myšlenku, kterak osvobodit duše hříšníků.

Kerberos opustil své dvě hlavy, fusekli českého Robinsona nechal ležet a zlovolně si nás měřil.

Tak byla naše parta, parta vyvolených, zkonsolidována.

Osvícený Mesiáš, rozuměj abstinující magor, se stal naším vůdcem.

Brigáda dobra musela vypustit zlo…

…ale i dobro!

Duchové husitů výhružně pózovali na brněnských bustách a zlo počalo drtit svět.

Do divadelního lokálu zavítal Marcel Pohlreich-Ranitzky.

Zbytečně mlčeli Mikulášek a Skácel.

Pod svatým kráčeli duchů muklové jako ve čtverci dávných časů.

Zatímco na severu Čech nevěřil v Boha ani [illegible]pat, moravští duchové měli k víře respekt.

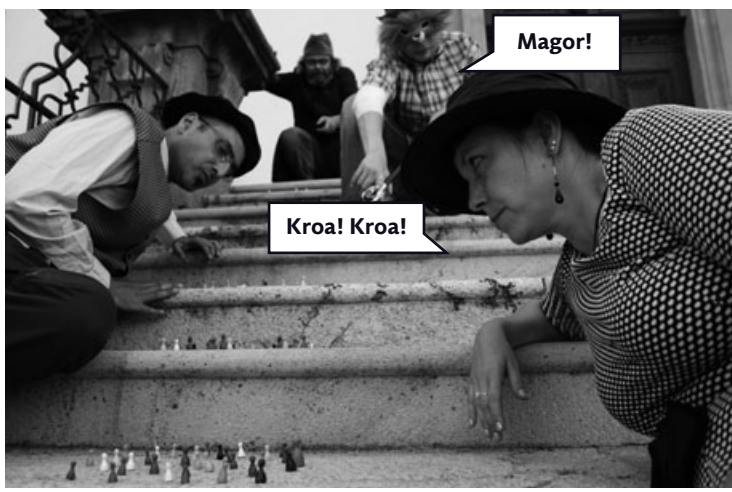

Parta výjimečných duše s vypětím sil sledovala.

Ochotný číšník bystře běžel duchům hostů otevřít. Ale byly to zásvětní socky…

Nejen Cannes má svůj rudý koberec, dokonce i Brno!!!

Bystrouška se právem bojí o svůj špičatý zrzzavý rypák.

Návštěvníky jsou nejen sporoštúdenti, batůžkáři, ale i hodnotní lidé jako manageři.

Vyprávím Lole o zítřku, ale ten ne a nepřichází.

A dějí se věci…

Zlatá kampelička uvádí hru o hermetické lásce Vladimíra Holana a brněnské múzy Alexandry Inferno.

V Brně se bojuje o osud světa, ale výkvět brněnské poesie kalí ve Varech.

Snahu však mají… především Marian Palla… ten však záhy zmizí.

EU využívá oslabení, ale moravský markrabě hrdě odmítá přijmout euro.

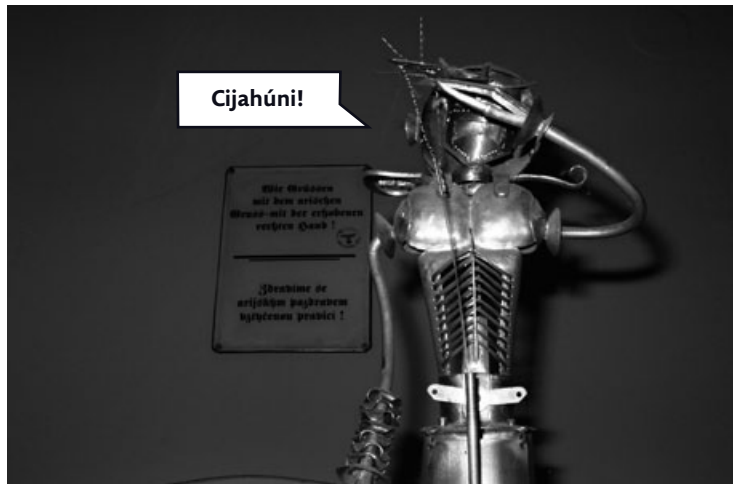

V eurokomisaři by se krve nedořezal.

V Kuřimi povstává pornograficko-algolagnicko-špionážní sekta.

Pan Curry a pan Knoblauch se chystají propít poslední redakční stovku.

Landa převlečený za Petra Vášu míří na Talentfóbii.

Čarachán předvádí mistrovi fysická muka poesie.

Tady to panečku umí roztočit, nemá v gatích jako na Cejlu.

Pošťák vyráží s další černou známkou.

Kratochvil senior vynáší nad synem ortel.

Hotelová ochranka starce bez milosti vyhazuje.

Komiksové postavy ožívají a děsí děcka.

Zatímco běsové pokřikují, dopřáváme si chvíli oddechu…

…a hned zas letíme štatlem jako komety…

…ke zřídlu temnoty. Ale kdo za tím stojí?! A kam nás duše dovedou?!

Koloťuci a bezďové z pětky dali Mesiášovi užitečné rady před bitvou.

Lucius Malfoy zavraždil bufeťačku a chystá rituál.

Duše ukázaly na veliké oko a povedeného eurokomisaře.

Na děsivý moment se zdá, že vše je ztraceno…

A už ho máme — tu bílou hubu!

Mesiáš si připravuje el kasei imunitas a Malfoy otáčí Sauronovo oko.

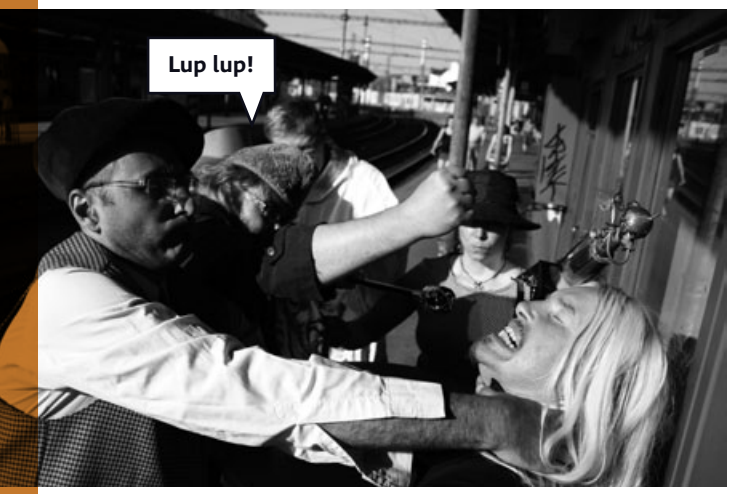

A co když mu ubereme kyslík?!

Jak nežďuchaj do mňa?! Je to šašek!

Karl Hans Strobl mezitím vychlandil všechen fernet.

Začíná se nám to líbit.

Malfoy se ante mortem zříká všech kulturně-
-[illegible]ovních grantů. Hurará!!!

Drsný polda z Cejlu se stává zenovým mudrcem… A finis coronat opus!

Vytvořit fotokomiks

je výzva pro každého autora komiksů, o to lákavější to bylo pro mne, jenž nikdy žádný komiks s výjimkou stripů o příhodách Střapečka a Metličky (postaviček z časopisu *Čtyřlístek* určených pro nejmenší čtenáře a zenbuddhisty) nevytvořil. Inspirací mi kromě uvedeného časopisu byla stará *Bravíčka*, kde otiskovali fotokomiks o cukrování a kondomech. Použil jsem motiv z vlastní povídky o Brně (kde mě fascinovala možnost zaměnit proslulé „dívenky“ Jiřího Veselského za sudetskou valkýru Lolu) a nonšalantně na něj narouboval plejádu brněnských umělců. Dlužno přiznat, že jsem pátral v hlubinách až příliš zuřivě a vytáhl několik postav, které nejsou známy ani brněnským básníkům. Předpokládám, že příběh Jana Nováka (autora opery *Jan Novák Mesiáš*) je sdostatek znám (i díky filmu Karla Fuksy). Ale v příběhu vystupuje i Karl Hans Strobl, brněnský spisovatel (původem z Jihlavy), který se proslavil hrůzostrašnými příběhy psanými krevnatým jazykem. Bohužel se později zapletl s NSDAP. Další neznámou je Alexandra Inferno, která byla podle zasvěcenců jakousi tajnou brněnskou přítelkyní Vladimíra Holana. Použil jsem i anekdotu Pavla Řezníčka o tom, jak Mikulášek a Skácel seděli v Belvě, pili pivo a celé hodiny na sebe nepromluvili. V Brně jsem zjistil, že kavárnu nahradila Potrefená husa. To však po mně nemůže nikdo chtít, ani v zájmu zdánlivé autentičnosti, abych v takovém pajzlu něco inscenoval. Musel jsem vzít zavděk kavárnou v Huse na provázku. Plán jsem změnil i u poslední scény, která měla být na proslulém „pátém nástupišti“. Jenže nějaký kolotuk, hned jak spatřil kameru a fotoaparát, začal trojčit, tak jsme museli uprchnout k buffé na „třetím“. Největší potíž byla ovšem s herci. Naštěstí jsem sestavil štáb z části Vyžvejklé Bambule, fotografa, kameramana a dvou Pražanů. Vítek Kremlička byl ideální model mimo jiné i proto, že napsal pokračování Novákovy poémy o komisaři Šidlovi. Brněnští modelové, až na tři čestné výjimky, byli k nesehnání (úrazy, ebrieta, vakace). Zdeňka Pohlreicha jsem raději bez otálení nahradil vkusnou fotografií. Tu jsem však před číšníkem z Bohemky musel ukrýt za zády. Prozradil jsem mu jen, že na objednávku časopisu *Host* fotím legendární brněnské provozovny. Lze jen doufat, že časopis nečte. Ještě doušku: Já samozřejmě nepovažuji Veselského za pedofila, na druhou stranu, kdo strávil tak deset hodin po brněnských hospodách, musí nad jeho uhranutostí zdejšími dívenkami kroutit hlavou. Až někdy uvidím chlapa se svatozáří, bude to jistě Brňák. Mimochodem výrok Mariana Pally je autentický, pronesl jej v nádražním nonstopu v Karlových Varech v roce 2001. Členové naší expedice se shodli, že za dva dny focení a běhání po pamětihodnostech poznali Brno snad víc než svá rodná města.

Patrik Linhart

Co pro tebe v současné době **vystihuje atmosféru Brna**?

Vzpomínám si, že v dětství mi připadal park Lužánky obrovský, kopec Planýrka vysoký, ukrytá řeka Ponávka záhadná a ulice, ve kterých se lidé propadají do podzemí, mi přišly děsivé. Ale tenhle pocit z města člověku nevydrží déle než prvních šest let života. Jak mě s věkem opouštěl údiv a strach, opouštěla mě i vnímavost a město mi prostě připadalo normální. Pokud se někdo v Brně narodí a stráví v něm tolik času jako já, hrozí mu, že si zapomene uvědomovat, jaké vlastně Brno je — stává se pro něj samozřejmé. Pro mě osobně — **Brno je normální a samozřejmé**.

V každodenním životě dnes Brno nesrovnávám a nekonfrontuju, ale kdybych potřeboval Brno přiblížit někomu, kdo tu nežije přes čtyřicet let, asi bych mu řekl, že když člověk chvíli sedí třeba v kavárně v centru města a pozoruje pohyb na ulici, nemůže si nevšimnout nápadného množství krásných holek. Oproti Římu, Paříži, Barceloně nebo Bratislavě je tu myslím neskutečná koncentrace ženské krásy. Srovnávat v tomhle směru Brno s protestantskými městy jako Londýn, Amsterodam nebo Praha by ani nemělo smysl, to by bylo skoro nefér. Prostě když člověk chvíli sleduje ulici, dojde mu, že **Brno je krásné.** Pokud se centrem města pohybuje člověk, který je sám z Brna, je skoro vyloučené, aby během hodiny nepotkal nějakého kamaráda nebo aspoň bývalého spolužáka, takže **Brno je přátelské** — ale to platí jen pro místní. V minulosti Brno několikrát zkoušeli obsadit kacíři a protestanti; dvakrát ho marně oblehali husité, za třicetileté války opět nadvakrát dobývali Brno Švédové a v roce 1742 pak Prusové. Všichni narazili. **Brno je nedobytné.** Když do Brna náhodou přijede nějaká návštěva z ciziny, chápe většina Brňanů, že nemá velký smysl ukazovat vycpaného krokodýla a že jen málokdo ocení krásně zakroucenou fiálu nad portálem radnice. Pokud není návštěva vyloženě milovníkem moderní architektury nebo Janáčka, vezme ji většina soudných Brňanů do mučíren pod Špilberkem a na seschlé mrtvoly v kapucínské hrobce, aby bylo jasné, že **Brno je děsivé a strašidelné.** Jinak jsou ale nejoblíbenější atrakcí Brna posledních let ohňostroje. Několikrát do roka nad Brnem vybuchují petardy a několikrát do roka je pak **Brno ohnivé a zářící.** Na ohňostroje v Brně chodí pokaždé přes sto tisíc lidí; v době před ohňostroji bylo největší událostí slavné vítězství Zbrojovky nad Eintrachtem Frankfurt v roce 1980, které tehdy vidělo padesát dva tisíc lidí. V době mého dětství to byl okamžik největší brněnské hrdosti. Podobně jako kdysi na Zbrojovku jsou dnes kluci z Brna hrdí na hokejový klub Kometa. V sezoně 2009/2010 Kometa odkoupila od Znojma licenci pro účast v extralize a hned po dvou sezonách se stala vicemistrem ligy. Hokejový klub Kometa má vlastní hymnu — stejnou jako Evropská unie —, Beethovenovu Ódu na radost. **Brno je velmi hrdé.**

Jiří Šimáček je dramaturg a spisovatel.

Socha na náměstí Svobody. Jen málokdo ji má rád, přitom je to dost tajemný objekt, o který je třeba se trošku zajímat a který lze zkoumat. Lidem nevadí, že se staví všelijaké zmršené budovy, které vypadají, že vůbec nesouvisejí se svým okolím, ale když stojí uprostřed náměstí do sebe uzavřená, jakoby nesouvisející kukla, jsou z toho nervózní. Nadávají, že to stálo město peníze, aniž by tušili, kolik peněz stojí jiné věci. Jistě, mohlo by tam stát něco lidovějšího a vlídného a přitom pěkného, jako třeba ten mozaikový čáp na ulici Pekařská. Ale tohle je jiné. Kdyby sochu potkali v Berlíně nebo v Praze, ani by je nenapadlo, že to je výstřední, ale tady je to štve. Doba se ale pomalu láme, aby něco takového bylo časem možné častěji, musí to na začátku takhle skřípat.

Martin Kyšperský je hudebník.

Nevím, jestli to tak náhodou nebylo vždycky, protože zatím bydlím v Brně jenom pět let, ale zdá se mi, že jednou z nejvýraznějších charakteristik Brna je neustálé setkávání lidí ve veřejném prostoru. V Brně vzniká obrovské množství kaváren, restaurací, cukráren a nejrůznějších podniků, které jsou pořád plné, až se člověk diví, jak je to možné.

Z tohoto čilého sdružování a setkávání vznikají nejen kocoviny, ale i nejrůznější nápady na další podniky, akce, zásahy do veřejného prostoru, protesty, výstavy, koncerty, taneční večírky, čtení, a dokonce také pracovní nabídky. Zdá se mi, že výjimečné na těchto kavárenských sedáncích je míchání lidí z různých profesí, kterého jsem si jinde tolik nevšiml. Právě kavárny mají toto v „popisu práce“. Možná to Brno umožňuje svou relativně malou rozlohou, že se tato setkávání nemusejí ani pořádně domlouvat, jako například v Praze. Člověk se někde usadí a on se někdo staví.

A jak tady lidé spolu mluví, občas se přijde na to, že jim na městě opravdu záleží a snaží se o něj starat. Zajímá je, jestli se odsune nádraží nebo padne Zelný trh kvůli podzemním garážím. A něco se s tím dělá. Je příjemné žít ve městě, kde cítím, že můžu ovlivnit, jak bude vypadat.

Martin Hrdina je architekt a grafik.

Upravené jezírko, mezi lekníny vystrkují kapři své hubičky, tu a tam se nenuceně kolébají kačeny. Kolem jsou v pravidelných intervalech umístěny lavičky, umělou muldu střídají jakoby ledabyle pohozené oblázky. Údržbová služba denně čistí vodu, rosí květiny, nikde vidět odpadek, nedopalek ani náznak graffiti. U jezírka dvě řady stejných a velmi skleněných budov. Tak vypadá kterékoli z mnoha brněnských office center.

Outsourcing. Tímto libozvučným slovem můžeme nazvat podporu na dálku, ale i princip levné síly z východu. Zahraniční firma místo zbytečného utrácení za zaměstnance, jejichž náplň práce se dá vykonávat odkudkoli a za maximálně čtvrtinové náklady, vybuduje na periferii levnějšího města v levnější zemi pobočku, kam se do jedné rozlehlé a klimatizované místnosti vedle sebe vejde velká spousta pravidelným příjmem a benefity motivovaných šťastlivců, co alespoň trochu umí jazyky a pracovat s počítačem. Takovým městem se logicky stalo Brno. Je menší než Praha, ale přitom jako univerzitní město neustále chrlí přehršle absolventů.

Většinový zaměstnanec takového molochu je spokojen s uklizeným prostředím a v rámci svého vzdělání nadprůměrným platem, což plně docení na třídním srazu, kde vedle bývalého spolužáka, zaměstnance galerie už hodinu pocucávajícího zvětralé pivo, kopne pár dvojitých „morganů“. Dress code zaručí pocit důležitosti, protože když už člověk musí vypadat, je přece někdo. Tento pocit roste s množstvím prožitých teambuildingů a osušek s logem firmy k Vánocům. U krabičkové diety v kuchyňce se fundovaně probírá kauza Nagyová nebo se povýšeně pohoršuje nad Bartošovou a v okurkové sezoně alespoň nad Romy. Že je takový člověk dělníkem své doby, většinou ani nezjistí. Jak dlouho asi potrvá, než se Brno firmám přestane vyplácet, pobočky přestěhují do Burgasu a nám zůstanou ta skleněná pekla?

Adéla Elbel je zpěvačka a překladatelka.

Pro rodilou Brňanku otázka nelehká, neb velmi dlouho bylo Brno celým mým vesmírem a dnes tomu není o moc jinak. Protože do světa jsem vždycky jen nakoukla, přikována všemi vlákny ke Špilasu, Čáře, Monte Bú, Šimicám, Oltecu, Pryglu…

Brno je do té míry krví mé krve a očima mých očí, že při otázce, co pro mne znamená, zakouším týž pocit jako při pohledu do zrcadla — ten obraz v lesklé ploše jsem skutečně „celá já“? Vždyť tato podoba, odražená zpět hliníkovým povrchem, jen stěží může vypovědět všechno o něčem pro mě tak komplexním, jako jsem „já“, která jsem tu vznikla, na Obilňáku se narodila, milovala se v jeho parcích, domech, zahradách, vítězila tu i pada-

la, četla, psala, pracovala, rodila děti a měla psa, kočky i choroby… A taky své prarodiče, rodiče, přátele, příbuzné, celý svůj život…

Ale dobře, zkusme otázku Brna převést na to, co je pro mě jeho nejtypičtější esencí. Pak jsou to jednoznačně rozpadající se továrny, brownfields, šílený areál Zbrojovky, prapodivná odkladiště a zarostlé zanedbané plochy pro bůhvíjaké nerealizované barnumské plány věčně na cosi nedosahujícího Brna. Šílená předměstí se zpustlými chatkami v opuštěných zahradních koloniích i s vymlácenými boudami pod nadzemními estakádami či u lhostejných kolejních náspů. Lebeda prorůstající kdysi mocnými nadějemi průmyslového Manchesteru Evropy. Strašlivá pravdivost úpadku způsobeného uměle implikovanou prvorepublikovou světovostí do lůna maloměstského klimatu metropole, která samu sebe zaklela do vítězící malosti, když nechala vybít a vyhnala intelektuálnější a světovější část sebe samé — Židy a Němce…

Ale přes to všechno i uprostřed všech známek úpadku a nedostatečnosti mravní i lidské vzlíná ze všech pórů Brna cosi nádherného. Pravdivost bez pozlátka? Dávná schopnost tolerance a kompromisu? Především asi kolektivní vědomí pravého stavu věcí. Cítím ve vzduchu s pachem starobrněnského pivovaru i líšeňské spalovny a slyším ve zvuku nákladních vlaků táhnoucích své vagóny nesmyslně tam i onam, že Brno si neumí lhát do kapsy, že dobře ví, co je a na co má — a nemá. A že je za jakkoli nevědomého souhlasného přitakání všech jeho rodáků vyjadřuje raná poezie Ivana Blatného o kouři coby hustém vlasu, co „vál ze všech komínů, valil se zádumčivě, podoben truchlivé pohřební vrané hřívě splétal se v kotouče a táhl na Radlas“.

Jana Soukupová je novinářka.

Brno má mnoho tváří. Jinou atmosféru vnímám v historickém centru Brna, jinou na periferiích, jiná se line brněnskými hospodami, jiná se odvíjí v kavárnách, specifická atmosféra se utváří při nočních rozjezdech — záleží na tom, kdo a za jakým účelem zalidňuje dané lokality v tu kterou denní či noční dobu, jakou podobu a ráz má architektura jednotlivých čtvrtí, ulic i zákoutí, kolik je kde zeleně a dopravy.

A jinou atmosféru vnímá místní rodák na rozdíl od turisty, který vystoupí na hlavním nádraží a spatří před sebou výkladní skříň Brna, kterou tvoří zrůdné vstupy do podchodu, rozpadající se asfaltové nástupní ostrůvky připomínající překážkovou dráhu s důmyslným systémem zábradlí, betonové skruže určené původně pro zeleň a „Zlatá ulička Brna“ se směnárnami, bistry, nonstopy a podivnými kvelby s odpudivými vývěsními štíty — a před nimi Brňané tvářící se, že prostor kolem hlavního nádraží je malebným zákoutím Brna.

Změnila se atmosféra brněnských divukrásných hospod. Mnoho těch legendárních bylo zrušeno nebo změnily majitele a staly se z nich tuctové restaurace, ve kterých se cítíte, jako byste do nich nepatřili. Žádné vysedávání ani osvěžující debaty u piva tam nepřipadají v úvahu (majitelům jde o zisk, atmosféra jde stranou).

Přesto auru Brna (napříč všemi rozmanitostmi) činí něco specifickou: bizarnost toho, co se může stát snad jen v Brně. Třeba tahanice o přesun vlakového nádraží (první návrh byl vznesen před víc než sto lety), orloj na náměstí Svobody, ze kterého nezjistíte, kolik je hodin (nezjistí to ani jeho autor), soutěž o jezdeckou sochu, která byla zrušena, aby mohla být vypsána nová, lepší soutěž (když má jezdeckou sochu Praha, musí ji mít i Brno), stavba budovy AZ Tower, která byla na popud primátora navýšena na sto jedenáct metrů, aby mělo Brno nejvyšší budovu v Česku (je to přece největší město Česka, Praha má statut kraje, takže to žádné město není), festival Divadelní svět Brno, o kterém nikdo neví (ani v Brně), a tak by se dalo pokračovat…

O tom třeba osobně v některé z těch brněnských divukrásných hospod, které ještě zůstaly.

Pavel Trtílek je dramatik a spisovatel.

Twittertura

Jak vměstnat literaturu do 140 znaků

Sylva Ficová

Dnes se mi divně píše.
Do háje. Na břichu mám nějaké bílé skvrny…
Asi jsem se proměnil ve velkého brouka.
Už se vám to někdy stalo? Na www.doktorka.cz k tomu nic nepíšou.
Rodinu můj stav netěší!
Táta a máma chtějí, abych umřel.
Sestra mi schovává jídlo!!! Díky bohu.

Takto by prý svou *Proměnu* popsal hrdina Kafkovy povídky, kdyby používal sociální síť Twitter. Celý text spolu s dalšími podobně stručnými verzemi desítek literárních děl — včetně *Frankensteina* Mary Shellyové, Shakespearova *Romea a Julie* či Fitzgeraldova *Velkého Gatsbyho* — vydalo nakladatelství Penguin v knížce *Twitterature* (Twittertura, 2009). Autorský nápad patří dvěma studentům univerzity v Chicagu, Alexanderu Acimanovi a Emmettu Rensinovi, a třebaže ani jedna z jejich vět se na Twitteru ve skutečnosti nikdy neobjevila, ze slova „twittertura" (zkráceně „twit lit") se stal v krátké době pojem. Označuje rozmanité literární projevy na Twitteru: kromě břitkých parodií „twittelektuálů" na literární díla také texty spisovatelů a básníků a pokusy o kolektivní kreativní psaní.

Haiku i protest

Podle posledních odhadů toto virtuální bludiště aktivně využívá dvě stě milionů lidí a dnes je významným nástrojem nezávislé žurnalistiky. Formát textových příspěvků, takzvaných *tweetů*, přitom připomíná zprávy SMS: limituje je 140 znaků, a proto jsou velmi stručné, krátké a často i hutné. Na rozdíl od chatů či sociálních sítí ovšem komunikace probíhá zcela veřejně: vaše tweety může kdokoli číst a přeposílat dál (*retweetovat*) a může na ně i reagovat, ať již otevřeně nebo prostřednictvím *DM*, soukromé zprávy. Twitter vznikl v roce 2006 jako nápad webového developera a podnikatele Jacka Dorseyho a brzy se stal jednou z deseti nejnavštěvovanějších internetových stránek. Sledovat (*follow*) na něm můžete nejen své přátele a známé, ale i známé osobnosti, včetně herců, politiků, sportovců a v neposlední řadě i nakladatelů, spisovatelů a básníků.

Prvním významnějším pokusem o literaturu na Twitteru byla zřejmě povídka amerického prozaika Ricka Moodyho „Some Contemporary Characters" (Několik současných postav, 2009) pro online časopis *Electric Writing*. Autor sice Twitterem zpočátku opovrhoval právě pro jeho zkratkovitost a jednoduchost, zaujala ho však určitá podobnost tweetů s haiku. Přesto svůj experiment označil za „marnou naději" a pomíjivou záležitost. Moodyho protipólem je zapálený kanadský konceptuální básník a autor sbírky tisíce a jednoho tweetu Tweet rebelle Jean-Yves Fréchette (@JYFrechette), píšící pod pseudonymem Pierre-Paul Pleau (@pierrepaulpleau). Spolupracuje také na internetovém projektu l'Institut de twittératurecomparée (Institut komparativní twitteratury) a jeho prostřednictvím organizuje mezinárodní literární festival Twitterature. Souvislejší dílo se nedávno pokusila vytvořit i americká spisovatelka a nositelka Pulitzerovy ceny Jennifer Eganová. Prostřednictvím účtu časopisu *New Yorker* (@NYerFiction) publikovala během pěti dnů krátkou povídku „Black Box" (Černá skříňka, 2012) o špionce Lulu a její misi ve Středomoří:

Lidé málokdy vypadají tak, jak to očekáváte, i když jste je viděli na fotkách.
V existenci člověka je nejdůležitějších prvních třicet sekund.
Máte-li potíže s vnímáním a představami, soustřeďte se na představy.
K nutným ingrediencím úspěšného očekávání patří hihňání, obnažené nohy a stydlivost.

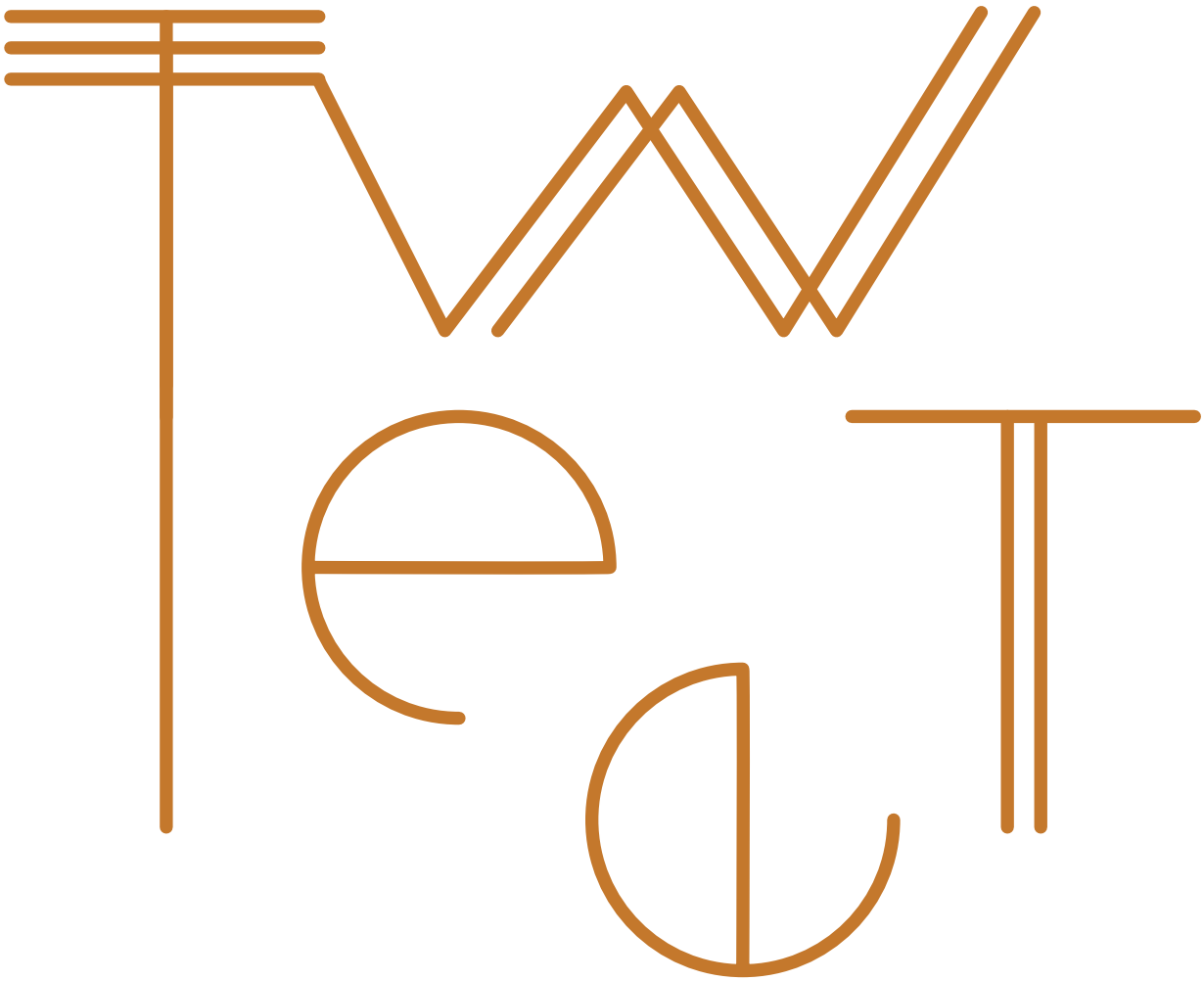

Cílem je být neodolatelná i neviditelná.
Když uspějete, jeho oči vyšlou pronikavý pohled…

Formát tweetů omezený na pouhých 140 znaků a připomínající SMS však vybízí nejen k psaní zhuštěné prózy a experimentálních textů, ale i takzvaných „mikrobásní“, nejčastěji už zmíněných haiku. Někteří autoři je publikují denně, ti aktivní se mohou dočkat i vydání v online časopisu. Snad největšího ohlasu se dočkal projekt Seven Twenty a jeho elektronická antologie básní sto devatenácti autorů z patnácti zemí, včetně Německa, Indie nebo Polska, *140 And Counting* (2011).

Zvláštním, a pro Twitter přece typickým typem literárního psaní jsou kolektivní vyprávění (*crowd sourced narratives*). Průkopníkem tohoto žánru je britský autor Neil Gaiman. Když roku 2009 napsal první větu pohádky pro BBC, navázalo na ni sto dvacet čtyři uživatelů Twitteru. Redakce BBC pak z tisíců tweetů vybrala ty nejlepší, všechny označené hashtagem, tedy poznávacím heslem s křížkem, a výsledkem byl příběh *Heart, Keys and Puppetry* (Srdce, klíče a šaškárna) vydaný v podobě audioknihy. Úspěch experimentu vedl BBC k dalšímu twitterovskému psaní, tentokrát s americkou autorkou *Deníku princezny* (*The Princess Diaries*) Meg Cabotovou. Ta spolu s padesáti fanoušky vytvořila scénář pro audioknihu *Fashionably Undead* (Módně nemrtvá, 2010) o modelce a královně zombies.

Ovšem twittertura může mít i jiný než prvoplánově zábavný rozměr. Může sloužit i jako protest. Do jednoho se před dvěma roky pustili posluchači BBC na popud britské obdoby Obce spisovatelů, Society of Authors, aby vyjádřili nesouhlas s plánovaným omezením vysílání literárních pořadů věnovaných povídkám na stanici Radio 4. Kromě klasické petice, kterou podepsaly tisíce lidí,

vznikl ojedinělý několikatýdenní maraton, „tweetathon“. Mezi autory, kteří do twitterosféry vypustili vždy první větu, byli Sarah Watersová, Ian Rankin, Joanne Harrisová a (opět) Neil Gaiman. Díky nadšeným uživatelům sociální sítě vzniklo celkem pět povídek různých žánrů o celkem 670 znacích.

Na českém Twitteru

Nápadu na podobný twitterovský maraton se u nás vloni chopil Zdeněk Král, vydavatel internetových *Příběhů na 50 slov* a autor povídek (http://kralonline.cz). Pro projekt twitteropsaní získal Jaroslava Rudiše, autora románu *Nebe pod Berlínem* či komiksového příběhu *Aloise Nebela*. Stejně jako v britském twittertonu byly příspěvky twitterníků omezené 140 znaky, žánrem a hashtagem. Naše tříčlenná porota pak společně online vybrala nejlepší pokračování, jež vytvořila obstojný mikrothriller:

Tohle město bolí.

Nechtěl jsem se vrátit, ale musím dopsat jeden starý příběh. Moje tužka je nůž, který svírám v kapse. Beru tramvaj a jedu do ulice, kde domy hoří. Vím, že tam bude. Stále ve stejném křesle, jen o dvacet let vrásek víc na čele. Pozná mne ještě? Snad. Mám přece stejné pichlavé oči, oči naší matky.

Dvůr je plný povědomého harampádí. Pod očernalou rohožkou nahmatávám klíč. Na pozadí slyším rádio. Palcem nervózně přejíždím přes ostrou čepel, kterou za malou chvilku udělám konečnou tečku za poslední větou.

Jenže tohle město bolí.

Nožem odřezávám svou jmenovku ze dveří a vracím se po schodech dolů.

Oba twitterovské maratony úspěšně dokázaly, že sociální síť se dá použít i k něčemu jinému než k šíření instantních mouder a pocitů, aktuálních zpráv či odkazů; ten britský měl ovšem i přesah. Naznačil, že twittertura může sloužit také k vyjádření názoru a občanského postoje — na něco podobného si však u nás ještě zřejmě počkáme.

Jedním z důvodů může být i to, že česká scéna na Twitteru je zatím stále poměrně malá — aktivně jej užívá jen několik desítek tisíc lidí. Nakladatelé, spisovatelé a básníci jsou přitom spíše vzácností — k výjimkám patří už zmínění Zdeněk Král (@ZdenekNa50) či Jaroslav Rudiš (@jaroslavrudis) a autorky Jana Šrámková (@odrybnika) a Markéta Pilátová (@Pilatova).

Posledních dvou jsem se zeptala, co pro ně Twitter znamená a jak ho jako spisovatelky využívají. Jana Šrámková se podle svých slov sociálním sítím a blogům dlouho vyhýbala, myšlenka Twitteru ji však nakonec nadchla jako „stylistické cvičení“: „Každé sdělení je třeba vměstnat do 140 znaků, každou myšlenku a historku komprimovat, prořezávat, hrát si se slovy i větnou stavbou, prostě to tam za každou cenu naprat. Twitter je tedy moje autorské odvětrání a osvěžení, žádná marketingová strategie nebo prezentace. Tak ho cíleně nevyužívám, protože to neumím a ani mi to nevoní, jakkoli to tak lehounce, možná samospádem, funguje.“

I Markéta Pilátová má Twitter ráda pro jeho výstižnost a snahu sdělovat podstatné. Sama často odkazuje na recenze, pozvánky na čtení nebo rozhlasové adaptace svých textů; stejně jako většina uživatelů také retweetuje články, které ji zaujmou. Přidává i konkrétní tipy: „Sleduji třeba kubánské disidenty, kteří nemají často dobré připojení, a proto je pro ně Twitter výhodnější než Facebook, argentinského autora komiksů Ricarda Linierse, kterého překládám do češtiny, českého komiksáře a ilustrátora Vhrsti (@Vhrsti) nebo kamaráda-spisovatele Járu Rudiše, španělskou spisovatelku Nurii Amat, kulturní časopisy a přílohy jako třeba Salon, *Respekt* (@RESPEKT_CZ), *A2* (@ZkrA2tka) i brazilské deníky a tamní skvělý investigativně-kulturní brazilský časopis *Veja*.“

Obě autorky na Twitteru oceňují i odezvu na knížky, jejich recenze a vzájemná doporučení uživatelů. Jak říká Markéta Pilátová: „Díky němu se literatura může šířit bez reklamy a marketingu, čili mnohem přirozeněji a mnohdy i efektivněji.“ Twitter zkrátka propojuje čtenáře, ilustrátory i překladatele s jejich autory, přináší inspiraci i radost, a i když vás někdy může svým proudem informací zahltit, rozhodně to s ním zkuste.

Na závěr doporučím několik svých oblíbených tipů na literární Twitter účty, které stojí za to sledovat:

@VeryShortStory — minipovídky, které už několik let píše Sean Hill;

@DrSamuelJohnson a @Edgar_Allan_Poe — výborné anonymní parodické účty;

@MargaretAtwood, @neilhimself (Neil Gaiman), @michalhvorecky — aktivní autoři, kteří si své účty spravují sami;

@EllisAveryNYC — americká spisovatelka, která v rámci svého projektu 365 publikuje každý den jedno haiku;

literární účty Město literatury (@PragueCityofLit), časopis *Psí víno* (@psivino), nakladatelství Twisted Spoon Press (@TwistSpoonPress) a samozřejmě @hostbrno!

Autorka je překladatelka.

Zdroj: Oddělení dějin literatury MZM

Momentka, Oldřich Mikulášek s chotí Věrou na louce; nedatováno

Zdroj: Oddělení dějin literatury MZM

Básník v hovoru v kavárně na náměstí Svobody; 60. léta

Ceny

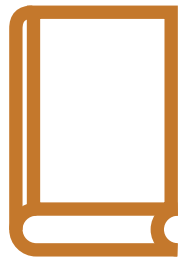

Literární a umělecká ocenění, to je důležitá věc. Člověk by je určitě měl sledovat. Jde o citlivý signalizační systém, socio-indikátor. V menší míře svědčí o kvalitě naší práce, mnohem víc však o tom, jaké je naše místo v profesním kolektivu, jakým způsobem jsme přijímáni, jak dokážeme uplatňovat své vlastní zájmy, jak umíme navazovat a udržovat kontakty, jaké je naše sociometrické pole. K ceně je totiž zapotřebí nejdřív nominace od nějaké komise, sboru, kuratoria či členské základny, přičemž lidé zpravidla nominují toho, koho znají, s kým se často setkávají, koho mají rádi, s kým je něco spojuje, popřípadě od něj mohou očekávat také nějakou protislužbu. A jakmile je člověk nominován, pak další sbor či osoba jeho nominaci přijme, nebo ne a znovu tady hraje roli vše, co hrálo roli už při nominaci.

Tak funguje víceméně každá naše instituce, jenom se to vždy nesluší říkat nahlas. Takoví jsme. Možná se nám to vždycky nelíbí a možná systém pracuje s jistou chybovostí, takže je občas nespravedlivý, nicméně z dlouhodobějšího hlediska je přece jenom schopen se něčím vykázat a je tu docela velká šance, že se kvalita a ocenění dříve či později setkají.

Existují-li i v tomhle výjimky, tedy nedostane-li nikdy žádné ocenění dobrý spisovatel, pak je to kvůli jeho povaze: není schopen spolupracovat, přizpůsobit se, nesnášenlivě, přímo chorobně lpí na své vyvrženosti, se sebedestruktivními sklony zavrhuje možnosti, které se nabízejí jeho dílům, nebo chce žít a tvořit pouze na vesnici. Takový spisovatel se stane známým až po své smrti, poté co jeho exotická povaha přestane bránit jeho textům v jejich uplatnění.

Druhý extrém je, pokud je člověk špatný spisovatel, a přesto cenu dostane. I to je charakterová vada: umění uplatňovat vlastní zájmy je větší než jeho talent a pranic mu to nevadí. Takový spisovatel se klidně dostane do soudobého kánonu, po jeho smrti se však kolem něj začnou odehrávat opačné procesy než v předchozím případě: z kánonu zase vypadne a postupně se na něj zapomene, čímž se vlastně dostane, kam patří.

Existuje ovšem také situace, kdy je získání ceny povahovou vadou, i když je člověk dobrý spisovatel. V takovém případě jde o národ, jenž žije v režimu se špatným svědomím. Již od starověku byli ti největší umělci, kteří psali, komponovali a malovali věčně platná díla, vydržováni panovníkem a bez výčitek svědomí se klaněli císařům a králům. Šlo totiž o přiznanou samovládu, ve které každý věděl, kde je jeho místo a své místo taky bez okolků přijímal. Špatné svědomí začne mít režim nebo země tehdy, jsou-li její zákony v rozporu s tím, jak lidé žijí. Komunistické režimy v padesátých letech měly dokonalé ústavy, které lidem předkládaly obraz skutečného pozemského Ráje, a umělec, jenž takovému režimu sloužil, prostě lhal.

V Maďarsku na ceny opět pohlížíme jinýma očima — něco kolem nás se změnilo. Není zcela jisté, že ten, kdo od státu přijme nějakou cenu, je bezcharakterní člověk, možná je jenom neinformovaný, možná se jenom nezabývá všeobecným děním. Ať tak či tak, obdržet jakékoli uznání od státu je u nás od roku 2010 opět ocenění, které skrývá pochyby.

Z maďarštiny přeložil Jiří Zeman.

Viktor Horváth je spisovatel a překladatel.

Paní Dallowayová řekla větu o květinách

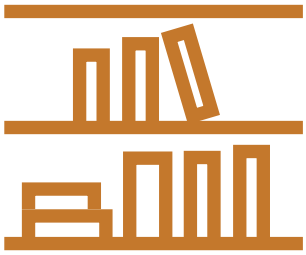

Paní Dallowayová čekala, až na ni dojde řada. V dlouhém šiku domácí knihovny stála způsobně a nenápadně, jako sama její autorka. Musela čekat, až se na ni v mé atace gymnaziální literární žravosti dostane, a dát přednost výmluvnějším titulům a lákavějším obálkám: *Pánu much*, *Tichým dnům v Clichy*, *Deníku americké manželky*, *Pěně dní*, *Nevolnosti*. Ve třetím či čtvrtém ročníku gymnázia to tak měli všichni; Dan Svoboda, kterého jsem platonicky milovala, hltal knihy tak intenzivně, že dostal dvojku z chování za absence; nebyl schopný ráno odejít do školy, protože byl příliš začtený.

Virginia Woolfová — Paní Dallowayová. Vlastně mě dlouho mátlo, která část odkazuje k názvu a která k autorce. Nebyl důvod po té knize sahat.

A pak se to jednoho dne stalo: paní Dallowayová se rozhodla jít si pro květiny na domácí slavnost. Stála v květinářství s náručí plnou hrachorů, když se venku na Bond Street ozvala rána z výfuku auta, které vezlo někoho význačného (premiéra nebo snad samotnou královnu?), na pozadí koženého polstrování barvy holubičí šedi se letmo objevila čísi hlava, někdo v autě zatáhl záclonku se vzorem stromů a na protějším chodníku stál paralyzovaný válečný veterán Septimus Warren Smith a jeho duševní nepokoj ho už nevyhnutelně vedl k neštěstí, které jeho mladá italská manželka Rezia nedokáže odvrátit.

Obrazy, v tak zjevném protikladu se zdrženlivým zevnějškem autorky, jsou výbuchy barev, vášně a vykřičníků, a pak zase tichými zákoutími pomalu plujícího pevného racia. Jsou tak intenzivní, že po každé stránce, někdy i odstavci, musím od knihy zvednout oči, abych se nezalkla tou přemírou vjemů.

Už jen ta první věta: „Paní Dallowayová řekla, že květiny koupí sama."

Máme tu paní Dallowayovou, je ve věku, kdy dokáže mluvit, ano, zřejmě i chodit a disponovat jistou hotovostí. Existuje tu možnost, že je snad jakási virtuální osoba více povolaná k nákupu květin, ale paní Dallowayová je ženou, která dokáže rozhodovat sama. O tom, zda koupí květiny. Brání jí snad někdo? Zdržuje ji od nákupu květin? V tom malém rozhodnutí je vzdor i náhlý impuls — a je v něm obsažen celý román. Paní Dallowayová je vládkyně malých rozhodnutí v ženském světě, na nichž spočívá váha kosmu. Je pozorovatelkou mikroudálostí a odstínů, které ostatním zůstávají ukryty, jsou mimo jejich rozlišovací schopnost, protože je k životu nepotřebují. Ale právě za těmito zanedbatelnými drobnostmi se zjevují těžko postřehnutelné druhotné zákonitosti světa.

Já ale paní Dallowayové rozumím. Božínku, jak já jí rozumím! Celý můj svět se skládá z detailů, jako je barva hedvábné nitě, začervenalé ruce květinářky a její provinilý úsměv. Ano, jsem si jistá, že by dnes paní Dallowayová při telefonování stejně jako já vnímala, jak osoba na druhém konci drátu otevírá lednici, myslí na něco jiného, jak se snaží nedat najevo své podráždění z toho, když mi odpovídá na otázku ohledně šnorchlování na Istrii. A pak by ty drobnosti rychle vyhodnotila.

Bylo nesmírně úlevné a převratné zároveň zjistit, že se někdo dívá na svět podobně, že má každý den nabitý nepostřehnutelnými prožitky, jejichž souhrn vede k erupci. Ta erupce pak ale překvapí jen nezasvěcené. Tehdy poprvé jsem neměla s kým se o Virginii Woolfovou podělit. Byla jménem z učebnic o literární moderně, stejně jako James Joyce; při jejich vyslovení všichni uznale pokyvovali hlavou, aniž by je kdo doopravdy četl. Ale s lety přibývalo spojenců, zjevovali se a šikovali, mlčenliví, rezervovaní a rozervaní. Poznají se navzájem, jako zednáři, podle tiše vyslovené věty: „Paní Dallowayová řekla, že květiny koupí sama."

Bianca Bellová je spisovatelka.

Přežijí silní nebo zvláštní

S **Evou Kaiserovou** o postsocialistických story a českém knižním trhu

Od roku 1989 prošla na českém knižním trhu opravdu vším možným — v mnoha pozicích a na různých místech. Vydá to na docela pestrý profesní životopis. Už první kontakt s ní svědčí o tom, že máme co činit s dámou, jež má všechno kolem knih velmi ráda, stejně jako že jí není cizí praktické uvažování. Tedy s takovou, jež si je vědoma dvojlomnosti knižního trhu — kultura i byznys, nadšení i ekonomika. Sedíme v jedné ne úplně přívětivé pražské kavárně a rozhodli jsme se, že to vezmeme pěkně chronologicky.

Začněme vaším nakladatelským „rokem nula“, což je rok 1990. Co se tehdy stalo?
Oslovil mě Ivo Železný. On a Horáčkova Paseka byly první nakladatelské vlaštovky, oba začali vydávat zhruba ve stejné době. Řekl mi, že by potřeboval, aby mu někdo dělal výrobu. Já jsem totiž původně „výrobák“ — vyučená ruční sazečka (s korektorskou specializací). Dnes už tato profese neexistuje. Táta byl vyloučený ze strany. Na gymnázium v Olomouci, kde jsme bydleli, jsem měla dveře zavřené. Rodiče mi říkali, že když nemůžu studovat, tak aspoň budu dělat s knihami.

Jak byste své působení u Iva Železného po letech zhodnotila?
Bylo to senzační. Železný měl skvělé nápady, shromáždil si kolem sebe spoustu výborných lidí (skvělé překladatele, redaktory, autory). Navíc měl vizi, která byla naprosto geniální — a sice — že je nutno si něčím vydělat, aby se mohlo vydávat i to, co mám rád. Nakladatelování není dobročinnost, ale tvrdý byznys.

Druhé město má svého Viewegha, Argo Coelha a Browna, Host Larssona…
Přesně tak to je. Jinak ještě k Železnému: byla to opravdu krásná léta, pro mne učednická. Výrobu jsem uměla, ale nakladatelství jsem nasávala krok za krokem. Výroba, smlouvy, obchod, PR. Poznala jsem řadu zajímavých lidí. Nezapomenutelné pro mě bylo například setkání s Janem Křesadlem, člověkem naprosto renesančním, s Josefem Škvoreckým a jeho paní…

A co ten špatný a smutný konec?
Konec začal na sklonku devadesátých let. Nemyslím si však, že to byla chyba v nakladatelování, byla to chyba v distribuci. Po bitvě je ale každý generál. Od stolu vám vyjmenuje milion chyb, kterých se ten druhý dopustil. Každý projekt se nepovede. Tak funguje volný trh, společnosti vznikají i zanikají. To jen dnes vládne pocit, že je to jinak, a uměle se drží nefungující projekty. Tenkrát skončila Ivova distribuční firma Skylla Bohemia, asi tam bylo jeho manažerské selhání, když neuhlídal pány, kteří mu tu distribuci vedli, aby peníze neodváděli do svých kapes či kapes svých přátel. Ke konci devadesátých let byl trh rozdělený, takže distribuce měly své nakladatele; nakladatelství Ivo Železný zůstalo bez distribuce. A při-

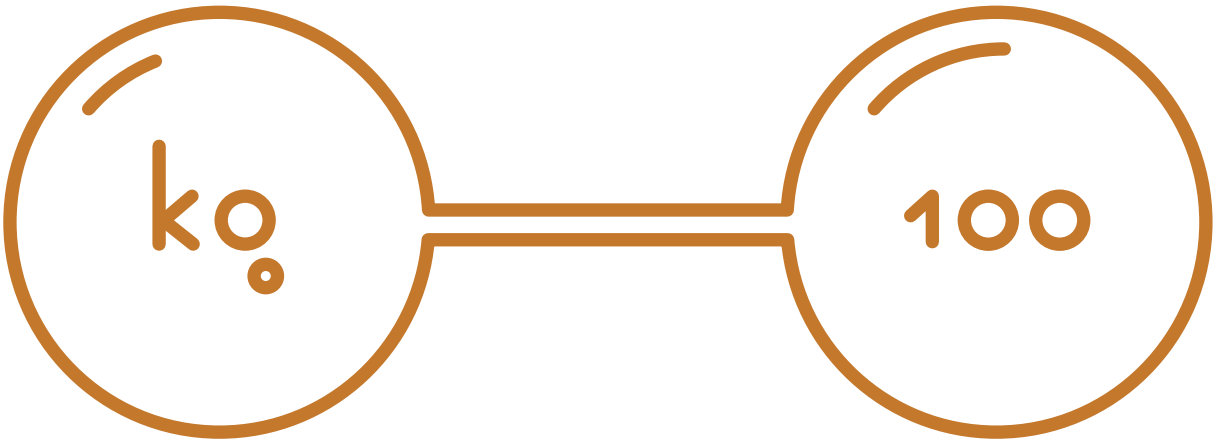

tom mělo obrovský počet titulů. Po čtvrt roce bezprizornosti jsme založili jako jedinou možnost přežití další distribuční firmu Distri. Z velké firmy, která vydávala stovky titulů, nejde přes noc udělat firmu o desítkách titulů. Máte tam zaměstnané lidi, rozjetou výrobu. Distri ale bohužel nesplnila očekávání, nakonec ji zničily povodně.

Mnozí nakladatelé ale na Iva Železného nadávají, že je jeho distribuční firma potopila. Když pak byly u soudu vyrovnávány pohledávky, zjistilo se, že Ivo Železný nemá žádný majetek, takže nebylo postižené čím odškodnit.
Postiženým nakladatelům se pochopitelně nedivím. Kdo by neměl vztek, když přijde o peníze. Věřte mi ale, že on opravdu nic nemá. Ani byt, ani dům, ani auto. On všechny peníze otáčel v knížkách. To, co vydělal, investoval do vydávání. Během devadesátých let zkrachovaly i jiné distribuce; v některých zůstaly zase peníze Iva Železného. Platební morálka knihkupců také nepomáhala. Svůj podíl na problémech trhu mají bohužel i sami nakladatelé. Ale to je na delší povídání o přeplněném knižním trhu. Už na konci devadesátých let se říkalo, že na trhu chybí jeden roční obrat, což se někde muselo ukázat. Byl to prvobytně pospolný kapitalismus…

Takže taková typická česká postsocialistická story o podkapitalizovaném podnikateli, který v okamžiku, kdy se mu to hroutí, nemá z čeho brát…
Ano, a zkusí to jiným způsobem, který se mu ovšem nepovede.

Co se s vámi dělo potom?
Dostala jsem nabídku od Euromedia Group dělat obchodní ředitelku. To bylo v roce 2005 a byla jsem tam rok. Pak jsem dostala nabídku od Petra Tychtla do nově založeného nakladatelství XYZ.

A jakou jste udělala zkušenost v Euromedia Group? O jaké iluze vás to připravilo?
O všechny… Do chvíle, než jsem vstoupila do téhle obrovské nadnárodní společnosti, jsem si myslela, že funguje takový ten kapitalismus, kdy je nějaký konkrétní vlastník, pro kterého zaměstnanec pracuje v potu tváře a je za to odměněn. Na to, kolik mi bylo, jsem byla dost naivní. Nadnárodní společnost byl návrat do socialismu. Vše podléhá dlouhodobému plánování, a já jsem byla zvyklá mít hned odezvu, nést za něco konkrétní zodpovědnost a třeba i dostat hned za uši, když se mi něco nepovede. Zjistila jsem, že nadnárodní společnost není můj šálek kávy, že to v ní neumím. Byla to ale obrovská zkušenost a jsem za tu šanci vděčná.

Takže XYZ. Tam jste dělala co?
Mělo to vznešený název „výkonná ředitelka“. Petr měl spoustu nápadů. Jeho nakladatelství bylo v plenkách. Chtěl, aby dostalo formu opravdového nakladatelství — smlouvy, organizace redakce, organizace výroby. Potřeboval, aby jeho nápady někdo dotáhl a zařídil. Milovala jsem ranní porady s ním, kde to jiskřilo nápady, výborně jsme se doplňovali. Petr je člověk komerční; cítí, co lidi chtějí. Občas si ale dělal i knihy pro radost, a ne pro výdělek. Hledal nové autory a ilustrátory. Zkusil i film, to pro mne bylo něco nového! Nakladatelství krásně běželo, byly to nádherné tři roky, ale já mám ráda nové výzvy. Tak jsem dostala nabídku z Levných knih, nabídku, která nešla odmítnout.

Čili další příběh českého postsocialistického kapitalismu — nabídky, které se neodmítají.
Nešlo o finance, ale o to, udělat nakladatelství. Jít do něčeho, co můžu nějakým způsobem sama tvořit. Pana Maivalda, majitele Levných knih, jsem znala a nesmírně si ho vážím. Původně byla tato firma postavena na tom, že přeprodávala zbytky. První prodejna vznikla v roce 1993. Pan Maivald to chytil v době první odbytové krize. To byl jeho neskutečný obchodní čich. On je skvělý obchodník. Po něm to zkusili i jiní, ale ani jeden z nich nepřežil. Navíc pan Maivald umí říct „ne" i u rozdělaných projektů, když má najednou pocit, že by to nefungovalo.

Kdy se v Levných knihách zrodil nápad, že nechtějí pouze přeprodávat, ale že chtějí také vydávat?
Někdy v roce 2000. Pan Maivald si řekl, že když knížky pouze překupuje, tak si nemůže sám určovat cestu. Měl několik nápadů, o kterých si myslel, že by mohly zabrat. První geniální nápad byla CD a DVD, pak vydávat za přístupnou cenu klasickou literaturu.

Kdo mu tam dělal a dělá ediční rozvahu — které vydání, jaký překlad?
Žádná ediční politika tohoto druhu tam nefungovala. Pan Maivald je ale člověkem poměrně sečtělým, takže se to dělalo podle toho, co na trhu chybí a o čem byl přesvědčen, že by lidi četli, respektive co by kupovali. Ke škodě věci se někdy vydávaly prastaré překlady. Asi rok a půl před tím, než jsem tam nastoupila já, začal vydávat knížky ve spolupráci s nakladatelstvím Garamond. A bylo to úspěšné — hlavně militaria a druhá světová válka, nějaké biografie. Proto se rozhodl, že udělá nakladatelství ve vlastní režii. Když jsem nastoupila, tak jsem měla na starosti kompletní nakladatelství: ediční politiku, smluvní agendu, výrobu. Pan Maivald měl rozhodující slovo v tom, co vydávat a jaká bude obálka. Zbytek byl na mně. Přes dvě stě titulů ročně. V té době jsem slyšela od mnoha lidí nejen z branže: „Vy tam máte docela dobrý věci, ale já to nemůžu nikomu dát jako dárek, když je tam napsáno to *Levné knihy*." Tak jsme začali uvažovat, jakou cestou jít, aby „se to dalo dát i jako dárek". A hledali jsme značku, která by byla volná… A volný byl Československý spisovatel, ten ležel na ulici.

A kolik těch volných značek v té době bylo?
Klasických už moc ne, v podstatě všechno má Euromedia.

S čím jste měli největší úspěch?
S knihou *Útěky* o Lídě Baarové (Josef Škvorecký). Výborně se prodává *1984* (George Orwell), to je věčný titul, stejně jako *Dekameron*. K mému údivu se skvěle prodával i Čapek! Vůbec veškerá klasika se prodávala dobře. Navíc jsem začala vydávat nové překlady.

Jaký je současný stav?
V lednu jsme se s panem Maivaldem domluvili, že teď chce obě nakladatelství (Československý spisovatel a Levné knihy) utlumit. Vybral několik titulů, které ještě vyjdou; je tam třeba překlad několika Bulgakovových povídek od Milana Dvořáka. Některé z nich u nás ještě nikdy nevyšly. Předpokládám, že bude dál nakupovat zbytky od ostatních nakladatelů. Momentálně postupně předělává své prodejny (mění i logo) a vrhá se na bytové doplňky a věci pro domácnost.

Vy ale máte i své vlastní nakladatelství.
V roce 1994 jsme s Ivem Železným přišli na nápad, že by se mohla vydávat také erotická literatura. Založili jsme firmu, která se jmenovala Tanga, kde se začaly vydávat erotické romance. Jenže se to tak úplně nepovedlo. Z firmy jsme udělali grafické studio, a když Ivo končil, tak jsme se dohodli, že mi ho nechá. Když mi na finančním úřadě řekli: „To prodáváte kalhotky?", tak jsem si řekla, že to bude chtít jiné jméno. Protože moje oblíbená kniha je Bachův *Jonathan Livingston Racek*, tak se tak jmenuje.

Ta firma je pro mne takový trochu pokusný králík. Víte, já si ráda zkouším nové věci a zajímají mě nové technologie. A mí zaměstnavatelé pro to mají pochopení. Neexperimentuji u nich, ale sama a ve svém. Zkusila jsem tedy malonákladový digitální tisk. Když někdo nadrásá román, tak proč by neměl možnost si ho vydat, třeba jen pro sebe nebo svou rodinu. No a loni přišly e-knihy. Tam jsem docela úspěšná! Mám i bestseller, přes pět set prodaných výtisků!

A nepodporujete tím grafomany?
Trochu… Ale když si to dělají jenom pro sebe? Víte, přitom můžete narazit i na perlu, na dobrého autora. Objevila jsem i talentované ilustrátorky. Vydat si knížku pro ně byla šance!

Jak se po této více než dvacetileté anabázi díváte na český knižní trh? Co se povedlo a co ne? Kde leží jeho zakopaný pes?
Před rokem 1989 byl problém knihu vyrobit (papír měl přídělový systém), dnes je problém ji prodat. Myslím si, že jak teď všichni pláčou, že se neprodává a že se nečte, tak to není pravda. Zdá se mi, že lidé čtou pořád stej-

ně, jen je na trhu víc titulů, tedy se prodává v menších nákladech. Doba nahrává na jedné straně těm opravdu nejsilnějším (zejména pokud za nimi bude početná knihkupecká síť), nebo na druhé straně těm něčím zvláštním, výjimečným.

Co zajímavého jste v poslední době přečetla?
Žítkovské bohyně.

A?
Moc se mi to líbilo. Byl to napínavý silný příběh, mám takové knihy ráda, četla jsem jedním dechem. Obdivuji také skvělé PR kolem knížky a autorky. Pokud si dobře pamatuji, Host taky poprvé zkusil napřed vydat e-knihu a pak papír, nijak to papíru neuškodilo. Jen mi to potvrdilo mou teorii, že e-kniha je reklama pro dobrou papírovou knihu. Jenom nechápu, proč se takřka v každém současném evropském románu musí řešit lesbický vztah. Když nemáme černošský problém, tak aspoň lesby. Menšiny nás asi fascinují. V březnu jsem začala pracovat pro Fortunu Libri, tak jsem pochopitelně přečetla několik knih, které vydáváme. Nejvíc se mi líbila *Dcera sněhu* (Eowyn Iveyová), připomínající staré severské romány. Krásná aljašská krajina, nádherné postavy, tragický příběh na hranici skutečnosti. Takovou knihu bych čekala spíš v Argu! Já měla Fortunu tak trochu podvědomě zasunutou do škatulky krásných barevných encyklopedií a knížek pro děti. Ale to je minulost. Teď tu vychází řada skvělých románů.

A co *Padesát odstínu šedi?* Četla jste to?
Ze zvědavosti… Zručně napsaná červená knihovna. Jakýsi návrat ke klasické červené knihovně s nadstavbou erotiky. Erotika mi nepřijde samoúčelná, je součástí románu, autorka udržuje čtenářku v napětí, jak erotickém, tak i červenoknihovnově rozvíjí příběh. Hlavní hrdinka je sice na jednu stranu tele, nicméně bystré, ne blbé, taková trochu Eva tropí hlouposti, které se líbí sex a má ten spasitelský ženský mindrák, že „pod mýma rukama, respektive citlivým chápajícím vedením se ten chlap určitě polepší“. Kolik jich takových znáte, že? A ON? Kterou by neokouzlil krásný, mladý, svalnatý, sportovní, galantní, bohatý, vtipný muž, dokonalý milenec, který dopředu odhadne každou touhu své partnerky, který navíc umí řídit velkou firmu, letadlo, helikoptéru, plachtaří a má jen jednu malou chybku na kráse: má svou malou mučírničku; ale vždyť už hrdince naznačil, jak těžké měl mládí. A autorka opět nechá čtenářku domýšlet…

Ptal se Jiří Trávníček.

Eva Kaiserová (nar. 1957 v Praze) absolvovala jazykovou základní školu a poté se vyučila ruční sazečkou se specializací korektor. Do roku 1989 střídala různá místa v tiskárnách i nakladatelstvích napřed jako korektorka a pak jako výrobák (ruční sazečka), po převratu pracovala v nakladatelství Ivo Železný, ve společnosti Euromedia Group, v nakladatelství XYZ a v Levných knihách. Je majitelkou malého nakladatelství Jonathan Livingston. Je vdaná a má dvě děti.

Moskva, **Slované** a probuzení **lidství**

Obraz Moskvy v dílech českých autorů posledních dvou století

Jan Lukavec

Na počátku devatenáctého století byl západní pohled na Rusko celkově negativní a nepřátelský. Na obecnější rovině to souviselo se změnami ve vnímání Slovanů, ke kterým podle slavné knihy *Inventing Eastern Europe* od Larryho Wolffa došlo v osmnáctém století: negativní postoje, dříve směřované pouze vůči muslimskému a osmanskému světu, obrátilo osvícenství i proti Slovanům. Šlo nyní o oblasti nevědomosti, chtíče a násilí. Vlivným hlasatelem těchto názorů byl třeba markýz de Custine a jeho slavný cestopis *Rusko roku 1839*. Podle něj jsou Rusové „zdvořilí slovy jako Číňané, hrubí jako Kalmyci, špinaví jako Laponci, chytří jako Židé, mírní a vážní ve svých způsobech jako Orientálci, krutí jako barbaři“. Ruská civilizace byla v markýzově podání „ještě natolik blízká zdroji, že se podobá barbarství“. Synonymem Ruska se pro něj stala Sibiř: „Na každém kroku tu před sebou vidím fantom Sibiře a přemýšlím o všem, co je obsažené ve jméně této hrobky živých.“

Nač se podíváte v Moskvě, vždy najdete něco hezkého

Čeští vlastenci si ovšem třeba na rozdíl od Napoleona nemysleli, že „pod povrchem každého Rusa najdete Tatara“. Někteří naopak na znamení proruských sympatií přijímali druhá křestní jména či navrhovali přejít na azbuku. Jako slavjanofil odjel do Ruska také Ka-

rel Havlíček Borovský. Ten je sice u nás dnes pokládán za člověka, který hlavně svým článkem „Slovan a Čech" pro Čechy jako první demystifikoval pravou tvář Ruska a dokázal se zbavit panslavistických iluzí, ale jeho *Obrazy z Rus*, shrnující texty, které publikoval v českém tisku, jsou třeba podle Bohumila Doležala v tomto směru „o hodně zdrženlivější a méně vášnivé". A také v dopisech, zvláště ze začátku Havlíčkova ruského pobývání, najdeme pasáže, které nevyznívají v protiruském duchu, spíše naopak: „Tomu, kdo se jenom pořád díval na naše prozaická města, kde jeden dům je jako druhý, tomu jest ruské město pravý ráj… Nač se podíváte v Moskvě, vždy najdete něco nevídaného, a nejčastěji něco hezkého." Přímo uchvácen je například bohoslužbami v jednom chrámu, během nichž jsou hromadně velebeni ti, kteří se zasloužili o ruský národ, a naopak zatracováni jeho zrádci.

O Rusku Havlíček občas psal v duchu schématu „zkažený Západ versus autentický Východ". Byl v tom ovlivněn moskevským kroužkem slavjanofilů, jehož opovrhování západoevropskou kulturou podle Emanuela Chalupného „dávno sdílel z plna srdce". Podle Havlíčka totiž na Západě „duch manufakturní, špekulantský pohlcuje všechnu krásu: vkročme jen do hostince a vizme ony automaty okolo stolů, jak všichni jedním taktem jedí a jedním taktem i smýšlejí… Na východu Evropy, v Rusích a v Polsce, panuje vždy ještě srdečná rodinnost. Svazky mezi rodiči a dětmi, mezi sluhou a pánem jsou tam ještě silnější, vzájemnější." Východ ovšem u Havlíčka nemá jen pozitivní konotace. Konstatuje třeba, že „obchod jest u nich, jako u všech východních národů, vojna bez krveprolití". I když je nadšen pravoslavnými obřady, nebrání mu to na druhé straně kritizovat „nesmyslnost, s kterou lid ruský, nevzdělaný v náboženství, na některých nepatrných formách lpí, a přitom hlavní věc zanedbává".

I Havlíček se přitom vyrovnával s „tatarskou" minulostí Ruska. Jestliže podle Custina Rusko nepatří do Evropy, protože „mezi Francií a Ruskem stojí Čínská zeď — zeď slovanského jazyka a povahy", pak si Havlíček myslí totéž, ale je spíše rád, že Rusko není součástí zkaženého Západu. Právě vlivu Západu dokonce Havlíček paradoxně připisuje přetrvávání neblahého tatarského dědictví: „Jak bolestný, nešťastný a hanebný vplyv vzalo jho tatarské na další osud ruského národu, od té doby usídlilo se úplné chlapství a poroba v ruské říši… Semeno otroctví, které natrousili, vzniklo dobře a kvete až po dnešní den, ušlechtěno a zesíleno západoevropskou zkušeností." Když však jinde v dopise opovržlivě konstatuje, že „ruská říše hraničí s Kytajem", tedy Čínou, kterou spojoval s „dřevěností, apatií, hloupostí", neliší se v tom příliš od Custinova pohledu.

Jakkoli po roce 1844 Havlíček prohlašoval, že se do Prahy vrátil jako „pouhý a neústupný" Čech, „s jakousi kyselostí proti jménu Slovan", proud českých sympatií k carské říši neustával. Manifestací tohoto směřování byla také návštěva početné delegace českých politiků, novinářů i spisovatelů vyslaná roku 1867 na etnografickou výstavu do Moskvy. Reakce účastníků na ruskou realitu byly smíšené, jeden z nich si dokonce stěžoval, že „oficiální program byl do té míry dopředu připraven, že vůbec neměl čas na setkání s normálními lidmi", což nemůže nepřipomenout pozdější návštěvy Čechů v Sovětském svazu. Oficiálním plodem této cesty měly být i cestopisy, které z vůle Julia Grégra sepsal novinář Servác Heller. Jejich hlavní poselství mělo být podle Kosatíkovy knihy *České snění* jasné: „Po boku Ruska všechno dobře dopadne." V menším z cestopisů *Pohled na Moskvu* Heller toto město chválí coby centrum opravdového ruského vlastenectví, které zůstává uchráněno od „dechu francouzsko-německé nákazy". Moskva má pro Hellera v sobě cosi orientálně pohádkového, takže zelené střechy domů mu dokonce připomínají „šupinové brnění", což u něj ovšem nemá žádné negativní konotace, na rozdíl od Custina, který soudil, že „moskevské kopule jsou jako orientální báně, které vás přenesou do Dillí, zatímco hradní věže a věžičky vás zavedou do Evropy z doby křížových výprav".

V podobném duchu byly psány i zápisky Gabriely Preissové. A nejvášnivější ódu na Rusko pak přinesla kniha *Za ruskou hranicí* od dnes již zapomenutého spisovatele Jindry Imlaufa. I když některé jevy kritizuje, celkově také on pevně věří, že „ruský lid, nevysílen západní dekadencí, šťastně se vymotá z nynějšího labyrintu", a zcela bez ironie hlásá, že „všichni my ostatní Slované přijdeme se hřáti k tomu světlu čisté lásky a dobra". Urputně přitom obhajuje názor, že „měřit Rusko západním měřítkem nelze", protože „Rusko je jednou ze zemí čistě svérázných". I on má podezření, že „neruské živly" oslabují a podkopávají svéráz, v němž spočívá síla Ruska.

Proud českých návštěvníků v následujících letech neustával, a jejich počet se ještě zvýšil po vítězné bolševické revoluci. Někteří přitom ještě vyjadřovali nostalgii po Rusku, které znali z doby před rokem 1917. To byl příklad publikace *Moskva v listopadu* od Václava Tilleho, barvitě popisující chrám Vasila Blaženého, který ruští lidé postavili jako „žhavě pestrý, nadlidsky přísný a mystický výraz zbožnosti ruské duše tatarskou formou kamenných turbanů nad hroby světců". Oproti jeho předchozí, předrevoluční návštěvě mu ovšem nyní chrám připadá jako „úl bez včel".

Vot, Jevropejci

Poněkud rezervovaný přístup k porevolučnímu Rusku zaujal také Josef Kopta, který už měl předtím tu čest poznat Rusko v roli legionáře. Tím prvním, co v Moskvě viděl (a slyšel), byl přitom smích ruských dívek, které na cizince ukazovaly prstem a prohlašovaly: „Vot, Jevropejci." Kopta k tomu dodává, že právě slova oněch Rusek se mu v celé zemi měla stát „mementem, orientační tabulkou". Znamenala totiž, že ony se necítily být Evropankami, tedy že se zde ocitl na prahu světa, který musí být nahlížen „z hledisek výlučně ruských a který mohl býti s krvavou příměsí hněten sta let jen z hmoty této podivné a nepochopitelné východní země".

Kopta z toho vyvozuje, že revoluční postupy, které možná mohou být užitečné pro Rusko, nejsou vhodné pro Evropu. Skoro všichni ostatní Češi, kteří v té době sovětské Rusko a Moskvu navštívili, s Koptou souhlasili v tom, že Sovětský svaz skutečně je zcela jinou zemí či dokonce časoprostorem (viz Fučíkovo *V zemi, kde zítra již znamená včera*). Prostorem, který se třeba pro Vítězslava Nezvala stal snem proměněným ve skutečnost. Byla to země, která se už při překročení hranic vyznačovala tím, že se v ní vše, „od železničářského úředníka až po policejního kapitána, lidsky, srdečně, demokraticky a zdravě smálo" (Géza Včelička). Na rozdíl od Kopty, kterého v Moskvě ostatně také přivítaly úsměvy, však tito autoři do toho zvláštního časoprostoru chtěli sami patřit a opakovaně ho označovali za svůj pravý domov.

Mnozí přitom dále rozvíjeli už Havlíčkem využitý koncept „zkaženého Západu". Kupříkladu Ivan Olbracht v souvislosti s jistou moskevskou institucí, údajně „nutnou pro zničení reakce", příliš choulostivé západní návštěvníky z Evropy varoval: „Zastav dech, Evropane, zde to voní krví." Tuto novou realitu přitom autoři líčili s takovým nadšením, že to třeba u Marie Pujmanové podle Kosatíka místy působí, jako by psala opilá. Poněkud sofistikovaněji charakterizuje styl Julia Fučíka rusista Tomáš Glanc ve své knize *Julek Fučík — věčně živý!*. Fučíkův entuziasmus podle něj „posouvá předmět od líčení do roviny pohádkového děje, který probíhá někde za devatero horami. Dokonce i Moskvu posouvá do oblasti Orientu, respektive na jeho hranici: ‚Moskva, to museum na prahu Orientu'". Dodejme ovšem, že třeba Nezval proti takovému označení explicitně protestoval: „Nic se mně tak málo nekrylo s vyjádřením ovzduší Moskvy jako pojem orientální město… Tento pojem mně vybavuje pohádkové, barevné vidiny, kolorované ovzduší, jež člověka nemůže nesklíčit." Podle básníka „Moskva naštěstí není městem bání".

Čeští autoři nadšeně prožívají sílu pracujícího či manifestujícího kolektivu, jehož se zde mohou stávat součástí: „Všude tu bijí hlavní tepny života a rozlévá se odtud krev a teplo do žil továren, dílen a ulic" (Olbracht). A Pujmanová přímo jásá: „Nadosmrti nezapomenu první nápor moskevské ulice. Praví se: přírodní bohatství Ruska. Pravda, nafta, dříví, bavlna, len. Ale jaká to příroda lidí! Jaké cisterny krve! Jaké lidské fondy!"

Najdou se ovšem i autoři, kteří prostředí Moskvy líčili z odvrácené strany — vedle Francouze Andrého Gida je to například Jiří Weil (*Moskva — hranice)*. Ti však převažující vnímání nedokázali zvrátit. Po roce 1945, kdy se splnily sny generací našich předků o českých zemích jako součásti ruské sféry vlivu, přijala velká část národa novou realitu s nadšením. Co se ale týče popisů Moskvy, vycházejí nadále už spíše jen přetisky starších cestopisů z meziválečného období, ovšemže pouze těch prosovětských. Někteří jejich autoři se i později do Moskvy opakovaně vraceli, především Marie Majerová, která ve svých textech oslavuje město, jehož proměna je pro ni symbolem budování komunismu: „Kdo přijíždí od letiště, uvidí kouzelný obraz mramorově bílých, vskutku pohádkových budov, pravou fatu morganu socialistického velkoměsta. Tak jsme si v nejodvážnějších utopiích představovali uskutečněný komunismus."

Probuzené lidství na Sibiři

Představy o tom, jak uskutečňovat komunismus, se však lišily. Když se skoro přesně sto let po slavné delegaci českých politiků, v srpnu 1968, dostává skupina předních československých politiků opět do Moskvy, nejsou tam tentokrát dobrovolně. A české cestovatele osmdesátých let do SSSR neláká už ani tak Moskva, nýbrž spíše exotičtější oblasti jako Kavkaz nebo přímo Sibiř. Tentýž trend pak ještě zesiluje po roce 1989, kdy už Moskvu v cestopisech nenajdeme skoro vůbec. Jen Leoš Šimánek povšechně charakterizuje ruská města v tom smyslu, že k návštěvě nijak nelákají. Důvodem, proč se autor přesto do Ruska vydává, už není domnělé uskutečnění snů o ideálním uspořádání lidské společnosti ani slovanská vzájemnost, nýbrž „hledání přirozeného způsobu života". Podobně Pavlína Brzáková hledá únik před otupující civilizací ne v Moskvě, ale rovnou na Sibiři. Zde může dojít k „narušení našich zvykem určených vzorců myšlení", dokonce k „probuzení lidství". I to je ovšem jeden ze způsobů, jak se postavit k zemi, která je podle Custina ještě natolik blízká „zdroji", že se podobá barbarství…

Autor je publicista, v současné době pracuje na knize *Od českého Tokia k exotické Praze*.

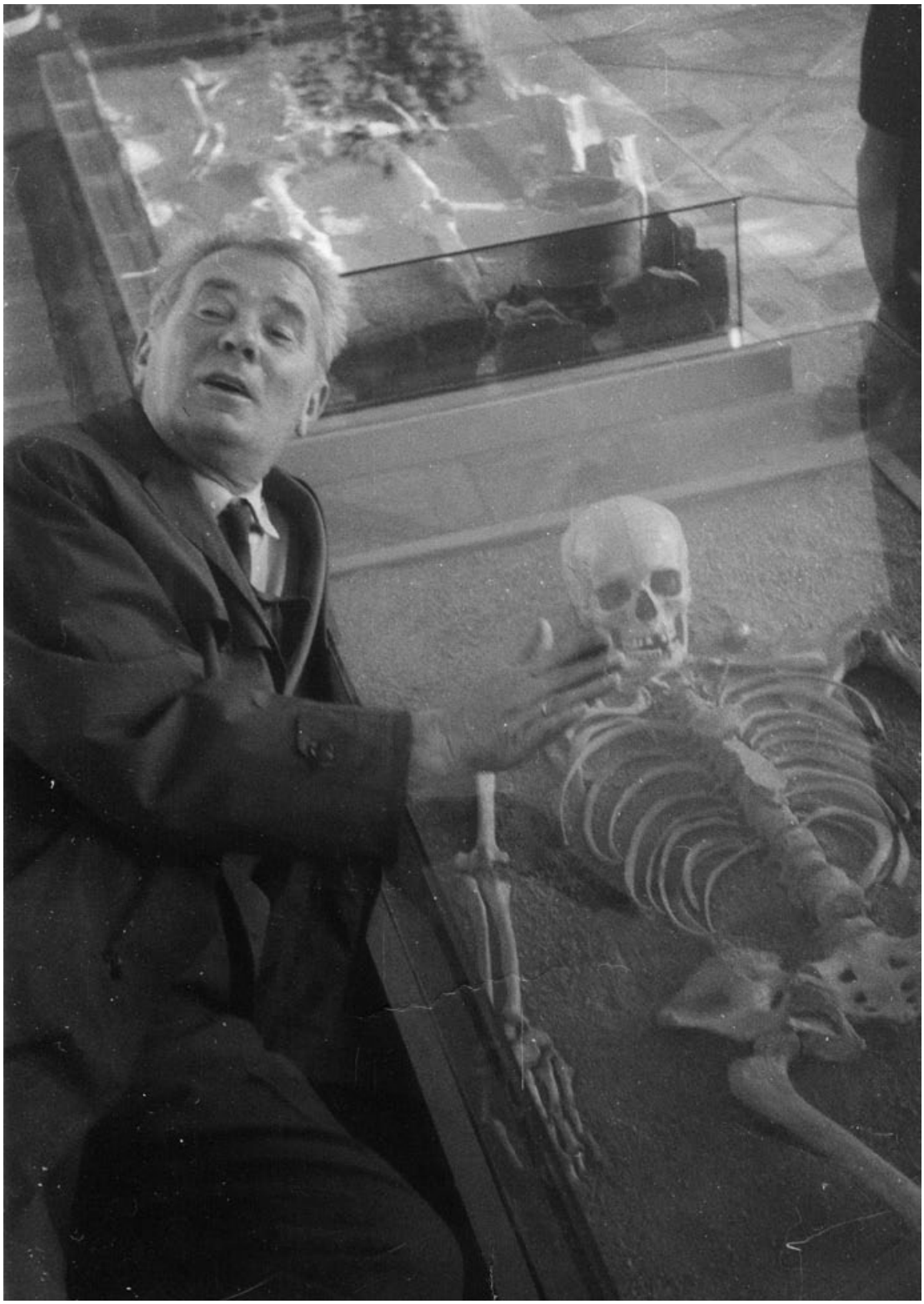

Zdroj: Oddělení dějin literatury MZM

Básník Oldřich Mikulášek v expozici s archeologickými nálezy; nedatováno

kritiky

❜ Intenzivní střet světů se ale nekoná, vše zůstává na úrovni postřehu či bonmotu. ❛

Eva Klíčová o románu Magdalény Platzové *Anarchista*
➲ 64

❜ Přitom musíme až žasnout, jak tento pestrý názorově-postojový koberec drží pohromadě. A ptáme se: Co je oním tmelem? Víra? Vnímavost? Otevřenost vůči světu? Formulační nápaditost? ❛

Jiří Trávníček o knize Petra Kukala *Deník muže ve středních letech*
➲ 66

a recenze

❝ Ač jsou všechna prostředí, ve kterých se děj odehrává, dosti různorodá, autorce se daří vylíčit je věrohodně, v tom je velký kus spisovatelské poctivosti. ❞

Kryštof Špidla o románu Olgy Walló
Muž, který polykal vítr
➔ 68

❝ Vypravěč mluví naléhavě, avšak bez vypjatého zvyšování hlasu, analyticky přesně a s objektivitou takřka až fenomenologickou rozplétá klubko dobře maskovaného pokrytectví. ❞

Marián Pčola o románu
Sergeje Lebeděva *Hranice zapomnění*
➔ 70

Toto není dýmka aneb Ze soukromých dějin anarchismu

Eva Klíčová

Magdaléna Platzová: *Anarchista*, Torst, Praha 2013

Navzdory podtitulu knihy Magdalény Platzové — *Anarchista (poznámky k románu)* — čteme na záložce, že se jedná o „román". Tato drobná marketingová hanebnost stojí za pozornost proto, že bezděčně prozrazuje rozpor mezi tím, co si pod slovem román představujeme a co pod tímto žánrovým označením skutečně vychází.

V zásadě by to mohlo být zcela nepodstatné, i román o sobě může tvrdit, že románem není, stejně jako popírá svůj iluzivní obsah obraz Reného Magritta s dýmkou a nápisem *Ceci n'est pas une pipe*. A text Platzové je vlastně takovým „obrazem" románu či, jak sama autorka píše, poznámkami k němu. Genologický detail z podtitulu knihy zaujme autorčinou uvědomělou distancí od tradice velkolepé podoby románů, která prosperovala především v devatenáctém století, ale na kterou literatura úplně nerezignovala nikdy. Nakonec i románové metamorfózy se vždy odehrávají na pozadí „klasických formátů", bez nichž by stěží bylo s čím experimentovat.

Umanutí „románem" zde má svůj důvod. Na rozdíl od většiny současných neduživých „románů", jež povětšinou nepřesahují komorní novelistický časoprostor, má kniha Magdalény Platzové naopak dostatek potenciálu na to, aby plnotučným románovým soustem být mohla. Považte sami. Čerstvě rozvedený zhruba čtyřicátník Jan Schwarzer se rozhodne opustit novinařinu a vrátit se ke svému původnímu oboru — historii. Získá stipendium na newyorské univerzitě. Bokem ovšem pátrá po stopách anarchisty Andreje B. a šmejdí kolem rodiny Kolmanových, na jejichž předka spáchal Andrej koncem devatenáctého století nepovedený atentát. Anarchista by totiž mohl být Janovým skutečným pradědečkem, nikoli továrník Schwarzer, po němž mu dnes zbyla pouze zrestituovaná vila s podivínským nájemníkem Josefem. Právě Josef objeví Andrejovy dopisy určené Janově prababičce a o Andrejovi začne sám psát román.

Platzová proplétá tři dějové vrstvy rozprostřené přes jedno století — vztahy a události kolem Johna C. Kolmana, amerického velkoprůmyslníka éry přelomu devatenáctého a dvacátého století, linii Jana v současném New Yorku (v době protestů Occupy Wall Street) a linii Andreje B. a jeho ač nestandardního, tak celoživotního vztahu s anarchistkou Luisou G. Na dvou stech stránkách se tedy postupně vynoří relativně dost postav i situací, přičemž svorníkem jejich osudů je protest proti poměrům, ať už jsou to dělnické stávky v Americe počátku století a fenomén tehdejšího anarchismu nebo soudobá kritika kapitalismu z úst Janových intelektuálních vrstevníků.

Hlavně žádní Němci

Čím je tedy *Anarchista* sympatický hned na první pohled, je osvěživé zaoceánské, potažmo globální téma. Potěšitelná změna v řadě románových permutací česko-německého „vyrovnání".

Douška „podle skutečné události" zde sice chybí, ale dešifrování reálného historického základu není složité. Za Andrejem B. a jeho družkou Luisou G. lze tedy poznat anarchisty z dřevních dob: Alexandra Berkmana a Emmu Goldmanovou. John C. Kolman odpovídá předobrazu velko-

průmyslníka a sběratele Henryho Claye Fricka. Platzová se drží poměrně přesně i dobových událostí, rodinných konstelací a podob hrdinů, románově nehyperbolizuje například ani detail počtu obětí johnstownské povodně. Kdo by chtěl vidět za roh, mohl by pak autorčin odklon od literárně vyzobaných námětů z druhé světové války a národních traumat vyčíst i z jinak kulhavé zápletky, v níž Janu Schwarzerovi Kolmanovi znemožní bádat v rodinném archivu, který je součástí jinak veřejně přístupné knihovny a muzea. Má totiž německé příjmení a Němci, jak je známo, během obou světových válek zničili spoustu uměleckých památek. Jan si samozřejmě stačí vše okopírovat už při první návštěvě. Titěrná epizoda, ovšem v kontextu soudobé prózy i takto srozumitelný vzkaz. Světoběžnice Platzová si zachovává odstup od středoevropských břemen — je jinde, ve velkém světě idejí, kde se příslušníci ruské (evropské) buržoazie i inteligence rozhodnou měnit svět tlakem na americké korporace. Jak nadčasové. Navzdory situování děje do poměrně vypjatých historických událostí dělnických stávek, následujících světových válek či kontinuity anarchistického zápasu s „kapitalistickým systémem“ — tedy námětům provokujícím k důslednějšímu promýšlení — Platzová přeci jen nakonec nadosobní sféru upozadí ve prospěch té intimní. S tím souvisí i její vypravěčská strategie. Kniha je rozdělena na dvě části: Americké stopy a Josefův sešit. Zatímco Josefův sešit tvoří vypravěčsky kompaktní text, tedy torzo románu o Andrejovi B. a Luise G., které se dochovalo v pozůstalosti jednoho z hrdinů, předcházející Americké stopy tvoří koláž různorodých textů. Převažuje zde ich-forma hlavního hrdiny Jana, ale v kurzivě se zároveň citují osobní dopisy Kolmanů, které Jan získal v archivu, nebo korespondence mezi Andrejem B. a Luisou G. A aby to nebyla nuda, Jan vypátrá černou ovci velkoprůmyslnické rodiny Michaelu, která pohrdla jměním a společenským statusem staré americké honorace a vstoupila do kláštera, kde začala psát knihu, v níž odhaluje nejen citové frustrace členů rodiny, ale například také temnou roli pradědečka v pozadí tragických johnstownských povodní. I tento, opět nedokončený, román nyní posílá Janovi, aby se stal dalším fragmentem vypravěčské strategie novely. Navzdory útržkovité kompozici je děj přehledný a čtenář se mezi postavami dobře orientuje. Tomu napomáhá i jednoduchý styl, který ovšem místy sklouzává až do jednotvárného větného rytmu a záhy též k poněkud očekávané metaforice, jež se nese na vlně melancholické obraznosti: „Objali jsme se jako dva trosečníci, já s tváří pohřbenou na jejím rameni…“ Převážně se tak potom děje v líčení změn počasí a přechodů dne a noci: „Krajina kolem ní napjatě ztichla, propadla se do mezery mezi nocí a dnem.“ S podobnou nekomplikovaností se setkáme i u popisů. Například interiéry procovských nemovitostí nebo industriální Pittsburgh přelomu století mohly být vylíčeny daleko hmatatelněji, plastičtěji. I toto by mohl být jeden z argumentů, proč není důvod lámat hůl nad rozšafnějšími popisy jako nad něčím literárně zastaralým. Určitá povšechnost naopak budí dojem, že by vše mohl popsat někdo, kdo na místě nikdy nebyl a vše zná tak nějak z filmů a Wikipedie, což není případ Platzové. Nakonec to škodí i dramatickému spádu. Rychlost střídajících se výpovědí je sice přehledná, ale čtenářsky si to nelze úplně užít, chybí zde prostor pro napětí, emoce nemají z čeho vyrůst, stále běžíme dál. Škoda je též mnohých postav, jež by zasloužily více introspekce, za všechny zmíním Janova newyorského přítele Kurzweilla, znalce psychoanalýzy a sžíravého komentátora.

› Skvělé, dobře rozpracované téma. Bohužel jen v poznámkách ‹

Dějiny osobních hořkostí

Podobně nezbyl čas ani místo na důkladnější vhled do celého konfliktu mezi anarchisty (případně dělníky) a buržoazií a jeho dnešní postindustriální variaci v levicových stylizacích některých Janových současníků (například sebevědomý umělec Marius) či v protestní vlně Occupy Wall Street. Výhodou Platzové je nepochybná empatie, což je patrné mimo jiné v dialozích, které kombinují civilní lehkost s intelektuální kousavostí. Intenzivní střet světů se ale nekoná, vše zůstává na úrovni postřehu či bonmotu. Daleko naléhavěji pak vyznívají emoce postav. Zde je poměrně jedno, jestli jste zrovna osamělým historikem Janem, jemuž stále uniká uzavřená Ilana, zažíváte chlad, cynismus a vztahovou vyšinutost v rodině J. C. Kolmana nebo visíte na niti volného partnerství sužováni žárlivostí i samotou zároveň jako excentričtí anarchisté Andrej a Luisa. Vše prostupuje nenaplněnost, rozvrat mezi citovými očekáváními a realitou. *Anarchista* Magdalény Platzové je tak nakonec spíš než o anarchismu, společenských souvislostech a proměnách trochu tklivým, ač střídmým, vyznáním o mezilidských vztazích. Nebyl-li by text jen románovou koketerií, mohl vstřebat daleko více.

Přesto *Anarchista* vůbec není špatná kniha. Dokonce je lepší než většina ostatních soudobých nerománů. Jenže to přináší úskalí — její potenciál je příliš vidět, včetně toho, jak je nenaplněn. Autorská rezignace na „něco většího“ zde mrzí o to více.

Autorka je redaktorka *Hosta*.

Výchova muže v Brandýse

Jiří Trávníček

Petr Kukal: *Deník muže ve středních letech*, Mladá fronta, Praha 2013

Ten nápad si vzal Petr Kukal, jinak též básník a publicista, od Michala Viewegha, autora, kterého má rád a jehož ctí. Je přitom poznat, že ho nectí proti většinovému intelektuálskému vkusu, ale nelíčeně upřímně. Tak jako Viewegh napsal deníky dvou svých roků (*Báječný rok*, *Další báječný rok*), dává i Kukal knihu dohromady metodou co den — to zápis. Je tu však podstatný rozdíl: Viewegh píše jako celebrita, není tedy ani tak určující, „co" se píše, ale „kdo" píše. Petr Kukal, byť rozhodně není žádným literárním nýmandem, musí daleko více spoléhat na „co". Jenomže: dny míjejí jeden za druhým, vesměs se nic neděje… a Labe v Brandýse, autorově domovském městě, líně teče. Lze i vlastní deník nechat s touto, byť velebnou, leností protéct od 1. ledna do 31. prosince?

Lze i nelze, řekla by chytrá deníková horákyně a předložila by české čtoucí veřejnosti dílko brilantní co do postřehů a drásavé co do výpovědi, deník podmanivý, elegantní, zkrátka text jako lusk. Nelze si pomoci, ale Petru Kukalovi se to povedlo. Navíc — řečeno velmi osobně — tak tvrdím i přes zábrany, které ve mně vyvolává každé literární (a ještě více literátské) egomanství, sebeochutnávání; v něm autor proměňuje sám sebe v to, co Léon Bloy nazývá „veřejnou duší". Je to totiž zdaleka nejsnadnější způsob, jak nahánět stránky; nemuset projít žádným poznáním ani nemuset být vybaven kdovíjakým literárním umem, prostě jen psát sebe sama. Je to však současně také způsob nejtěžší. V boji o čtenářskou důvěryhodnost autorovi nepomáhá postava či vypravěč, za něž se lze schovat; je nutno sáhnout k jiným prostředkům. Na autora je tu stále vidět; od 1. ledna do 31. prosince se hraje — fotbalově řečeno — do plných; žádné střídání není povoleno, neboť tým tvoří jen jeden hráč; z jednoho zdařilého útoku nelze těžit pro útoky další, neboť každý den je potřeba vést útok nanovo.

Střední věk, maloměsto a Paroubek

Máme co činit s životním koloběhem muže ve středních letech, který žije na maloměstě poblíž Prahy. Přitom maloměsto i Praha jsou tu důležité, neboť zabydlují autorovu každodennost střípky událostí či podnětů. Stejně jako v jeho poezii cítíme i tady, jak moc má autor své Polabí rád, jak je mu oddán. Je tu také místo pro rodinnou mikrostrukturu — manželku a dva syny. Dochází též na práci ve vzdělávací agentuře se všemi možnými napětími. Značný díl psaní autor věnuje brandýskému kulturnímu niveau, jehož je dílem konzumentem a dílem aktivním spolupodílníkem (čtení). Nicméně nemáme co činit s knihou, jež je primárně psána jen pro Brandýsany. Svou porci si tu ukrajuje autorův rodinný život: i po dvaceti letech společného soužití stále rozněcovaný obdiv k manželce, jistá erotická podvyživenost, občas zabíhající snad až do frustrace, dva synové ve věku dospělém a téměř dospělém: „Starší syn už s námi nebydlí, mladší s námi už jen bydlí." Dalším kontextem jsou autorovy úvahy, vesměs úsečné a psané velmi neuhýbavě, přitom s viditelnou snahou nezraňovat. Silným okruhem je víra — silná, žitá, autentická. Víra konvertity, jenž

v ní žije necelých dvacet let; víra o to palčivější, že není sdílena s ostatními rodinnými příslušníky. Dochází i na věci literární. Autorovi je odporný zejména povadlý provoz, tedy fakt, že aby bylo možné někam prorazit či získat stipendium, je potřeba o sobě dávat vědět především na těch nejsprávnějších pražských adresách; jimi jsou především kavárny. Jako *homo politicus* se autor zařazuje hodně doleva — mezi sociální demokraty a komunisty. Nacházíme ho také v situaci jisté koketérie s NS-LEV 21 Jiřího Paroubka. Nezdá se, že by to bylo naivní ani módní; tím druhým budiž myšleny šiky mladých salonních neolevičáků obsazující redakce jedné kulturní revue za druhou. I když se nám autor zrovna nemusí trefovat do politického gusta, uznejme, že jde o postoje autentické, postoje člověka se sociální vnímavostí a se starostí o stav našeho světa. Občas se sice zavrtíme na židli či poškrábeme na hlavě, zejména když si Petr Kukal stěžuje, jak bídně na tom dnes spisovatelé jsou a že za starého režimu se za verš dostávalo osmnáct korun (Kolika autorům však tohle bylo dovoleno? A kolik jich muselo vykonávat jen zcela podřadné manuální práce?). Je to tedy značně barevný koberec, z něhož je utkán svět Petra Kukala — najdeme tu i zmíněného Michala Viewegha, libujícího si v příjemných buržoazních radovánkách (pití, cestování, pěkné bydlení, přátelé z vysokých kruhů), silně žitou katolicitu a velmi krajní levičáctví, do toho ještě zaujatý regionalismus a vyhrocený kriticismus směřující proti lidem utahaným literaturou a proti blazeovaným snobům, silný obdiv k Vítězslavu Nezvalovi. A nezapomínejme ani na reflexi vlastního psaní, k níž v druhé části přistupuje také anabáze s hledáním nakladatele. Přitom musíme až žasnout, jak tento pestrý názorově-postojový koberec drží pohromadě. A ptáme se: Co je oním tmelem? Víra? Vnímavost? Otevřenost vůči světu? Formulační nápaditost?

Autorem každý den

Dosud jsme se pohybovali víceméně v okruhu autorova „co“. Nyní se pojďme podívat na „jak“. Kukal psát umí. Je přesný, úderný, ale přitom bez potřeby předvádivých efektů. Dokáže se adaptovat na mnoho poloh a stylů (v tomto — ale nejenom v tom — nechává Michala Viewegha daleko za sebou). Je to se vším všudy někdo, kdo dozrál literárně i sociálně. V celku textu je vidět, že spolu jakoby trochu soupeří snaha po jisté brilantnosti (snad až jakémsi střihounství) s hledáním klidných, přemýšlivých poloh, v nichž je možné sdělovat věci vážné, ba snad až niterné (například krizi středního věku). Řekli jsme „soupeří“, ale ona je to spíše ústrojná koexistence. Jsou tu chvíle, v nichž se autorovi očividně daří; vedle nich jsou i takové, kde to autor rve poněkud „na sílu“. Co naplat — rozhodnutí psát deník den po dni je mimo jiné aktem vůle. Vedle vnímavosti vůči realitě s jejími nejtitěrnějšími fakty a starostmi tu najdeme také polohy, v nichž se Kukal dokáže povznést a jaksi upřít zrak za horizont, byť ne vždy nezbytně do výšek transcendentálních. Jeho kritickým tónům málokdy chybí porozumění; snad jen párkrát nás překvapí nesmířlivá jízlivost (například vůči Markétě Pilátové), nicméně — proč si to nepřiznat — líbí se nám to. Vracejíce se k fotbalovému příměru: Jsme rádi, že autor hraje útočně a občas i pěkně od podlahy. Hezky se na to dívá. Přesto tou nejpodmanivější polohou jsou tóny kajícnické, schopnost přiznat si své osobní nedostatky; vidět věc z více stran. Až jímavý je autorův poměr ke katolické církvi: „Se všemi chybami. Jediná církev pro mě.“ A jinde: „Napůl muzeum a napůl zednářská lóže. Moje církev…“

› Jsme rádi, že autor hraje útočně; hezky se na to dívá ‹

Autorovi není cizí schopnost uznat velikost druhého. V této poloze se odvíjí jeho vztah k Michalu Vieweghovi. Občas by se mohlo zdát, že je to jen nějaká zástěrka, jindy zase, že jde o jakýsi souboj na poli stejného žánru. To, že se nakonec stalo, že Kukalův deník je o mnoho, mnoho lepší než ten Vieweghův (zejména druhý), je jiná věc. Autorovi není cizí ani jistá sebeironie, schopnost poodstoupit od svých bolístek a dát se s nimi všanc čtenáři. Například názor na poezii Venduly Vartové, autorovy krajanky: „Básnířka nadaná tak, že mi to kroutí palce u nohou.“ Petr Kukal je také mistrem lakonických glos, rychlých úsečných střihů snad až ve stylu jistého intelektuálního bavičství; vždy však na úrovni a s vkusem. A ještě něco: Umí svého čtenáře navnaďovat, zejména popisem drobných rituálů, opakujících se zázračných chvilek, které do jeho textu vnášejí rytmus a bezpečí. Malé přístavy všedního zázračna.

Je až s podivem — nyní autor těchto řádků nasazuje na osobnější tón —, jak velké čtenářské dobrodružství mu Petr Kukal svým deníkem uchystal. Ano, jako básník je zcela jistě zaznamenáníhodný; to, že se jeho jméno neobjevuje mezi nejpřednějšími autory jeho generace, považuji upřímně za velkou literární nespravedlnost. Básníkem opravdu je. *Deník* mi ho nadto objevuje jako silnou osobnost, jež má co říct, umí číst znamení času a je pevně zakotvena mezi nebem a zemí.

Autor je bohemista a literární kritik.

Postava usmýkaná románem

Kryštof Špidla

Olga Walló: *Muž, který polykal vítr*, Labyrint, Praha 2012

Prózy dabingové režisérky, překladatelky a spisovatelky Olgy Walló tvoří zpravidla volná pokračování rodinné ságy *Věže Svatého Ducha*, jež je koncipována jako osmidílná. Výjimku představuje jen málo textů, mezi nimi i román s poněkud tajnosnubným názvem *Muž, který polykal vítr*.

Tím mužem je sirotek a zbloudilý seminarista Ivan, literární postava, která nejenže polyká vítr, což snad můžeme chápat jako metaforu touhy po svobodě, ale je také člověkem, jenž je osudem vláčen po velice rozmanitých stezkách, ať už se jedná o sirotčinec, kněžský seminář či českou ambasádu v Mexiku. Jedním z ústředních témat je hledání otce/Otce — ztělesnění řádu či jeho záruky. Román také poskytuje zajímavý prostor pro úvahy nad fenoménem literární postavy, navzdory tomu, nebo snad právě proto, že Ivan je nejslabším článkem prózy.

Sirotčinec

Román *Muž, který polykal vítr* je členěn do několika chronologicky tematických kapitol. Děj začíná v padesátých letech v sirotčinci. Přímo se tak nabízí srovnání s Dutkovým souborem povídek *U útulku 5* či s Topolovou novelou *Kloktat dehet*. Zdá se, že topos sirotčince se v české literatuře zabydlel. Umožňuje totiž vytvořit literárního hrdinu bez minulosti, kterého lze „libovolně" obrábět. Zatímco Edgar Dutka i Jáchym Topol využívají autentizujícího vyprávění v ich-formě a nejsilnější složkou jejich díla je bezesporu jazykové ztvárnění promluv dětských vypravěčů, Olga Walló volí zdánlivě bezpečný odstup er-formy, byť využívá polopřímé řeči a subjektivizace jinak neosobního vyprávění. Její jazyk je ukázkou přesné, čisté stylizace a lze jej nazvat jazykem v pravém slova smyslu literárním. To jí poskytuje jistou distanci — mnohdy výrazně ironickou — od vyprávěného světa, ale tento typ er-formy funguje zároveň jako antiiluzivní činidlo: vypravěč naznačuje fikčnost svého vyprávění — tomu odpovídá zejména epilog, ve kterém se vtěluje do labutě a poskytuje čtenáři alternativní happy end. Na druhou stranu se autorka pohybuje v mantinelech klasické mimetické prózy. Antiiluzivnost není stěžejním tvůrčím principem jejího románu.

Zatímco Dutkův vypravěč dojímá a Topolův odkrývá temné stránky dětské duše, vypravěč Olgy Walló především komentuje, a to i formou autorských, často zbytečně doslovných poznámek. Epizoda v sirotčinci není nikterak dlouhá a tvoří spíše odrazový můstek k dalším osudům hlavního hrdiny. Již tady se ale setkáváme s Ivanem jako s výjimečným jedincem vyčnívajícím z davu.

Podstatným dějovým impulsem je setkání s páterem Ondříčkem, farářem, který ztělesňuje přímočarý vztah člověka k Bohu nekomplikovaný pochybnostmi. Ten přiměje Ivana studovat v Litoměřicích v kněžském semináři. Ivan nutně musí tvořit protipól Ondříčkově bezprostřednosti, jeho víra má proto formu věčného hledání.

Bildungsroman

V anotaci románu se dočteme, že se jedná o román pikareskní. Domnívám se, že přiléhavější, byť marketingově zřejmě ne tak přitažlivé, by bylo označení bildungsroman. *Muž, který polykal vítr* je totiž text o duchovním zrání hlavní postavy, ačkoli, zcela v duchu současné literatury, s poněkud relativním výsledkem.

Postava Ivana se vyvíjí spolu s epochou, ve které žije — od padesátých let po současnost. Ač jsou historické kulisy v tomto případě uvěřitelné, jsou spíše vnější nutností,

neboť hrdina v nějakých reáliích zkrátka žít musí. Jedním z častých motivů bildugsrománu je útěk hlavního hrdiny — stejně jako zde. Ivan utíká hned několikrát. Jednou z kněžského semináře (řekněme, že příliš zkratkovitě vylíčenou epizodou milostného vzplanutí k mladičké příležitostné prostitutce ze Slovenska), podruhé po pokusu o sebevraždu do psychiatrické léčebny, potřetí po studiu na filozofické fakultě do pohraničí a nakonec do Mexika jako diplomat.

Ač jsou všechna prostředí dosti různorodá, autorce se daří vylíčit je věrohodně, v tom je velký kus spisovatelské poctivosti. Dokáže sugestivně vylíčit dobovou atmosféru — například na filozofické fakultě na přelomu šedesátých a sedmdesátých let.

Nenásilně, byť možná nadbytečně, působí také špionážní zápletka, která odkazuje na dobrou tradici reprezentovanou například Grahamem Greenem. Možná i ona mexická epizoda může být vnímána jako jistá paralela k jeho románu *Moc a sláva* — včetně postavy zbloudilého faráře, v našem případě seminaristy.

> Kultivovaný román, kterému chybí vnitřní postava-tahoun

Ač je kompozice románu chronologická a provázaná, má nakonec spíše epizodický charakter. Právě v jednotlivých prostředích (a časech) vystupuje do popředí problematičnost hlavní postavy a toho, jakým způsobem se stává aktérem jednotlivých událostí.

Literární postava nebo pion?

Co utváří literární postavu? Nejde o to, zda ji tvoříme takříkajíc ad hoc, tedy podobně jako Olga Walló svého sirotka, nebo zda jí poskytujeme pevnější zázemí (minulost, rodinu). Vždy s sebou nese nějaký výrazný rys. Může být vnější, jako je tomu i v tomto románu — motiv Ivanových kocouřích očí je v textu tematizován hned několikrát —, ale zejména bývá vnitřní — charakterový rys, psychologické ustrojení či determinace prostředím, dědičností a podobně.

Další důležitou charakteristikou literárního hrdiny je to, že se dostává do situací, které mnohdy stojí v protikladu k jeho založení. Zkoumáme, jak se zachová. Autoři velkých literárních hrdinů zpravidla poskytují svým postavám jistou míru vlastní vůle. Abychom si rozuměli, nejde o odhalení nezbadatelného mystéria tvorby, ale o prostý fakt, že charakter postavy je ovlivňován situacemi, do kterých se dostává. Buď se v různých situacích chová způsobem, který je jí vlastní, nebo určité věci zažije a jiné nikoli. I Švejk, tato dokonale nepsychologická postava, se musí pohybovat mezi mužstvem, a nikoli pouhou libovůlí autora, ale zkrátka proto, že se jedná o Švejka, je mu přisouzena role burše. Podobně Anna Kareninová, abych zmínil postavy dokonale protikladné, neskáče pod vlak proto, že autor už neví, co by o ní dál napsal, ale proto, že její čin je logickým vyústěním jejího života, že zkrátka nemůže jinak.

V případě románu *Muž, který polykal vítr* se autorka ke své postavě chová jako k figurce na šachovnici. Ivan se tak stává jakýmsi mužem bez vlastností. Chvíli dělá to, chvíli ono, ale jako by mu k činům chyběla motivace. To se nejčastěji projevuje při milostných zápletkách, které postrádají románový důvod — i kdyby jím měla být sexuální deprivace.

Podobně dopadá i často zmiňovaný a patrně nejdůležitější motiv hledání otce/Otce. Marně si kladu otázku, proč jej (nebo spíše je) Ivan hledá a jak se k němu (nim) vlastně vztahuje. Nejde o otevřený konec a o to, že výsledek jeho hledání je spíše naznačen, ale o to, že jej nehledá proto, že musí, ale kvůli tomu, že autorka chce. Že jde o sirotka, je pouze vnější motivace, ale vnitřní důvod zkrátka nelze najít. To, že jej hledá, se dozvídáme pouze explicitně, jinak je román spíše volně řazenými epizodami. Podobně Ivanův způsob vymezování světa pomocí poezie se jeví spíše jako autorčina potřeba napsat básně. Kdyby Ivan nenapsal ani jednu, románu by se nic nestalo.

Nejsugestivněji nakonec působí deník jedné z vedlejších postav, segment v ich-formě vložený do textu. Osudy muže, jenž po vraždě své ženy též volí útěk. Jeho cesty jej nakonec zavedou do Tibetu. Jde o jednu z vedlejších dějových linií, ve které to, co jinak v románu ne zcela funguje, tedy snaha o vnitřní propojování motivů, začíná pracovat pro text. Walló tu opět zúročuje svou autorskou poctivost. Prostředí tibetského kláštera působí sugestivně, stejně jako tibetský příběh zmíněného hrdiny. Ale i u této postavy se projevuje určitá nesoudržnost. Nějak si ji nelze spojit s jejím předchozím životem v románovém světě, jako by onen český a tibetský Pavel byli hrdinové dva.

Postava Ivana zažívá mnohá nevšední dobrodružství, ale nakonec je vlastně jedno, jak ona dobrodružství dopadnou. S Ivanem nelze spoluprožívat příběh, ztotožnit se s ním či se proti němu vymezit, nelze jej milovat ani nenávidět. Olga Walló rozhodně potvrzuje autorský potenciál, ale jako celek její román neobstojí. Potřeba dozvědět se něco o hlavním hrdinovi jménem Ivan Doseděl s postupujícím čtením klesá.

Autor je literární kritik.

Životopis jedné epochy

Marián Pčola

Sergej Lebeděv: *Hranice zapomnění*, přeložil Libor Dvořák, Pistorius & Olšanská, Příbram 2012

Říci pouze, že románová prvotina Sergeje Lebeděva novým způsobem navazuje na tradici sovětské a postsovětské lágrové prózy, by bylo jako označit Lva Tolstého za kronikáře napoleonských bitev nebo Andreje Bělého za topografa předrevolučního Petrohradu.

Podobná zjednodušení zde nejsou na místě ani ne tak proto, že autor (ročník 1981) nemohl prožít nic z toho, čím byli nuceni projít dnes již klasikové této smutně proslulé odnože autobiografického žánru (Solženicyn, Šalamov, Ginzburgová, Kersnovská a další). Novum — i jistá kontroverze — Lebeděvova přístupu spočívá především v uplatňování fikční fabulace v choulostivé oblasti kolektivní paměti, jež byla ještě donedávna vyhrazena výlučně očitým svědectvím či bádáním profesionálních historiků. Pokud tedy chceme, aby nám u vstupu do tohoto znepokojivě pochmurného a zpočátku nelehce uchopitelného románového světa zasvítila některá věhlasnější jména coby garance jistého literárního kontinua, budeme se asi muset poohlédnout více na západ, především pak mimo oblast beletrizovaných memoárů. Milovníky Faulknera, Conrada, Fowlese nebo Coetzeeho kniha totiž asi osloví spíše než hledače archivních stop po zločinech komunismu. A aby těch intertextuálních sítí, rozhozených hned v úvodu, nebylo málo, sám autor románu v jednom rozhlasovém rozhovoru po obligátním dotazu na možné zdroje inspirace pronesl: „Vždy mě zajímalo, jak by asi vypadalo *Souostroví Gulag*, kdyby ho napsal Marcel Proust."

Abychom ale nezůstali pouze u výčtu všeho, čím román není nebo čím by snad chtěl být, pokusme se raději nastínit, čím je. Z čistě technické stránky jde o jediný dlouhý, víceméně nepřerušovaný monolog bezejmenného vypravěče vydávajícího se na výpravu do nedávné minulosti své země. Jde o výpravu v přímém i přeneseném smyslu: hrdina je členem sibiřské geologické expedice, během níž ale naráží i na souvislosti s doposud jen matně tušenými událostmi z rodinné historie. Ty jsou mu pak klíčem k dalším a dalším průhledům do — jen pomalu a neochotně se odkrývající — anamnézy nedávné éry. A třebaže jde o román současný, za postmoderní by ho asi označil málokdo. Kaleidoskopické sestřihy spletitých linií vyprávění, hekticky se míhající koláže, asambláže a skrumáže citací ani jinou verbální smršť zde nenajdeme. Řeka vyprávění plyne klidně a majestátně, bezmezná rozlehlost zauralských planin totiž nabízí dostatek času k meditacím: „Je tu tolik prostoru, že si to naše obrazotvornost ani neumí představit."

Chaos a řád

V dětství utrpěné zranění řečového ústrojí hrdinu neobvykle brzy přinutí uvědomovat si veškerou váhu nevyřčeného, kdesi hluboko zasutého a vzdorujícího jakýmkoli snahám o artikulaci. Odtud vychází nesčetněkrát se variující motiv pracného zrodu smyslu na pozadí čehosi neurčitě chaotického, ať jde o chaos přírodních živlů, nepoddajnost zemské kůry, hromadění nepotřebných věcí, jež se vymkly původnímu účelu, nebo o neochotu lidské paměti otevřít se sebezpytujícímu hloubení v místech zdánlivě již odumřelých, ve skutečnosti ale stále bolavých. Z mlhavého pozadí minulosti tak pozvolna vystupují přízračné kontury hrdinova nevlastního dědy (v románu je nazýván „Druhým dědou") — bývalého důstojníka NKVD a šéfa stalinského gulagu, jehož komplexní psychologický chorobopis tvoří stěžejní osu vyprávění.

Vypravěč mluví naléhavě, avšak bez vypjatého zvyšování hlasu, analyticky přesně a s objektivitou takřka až fenomenologickou rozplétá klubko dobře maskovaného pokrytectví: „Chápeme-li zbabělost jako nejvyšší stupeň egoismu, pak byl Druhý děda zbabělec: dokázal předvádět opravdu nejrůznější vlastnosti, třeba obětavost a schopnost se o jiné postarat, ale to všechno nakonec sloužilo jen jeho zbabělosti a snaze zůstat takovým, jaký byl.“ Analýza zvrhlé osobnosti nabírá čím dál obecnější rysy: vzpomínky na dětství tu a tam vystoupí v podobě jakéhosi švu, jenž v sobě pojí osobní zkušenost hrdiny s obecnější „pamětí krve“. Situační nárysy společenské patologie tak metaforicky obnažují nejjemnější mechanismy ovládání člověka člověkem, jež tvoří instrumentář doby: „Vtom ke mně přistoupil Druhý děda. ‚Plevel jahůdky dusí,‘ řekl mi. ‚Jen to pěkně proplej a jahůdky ti ještě poděkují a pak tě pohostí.‘ Zbystřil jsem pozornost: v té laskavé a nabádavé intonaci, v tom odhodlání vypálit, vytrhat, vyčistit, konat venkovanskou práci na zahradě už nic venkovanského nebylo.“

> Geologická expedice na Sibiř nechává vyvstat ruského démona kolektivní paměti minulého století <

Rezervace jiného času

Výrazně autobiografickému vypravěči však jde o víc než jen o vymetání kostlivců ze skříně minulosti. Proud vzpomínek na putování bezútěšnou, industrializací zohyzděnou krajinou je neustálým ohledáváním hranic vlastní identity ve vztahu k vždy ji nějak formujícímu okolí — v podobě rodiny, národa, státu, civilizace. Za strohou popisností či naopak melodickým lyrismem (tyto polohy se v románu neustále střídají) slyšíme nevyřčené otázky typu: Které z lidských pohnutek, činů, myšlenek a prožitků lze nazvat vskutku *individuálními*, co z toho všeho je výsledkem vědomého úsilí a vůle a co jde tak říkajíc na vrub *ducha epochy*?

Lebeděvův hrdina se v samotě daleko od civilizace učí především soustředěně přemýšlet, nevrhat se na nejzjevnější významy věcí, ale trpělivě čekat, až se mnohem hlubší spoje samy vyjeví. Mezi nejdůležitější z takto nabytých poznatků patří odhalení, že zdánlivě démonická osobnost Druhého dědy byla ve skutečnosti jen schematicky fádním emblémem režimu: „Nebyl ani velký, ani malý, on byl zprůměrovaný; z jeho osobnosti jako by někdo vyjmul ten prvek, který skýtá materiál pro groteskost, ke hře měřítek, k proměně v trpaslíka či v obra. Podobal se pomníkům, které zaplevelily celou zemi: nebyly ani velké, ani malé a vítězily svou opakovatelností a silou společného místa v životě lidí.“ Lebeděvův román neburcuje ke strhávání podobných pomníků (a že jich je i v dnešním Rusku dost), spíše netriviálním způsobem nabádá k zamyšlení, odkud se vůbec berou jejich „základní kameny“, kdo a proč je kolem nás i v nás neustále vrší.

Na margo překladu

Závěrem nelze nezmínit nedostatky českého vydání Lebeděvova románu. Můžeme pominout fakt, že tak pozoruhodný debut by si jistě zasloužil alespoň stručnou předmluvu, doslov, autorův medailon nebo vysvětlivky některých málo známých reálií. Příliš nepřekvapí ani již zcela obvyklá ediční ledabylost (Šalamov na obálce překřtěný na Šalamonova, chybné vročení na posledním listu, podle něhož by české vydání knihy ještě o dva roky předběhlo to ruské) a pro nedostatek prostoru se nemůžeme podrobně rozepisovat o leckdy sporných řešeních jazykových problémů překladatelsky nesporně náročného textu (nepřesnosti v používání osobních a neurčitých zájmen či ve stupňování přídavných jmen, neodůvodněné a místy i nelogické zaměňování singuláru za plurál či slučovacího vztahu za odporovací, vršení pleonasmů, nerozlišování mezi různými významy či významovými odstíny některých slov — což ovšem může vést i ke komickým efektům, například když si čerstvý novorozenec „uvědomuje, že tento svět ho přijímá“ nebo když se ruské „predan“ překládá jako „oddán“ namísto „zrazen“ — a podobně). Jen stěží lze ale pochopit, jak může vydavatel dopustit zkrácení románu o dobrou čtvrtinu oproti originálu, aniž by o tom byla kdekoli v knize jen zmínka. Je pravda, že český čtenář snad ani nic moc nepozná: v překladu chybí tu věta, tu odstavec, což v konečném důsledku nijak výrazně nenarušuje dějovou linii. Text je ale takto ochuzen třeba o důležité reminiscence, které v náznacích propojují vzdálené motivy v jeden celek, o některé charakteristiky postav či vypravěčské autocharakteristiky, z nichž lze kromě jiného vycítit i jakousi předzvěst budoucích životních peripetií hrdiny a podobně. V celkovém součtu je toho docela hodně, co bylo „ztraceno v překladu“. Ve vztahu k románu, jehož hlavním motivem je vzdorování dějinné zapomnětlivosti, to působí obzvláště ironicky, ne-li přímo cynicky.

Autor je rusista.

Retrospektiva surrealistky

Nádvorníková je tak trochu surrealistický poeta doctus
★★★

Dřív než se Alena Nádvorníková představila jako autorka básní, znali jsme ji jako teoretičku výtvarného umění, kurátorku výstav českého i evropského surrealismu, specialistku na art brut a rovněž jako výtvarnici prezentující své dílo například na souborných výstavách *Uvnitř a vně* v Brně (1990) nebo v Olomouci (1994), kde vystavila soubor kreseb. Od roku 1972 byla členkou Surrealistické skupiny v Československu, kde se setkala také s její vůdčí osobností —Vratislavem Effenbergerem. Je interpretkou díla Jindřicha Heislera, Salvadora Dalího a André Massona. V roce 1998 vydala obsáhlou studii *K surrealismu*. Výčet jejích aktivit — a to nejen na poli surrealného umění — by zabral celou recenzi, v níž se však máme věnovat její obsáhlé retrospektivě básnické, kterou do tisku pečlivě připravil editor Jan Šulc.

Svazek *Poesie* shrnuje sedm básnických sbírek počínaje pozdní prvotinou *Praha, Pařížská* (1994) a konče knihou *Sopky a tratě*, která vyšla roku 2006. Většinu těchto knih jsem kdysi recenzoval a měl jsem občas pocit variování stejných či podobných motivů a erbovních znamení, jen zřídkakdy se vymaňujících ze surrealistické ortodoxie a doktríny. Tam, kde básnířka překročila předem vymezený horizont, jevily se její verše jako silné a původní. Vždy v nich příjemně překvapovala precizní prací s jazykem a hledáním novotvarů či neotřelých a překvapivých spojení a metafor. Konstantou bylo také střídání snových a bdělých nálad a okamžiků vyvolávajících jistě oprávněný a autorkou záměrně předestíraný dojem prolnutí časů a prostorů, věcí a stínů, lidí živých s bytostmi nabízenými štědrou rukou mýtu. Přitom tuto poezii nelze vinit z vykalkulované literárnosti, protože před takovým rizikem autorku chrání ženská vnímavost, která přináší přece jen poněkud jiný typ básnění, než jaký je obvyklý u mužů.

Dnes už mi pocit jisté monotónnosti při listování souborným dílem Aleny Nádvorníkové vyprchal. Jednotlivé sbírky se odlišují a poetika prochází mnohými proměnami od čistě imaginativních skladeb k těm, do nichž drsně a neúprosně zasahuje realita našeho každodenního údělu. Avšak domnělý monolit její básnivosti má přece jen drobné trhliny. Tento typ lyriky určitě nelze vinit ze subjektivismu, na který umírá podstatná část současné básnické produkce. Zmínil-li jsem autorčinu senzitivnost a „ženský modus operandi“ nacházející se v jejích textech, pak se vedle tohoto pozitivního rysu v její poezii uplatňuje i racionalismus, který vyznívá poněkud pokusně, mramorově chladně a odtažitě, nebo podsouvá představu pouhých záměrných her a hrátek, jež jsou s námi vedeny prostřednictvím většinou krátkých básní, v nichž se úspornost projevuje i tak, že si některé verše vystačí s jediným slovem. Právě proto se mi celek básnické tvorby Aleny Nádvorníkové nejeví jako myšlenkově koncizní, což sice do jisté míry potvrzuje dominantní princip náhody, nečekaného objevu a fascinace, umanutě snové atmosféry, avšak bez jakéhokoli přesahu do sfér, jež z poezie činí velké umění, k němuž se nevyhnutelně vracíme a které nás vždy zasáhne něčím novým.

Z díla Aleny Nádvorníkové tak zůstává jen pocit dobře odvedené a kreativní práce, ale uhrančivá poezie (poesie) se zde až na výjimky nevyskytuje…

Jan Suk

Alena Nádvorníková: *Poesie*, Arbor vitae, Řevnice 2012

eurozine

www.eurozine.com — nejlepší evropské kulturní časopisy na dosah ruky Měsíčník *Host* je členem Eurozinu od roku 2006.

I čtenář po bitvě generálem

Uhde ve svých esejích o dílech z českého literárního kánonu komentuje spíše svou vlastní politickou zkušenost

★★★

Milan Uhde ve své knize literárněhistorických esejů *Objevy pozdního čtenáře* reviduje tradiční pohled na českou literaturu, zdá se však, jako by si hlavně vyřizoval účty se sebou samým a se svou minulostí. Sedmadvacet spisovatelů devatenáctého a dvacátého století hodnotí především na základě občanských postojů a případných kolektivistických a utopistických tendencí v jejich tvorbě. Typickým příkladem je rozdíl mezi Poláčkem a Vančurou; oba se ve své tvorbě vyrovnávali s všedností. Poláček ji přijal a dokázal psát o obyčejných lidech s pochopením pro jejich slabosti, kdežto Vančura byl v zajetí avantgardního fantazírování o velké změně, která provětrá maloměšťáckou zatuchlost — aniž by domyslel, jak ničivé síly se tím probudí.

Dá se říct, že Uhde bezděčně přejímá pohled, vůči němuž se chce vymezit: literární postavy vidí hlavně jako věšáky na ideje. Vzpoura proti společenskému řádu je pro něj kladná tehdy, když se děje ze soukromých, především citových důvodů (dramata Gabriely Preissové), zato hodná zavržení, klade-li si nadosobní ambice: proto v případě Jana Nerudy klade Uhde výše *Hřbitovní kvítí* než *Zpěvy páteční*.

Uhde až příliš často měří dnešním metrem. Dokáže se ohradit proti ahistorickému a demagogickému označení *Babičky* za „katolický, prorakouský, ruralistický kýč“ (Václav Bělohradský), jenže v případě Karla Hynka Máchy rezolutně proti sobě staví existenciální rozměr *Máje* a vlastenecké rýmování úvodní dedikace. Přitom v té době, která ještě nic netušila o nekulturním nacionalismu, jak se projevil například v bojích o *Rukopisy*, bylo hlásit se k českému národu větší „známka punku“ než v kole lámaný zbojník, rekvizita v německém romantismu celkem běžná. A na považenou je Uhdeho hodnocení Tyla jako zápecníka a šosáka. Ano, dnes už se leccos jeví jinak než v době, kdy vznikal *Strakonický dudák*. Ale nezapomínejme, že Tyl vlastními silami vydupal ze země české divadlo — a umřel vyčerpáním, ještě mu nebylo ani padesát.

Podobnému zjednodušování je vystaven doktor Galén z Čapkovy *Bílé nemoci*: Uhde jej označuje za teroristu a celou knihu za pamflet odmítající demokratickou soutěž politických stran. Přitom stojí za připomenutí dobový kontext, proč Čapek, který dříve odmítal násilné vylepšování poměrů — viz *Proč nejsem komunistou* — zrovna na konci třicátých let tak radikálně změnil názor.

Občas si Uhde vybírá texty tak, aby zapadly do připraveného hodnocení dotyčného autora. V případě Hrubína ignoruje *Romanci pro křídlovku*, o to víc prostoru dostala *Srpnová neděle*, v níž se autor snaží zavděčit režimu vykreslením slabošského pokryteckého intelektuála Moráka. Také u Seiferta zdůrazňuje juvenilie, silně poplatné vlivu S. K. Neumanna, nikoli jeho vrcholná díla *Koncert na ostrově* a *Deštník z Piccadilly*. Seiferta i další autory proletářské poezie Uhde nazývá „básnickými zabijáky“. Zas je zde dobré připomenout, že bylo těsně po první světové válce, v níž dobrotiví mocnáři prolévali krev statisíců. A budeme-li hodnotit literaturu pouze podle zobrazeného násilí, museli bychom zavrhnout veškerou klasiku od *Iliady* po *Alexandreidu*.

Lepší jsou texty o spisovatelích, kteří jsou Uhdeho naturelu bližší: Ladislav Klíma, Jiří Orten, Jiří Kolář či Václav Havel. Zde se píše více o obsahu knih a méně o pochybeních jejich autorů, takže avizované „druhé čtení“ přináší mnohá zajímavá pozorování.

Uhdeho skepse vůči intelektuálským sebeklamům zaslouží uznání. Je však otázkou, zda jeho příklon ke konzervativní politice není vlastně také podobným sebeklamem. Konzervativismus potřebuje hodnoty, k nimž by se vztahoval, jako je vlast nebo víra. Jeho česká mutace si za jediný ideál zvolila tržní hospodářství a importovala poučky o tom, že společnost neexistuje a neviditelná ruka trhu je nástrojem prozřetelnosti, takže z ní nakonec vznikla spíše nesnášenlivější a patetičtější odrůda liberalismu.

Jakub Grombíř

Milan Uhde: *Objevy pozdního čtenáře. „Druhé čtení“ českých autorů od Máchy k Havlovi*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2012

Jako někým jiným

Debut ze subkultury larpu

★★★

Novela *Léky smutných* je literárním debutem Pavla Gotthardа, jinak „scenáristy na volné noze“ s nezanedbatelnými zkušenostmi s tvorbou rozhlasových dokumentů či improvizačních dramat (larpů). Na základě této strohé charakteristiky lze tušit dvojí nebezpečí. Za prvé, kniha bude unylým přepisem herních larpů (akronym z Live Action Role Playing). Za druhé, bude neinvenčně vytěžovat téma snadné a populární — střet světů reality a fantazie. Gotthard ve své prvotině oběma úskalím uniká, a pomineme-li několik rušivých maličkostí, lze knihu vnímat jako debut rozhodně povedený.

Začnu negativy: Kniha má velmi pomalý rozjezd. S klíčovými postavami i důležitými kulisami světa fantastického i reálného se sice seznámíme celkem záhy, nicméně nejsou spolu zpočátku (tím myslím zhruba prvních šedesát stran, což je téměř třetina textu…) úplně kompatibilní. David, hlavní hrdina příběhu a student brněnské žurnalistiky, řeší problémy s přítelkyní Pavlou, která se po nocích kdesi toulá a zatvrzele mu odmítá prozradit kde, s kým a proč. Taky má arogantního otce, který mu odmítl přispívat na živobytí během vysokoškolských studií. Takže musí soustavně chodit po brigádách, přičemž ani zde pochopitelně všechno nefunguje tak bezstarostně, jak by mohlo. Mezi epizodami z Davidovy každodennosti pak občas problesknou osamocené výjevy z jakési krvavé bitvy u Amesbury. Je jasné, že to spolu všechno souvisí, ale napsáno ani poskládáno to není úplně nejšikovněji. Stylu psaní rozhodně nepomáhají až úsměvné Gotthardovy pokusy o obrazné vyjadřování. Ty někdy připomínají bombasticky-sporťácké formulace: „kopí hladce prošlo látkovou uniformou, zakouslo se do vojákova těla a pak vyjelo ven jako jehla zkušené švadleny“. Jindy působí dojmem záměrného, přesto velice těžkopádného a nesmyslně překombinovaného protlačování lyrických prvků do „všedního“ textu: „vítr lomcoval igelitem jako srdeční chlopní“. Tedy dále — skladbě a řazení jednotlivých výseků z „reality“ neprospívá grafické oddělování silnou linkou. Tyhle střihy zřejmě autora okouzlují mnohem víc než obsah jednotlivých textových fragmentů a dané paraliterární řešení pak působí jen jako zkusmé, možná efektní, nikoli důkladněji promyšlené v souvislosti s celkovým syžetem prózy (což je vlastně paradoxní).

K lepším stránkám textu lze připočíst spád vyprávění. To se postupně stává smysluplnějším, významně suverénnějším, v dobrém slova smyslu pohlcujícím. Davidovi se podaří rozluštit důvody záhadného nočního mizení Pavly-Elaine a seznamuje se s členy její noční party i se snovým alternativním světem — Královstvím. Poblouznění z něj i ze zdánlivého vyřešení milostných potíží je však dočasné. David si totiž uchovává pevný smysl pro racionální, pragmatické, přímočaré uvažování. To je sice v jistých momentech velmi užitečné, ale brání mu hlouběji porozumět Pavliným motivacím k eskapismu. Pro čtenáře pak má Davidův nevyvratitelný způsob myšlení ten následek, že se vyřešení mnoha nastolených krizí stane předvídatelným, přesto nepředvídaným. Totiž, disciplinovaný čtenář obeznámený s figurou nespolehlivého vypravěče a jinými sofistikovanými triky postmoderní prózy se dlouho zdráhá uvěřit, že by zde nic takového nebylo použito a že řešení je opravdu jednoduché, v jistém smyslu banální… Touto interpretační hrou se daří text trochu otevřít — o její intencionálnosti nechci spekulovat. Podobně není jasné, kdy chce Gotthard spíš provokovat a kdy moralizovat — viz třeba závěrečné „morální vítězství“ lidí, jako je David (pragmatických a tak dále), a související marginalizace těch, co fantastice propadli nadmíru, tedy „nezdravě“ (viz symptomatický titul knihy s dvojí kletbou). Kloním se k tomu, že účelem tohoto finálního černobílého obrázku není podat „správné“ zpodobnění sociální reality, ale upozornit na možnou rozporuplnost života „jako“.

Přestože končím slovy, která chválí jen zpola, ve svém celku patří Gotthardova kniha bezpochyby k těm zajímavějším — což není málo.

Kateřina Kirkosová

Pavel Gotthard: *Léky smutných*, Host, Brno 2013

Formální víra? Nebrat!

Rozhovor s Karlem Martinem Satoriou provokuje věřící i „nevěřící“

★★★★★

Nemám nijak zvlášť načteno v duchovní literatuře současnosti, ale troufám si tvrdit, že kniha, v níž katolický kněz Marek Orko Vácha zpovídá faráře a trapistického mnicha Karla Martina Satoriu, je v našich končinách čirým zjevením. Už ten název *Život je sacra zajímavej* vystihuje, jak vášnivý je přístup zpovídaného k víře, stejně tak nanejvýš otevřený přístup zpovídajícího. U obou kněží navíc směřovaný i k opravdovému a neúnavnou službu poskytujícímu charakteru jejich mateřské církve.

Letos šedesátiletý Karel Martin Satoria musí být svým často vlažnějším bratřím v Kristu skutečně nejspíš trnem v oku. Málokdo je totiž dokáže svým životaběhem usvědčit z ledabylosti ve víře a církevní službě. A teď to ještě se vší otevřeností odvyprávěl jinému poctivě a inteligentně sloužícímu knězi Orko Váchovi, který z jejich volně koncipovaného rozhovoru stvořil právě vydanou knihu.

Karel Satoria svou vnitřní hloubku a pevnost dokazuje celým svým životem. Jeho věřící rodiče sice silně poznamenal komunistický režim, ale oni nikdy nezatrpkli a účinně pojímanou víru předali svému synovi zcela přirozeně. Na konci šedesátých let se Karlu Satoriovi, přestože počátkem okupace strhl ze žerdi sovětskou vlajku, podařilo vystudovat teologii. Na vojně zase odmítl jít k formálním volbám, později se pak jako farář pilně účastnil života brněnského disentu, přičemž vždy dával jasně najevo, co si myslí o komunistickém režimu i o kolaborujících kněžích.

Po roce 1989 se nechal přemluvit k funkci brněnského generálního vikáře, aby ji po dvou letech opustil, a na deset let pak odešel do ticha trapistického kláštera v Sept-Fons. V knize se víceméně mezi řádky dozvíme, jak i zde bojoval s chladným přístupem k duchovnu, nemužnými praktikami a donášením, i když je za setkání s některými trapisty a zdejší duchovní „nástroje“ dodnes vděčný. Jak potom na našem území těžce zakládal první trapistický klášter Nový Dvůr, už vůbec nezdůrazňuje, ale osobně vím, jak neskutečnou práci zde odvedl. Nezabývá se příliš ani pokračujícími spory o možnost kontemplativního života bez formálních „ulehčovadel“, kvůli nimž z kláštera odešel, aby založil pomocnou komunitu na opuštěné faře v Kostelní Myslové. Dokladem toho, jak je bratru Martinovi cizí nenávist a jak se umí s humorem vypořádat s úhybnými praktikami svých spolubratří, budiž například vzpomínka, jak si „biskup Vojtěch vzal dlouhý čas na promodlení“ farářovy žádosti. Tazatel Marek Orko Vácha se následně ptá, zda tatáž věc šla pak v Praze rychleji. „Biskup Dominik je buďto lehkovážný co do posuzování dobra diecéze, anebo se umí výrazně rychleji modlit. Pozval mne, vyslechl — a hned jsme se dohodli,“ odpovídá bratr Martin.

Jenže na žertovných příhodách o poměrech v církvi kniha nestojí. Od první do poslední strany je především oslavou aktivního a kontemplativně poctivého přístupu k víře coby činného a nikdy neustávajícího hledání morálně neúhybného vnoření do každodenního života. Ale nejen každodennost, Satoria zcela lidsky a srozumitelně popisuje možnost modlitebního vrcholu, jímž je kontemplativní meditace. S takovou zkušeností má kněz plné právo uveřejnit své výtky například proti stavu, kdy nadšené mladé holky na začátku devadesátých let mířily do klášterů, aby se tu namísto „zásnub duše setkaly s tou nejpřísernější bigotností, jakou si můžeš představit, kde se provozovaly modlitbičky z roku raz dva, mlely nehorázné litanie spíš k čemusi než k někomu“ a novopečená sestra byla držena především „ve vytrvalosti jít nocí smyslů i ducha“.

Za vším tkví čistá touha Karla Satorii, aby se církev stala možností mravní a odpovědné mystiky, tedy toho, co moderní člověk marně hledá u nejprapodivnějších sekt.

Závěrem bych chtěla složit ještě jednu poklonu. I když skvělý stylista Marek Orko Vácha píše své vlastní texty myšlenkově i formálně brilantním způsobem, v této knize se stáhl do pozadí a nechal vyznít živelného Karla Satoriu. Patří mu za to dvojnásobný dík.

Jana Soukupová

Marek Orko Vácha — Karel Satoria: *Život je sacra zajímavej*, Cesta, Brno 2013

Trochu zmatku, trochu didaxe

Huelleho novela je příliš polemická a příliš gdaňská na to, aby byla čtenářsky srozumitelná ★★

Paweł Huelle (nar. 1957) — toť Gdaňsk. K tomuto městu se vrací neustále; je s ním spojen také jeho nejznámější titul *Davídek Weiser* (česky 1996). Kritika mu zazlívá, že až příliš snadno podléhá cizím vlivům, ba že na nich snad i poněkud cizopasí, zejména na hrabalovském (*Mercedenz Benz*) a thomasomannovském (*Hans Castorp v Sopotech*). Na Gdaňsk dochází i tady: Gdaňsk, jeden den, jakási mlhavě neurčená budoucnost, setkání několika přátel na seanci zorganizované jedním z nich, tím, kdo chce namalovat obraz *Poslední večeře*. Každý z nich je jiný, takže za nimi tušíme různé povahy a postoje, ale také reálné lidi. To poslední nejen tušíme, ale i víme, a to proto, že se o tom psalo v polské kritice. Takový obraz skutečně před lety namaloval malíř Maciej Świeszewski a za apoštoly mu modelem stálo několik známých osobností z Gdaňsku a okolí. Předobrazem jedné z postav byl prý kněz, s nímž měl autor knihy kdysi soudní spor.

Takže vlastně čteme takzvaný klíčový román, tedy dílo, v němž postavy odkazují k reálným lidem (z českých děl například Škvoreckého *Mirákl* či *Smolná kniha* Lenky Procházkové). Čteme a čteme, aniž však jsme schopni jednotlivé reálie náležitě rozšifrovat. Čteme tedy jaksi bez klíče. Ale budiž. Rozhodnutí nám toto dílo zprostředkovat neučinil autor, nýbrž zlínské nakladatelství. Proč se rozhodlo vydat zrovna tento román, tedy text, jenž je čitelný snad jen pro umělecko-snobskou komunitu Gdaňsku a okolí? Převážilo jméno autora? Bylo tu nějaké podmanivé doporučení? Ne, příliš velkou literární motivaci v tom asi nehledejme; hledejme za tím především grant (Instytut Książki). Zaplatili, takže jedem, vydáváme…

Od okolností pojďme ke knize. Skládá se toho v ní hodně. Zaznívají tu tóny jakéhosi varování proti nastupující islamizaci, polemiky s avantgardním uměním, vsuvky do Jeruzaléma devatenáctého století. Stylově je to snad směsice ještě pestřejší: úvahovité eseje, polemiky, pamflety, cestopisné střípky. Ach, velmi, převelmi toho tento autor ví a jen velmi málo nám z toho chce zatajit. Navíc je to suverénní stylista, z jehož psaní přímo vyzařuje sebevědomí toho, kdo je přesvědčen o tom, že čehokoli se jeho pero či počítačová klávesnice dotkne, to dostává posvěcení velkého díla. Leč nedostává. Pokud nakonec z téhle knihy ve čtenářově mysli něco zůstane, tak nikoli rozvrh díla, příběh, postavy či kompozice, ale sem tam nějaká drobná úvaha o tom či onom. Heulleho kniha je rozpadlá, vnitřně nesjednocená, nezáživná. Přitom čtenář se může cítit zrazen hned dvojím způsobem: jednak tím, jak tu téměř všemu chybí nějaká organická motivace, jednak — a ze zcela opačné strany — jak se tu vše vysvětluje, komentuje, a tedy paradoxně zajišťuje před nejednoznačnostmi. Možná to druhé, jakýsi didaktismus knihy, má být kompenzací prvního (kašovitosti), leč záchrana nepřichází… a efekt rozpadlosti se jen zvětšuje. Lze souhlasit s Justynou Sobolewskou, že „nadmíra efektů se tomuto románu mstí“, takže z toho nakonec povstává hybrid. Ano, hybrid, jehož jednu polovinu tvoří fabulační kaše, druhou přemudrovaná didaxe.

Jiří Trávníček

Paweł Huelle: *Poslední večeře*, přeložil Jan Faber, Kniha Zlín, Zlín 2013

Využijte možnost elektronického předplatného revue **host**

Vyplňte jednoduchý formulář na našem webu: www.casopis.hostbrno.cz/cs/predplatne

Světlo v soumraku esejismu

Sukovy eseje jdou ve stopách evropského civilizačního skepticismu
★★★★

Eseje básníka, literárního kritika, esejisty a šéfredaktora nakladatelství H & H Jana Suka shromážděné v tomto svazku se liší od těch předchozích (zejména od souboru textů *Krysy v Hadrianově vile*, 2004) v tom, že klasicistní celistvost jazyka i sevřenost syžetu je rozrušena vstupem každodennosti. Jan Suk se zmocňuje dobových témat — charakteru tržního hospodářství, hybris techniky, duševního vlastnictví, českých médií, demokracie — z různých výchozích pozic, prostřednictvím výtvarné, literární, filmové či hudební kritiky, aby z těchto odrazových můstků kriticky hodnotil svou přítomnost. Jednotící linií esejů je lamentační kulturní pesimismus, dědictví velkých zpochybňovačů civilizačního optimismu Burckhardta či Nietzscheho. Ostatně na Nietzschův *Soumrak model* se autor odvolává už v předmluvě, aby objasnil aluzi skrytou v názvu *Jmen v soumraku času*. Hravé překračování všech tabu a „jepičí mýty o přítomnosti" jsou těmi momenty, které podle Jana Suka nesou varovná znamení do budoucna.

Jména ze záhlaví jednotlivých esejů (Karel Hynek Mácha, Rainer Maria Rilke, Paul Tillich a celá plejáda dalších) tvoří pozadí a zároveň výchozí bod obecnějších úvah o současném světě. Onu současnost však autor nevnímá jako nezpochybňovaně přijímané prostředí, v němž se (a zde je akcent na ono heideggerovské „man") bezproblémově žije. Naopak v kriticky vnímané přítomnosti je právě zdroj vážných a hlavně podložených obav. Široké kulturní zázemí dovoluje autorovi v dlouhých asociačních řadách rozvíjet obavné úvahy o „dnešku", respektive o přítomnosti, již je schopen vnímat v jejích náběžích k budoucnosti. Obousměrné přechody mezi aktuálními tématy a kulturně-historickými loci communes vytvářejí dvě roviny úvah. Ta spodní, hlubinná, je vrstvou stanovující měřítko, tedy tím, co se v proudu času osvědčilo, respektive co si vyvzdorovalo na erozi času jistou stálost, uplatnitelnou i v budoucnosti, zatímco ta „tepaná", kriticky atakovaná, je vrstva aktuální, v níž Jan Suk nahmatává její mělké podloží. Autor přitom přechází z jedné oblasti do druhé, jako by to bylo, a ono ve skutečnosti také je, totéž území — literatura, výtvarné umění, filozofie, estetika.

Obludné souvislosti vyvstávající z textu Sukových úvah sice dávají vzniknout obavám z budoucnosti, na druhou stranu jsou vyvažovány kulturní i místopisnou pamětí autora. Temné vize příští tváře měst zastoupené zde monstrózností dubajské veduty, jak autor ironicky nazývá megalomansky rozbujelý obzor, nakonec pohlcuje alba (ve smyslu jitřní píseň loučících se milenců) ptačího zpěvu. Tětiva obav napjatá od útěšné minulosti k budoucnosti obtěžkané varovnými tušeními míří na čtenáře kritickým šípem, který zasáhne jeho sensorium nejistot o tom, na jakých křídlech doletí budoucnost k nám, nejistě přítomným.

Jan Suk vytvořil v tomto souboru esejů systém šifer, jimiž je schopen utvořit spoje mezi jinak odlehlými oblastmi, které jsou vnitřně spojité. Autor zbavuje tyto oblasti ódia do sebe uzavřených monád, a proto se mohou na jedné stránce textu, v jednom eseji, v téže knize, potkat historicky i teritoriálně vzdálené osoby, ztělesňující dobu, éru či dokonce epochu. Proto se zde mohou vzájemně osvětlovat zdánlivě nesouvisející témata.

Sukův esejismus se obecně vyznačuje subtilností výrazu, bohatě členěným vzdělanostním zázemím a literárně cizelovaným jazykem, který je vyvázán z dobového vyjadřovacího stereotypu, postaven „mimo" kolokviální účel sdělování, aby mohl sloužit věcem, o nichž autor uvažuje. Protože se česká esejistika nachází permanentně v čase soumraku či spíše ještě nedospěla k rozbřesku, můžeme Sukova *Jména v soumraku času* považovat za čestnou výjimku v konstatování její téměř neexistence.

Michal Janata

Jan Suk: *Jména v soumraku času*, H & H, Praha 2012

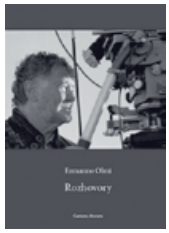

Olmiho obrazy skromnosti

Svým pečlivým vyvedením kniha přesahuje standard žánru knižního rozhovoru

★★★★

Nakladatelství Camera obscura patří už řadu let mezi přední tuzemská nakladatelství zabývající se filmovou literaturou. Vedle Casablanky či Hosta se profiluje poněkud osobněji a výlučněji: kromě velmi úzkého výběru autorů, jimž jsou jednotlivé tituly zasvěceny (Tarkovskij, Jarmusch, Godard), je filmová řada specifická i dominantním žánrem publikovaných textů — knižními rozhovory. Nedávným vydavatelským počinem Camery obscury a Miloše Fryše je kniha s minimalistickým názvem a tradičně i grafikou, *Rozhovory*, kde na místě obvyklého jména literárního autora čteme jméno italského režiséra Ermanna Olmiho.

Filmařská dráha Ermanna Olmiho začala v první polovině padesátých let, teprve o několik let později se jeho veristické dokumenty převtělily v hrané snímky s neorealistickými rysy. Ztišený a minimalisticky pojatý *Strom na dřeváky* se roku 1978 dočkal Zlaté palmy v Cannes a dodnes slouží jako příklad intuitivního filmového díla, které si získalo mimořádnou prestiž, přestože s divákem komunikuje bez podbízení, dramatického děje, bez atraktivních kulis. Prostředí italského venkova a úcta k rolnické práci se staly příznačnými motivy sbližujícími Olmiho nejen s neorealismem, ale i s křesťanským uměním.

Pozornosti se Olmimu záhy dostalo i ze strany českého publika a tuzemské odborné žurnalistiky. Režisér je zde vnímán jako skromná morální i tvůrčí autorita evropské umělecké produkce, díky níž si opětovně připomínáme humanistické hodnoty i vlastní civilizační kořeny.

Nedávno vydaná kniha by tak mohla být považována za pomyslné završení českého vztahu k Ermannu Olmimu, za potvrzení jeho výlučného postavení i za přihlášení se k estetickému a myšlenkovému proudu vymezenému například De Sicou či Bressonem. Cesta k finální podobě publikace byla přitom poměrně dobrodružná: z běžného plánu přeložit a publikovat již existující knižní interview režiséra Olmiho a jeho žáka Charlieho Owense vyvstala možnost doplnit jej o rozhovor vlastní, původní, česko-italský, aktualizující dosavadní informace a dotýkající se blízkosti mezi italským tvůrcem a střední Evropou. Překladatelem, iniciátorem ambiciózní myšlenky, autorem doprovodné studie a rozmlouvajícím se před dvěma lety stal filmový historik Petr Slinták, jenž má k Olmiho uměleckému zaměření zjevné vazby.

Úvodní Slintákova studie je zatím nejzevrubnějším přiblížením Olmiho díla českému divákovi a čtenáři. V konvolutu kapitol následuje Owensovo zvídavě partnerské povídání se stárnoucím filmařem, které, položeno do osobního tónu, střídá témata produkční, technická i tvůrčí. Chronologické představení celku díla často ústí v prosté lidské moudro sdělované bez politických, náboženských či ideologických bariér.

Zásadní aspekty Olmiho tvůrčího obzoru, jak je známe z jeho filmografie, jsou pak v unikátním rozhovoru s Petrem Slintákem ještě rozvinuty: základní univerzální hodnotou, spojující současnou kulturu s jejími počátky a rozdílná lidská společenství navzájem, je dělnost, vazba k půdě a primární biblická etika. S tímto předpokladem Olmi podstupuje svou cestu za autorským filmem.

Zatímco Owens se režiséra ptá jako přítele, Slinták se situuje do role syna. Zpovídaného nevyslýchá, dotazuje se tam, kde očekává srozumění. Občas je zdvořile odmítnut, jindy je jeho otázka impulsem k zajímavým úvahám o dřívějším rakousko-uherském prostoru a jeho dědictví či k téměř františkánské konfesi. V obou rozhovorech je Olmi poeta doctus i poeta natus a oscilace mezi těmito dvěma polohami dodává knize na vnitřním napětí.

Cenné texty, jež jsou stejnou měrou orálně-historickými prameny, jakož i osobitými svědectvími o vzácném setkání, jsou doplněny bohatým obrazovým materiálem a obsáhle zpracovanou filmografií.

Petr Bilík

Ermanno Olmi: *Rozhovory*, přeložili Petr Slinták a Martina Mezírková, Camera obscura, Příbram 2012

Světec lesku i temna

Vlnasova monografie již nedráždí jako před dvaceti lety, coby historická studie je ovšem stále cenná
★★★★

Těžko najít v českém nebi vedle svatého Václava dalšího světce, kterému by byla věnována stejná pozornost jako Janu Nepomuckému, a to v dobrém i ve zlém. Pokud je ale svatý Václav světcem sjednocujícím a „symbolotvorným", Jan Nepomucký představuje v českém panteonu světce rozdělujícího a „mýtotvorného". Studentům historie by se na něm mohly demonstrovat nástrahy, jaké minulost klade historickému poznání, ale zároveň by se také díky němu mohli učit, jaké problémy jsou spjaty s hodnocením historických osobností, jak velkou roli v něm hraje jejich druhý život v tradici a jak přistupovat k otázkám, jež v sobě spojují vědu a víru.

To vše plasticky předvádí Vlnasova kniha. Autor postavil vyprávění v zásadě chronologicky, první rozsáhlá kapitola se týká Johánka z Pomuku historického, další se zabývají zrodem mýtu a jeho transformacemi, kultem, racionalistickou a nacionalistickou kritikou a nakonec přichází bilancující kapitola s výstižným názvem „Co zbývá z legendy". Díky starším pracím, zejména církevního historika J. V. Polce, měl Vlnas sice usnadněnou práci, svůj výklad však koncipoval se snahou o zprostředkování co nejrozsáhlejšího souboru současných poznatků, včetně výsledků svého bádání. Jaký je tedy jeho Jan Nepomucký?

Jako historická osobnost byl pečlivým, asi trochu suchopárným a zřejmě nikterak statečným arcibiskupským úředníkem, který se nešťastnou shodou náhod ocitl ve špatnou dobu na špatném místě a zaplatil za to životem. Počátky úcty v předbělohorském století ukazují rozpačité hledání světcovy osobnosti a současně její rozdvojení v díle kronikáře Václava Hájka, který v podstatě „zkonstruoval" Jana Nepomuckého jako mučedníka zpovědního tajemství. Ve vrcholném období kolem svatořečení v roce 1729 se stane jedním ze zemských a skutečně lidových světců, aby jej pak od druhé poloviny devatenáctého století čekala o to sžíravější kritika ze strany domácích nekatolíků a pokrokářů. Vlnas dobře vyvažuje mezi shrnováním obecných tendencí a poutavými detaily, kterých kanonizační akta a doklady svatojánské úcty nabízejí nepřebernou řadu. Nedopouští ale, aby lehce pobavený ironický odstup moderního intelektuála přerostl v despekt k jednání a cítění minulých dob. Citlivě zprostředkovává hlavní rysy barokní mentality a vyhýbá se jednostranným povrchním odsudkům (což čtenáře potěší zejména v pasážích o Jiráskovu *Temnu*). Dokáže vystihnout mnohovrstevnatost nepomucké úcty, která se sice stala jedním z nástrojů pobělohorské rekatolizace, avšak zároveň též prostředkem českého barokního nacionalismu, ze kterého vyrostl moderní národ. Hlavní přínos jeho knihy pak spočívá v ústrojném propojení historického a uměleckohistorického přístupu. Ikonografických pramenů se dochovalo ohromné množství (přes všechny pozdější destrukce svatojanských soch) a text je jimi doprovázen skutečně velkoryse, nejsou nicméně prostou ilustrací výkladu, nýbrž jeho organickou součástí.

Nynější druhé vydání této knihy se od prvního z roku 1993 v zásadních ohledech neliší; autor některé kapitoly doplnil a zpřesnil a především rozšířil obrazovou přílohu a soupis literatury. Vydání v novém století s sebou nese drobná časová přehlédnutí v textu, neboť na místo minulého století nyní nastoupilo dvacáté místo původně myšleného devatenáctého, obsáhlejší pasáže věnované rehabilitaci barokní epochy proti zjednodušujícím a ideologizujícím soudům marxistického dějepisectví jsou vzhledem k explozi zájmu o tuto epochu v posledních dvou desetiletích možná již zbytečné. Zbytečné ale není druhé vydání Vlnasovy knihy, a to nejen kvůli zapracování nových poznatků, nýbrž i kvůli čtenářské kultivaci. Různé popularizační práce z historie dnes sice vládnou knihkupeckým pultům, jen málo z nich však pochází z per profesionálních historiků. Vlnasova práce přitom ukazuje, nakolik je možné skloubit čtenářsky přístupný a zároveň odborně kvalitní výklad.

Tomáš Borovský

Vít Vlnas: *Jan Nepomucký. Česká legenda*, Paseka, Praha — Litomyšl 2013

Autobiografie jako inspirativní koláž

Příběh života a díla Lubomíra Doležela

★★★★

Zdálo by se, že napsat vzpomínky, písemně zachytit běh vlastního života, je jednoduché a v podstatě prosté: stačí mít chvilku klidu a začít psát… Kdo se o to však někdy pokusil, velmi dobře ví, že tomu tak není. Ještě než napíšeme první větu, musíme se rozhodnout, komu je naše vyprávění určeno, jakou zvolíme formu a na co vše se ve svých pamětech vlastně zaměříme. I když napsat dobrou autobiografii je obtížné, není to nemožné, jak také dokládá celá řada vynikajících děl — například Stefana Zweiga, Marcela Reich-Ranického, Ivana Jelínka a dalších.

V našem prostředí usiluje o stálé a systematické rozšiřování této řady především nakladatelství Academia, které vydává memoárové texty významných českých vědců, ale také dalších osobností, ve své ediční řadě Paměť. Zde nedávno vyšla také kniha *Život s literaturou* s podtitulem *Vzpomínky a rozhovory*, jejímž autorem je Lubomír Doležel, významný český lingvista a literární teoretik, který v letech 1968—1988 působil jako profesor na Torontské univerzitě v Kanadě a který v říjnu loňského roku v plné síle oslavil své devadesáté narozeniny.

Doležel své paměti rozčlenil do osmnácti kapitol. Většina z nich má podobu vyprávění v první osobě o tom, co se událo v jeho životě, jak se vyvíjely jeho vědecké zájmy a jaké byly vnější okolnosti (historické, kulturní a politické), které zasáhly do jeho života a badatelského směřování. Kromě toho však do svých pamětí vkládá úryvky a někdy i celé pasáže rozhovorů, které vedl se svým žákem Bohumilem Fořtem nebo které poskytl časopisům *Česká literatura* a *Pandora*. Zatímco rozhovory s Fořtem jsou plně integrovány do vzpomínkového vyprávění, takže je vhodně doplňují a rozšiřují, oba zmíněné časopisecké rozhovory jsou spíše dodatkem přibližujícím jeho hlavní díla a přínos v oblasti narativní sémantiky fikčních světů — tvoří tedy poslední kapitoly knihy. Doleželovy memoáry tak mají neobvyklou podobu koláže vzpomínek a rozhovorů, která ovšem ve svém výsledku nepůsobí nekompaktně.

Podobně jako jiné paměti významných vědců můžeme i Doleželovu knihu číst několika způsoby. Za prvé jako zprávu o pozoruhodném životě člověka, který se narodil na Zábřežsku, zapojil se do protifašistického odboje, za což byl také vězněn a málem přišel o život. Vystudoval bohemistiku a rusistiku na FF UK v Praze, později pracoval v Ústavu pro jazyk český ČSAV. Roky 1965—1968 strávil na studijním pobytu na univerzitě v Ann Arboru, kde navázal řadu významných osobních a vědeckých kontaktů, od roku 1968 žil pak spolu s rodinou v kanadském exilu.

Za druhé jako stručný úvod do jeho vlastního vědeckého díla. Doležel detailně popisuje práci na svých knihách (například *O stylu moderní české prózy*, 1960; *Occidental Poetics*, 1990; *Heterocosmica*, 1998 a tak dále), objasňuje formování a proměnu svého vědeckého vývoje a zájmů sahajících od stylistiky, matematické lingvistiky, sémiotiky až po strukturální poetiku a narativní sémantiku fikčních světů.

Za třetí jako jakési „zadní schodiště“ teorie literatury, které představuje vlivné osobnosti a směry teorie literatury poslední třetiny minulého století namnoze z jiného úhlu pohledu, než jak bývá obvyklé. Doležel se zmiňuje o řadě svých setkání a vztazích s významnými badatelkami a badateli, kteří určovali literárněteoretický diskurs zvláště v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století (například Umberto Eco, Thomas Pavel, Ruth Ronenová, Mieke Balová a jiní).

Všechna tato čtení jsou možná. Kniha je však především příběhem vědce světového formátu, jenž se vždy opíral o racionální epistemologii Pražské školy, příběhem člověka, jehož vidění světa a literatury je bytostně dialogické a pluralitní — jak dokládá také jeho teoretická koncepce sémantiky fikčních světů.

Vydání Doleželových pamětí je zcela nesporně literární událostí. Škoda jen, že kniha neprošla pečlivější redakční úpravou, která by jistě odstranila některé drobné historické, geografické a kontextuální nepřesnosti.

Ondřej Sládek

Lubomír Doležel: *Život s literaturou. Vzpomínky a rozhovory*, Academia, Praha 2013

Pulp Fiction, tentokrát na Divokém západě

Vtipná zabijácká odyssea aneb Jak soucítit s vrahy

★★★★★

Zápletka westernově prostá: Charlieho a Eliho Sesterovy vyšle jejich tajemný zaměstnavatel Komodor do Kalifornie vykonat špinavou práci, totiž odpravit prospektora Hermanna Kermita Warma, s nímž má Komodor nevyřízené účty. Běžná práce pro pověstné nájemné vrahy. Z běžného úkolu se však vyloupne nesnadná záležitost, a to nejen díky Warmově překvapivé mazanosti, ale také kvůli celé sérii zvláštních událostí, které dvojici na jejich misi potkávají. Uondaný dlouhou cestou v sedle, přemýšlivý a váhavý Eli začíná důkladněji reflektovat dosavadní způsob života i svůj vztah k poživačnému, výbušnému bratrovi, jenž nedá chvíli spočinout svým koltům. A skutečné dobrodružství mají teprve před sebou.

Autor příběh zasadil do období kalifornské zlaté horečky, kdy na západ za vidinou třpytivého výdělku směřovaly zástupy odhodlaných zoufalců, ale nepředkládá nám historický román. Evidentně rezignoval na historickou věrnost a toto období i žánr westernu zvolil pro jejich překotnost a svobodu, ve jménu které rozleptal tradiční westernové postupy a klišé.

Patrick deWitt se svým teprve druhým románem vyšvihl mezi kanadské literární hvězdy, když se *Bratři Sesterové* prostříleli až do užšího výběru Man Bookerovy ceny a dál sbírají mezinárodní ocenění. Vizuální styl vyprávění a pikareskní stavba románu nezapřou autorova scenáristického ducha. Jak se dalo předpokládat, filmová práva již zakoupila produkční společnost herce Johna C. Reillyho, jenž také ztvárnil jednu z hlavních postav ve filmu *Terri*, deWittova scenáristického debutu. Asi brzy můžeme na plátně očekávat sérii krutých, černých a absurdních scén tarantinovského střihu. Na druhou stranu útržkovitost a řada epizodních postav, které se v příběhu mihnou proto, aby vykreslily charakter hlavních antihrdinů, to vše bude znesnadňovat převod na kompaktní, přímočarou fabuli.

Asi nejmarkantnějším rysem deWittova vyprávění je jeho stylistická vytříbenost. Formální komunikace obou antihrdinů se příčí westernovým stereotypům a dodává jejich řeči vážnost i vtip. Nečekaný styl kombinující vznešené a přízemní promluvy funguje výborně ve zdařilém českém překladu a musí potěšit každého milovníka bohatého českého jazyka. Eliho místy dětinská optika výpovědí je přímá a doslovná, avšak květnatá a neuvěřitelně zábavná.

Ve smršti komických i tragických, ale hlavně bizarních epizod a postav však nenápadně zaznívá hlubší a vážnější tón protagonistova svědomí, které zkoumá hranice morálky, pochybuje o smyslu vlastního počínání, možnostech mezilidských vztahů a čelí nevyhnutelné existenciální samotě. Sourozenci trousí sice letmé, avšak přesné poznámky o prostředí, v němž se pohybují, o vlastních hodnotách, uvažují o hamižnosti, loajalitě i instinktivní snaze žít a přežít v době, která byla k ctnostnému životu mimořádně nepříznivá. Kouzlo románu leží ve všudypřítomné ironii — drsní zabijáci bojující s každodenností či experimentující se zubařským anestetikem, pompézní výkřiky v okamžicích, kdy jde o život, nebo prostě jen vtipné repliky pronášené mezi těly postřílených zlatokopů.

DeWitt se s lehkostí pohybuje na rozhraní žánrů a míchá western s jeho vlastní parodií, černou komedii s upřímnou výpovědí o smyslu individuálního počínání. Zábavná, osvěžující a místy vážná četba s překvapením a radostí z jazyka asi neosloví citlivější duše, neboť americký západ nebyl nikdy příliš milosrdný k lidem, natožpak ke zvířatům! A Eli s Charliem jsou koneckonců jen sprostí vrazi. Takže vzhůru do sedel.

Lukáš Merz

Patrick deWitt: *Bratři Sesterové*, přeložil Petr Štádler, Argo, Praha 2013

Blázinec v hlavě

Jak by mohl vypadat román, který by napsala schizofrenní psychotička

★★★★

Nakladatelství Doplněk už od roku 2002 v rámci edice Současná evropská próza rovnoměrně vydává pozoruhodné tituly ze současné norské literatury. Praxi překládat kvalitní romány neovlivnil ani detektivkový Klondike, ve který se do velké míry proměnil (nejen u nás) trh se skandinávskou prózou. Doplněk „drží stopu“, takže po nostalgických opusech Larse Saabye Christensena, drásavé Hanne Ørstavikové a syrovém Ingvaru Ambjørnsenovi přichází další román, který se se svými čtenáři zrovna dvakrát nepáře. Beate Grimsrudová není na literárním poli žádným nováčkem, za hranicemi Skandinávie ji nicméně proslavila právě až více než čtyřsetstránková kniha *Blázen svobodný*, která pojednává o životě s těžkou kombinovanou psychózou.

Rozsahem mohutný román je vnitřně rozdělen do krátkých kapitolek, v nichž ve dvou plánech sledujeme minulost a současnost spisovatelky Eli, která po celý svůj život bojuje s ataky schizofrenie a paranoie. Ačkoli je hrdinka dyslektička a sexuálně nevyhraněný asociál s psychotickými sklony, je zároveň nadanou osobou, která se touží stát spisovatelkou a k tomuto cíli napře všechny své síly. Od dětství ji nicméně provázejí hlasy, které ji v různých fázích života s větší či menší intenzitou ovládají. Popisy determinujících událostí z dětství, mládí a dospělosti se střídají se zážitky z kognitivní terapie, kterou současná čtyřicetiletá Eli prochází a díky níž se nakonec naučí své psychózy udržovat pod kontrolou. Eli má ve své bídě dvojnásobné štěstí, jednak je obklopena přáteli, kteří s ní její propady prožívají a starají se o ni, a také je navzdory nemoci schopna tvůrčí činnosti, v níž je navíc úspěšná. V průběhu knihy vyjdou hrdince romány, knihy pro děti a realizuje své filmové scénáře. Navíc je schopna sebereflexe, což jí více než co jiného pomáhá vymanit se z děsivě se roztáčejícího kolotoče psychotických záchvatů a následných hospitalizací.

Kniha by možná nepoutala takovou pozornost, kdyby to nevypadalo, že jde o autobiografii. Spisovatelka Eli má totiž mnoho styčných bodů se spisovatelkou Beatou. Tak jako ona pochází z Norska a žije ve Švédsku, její knihy a scénáře se jmenují stejně jako díla Grimsrudové a v neposlední řadě mají obě ženy i stejný vkus, pokud jde o extravagantní oblečení (alespoň podle fotografií autorky na internetu). Grimsrudová nicméně v rozhovoru pro list *Dagbladet* vysvětlila, že byla při psaní vedena zvědavostí. „Jaké to asi je slyšet hlasy?“ napadlo ji na začátku a s touto otázkou kontaktovala psychiatry. Díky tomu, že nastudované psychózy poté jako kabát navlékla sobě samé, má čtenář pocit nebývalé autenticity, který knize jistě pomáhá vyniknout v záplavě jiné „psychologické“ literatury. Vždyť přiznejme si, autentické příběhy lákají čtenáře zdaleka nejvíce.

V nejvypjatějších pasážích knihy sledujeme Eli v deprimujícím začarovaném kruhu masivní medikace a násilného znehybňování, kterým personál řeší její agresivní záchvaty. Naprosté zoufalství člověka připoutaného k nemocničnímu lůžku, jehož sedativa zbavují veškeré kontroly nad sebou samým, je univerzálním obrazem bezmocného jedince násilně zbaveného vůle všemocným systémem. Také mrazivé scény, v nichž hrdinka jen s obtížemi odolává touze se zabít, jsou výmluvnou odpovědí na neustále se vnucující otázky, které si klade každý člověk, jehož blízký spáchal sebevraždu.

Podobně jako kniha *Milý Gabrieli* norského spisovatele Halfdana W. Freihowa (Kalich, 2010), v níž je pozoruhodně zobrazen vnitřní svět autistického dítěte, je kniha Grimsrudové cenným vhledem do hlavy psychicky nemocného dospělého člověka. Zůstává samozřejmě otázkou, zda by tak těžká psychotička, jakou hrdinka knihy bezpochyby je, byla schopna takové sebereflexe, kontinuální tvůrčí aktivity a byla obklopena tolika přáteli, jako je Eli. Grimsrudová ovšem píše fikci a má proto plné právo vybavit svou postavu bonusy, které jí pomohou přežít, aby nám mohla svůj příběh vyprávět.

Karolína Stehlíková

Beate Grimsrudová: *Blázen svobodný*, přeložila Daniela S. Zounková, Doplněk, Brno 2012

Zevnitř ven a opět dovnitř

Ladislav Pušl

Tři knihy v prázdninovém balíčku pro malé recenze charakterizuje podobný pohyb jako ten, který naznačuje název. Všechny jsou svým způsobem „blázinecké“, všechny jsou do jisté míry mihotavým vzkazem a všichni tři autoři z nich vycházejí v roli smutných vítězů…

Básnická sbírka *Blázinecké* (Druhé město — Martin Reiner, Brno 2013) **Jiřího Staňka** (1957) je na současné poměry graficky až honosně vyvedenou knížkou poezie — černý křídový papír, který se používá spíše na tisk fotografií či bookletů, slouží jako podklad, na němž jsou inverzně bílou sazbou vyvedeny Staňkovy miniatury.

Už při prvním listování mne napadalo, proč byly texty do černé skříňky knížky takříkajíc uzavřeny a jsou do slova a do písmene střežené démony — barevnými ilustracemi-koláženi Miroslava Huptycha (photoshop?). Částečné vysvětlení poskytuje fakt, že kniha vznikala v pražských Bohnicích (v rozmezí července a srpna 2011) v období, které bylo pro autora, jak se dočítáme v doslovu Martina Skýpaly („Tomu, kdo přečetl tuto knihu“), lidsky mezním, vyčerpávajícím. „Už / není nikam do skrýše…,“ píše v jedné básni Staněk. Zčásti to pak zůstane tajemstvím, ostatně jako všechny záznamy a obrazy z krajních situací, z rozvolněných a propustných membrán mezi světem, který si v mysli vědomě kontrolujeme, a světem, nad nímž už nemáme moc. „Vím a nedoslovuji. / … / Prach smýván je / neříkej: nemáš komu.“ Případně pak: „kus masa, pouzdro / na duši, o níž netuší / SE, zda vůbec je.“

Díky místu jejího vzniku jsem k symbolickému inverznímu zrcadlu knížky přistupoval s určitým (před)porozuměním, přesto mi při četbě její grafický krunýř překážel. Svou lesklou černí a koncovými černobílými fotografiemi autorů sbírka nechtěně připomíná hřbitovní náhrobky. Kdyby byl Staněk dekadent a bylo by možno přiznat úpravě záměrně výsměšný funebrální rámec, pak by takový pomníček nevadil, jenže autor dekadent není. Jeho texty jsou vážné, nezaslechneme v nich onen „blázinecký“ výsměch, ono plivnutí do tváře osudu. Snad se k tomu trochu blíží dvojverší: „Kdesi je ten, jenž není / a ten to všechno pořádá!“ či „Anděl jí prý při Zvěstování neřekl vše. Proč taky?“ Nejsou ani tak ořezané na kost, jak zmiňuje doslov, jako odřezané z kostí… Spíše se zde vyjevují schoulená nadechnutí se, kde vše může v jediném okamžiku zteřet: „Mlčky dohmatávám mělčinu / Hlubiny jako že se ostýchám. // Nabídnout nabídnutí.“

Sbírka je působivá tam, kde Staněk dokáže načrtnout pavučinově křehké vnitřní dění. Ve chvíli, kdy ovšem básník zvolá: „Ty, stará básni, přítelkyně“, začínám jeho blázinecké inspiraci nedůvěřovat. A přes verše, kde je příliš poetických balvanů vedle sebe, se zaručeně neprodýchám: „zmutovaný rmut hlasu“, „plst v stoupě stlouká“, „zfialověl klas / těžkým nádorem zrna“ a „skelety deště lživých kalužin“ mne nechtěně od oné sympatické nedořečenosti vracejí k pocitům nedělních chvilek poezie. Přijde mi to až nadbytečné, zvláště v přítomnosti obrazů: „rtuť přelévá se / … / a těžké páry / přinutí kov vzlétat“ či „věřící peří snáší / lehýnce se dolů / po útoku jestřába“, které jsou prostými a výstižně krásnými verši.

Kniha básní evangelického teologa a faráře, profesora **Jakuba Schwarze Trojana** (1927) *Mihotavý vzkaz* (Zdeněk Susa, Středokluky 2012) je rozdělena do několika oddílů: v prvním, nazvaném „Povinný tribut poezii“, autor rozmlouvá se samotnou poezií či s podobami své inspirace, s jejími závaly či vysycháním („A zatím — mlčky / řadí se přede mnou / žalobci / jisti / svým nevývratným plaidoyer / že z vylisované lži / pravda nevypadne“). Místy se zde však blíží až k hranici parodie, například kvůli genitivním spojením „klobásy veršů navrší / z jelítek skládá dvojverší“ nebo kvůli odhodlanosti násilně zkrotit „rozšourané verše, co si namlouvají své bezdomoví“ („Pěkně je sváži do kozelce / A budou tancovat / v kmitočtech podle mé volby“). V oddíle „Bezstarostnost ohně“ se nacházejí rozjímavé básně, tu laděné existenciálně-filosoficky („Buď jsme jen vrženi / a smykem bez cíle / ploužíme se k bytí / A v bludišti náhod / dosáhli jsme / vynoření“), jinde epickým stylem směřující k pointě, s více či méně čekaným rozuzlením („V Benátkách / šplouchne jen vlnka o sokl / a my jsme si jisti / že je to šepot utopenců“). Hezké je místo, kde autor jen naznačí úvodní čtrtu, po níž se už ani nechce číst dál — báseň „Ráno“ s krásnými verši: „Kouř hladí sousedovu zeď / Neznám něžnější pohyb“. Po nich další verše působí

téměř nadbytečně. Poetiku hraničící s bizarností nacházíme však i zde: básník oslovuje nad ránem zmizelé verše jako psíčky zalezlé do nory: „A z ní vyplazují / mlsné jazýčky / … / A pouhé mlasknutí je znova přivolá“ či v básni popisující představu o kosmonautech, kteří se vynoří zpod velkých desek na chodníku, lidé loví v paměti „slůvka kosmonautí řeči“, zatímco kovář jim podá ruce na uvítanou. Možná Trojan reaguje na něco konkrétního, ale zde zcela tápu… Nečekal jsem však ani dva vtipné akrostichy ve třetím oddílu knihy na jména Pavla Klenera a Ivana Wilhelma, domníval jsem se s jistou nadsázkou, že v rámci ETF UK je akrostich doménou jiného básníka a teologa, profesora Milana Balabána. Těžiště knihy pro mne představuje poéma zcela vyplňující oddíl čtvrtý — „Andante demónico“. Masa textu, která se jeví být zaznamenána tak, jak si razila cestu na povrch, a přitom neobsahuje příměsi, kvůli nimž by po ztuhnutí praskala, evokuje horečnatý zápis, v němž se střídají apely na vnitřní já („Mlčte — našeptávači / Mlčte — přechovávači studeného ohně / Mlčte — šamani nicoty / jen předstíráte velikost // A já znovu / s tvrdošíjností / jež mne leká / Nazři! / Odhal! / Odvrať se! / A vzpamatuj!“) s retrospektivou, která neskýtá pevných bodů: „Nejsnáze se zapomíná na poslední slova / … / I já na cestě domů / na křižovatce / mezi plynem / a neplynem / V oranžové vteřině / kdy nevíš, co přijde / marně bloudím v paměti…“

Knihou *Smutný vítěz* dramatika, divadelního kritika a režiséra **Jiřího Kárneta** (1920—2011) splatilo nakladatelství Pulchra v roce 2012 další pomyslný dluh exilové poezii. Patří za to dík editoru Viktoru Debnárovi. Vybrané Kárnetovy básně z konce čtyřicátých a z padesátých let představují neotřelý lyrický přístup. Jde o dílo sice okrajové, avšak autorsky svébytné, psané s nutkavou lehkostí, jakou by mu mohl leckterý dnešní mladý autor závidět. Není to však žádná lacině podbízivá sebereflexe. Ne nadarmo je kniha uvedena veršem: „Ke krvi věcí prodírám se.“

Hned v úvodu se objevují lamentace: „Zle je mi, bože / jako nikdy / bojím se téměř obracet / se k tobě z bahna naší bídy / které i já mám na ruce“ nebo „čím chcete lidi ukonejšit / … / kterým jen dvojí cesta zbývá / ta mrtvá a ta těžce živá“, které charakterizují tvorbu tohoto raného exilového období, přesto v nich, jakkoli jsou svým výrazem hlubokými povzdechy člověka vytrženého ze své osnovy, není přítomna pachuť sebelítosti, ani je neprovází ona potměšilá ironie, jakou nacházíme v pozdějších básních Ivana Blatného. I té se však Kárnet dotýká: „Tvůj obraz v zrcadle / je věrnější než ty“ či „Žiješ? Jistě? V metru?“ nebo „a budu tenký / jako mince / jako plenky / po mamince“.

Častěji ve sbírce zaznívají lyrické tóny oproštěné od ornamentálnosti a směřující k přímé výpovědi: „Zvířata se smutnými zraky / Vemte mě mezi sebe // Červené vlčí máky / Vemte mě mezi sebe.“ Takovým pasážím však často předchází obvinění: „ne já / Ty světe na život si sáhni / Ty, rukou nicoty / A táhni. / Ovšem. Jsem unaven / Ale ty, ty jsi černý, slyšíš, černý únavou / A pojdeš udáven / Svou mrtvou potravou.“ Autor ovšem neuhýbá z odpovědnosti lidské, nesnaží se na symbolicky vnímaný svět přenést vinu člověka a učinit z něj obětního beránka či černou ovci. Lidství, respektive činy lidí, kteří nejsou schopni dostávat tomu, co z člověka dělá člověka, a ne jeho vlastní karikaturu, loutku či jenom stín, jsou součástí jeho obvinění: „Snad jenom Jidáš je tu živý / Jidáš můj, tvůj a náš a váš / Jidáš v nás, který nechce divy / ta pravda zlá a ryšavá“ či „pošetilé plémě, které vůbec neví / neposlouchá hlavu, slyší jen své cévy“. Či jen kamenně konstatuje: „Utíkáme ze světa skutků / do černých rájů nebytí.“

Nebytí se stále do Kárnetovy poezie vrací v rámci reflexe sebe sama nebo v dění s autorem spjatém: „víš, zmizet, sobě, lidem, přestat / neexistovat, mezisvět…“ Jen na několika místech má taková inspirace osobní rysy: „Moh jsem mít dítě. Bylo téměř mé. / A téměř bylo — zachyceno drápky / v tvém lůně. Dost už, neměřme / svým krokem prázdný pokoj. Zpátky.“ V básni „Havíř noci“ jde ještě dále: „Ponořuju se do smrti / do sebe / do ničeho // Sám ve tmě úzkosti / úst / boha svého.“

V post scriptu Františka Listopada z roku 2011, uvedeném na začátku knihy, stojí, že si Jiří Kárnet zaslouží esej, doslov. Ke knize ho napsal Rudolf Matys a na jednom místě zmiňuje: „… nebudeme Kárnetovo jméno vyslovovat jedním dechem se jmény velkých českých básníků“. Důvod? Poezii se věnoval jen několik let a těžiště jeho tvorby se nachází jinde. To sice platí, je třeba si ovšem připomínat, že autor si byl velmi dobře vědom toho, co to znamená *být ve vnitřním stavu básnickém*: „Básník je myslím jenom ten / kdo zná svůj osud dopodrobna // Z příšerných vzdáleností / mého těla / z dalekých kostí / krev pomalu se navracela / do věčnosti / můj osud ležel ve tmě obnažen.“

Autor je básník a redaktor.

čtení na

září

❜ Statue of Eros stays
For happy, holy days. ❛

Ivan Blatný
95

Co **na sebe** vím

Ze vzpomínek **Milana Uhdeho**

Sovětský novinář a dva Britové

Jak se náš redakční život vzdálil dobové komunistické představě o prostředí, v němž pracují redaktoři v sovětském mírovém táboře neboli lágru, jak to sousloví překládal Oleg Sus, plyne z epizody z května 1968. Jan Steklík — „hele, hele“ — přivedl v podvečer do redakčních místností — „hele, hele“ — svého údajného kamaráda, prý britského novináře tuším z listu *Daily Mail*, a jeho snoubenku, kteří putovali po Československu jako turisté, nechtěli užívat peněz snoubenčina milionářského tatínka, a proto cestovali stopem a nocovali po známých.

Mám pocit, že Steklík ani nečekal, až se z obou hostí a z obou přítomných redaktorů stanou známí, a mumlaje dál své „hele, hele“ galantně pomáhal otrhané a zaprášené, ale roztomilé pětadvacetileté Angličance sundat plný batoh.

Její stejně starý partner si se stejným batohem poradil sám.

Hned se oba svlékli do šortek, odhodili speciální vysoké turistické boty, ošplouchali se v redakčním umyvadélku a bosi běhali po redakci jako po zelené louce, sháněli sklenky a halekali na mne a na Suse přátelskou angličtinou, jako bychom se kamarádili odedávna.

A právě v tu chvíli se jako v primitivní frašce otevřely dveře a vstoupil elegantní muž středních let v dokonale padnoucím bílém odpoledním obleku a blankytně modré košili s bílou vázankou, představil se spisovnou ruštinou jako „savětskij žurnalíst Matnóv“a žádal si rozhovor s někým „iz redkolegii, najlučše iz jejo partgruppy“.

Byl jsem jediný z přítomných ochoten se za něj vydávat. Oleg Sus nahlas prohlásil, že je „ein elender Externist“, a proto se s tím fízlem nebaví; zůstal sedět u rozepsaného článku, ale situaci srozumitelně ilustroval hlasitým zpěvem své původní častušky: „Hovno, kurva, drát, Lenin zrušil stát.“

Matnov byl jako sovětský host skutečně atypický: nevnucoval své telefonní číslo a adresu ani nepronášel falešnou pohrůžku, že se strašně urazí, přijedeme-li do Moskvy nebo do Leningradu a hned po příjezdu mu nezatelefonujeme, ale zato předeslal, že nevyhovuje-li mi ruština, může mluvit anglicky, francouzsky nebo německy, a hned to předvedl.

Krátce řečeno — byl to nade vši pochybnost pracovník KGB. Svědčily o tom i jeho otázky jako: „Kdo je vám bližší — Gottwald, nebo T. G. Masaryk?“ anebo: „Myslíte si, že Jana Masaryka zavraždili sovětští občané?“

Mezitím britský novinář s přítelkyní a Janem Steklíkem prostřeli na zem celtu, na ni dva nonverbálně promlouvající spací pytle a rozbalili oba batohy. Bylo v nich po třech lahvích whisky v originálním balení.

Oleg Sus psal a přitom přešel k improvizaci na předchozí téma; obdařil ji spádnějším rytmem a zdrobnělinami: „Hovno, kurva, dráteček, Lenin zrušil státeček.“ Začal přitom za psacím strojem popíjet s Angličany a se Steklíkem a ti jako slušně vychovaní lidé pobídli Rusa i mě.

„A eto kto takoj?“ neudržel se konečně Matnov a jeho nechuť k Susovi i anglicky hovořícím rušitelům našeho interview byla zjevná.

„Nemám tušení,“ odpověděl jsem, protože kdybych vyřkl skromničkou pravdu, kterou jsem o Angličanech znal, vypadala by v očích sovětského tajného policisty jako ubohá vytáčka a lež.

Když po srpnu 1968 vyšla *Bílá kniha*, soubor materiálů, které sovětští žurnalisté nasbírali v Československu a v jeho tisku a jimiž dokazovali, že takzvaný obrodný proces probíhal pod vedením západních imperialistů, našel jsem mezi jejími primitivními denunciacemi udání na Josefa Válku a na jeden z trialogů *Hosta do domu* a se zlým očekáváním jsem hledal popis britsko-steklíkovské epizody. Nebyl tam. Ale Matnov vypadal, že je jako usvědčovatel kontrarevoluce navýsost úspěšný.

Oleg Sus se v redakci zařídil

Oleg Sus, který sice snášel Macákovy hrubé žerty, ale po chuti mu nebyly — „Tak co, Süsserle, co dělají dětičky? Nešilhají jim kuří oka?“ —, rozbil nyní v redakci *Hosta do domu* doslova „svůj stan“.

Ten záležel především v nesmírné spoustě knih a rukopisů, které s sebou dosud denně tahal, ale které nyní umístil v redakci, protože v ní po větší část dne pracoval. Seděl za psacím strojem, psal a přitom se nakláněl dopředu a dozadu jako derviš a k tomu si nahlas prozpěvoval. Slova se rodila jako improvizace podnícená náhodným detailem třeba z výroku, který někdo z kolegů nebo hostí pronesl. Stačilo, abych řekl, že mě jako hodného nestraníka zvou na základní stranické školení, a Oleg už si zpíval: „Kalamajka mik mik mik, já jsem hodný nestraník.“ O pár okamžiků později přišel s variací: „Kalamajka mik mik mik, oženil se nestraník. Vzal si ženu stranickou, otloukal ji paličkou.“ Přitom klepal na papír složité stylistické konstrukce jako: „Ovšemže strukturalismus kol imanence chodě nádchy neušel.“

Samostatnou složku jeho spontánní slovesně-hudební tvorby představovaly popěvky s náměty obscénními: „Vrhl jsem se v lenošku, natrh jsem si předkožku,“ začínal jeden z nich, který se posléze rozklenul v epický tvar, ale citovat jej celý raději nebudu. Ani ostře politickým motivům se nevyhýbal. „Holadryjadráda, / partaj mě má ráda, / vona ve mně vidí / svýho kamaráda,“ juchal, když si přečetl Chruščovův výměr, že spisovatelé jsou předními pomocníky strany. Přednes nebo spíše řev těchto častušek na jaře a v létě doléhal otevřenými okny až k frekventované brněnské kavárně Slávii.

Zejména když se objevila návštěva, rozbíhala se Olegova tvořivost na vyšší obrátky, na nejvyšší pak, šlo-li o návštěvu ženského rodu. Pan doktor, pozdější docent, byl vůbec nejneodolatelnější, když svým studentkám, které si za ním do redakce chodily pro posudky prací ročníkových, diplomových a posléze doktorských, sděloval hodnocení: „Je to z prdele, slečno, nezlobte se, z prdele to je, ano, promiňte, z prdele, bohužel z prdele, co mám s váma dělat, z prdele,“ a přitom se červenal a díval se stranou, někam oknem ven.

Být s ním pohromadě znamenalo zkrátka sledovat divadelní představení jednoho herce. Nezapomenutelné byly jeho scénky na téma situací, jejichž svědkem nebyl a být nemohl, ale přehrával je, jako by je zažil. Tak když se dostala řeč na řízení kultury komunistickou stranou, předváděl výjev z bytu tuším Tichona Chrennikova, kde se sešel výkvět sovětských skladatelů v čele s Šostakovičem a Chačaturjanem a tajemník ústředního výboru Andrej Andrejevič Ždanov jim na klavíru demonstroval, jak má vypadat správně komponovaná melodie; rozumí se, že demonstroval jednoruč, protože oběma rukama hrát neuměl.

Susovou zásluhou bylo, že se *Host do domu* začal zabývat filozofií a společenskou problematikou. Počet čtenářů přitom povážlivě klesal, protože se přestaly vyskytovat popularizující stati věnované prominentům a motivované jako pomoc literární výuce; školy tudíž vypovídaly předplatné, ale šéfredaktor vývoj k problémovým článkům a k větší čtenářské náročnosti obhájil v nakladatelství naprosto suverénně.

Oleg Sus nejenže získal pro spolupráci Ivana Svitáka, Irenu Dubskou, Ivana Dubského, svého učitele-estetika Mirka Nováka, ale podnítil i spolupracovníka *Literárních novin* Vladimíra Blažka, aby začal psát do *Hosta do domu* společenskokritická zamyšlení a kritické reportáže.

Pravda, Jan Skácel nehořel velkým zaujetím pro příspěvky tohoto typu; zdálo se mu, že málo souvisejí s literaturou, a ani jejich kriticismus vždy nesdílel, ale tolerantně se zdržoval námitek; jen občas při podpisu honorářového výškrtu, jehož návrh jsem měl na starosti, prohodil, zda Blažka nepřeplácíme. Ujistil jsem ho pokaždé, že ne, a básník se s tím spokojil.

Na Susovi spočívala jednak povinnost dodat zajímavosti ze zahraničí — plnil ji bez obtíží, protože s výjimkou maďarštiny a finštiny četl snad ve všech evropských jazycích —, jednak musel dodat texty do rubriky Sami proti sobě, ve které se dole na stránce tiskly citáty z článků a veřejných vystoupení, jejichž autoři si dávali sami špatné vysvědčení z logiky, vzdělanosti a schopnosti vyjadřovat se. Oleg Sus za den „spolykal“ nepředstavitelnou spoustu novin, časopisů, knižních novinek ze všech možných oblastí a dokonce i interních vysokoškolských tiskovin včetně skript, takže měl paradebilních výroků vždy zásobu.

Jeho velikou, ba smrtonosnou vášní byl lov blba vědeckého. Vedla k listování knihami a texty druhého a třetího řádu, které pod rouškou expertního a speciálního zaměření, zaštítěny odbornou terminologií a často i tituly před jménem a za jménem, předkládaly hlouposti hodné patafyziky doktora Faustrolla, jak ji koncipoval nesmrtelný Jarry.

Se zaujetím sběratele Oleg Sus v *Hostu do domu* za pomoci citátů zostudil odborného asistenta na katedře tělesné výchovy brněnské univerzity, který usiloval o docenturu na základě habilitační práce o uplatnění dialektického materialismu ve skoku vysokém.

Encyklopedické znalosti a mimořádná, téměř fotografická paměť umožnily Susovi, že usvědčil z plagiátu sna-

živce, který svou vědeckou studii zaměřenou proti abstraktnímu umění doslova opsal ze sovětského pramene.

Pod stále troufalejšími pseudonymy (Stavrogin, LarseN) napichoval Oleg Sus ostrým perem nejrůznější exempláře zblblých propagandistů dogmatického „myšlení" a umísťoval je ve své sbírce jako mrtvé brouky. Ale ani před daleko většími tvory se nezastavil. Poslední mamut dogmatismu, tak nazval v *Hostu do domu* jednoho z nich.

Tato jeho vášeň se mu stala doslova osudnou: po srpnu 1969 byl na nátlak zmrtvýchvstalých brněnských mamutů vyhozen z místa, zbaven obživy a až do smrti v roce 1982 živořil bez zaměstnání, živil se podřadnou příležitostnou prací na cizí jméno a své velkoryse rozvržené dějiny české estetiky nedokončil.

Zemřel po druhém přechozeném infarktu myokardu; léčení odmítl — podle mého domnění programově. Říkal, že donští kozáci k doktorovi nechodí. Ale on, syn ruského emigranta, byl nikoli donský kozák, nýbrž křehký vzdělanec s vnitřním bohatstvím na rozdávání a s obrannou vlohou komedianta, který se občas pokoušel hrát siláka. Jedno z jeho ústředních témat — sebevražedné angažmá levé avantgardy pro vládu pučistických bolševických komisařů — bylo jeho tématem osobním.

„Nepřežiju to," řekl mi, když jsme se loučili po oficiálním zániku *Hosta do domu* a na počátku dlouhého, předlouhého pogromu. Seznam českých spisovatelů židovského původu byl pro normalizační potřeby nového Svazu spisovatelů ostatně už vyhotoven. Zahrnuli nás do něj oba.

Měl jsem ho ze všech autorů kolem *Hosta do domu* nejraději. Když jsem jednou nebo dvakrát stál před otázkou, zda z redakce odejít, odpovídal jsem pomyšlením, že se neobejdu bez učitele, který mi navíc nabídl přátelství. Nebyl jsem stále ještě zralý natolik, abych si dovedl představit, že se nebudu opírat o každodenní setkání s ním.

• • •

Hodina jménem naděje

Nevím, kdo s tím nápadem přišel první, ale byl to dobrý nápad: k desátému výročí srpnové okupace vydat almanach zakázaných českých a slovenských autorů.

Poměrně rychle se vyjasnilo, kdo z nich je ochoten k účasti a kdo se na ni necítí.

Hlavním organizátorem byl Ludvík Vaculík, ale obrovskou a neokázalou ediční práci vykonal Jiří Gruša.

Ludvík rozhodl, že budu kromě nich uveden coby třetí editor. Jako venkovan jsem jim však moc platný nebyl, převážná většina autorů pocházela z Prahy nebo své příspěvky v hlavním městě odevzdala.

Jednoho dne přede mne Ludvík položil jeden ze čtyř strojopisných exemplářů almanachu: bylo to několik set stran. Uložil mi, abych jej převzal do opatrování. Druhý si ponechá sám, třetí má u sebe Jiří a čtvrtý poputuje do Německa, kde zároveň s českým vydáním vyjde německý překlad.

Ukázal mi reprodukci pěkné Kolářovy koláže určené pro obálku.

Název almanachu zněl *Hodina jménem naděje*.

Podle Ludvíkových pokynů však bylo vyloučeno, aby text zůstal u mne doma. Nikdo neví, jak bude na zveřejnění zprávy o našem společném vystoupení reagovat režim. Možná budeme podrobeni domovní prohlídce, a proto, dokud nedojde potvrzení, že je čtvrtý exemplář v rukou zahraničních nakladatelů, musíme zajistit, aby zbývající exempláře byly v bezpečí. Mám zkrátka za povinnost najít důvěryhodné přátele, kterým rukopis svěřím do úschovy.

Mezitím jsem se dozvěděl, že Jiřího Grušu zatkli.

Trvalo nějakou dobu, než se ukázalo, že ho chtějí stíhat pro samizdatové vydání románu *Dotazník*. Zásluhou bouřlivých mezinárodně solidárních ohlasů i pod vlivem statečných domácích odborných posudků musela policie od svého plánu upustit. Ale první dny po té špatné zvěsti jsme si s přáteli byli jisti, že Jiřího zavřeli za přípravu *Hodiny jménem naděje*.

Měl jsem rukopis almanachu v nákupní tašce a postupně obcházel adresy, na kterých jsem doufal najít ochotné přechovávače.

Šlo to špatně.

U jedněch přátel jsem sledoval, jak se poněkolikáté úzkostně vyptávají, zda za mnou nešel někdo podezřelý.

U druhých jsem vyslechl manželskou zpověď plnou strachu, že v zaměstnání budou chtít, aby se vyjádřili proti Chartě 77. Původně byli odhodláni odmítnout, ale teď vidí, že to nedokážou: vyhodili by je, a jsou tu děti. Rozhodli se chovat vůči nenáviděnému režimu loajálně.

U třetích mi hned upřímně řekli, že nabídnu-li jim někdy text ze samizdatu, nepřijmou to; jistě by se to prozradilo a oni nechtějí mít nepříjemnosti.

Vybavil jsem si příběhy ilegálních bojovníků z dob protektorátu, jak zvonívali u známých i neznámých a prosili o nocleh a o pomoc. Museli přitom vědět, že předchozí podobná úsluha skončila vpádem gestapa hned po jejich odchodu; celé rodiny byly takto odvlečeny do koncentráků nebo dokonce na popraviště.

Byl jsem si vědom toho, že se ve srovnání s nimi chystám požádat o ukrytí strojopisu básní, povídek, her a esejů, které měly daleko do politických výzev a na kterých

bylo z hlediska režimu problematické jen to, že jejich autoři byli zakázáni nebo nepublikovali. O to víc jsem obdivoval bezstarostnost protinacistických odbojových pracovníků pohybujících se mezi civilním obyvatelstvem.

Nakonec jsem se odhodlal svěřit svou věc jedné ze svých dvou židovských tet. Věděl jsem, že ji i s jejím mužem chytili zároveň s několika zbloudilými partyzány-účastníky Povstání a oznámili, že je ráno všechny postřílejí. Tu noc zajatci utekli a podařilo se jim najít útočiště u sedláka, který však otevřeně váhal, zda je nemá udat.

Rukopis převzala, ale manžel o tom nesměl vědět: byl by proti tomu. Při rozloučení se zeptala, co si má počít, kdyby si pro texty přišla policie. Ujistil jsem ji, že se to nestane, ale že v tom případě jim má balíček vydat a říct, že neznala jeho obsah; synovec jí pověděl, že jsou v něm jeho hry.

Hodina jménem naděje nakonec ušla zesílené režimní pozornosti, protože ta se soustředila na Chartu a její aktivisty, a tak třebaže většina „hochů, kteří spolu chodíme" patřila rovněž k signatářům, zdálo se, že schůzky zakázaných spisovatelů mohou probíhat poměrně nerušeně, zejména když z nich pokaždé nevzejde protestní prohlášení.

Zavedli jsme do nich určitou pravidelnost; vídali jsme se přibližně čtyřikrát do roka, hostitelské povinnosti se střídaly, pohoštění doplňovaly kuchařské výtvory jednotlivých účastníků, noclehovalo se sportovně, náplní byly diskuse. Sešli jsme se v Praze, Brně, na chalupě v Záhoří, kterou Milanu Šimečkovi půjčila kamarádka výtvarnice, několikrát jsme zajeli na chalupu Václava Havla na Hrádečku.

Poté co Václava v lednu 1977 uvěznili, izolovali ho od přátel a od zpráv a vzbudili v něm dojem, že Charta je opuštěná varta, dal prokurátorovi na srozuměnou, že se chce věnovat literární práci, a po propuštění rezignoval na funkci mluvčího.

Brzy seznal svůj omyl, pod jehož vlivem ve vězeňské izolaci na základě pravdivých zpráv podlehl depresivnímu dojmu, že se Charta podrobila nátlaku a násilí. Začal se chovat jako před uvězněním, ale přece jen mu policie po určitou dobu dala tuším pokoj. Zato později chalupu na Hrádečku neustále hlídala a legitimovala příchozí. Občasné výslechy obsahovaly pravidelnou otázku, kdo naše schůzky financuje a na čem jsme se usnesli. Policie tím výrazně naznačovala, že nás podezírá z placené ideologické diverze.

Nejbližší přátelé se shodovali na tom, že Václav poté, co se dal oklamat vězeňskou izolací, usiluje o něco, co by se dalo nazvat reparátem, opravou ústupku policii. Nemyslím si však, že by jeho jednání nabylo nových rysů. Nikdy se nespokojoval s „pouhou" literaturou. Už v šedesátých letech se angažoval jako společenský kritik.

Jeho otevřený dopis adresovaný Gustávu Husákovi léta před Chartou byl politicky motivovaný projev pojmenovávající důsledky okupace, které nastolily nesvobodný režim příznačný konfúzností, strachem a ochromením veřejného života. Nebylo pro mne tudíž žádným překvapením, že se po účasti na vzniku Charty angažoval občansky i nadále a šel ve své činnosti nad samizdat i nad aktivitu bojovníka za dodržování zákonů o lidských a občanských právech.

Dal to najevo vstupem do Výboru pro obranu nespravedlivě stíhaných. Tento Výbor rozčertil úřady solidárním upozorňováním na protizákonné policejní a soudní postihy za politické smýšlení a jeho projevy.

Václav Havel a práce v klidu

Ludvík Vaculík vystoupil s otevřenou polemikou: napsal fejeton, ve kterém vyslovil obavu, že „pan Václav", jak ho trvale oslovoval, svým novým společenským angažmá ohrožuje samizdat, vlastně celou spontánně vzniklou strukturu strojopisně šířené literatury a nezávislé tvorby. Tuto strukturu sice úřady všemožně potlačovaly, ale přesto si vyvzdorovala existenci; podle Ludvíka nebylo moudré, aby spisovatel vstupoval do dalších a daleko konfrontačnějších aktivit, které nepochybně vyvolají zesílenou represi. Ludvík se vyslovoval proti nim a pro „práci v klidu".

Václav Havel takovou úvahu odmítl. I mně připomínala výhradu některých mých známých, kterou vznášeli před časem proti Chartě: například renomovaný botanik vyloučený ze strany a vyhozený z vědeckého místa, který našel uplatnění na Slovensku, kam unikl pozornosti brněnských pronásledovatelů, vyslovil mínění, že se pogromisté užuž vyčerpali, snížili bdělost, a chartisté je znovu rozběsnili. Iniciativa Charty je proto podle něho krátkozraká, neodpovědná a koneckonců škodlivá. Botanik vycházel z toho, že se soudobý režim stal součástí přírody a je třeba se s ním smířit.

Ludvíka jsem na druhé straně rovněž chápal, i když pojem „práce v klidu" mi připadal iluzorní. Ale rozuměl jsem, že ho soustavné vyhrocování společenských konfliktů ruší stejně jako mě v pravidelné spisovatelské práci, na kterou jsme si po desetiletí zvykli.

„Pan Václav" tuším pracoval jinak: dlouho o nové hře přemýšlel, a teprve až ji „uchodil", vyhradil si dva tři týdny, napsal ji a pak s odstupem upravoval do definitivní podoby.

To však nebyl podstatný rozdíl mezi námi; Václav byl bytostně občan stejně jako spisovatel a podobně jako Ja-

roslav Šabata nemohl na své aktivní politické občanství rezignovat, i když tenkrát ani vzdáleně nepřipouštěl, že by mohl někdy převzít konkrétní funkci. Nakonec do ní vplynul s neúprosnou zákonitostí. Zato většina z nás se občansky aktivizovala až poté, co nás zakázali.

Nečetnou výjimku tvořil právě Ludvík; autor kritického vystoupení na spisovatelském sjezdu v roce 1967 by měl „panu Václavovi" rozumět spíš než kdokoli jiný z nás.

To, že jsem ve vzniklém sporu stranil spíše Václavu Havlovi, neznamenalo, že bych si ho troufal napodobit. K jeho šedesátinám jsem mu posléze napsal, že jsem se po celý život snažil dotáhnout k jeho poznání a občanskému postoji. Byla to pravda; nikdy se mi to však nepodařilo.

Mám Václava dodnes před očima, jak vcházíval do místnosti, kde se právě konalo setkání „hochů, kteří spolu chodíme". Tvářil se rozpačitě, lehce se ukláněl a nejistě usmíval. Byl slušně vychovaný a vypadalo to, jako by čekal, až ho pozvou dál.

Během setkání se nerad přel. Pokud se sporu nešlo vyhnout, formuloval zdrženlivě. Mátl tím nejen kolegy, pokud ho dobře neznali, ale i policisty při výslechu: zdálo se jim, že je vnitřně křehký nebo dokonce slabý a že se ho podaří zlomit.

Byl to naprostý omyl. Muž, který určitými pohybovými stereotypy mohl připomínat medvídka, byl pevný a dbalý sebe jako dávný šlechtic.

Když jsme se po rozsudku nad členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných sešli na spisovatelském setkání poprvé a nadlouho bez Václava, báli jsme se o něj všichni do jednoho. Věděli jsme, že nemá železné zdraví a že je jeho život ohrožen; byli jsme přesvědčeni, že československý vězeňský režim je schopen fyzicky zničit každého, koho k tomu předurčí, a že se v tom směru dá nastrojit i takzvaná nešťastná náhoda. Václav si toho byl ovšem vědom nejméně tak dobře jako my, protože se už s vězeňským prostředím seznámil na vlastní kůži.

Jakou logikou se tedy řídil?

Myslím, že to byla nejen logika dávných šlechticů, ale přímo nositelů antické morálky, pro které mravní nárok na sebe sama představoval podstatnější závazek než touha zachovat za každou cenu vlastní život, nemluvě o možnosti umělecky tvořit.

Jsou to nepochybně silná slova. Můj přítel lékař, který v odborném i denním tisku publikoval články usvědčující z kýče a ze sentimentality různé ideologické předsudky, racionálně uváděl na pravou míru romantické představy o člověku a nepatřil k Havlovým obdivovatelům, na mou havlovskou charakteristiku reagoval posměchem: ten člověk prostě postrádá pud sebezáchovy, a jestli někdo tento pud pokládá za mravní handicap, je hlupák.

Bránil jsem se: znamená to snad, že antičtí hrdinové, jak je známe například z Iliady, neměli pud sebezáchovy? Mám hledat vysvětlení pouze v tom, že to byli lidé jiné epochy a jiných dobových norem, které se přežily?

Vycházím především z Havlových her: jsou to podle mne tance smrti, skladby posedlé vizí konečnosti lidského života a zaznamenávající komické projevy úsilí vylhat se z této existenciálně dané perspektivy frázemi, úhyby, falešně vznešenými postoji a prázdnými činy, které úporně předstírají smysl. Počínaje *Zahradní slavností*, jejíž hrdina se domnívá, že vyzrál na život i na smrt tím, že spojil úřad pro zahajování s úřadem pro likvidaci, a konče *Odcházením*, ve kterém kancléř Rieger marně namlouvá sobě i svému okolí reminiscence na svou domněle smysluplnou politickou dráhu, pokaždé jde o obraz zajatců smrti zmítajících se marně a směšně v jejích osidlech, aniž si to připouštějí.

Jediný doktor Kopřiva z komedie *Largo desolato* chce o sobě vědět pravdu: je jeho úsilí o svobodu autentické, nebo je pouze vnějškovým gestem? Kopřiva proto prosí, aby ho zavřeli; potřebuje sám sebe ověřit. Je to na jedné straně směšné, ale na straně druhé je to čin tváří v tvář smrtelnému ohrožení: dozvědět se o sobě pravdu je víc než přežít.

Ve vzpomínkovém textu věnovaném kamarádovi, který vztáhl ruku sám na sebe, nazval Václav Havel sebevrahy smutnými strážci životní pravdy.

Když československé společnosti v lednu 1989 připomněl tragický osud Jana Palacha, jako by navazoval na tento svůj uznalý a chápavý postoj vůči těm, kdo nad hodnotu života kladou hodnotu, která individuální existenci přesahuje.

To je pro mne jedinečný odkaz, nad kterým se neustále zamýšlím a který mě nenechává v klidu. Václav Havel jej dovršil jako prezident; obnovil princip, který byl kdysi samozřejmý a který moderní pragmatikové zpochybnili: že je politik a státník povinen za svá rozhodnutí a své činy ručit osobně, to znamená vlastním životem.

Ve srovnání s touto maximou jsou veškerá Havlova konkrétní politická stanoviska méně významná.

Spisovatel Josef Šafařík, kterého Václav považoval do určité míry za svého učitele, ve své knize *Cestou k poslednímu* pronesl charakteristickou větu: „Jsem smrtelný, tedy jsem." Smrt nazíral jako jedinou spolehlivou průmětnu, na niž je vržen lidský život. Šafaříkův Ježíš není syn Boží, nýbrž „ten člověk", a nedošel tudíž nesmrtelnosti, nýbrž přijal smrt jako výhradně svůj okamžik dovršení a pravdy.

Myslím, že nejen Josefa Šafaříka, ale i Václava Havla dělila a dělí tato distance od křesťanství, jak mu tradičně rozumíme.

Několikrát jsem Václavovi řekl a jinde to opakoval, že ve srovnání s ním jsem měšťák. Nejenže mí rodiče konali všechno pro to, aby se vyhnuli ohrožení a násilnému konci, ale i já sám, který jim to dlouho zazlíval, jsem nakonec dozrál k poznání, že jsem ve všem všudy jejich syn; naučil jsem se jim rozumět a očistil svou lásku k nim od moralistních soudů. Přivedlo mě k tomu mimo jiné i to, že jsem se sám stal otcem a svou svobodu a odpovědnost jsem s touto skutečností neustále konfrontoval. Ocitl jsem se nejmíň jednou v situaci, kdy už na mne čekala vězeňská cela, ale byl to nechtěný a nevědomý následek mého předchozího počínání.

Pokud však jde o téma sebevraždy, čtu o něm dodneška s porozuměním v Masarykově disertaci a nepřijímám heroizující výklad tragického osudu Jana Palacha. Je pro mne přízračným svědectvím o šílené době, která zejména mladým lidem bolestně brala sotva zrozenou naději. Sebevražedná oběť se však pro mne nestala projevem rezistence, nýbrž zoufalství.

Kdo obdivuje Palachův čin, měl by být důsledný a vykonat jej. Oslavné verše na „ohnivce“ jsou podle mne pouhá slova. Miroslav Holub pár let poté, co je napsal, nedokázal v jejich duchu riskovat čtyři pět let vězení, a raději „pošpinil ústa i hruď / falešnou řečí“.

To je příznačné: místo abychom kladli odpor každý podle svých možností, dáváme se zastupovat sebeničivým činem mladičkého studenta. Památka Jana Palacha je pro mne naléhavým mementem; byl jsem vděčný Václavu Havlovi, že ji v lednu 1989 uctil květinami položenými na Václavském náměstí, ale na prapor ji zvednout neumím.

Život v pravdě

S Václavem jsem se chtěl přátelsky přít o jeho esej *Moc bezmocných*. Musím však předeslat, že jsem nesdílel námitku Josefa Šafaříka, kterou varoval bezmocné, aby nesahali po moci; byl přesvědčen, že kdo moc vykonává, přichází o stále větší část své svobody. Ta mu byla nade vše.

Vážil jsem si naopak toho, že se Václav vědomě nebo nevědomě připravoval k pokusu ztělesnit nikoli neuskutečnitelný srůst svobody a moci, nýbrž jejich dramatickou koexistenci. Život v pravdě byl pro mne tudíž přitažlivý jako výzva k pravdivému a otevřenému politickému postoji.

Padesátá a šedesátá léta mě naučila běžně používat zbožné lži: zaklínat se socialismem, i když pochybnosti o něm narůstaly a nakonec přerostly v přesvědčení, že jde o scestnou vizi končící v nesvobodě a bídě. Na plná ústa jsem to vyjádřil až hodně pozdě, kdy už to bylo spojeno jen s minimálním rizikem: v roce 1988 jsem podepsal manifest Hnutí za občanskou svobodu. Václavův text mi tu povinnost vůči pravdě vytrvale připomínal a povzbuzoval mě k tomu.

Bouřím se však proti skutečnosti, že se platnost myšlenky o životě v pravdě jaksi samovolně rozšířila ze sféry politické na všechny ostatní sféry, ve kterých se člověk pohybuje, a stala se obecným sloganem.

Nikdo podle mé zkušenosti nemůže říct, že žije v pravdě. Václav byl v mnoha směrech protikladem světce, který bydlí v pravdě jako v poustevně. Například dokonce sám a hodně okázale a často mluvil a psal o svém „děvkařství“. Nic proti tomu, ale ač nezasvěcenec v tomto běžném lidském oboru, usuzuju, že se v něm lze bez lži těžko obejít.

Marně jsem pátral, o jaké poznatky se opírají vyznavači představy, že dramatik a politik byl zároveň apoštolem pravdy nikoli pouze tváří v tvář smrti, ale i tváří v tvář bližnímu, druhému člověku, životnímu protějšku. V jeho hrách jsou vztahy mezi postavami téměř nebo úplně prázdné; hrdina má dlouhodobou přítelkyni, zpravidla nikoli manželku, ale spojuje je návyk a stereotyp. Oživení přinášejí jen občasné flirty a nevěry, které nutí oficiální partnerku, aby hájila své postavení.

Sebevraha v *Asanaci* žene ke smrtonosnému skoku spíš společensky daná beznaděj než nenaplněný vztah. Lež v intimních vztazích je každodenním nástrojem umožňujícím pokračovat ve společném životě. Ani doktor Kopřiva, autor eseje o nezbytnosti lásky jako podmínky zachování lidskosti, na tom není o moc líp; dovede mladičké obdivovatelce a zbožňovatelce aspoň otevřeně vyložit, že závěry vyplývající z jeho textu nevytvářejí povinnost otevřít jí milující náruč. Pokouší se poznat pravdu o svém vztahu ke svobodě, ale o pravdě vztažené k druhým nevydává svědectví ani on.

Četl jsem několikrát *Dopisy Olze*, ale víc než reflexe na obecná témata, které jsem chápal jako duševní cvičení vzdorující vězeňskému tlaku, mě trvale jímaly a jímají lidské detaily jako například opakované a zřejmě marné Václavovy prosby, aby plech čajové krabičky nahradila Olga lehčím obalem, a umožnila tak lepší využití povolené váhy balíčku. Vybavoval jsem si nad tím krásnou báseň Jana Skácela „Vánoce bezdětných“; vyprávěla o tom, že se lidé bez potomků stávají sami sobě dětmi.

Václav Havel byl člověk, občan, dramatik, politik; v těchto všech čtyřech oblastech byl nadán neobyčejnou vlohou, navíc oplýval svérázným humorem a darem sebeironie. Apoštolem ani prorokem nebyl ani jím být nechtěl. Pokládám za svou povinnost bránit ho proti všem, kdo by v něm chtěli vidět národního svatého.

Milan Uhde, spisovatel a dramatik, se narodil 28. července 1936 v Brně. Po maturitě vystudoval zdejší filozofickou fakultu, obor čeština—ruština, a až do roku 1970 pracoval jako redaktor literárního měsíčníku *Host do domu*. Po básnických a prozaických pokusech se zaměřil na oblast divadla, kde zaznamenal úspěch svou satirickou prvotinou *Král-Vávra* (1964). Po roce 1972 byl jako autor zakázán, publikoval v zahraničí, doma pouze na cizí jméno. Mimořádnému ohlasu se těšila jeho a Štědroňova *Balada pro banditu* (1975), kterou svým jménem zaštítil režisér Zdeněk Pospíšil. V roce 1977 podepsal Chartu 77 a v roce 1988 manifest Hnutí za občanskou svobodu. Po listopadu 1989 se stal na dva roky ministrem kultury v české vládě, od roku 1992 do roku 1996 předsedal České národní radě a potom Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. V roce 1998 se vrátil za spisovatelský stůl, napsal libreta k muzikálům podle Zolovy *Nany*, Stendhalova románu *Červený a černý* a k *Divé Báře* podle Boženy Němcové. Za hru *Zázrak v černém domě* dostal v roce 2007 Cenu Alfréda Radoka a Cenu Divadelních novin. V roce 2000 mu prezident republiky propůjčil Medaili za zásluhy o stát v oblasti kultury. Je předsedou Rady České televize. V současné době dokončuje své paměti, jež pod názvem *Rozpomínky* a s podtitulem *Co na sebe vím* vyjdou na přelomu roku v nakladatelství Torst.

Zdroj: Oddělení dějin literatury MZM

Věra Mikulášková a Jan Skácel; padesátiny Valéra Kováče v brněnském Klubu Pozemních staveb; 1986

Z nepublikovaných básní (a jejich fragmentů)
z rukopisné pozůstalosti
Ivana Blatného

Harmony

Připravil
Jan Šmarda

Brzy jazyk nazývati

Česká poezie pro děti

• • •

Brzy jazyk nazývati
přišel podzim, dny se krátí.

Brzy spálí první mrazík
růži, červenou jak jazyk.

(Jak se asi nazývá?)
Zčerná, bude ošklivá.

• • •

Na zahrádce je zas povyk,
malý Jirka žvýká šťovík,

potom leží na břišku
na svém vydřím kožíšku.

Kousek chleba jenom žižle,
ty jsi zatrápené vyžle,

ty máš, Jirko, divný zvyk,
chodit stále na šťovík.

• • •

Výheň plane u kováře,
to je záře, to je záře,

tady není nikdy klid,
Broček začal zase výt,

nejvíc hlučí kovář Jíra,
z lesa slyšíš houkat výra.

• • •

Na faru dnes přijel pán
odkudsi až z Vysočan.

V kuchyni je vidět páru,
ba i misku kaviáru,

s tím to všecko chutná líp,
to jsou jikry vzácných ryb.

(Jmenují se česky vyzy.)
V žaludcích pak všecko zmizí.

Má melancholie

Česká poezie pro dospělé, vzniklá doma v Československu

IMAGINÁRNÍ PORTRÉT ROBERTA DESNOSE

Miluji noviny usedající denně na tomto stole
Na kupu jiných novin knih a časopisů
Podobných můrám s jemně popsanými křidélky
Některé přinášejí zvenku jeho verše
Tu kterou… Volám tu…
Některé přinášejí zvenku tramvaje
Spřežení poháněná občas fialovým bičem
Sršícím na drátech
Některé přinášejí zvenku jeho slova:
Ta kterou miluji mi neodpovídá.

To mluvím vlastně já to mlčíš ty
To mluví listí svítilny a ptáci
To mluví strýček matka teta babička
To mluví zásuvková skříň
To mluví zvony věže hodiny
To mluví města útesy a lesy
To mluví naše rýhy na dlaních
To mluví rýhy řek a břehy mračna hory
To mluví horoskopy hvězdné oblohy
To mluví Robert Desnos.

\+ + +

Zvuk rohu dávno dozněl. Jako vonná
mast ale v listí lehce rozetřen,
závanem sladkým říká: „Šla tu ona.“
Kdo? Ach, jedna z dávných krásných žen.

Do hrádku lovců šla, a jako zdálky
když slyšíš potlesk, šuměl její šat,
lehkého vzletu motýl na sandálky
té dávné krásné dívce vždycky pad.

Kdo? Odkud? Což to vím?

CIRKUSOVÁ PODZIMNÍ

Noc byla studená, hovory umlkaly
a mlhou zastřený zaplátovaný stan
u rzivých zahrádek, jesení obetkán,
jako by byl už v dáli,

daleko za městem u lesů, řek a pasek,
jako by silnicí odjížděl kamsi zas.
Tu a tam slyšel jsem hluboký ženský hlas,
aniž jsem rozuměl. Řeč plnou temných hlásek.

Nevím už ani jak, a octl jsem se v Pešti.
Viděl jsem na řeku, po níž se plavil vor.
U malé šenkovny s nápisem *Sör* a *Bor*,
a tento nápis byl už polosmytý dešti.

Jako by někdo park tisícem plíšků pobil
a vítr loudil tón z foukacích harmonik.
V manéži ozval se velice známý křik,
to klauni brnkali na žebra starých kobyl.

Bylo to žertovné. Dlouho se nesl smích
okapy alejí, tak jako já ti nesu
chuť barvy kostymu a zvlhlý tabák lesů.
Těch podzimních.

Tu náhle v kopuli se světlo rozlije.
Sedí tam — co bys řek? — zas tatáž akrobatka.
A totéž lanoví, táž skřípající kladka.
Ty se ptáš, kdo to byl. Má melancholie.

+ + +

Pod vodou se začínalo království vinobraní.
Sluneční paprsky a voda vtékaly do lahví, pohozených na dně,
a mladý král s korunou plnou pavučin
jak raný podzim, lehce zahalený babím létem,
jak raný podzim, který sype svoje dukáty,
nádherným gestem zvedl ruku k přípitku
a první hrozen třaskl o pohár.
Z něho se zrodila nejprve něžná duha,
pak vážka vzduchu, jež se zlehka zachvívá,
průsvitná vážka vzduchu, která nabírala
ze Džbánu tvarů dívčí podobu.

Tak dívka připlula na osamělé pobřeží,
lehla si nahá do písku a nechávala
mušličky kapek kanout po svých vlasech,
a zatím co mechový vítr vysušoval zvolna její kadeře,
ležela klidně na břehu jak křišťálové zvíře,
se svými zvednutými koleny podobala se koši plnému květin,
v kterém jsou růžové karafiáty, pokropené nesčetnými krůpějemi,
podobala se koši plnému květin
nebo lehounkému koši ozlacené atmosféry.
Diamant jejího pupku přivolával tolik souhvězdí.
Delfín vynořil se s Lyrou z Mléčné dráhy
a v blízkých hájích rozvěšoval oranže,
oranže nesrozumitelné hudby kutálely se jí do klína,
to nejkrásnější, k čemu můžeme si přivoněti
na tomto světě zoufalého zmatku,
nymfy a plaché holubice Kuřátek
prchaly před Orionem, který se na ni zvolna otáčel,
Býk cválal, cválal, cválal temně modrým nebem.

Zatoužil jsem líbat její korálky,
visutá zahrada plná jasmínu rozhoupala se ve mně,
zatím co tíseň mi stoupala z hrdla jak oblak
a míjela stromy a římsy a holuby hluboce spící,
holuby ženských úst, na které začala crčet
smetana svítání za vyzvánění konví.

Nazlátlá pára zvedala se nad mosty,
tu a tam obláček prosvětlené mlhy zachycoval se sochám ve vlasech,
plavovlasé světice opouštěly svoje podstavce a procházely se městem,
rozsvěcovalo se světlo lítosti:

Kdybys políbil tu dívku z kresby Henri Matisse,
tu bytost plnou fontány, jež harmonicky šumí,
blankytná a vonná —
ten její malý prs, v němž rozpouští se Florentýn,
kdybys políbil tu dívku z kresby Henri Matisse —
nebyla by to ona.
Ale oranže nesrozumitelné hudby kutálejí se stále světem,
to nejkrásnější, k čemu můžeme si přivonět.

Neboť nejkrásnější ze všeho jsou cesty, na nichž se potkáváme
se džbánem v ruce s melancholickým pohledem,
se spadlým listem u nohou a s létavicí ve vlasech —
jež zvolna dohasíná.

Až Pánbůh řekne dost

Česká poezie pro dospělé, vzniklá v anglickém exilu

SYN NÁRODNÍHO UMĚLCE

Malý bůžek poetizmu Robert Nezval
snad na památku Vítězslava Nezvala
dal mi do krabičky sirek
dvě zápalky srostlé jako siamská dvojčata.

Škrtl jsem
a měl jsem prskavku na vánočním stromě.

PODZIM

Ach kam se poděla všecka má krásná léta,
mé krásné předsíně před byty sladkých žen,
šelesty, chodidla a okouzlení světa,
ó proč jsem zůstal sám — sám, sám a samoten.

Jak mrtvá bohyně sad zachvěl se a pad.
Pohřební zaměstnanci vynášejí máry.
Hrad zůstal stát, hrad zůstal stát
a kolem letí cáry.

Města a vesničky v podzimním tichu spící!
Když herci vybalí své šminky na stanici,
zvedne se opona, orchestr začne hrát.

Ředitel Nádhera přechází v zákulisí,
ředitel Červíček zas zpívá jako kdysi
a hvězda odchází — zas jako tisíckrát.

Ukončit stadžónu a na shledanou příště.
Posílám Fleuropem herečce na jeviště
veliké růžové holandské květiny.

A podzim odejde a přijde zase zima
a jaro, léto zas, koho to nedojímá,
až Pánbůh řekne dost a skončí naše dny.

NADĚJE V ŘÍJNU

Jak sladké je shledání s říjnem.
Plaménky přeskakují ohrádku u krbu,
naznak v křesle myslím na veliké zámky,
na štěstí Londýna, na odlesk světel v tmách.

Stiskněme si ruce, když jsme se tak shledali,
stiskněme si ruce, má lásko!
Myslel jsem si, že se to už nikdy nestane.

Zatím se to ještě nestalo.
Ale jsem šťasten,
naznak v křesle,
plaménky přeskakují ohrádku u krbu,
přivírej oči se mnou, má nezlomná víro!

KOŇAK

Jsem herec. Herci u šmíry
zkřížili večer rapíry.

Jen hrobník v Hamletu, jen pes,
ne, budu aspoň Laertes.

Anebo ještě nahoru?
Jsem v Hamletově úboru.

Divadla, jaká krásná věc,
Červíček, Nádhera a Sec.

Kočovní herci, přijděte k nám,
v Turnově sněží drahokam.

SÝR

Valentin Beniak, Dilong, Kostra,
v kavárně hraje Karen Ostrá.

Navštívit v duchu všecka místa,
Belcredi byl náš privatista,

má v Líšni statek, voli jdou,
jezdili jsme tam Líšeňkou.

Má báseň bude možná krátká,
ať žije Oldřich Syrovátka.

Nad Horákovem letí pták
jak jeho Obr Dooblak.

Jdu z dokončené oktávy,
nevadí, že byl koktavý.

Hanuš Bonn zpíval jako ovál,
Bochořák někdy zadrhoval.

Každý má chyby, ale co by,
setkali jsme se v poušti Gobi.

• • •

Čelenka diadém se třpytí na Dianě,
na hlavě Diany, již hostí římský les,
měli jsme trošku strach, ne ještě Léta Páně,
když se nám zjevila, kam krok nás lesem nes!

Vyjmouti z chlebníku výletní chutné chleby,
když je teď jeden Bůh a všichni svatí v nebi.

Jejich malé barevné obrázky je možno spatřit
na kmenech stromů ve Svaté Kateřině
nedaleko chaty Přemysla Nováka.

• • •

Je tedy léto přec? Vlak stojí ve Skalici
chtějí mít Halase kunštátští návštěvníci
a doktor Dolina namíchá tento lék
připlouvá potápěč s kostřičkou houby mycí
kdo sláb je, užívá rybího tuku lžíci
Kochovým bacilům jen porážku a vztek.

Wolker měl užívat, nemusel umříti nám
jak věčný zahradník mohl se oddat hlínám
mohl se ponořit do vlhké vůně hlin.
Varhany kostelům, Music Hall pantomimám
Jsem velmi šťasten *zde*
proč Orten chce kams *jinam*
když Remus s Romulem nám postavili Řím.

Nádhero života nádhero po depresi
patří mi Ernst Max patří mi jeho lesy
stále mám Nezvala, stále mám Bretona
Phoenixův hoří chvost, pořádají se plesy
celý den Kunstadt spal, teď tančí zpívá čte si
daleké silnice se rodí pod kolesy
když v mnoha divadlech se zvedá opona.

I put a carbon in my typewriter

Anglická poezie, vzniklá v anglickém exilu

WINTER

Open the window, see, the view is undulating
But it is black and bare, death is still in the trees
Death is still in the trees, and we are waiting
For somebody to come, to take us out of this.

A friend should come, a priest to join us in the prayer
For something warm and sweet, for resurrection spring
For something warm and sweet, for something bright and gayer
For music, song and dance and for a wedding ring.

Indolently they'll emerge, there where the road is bending,
Suddenly they will emerge, my hope is never ending,
There will be flowers, bees and overflowing hives.

There will be brothers, gifts and thanks for air and water,
There will be lines and verse, there will be father and mother,
We'll listen and we'll write thanking for being alive.

RETURN

Brno, my native town, the friendly Czechs, my nation.
St. Peter's and the park, where harots walk about,
so as it used to be. They're near the railway station.
I close my book, we stop and I am getting out.

The smoke of Ithaca is very slowly rising,
the houses where I lived are very, very far.
The street of Masaryk, the churches maternising,
Brno, my native town, how beautiful you are…

PROLOGUE TO SURREALISTIC PEOPLE

Let us now remember the times
When poets, tired of rhymes,

Thought that it would be good
To change to another flute

They up another line
The lute was dorsal spine

Imagination free, pity that wasn't me

I'll now try to do the same
The somewhat oldish game.

TEA

I put a carbon in my typewriter
to send a copy to you Jarmila
quite feminine blue stocking
loving cats
putting pressed flowers into your letter
a rose rose.

I still remember the splendour of her blonde hair
tabac blonde
African tobacco in Buckingham Street.

SIGH

Christ forgave Magdalen and I shall be forgiven,
Many a lovely doll I shall one day be given

One day, one year, or more
At Piccadilly store.

Statue of Eros stays
For happy, holy days.

Osvobozené vzdechy

„Makarónská“ poezie, vzniklá v anglickém exilu

HARMONY
(to Wilhelm Stranecky)

To see a General
To listen to a military band in a spa
To see a globetrotter unshaven and unwashed
To swim in the river Bečva
Little streamlets of warm mineral water are coming up here and there in the river
Walking over the bridge
I think of Prague
Louis the 18th lived in exil in Prague castle
He returned after the battle of Waterloo
But his successor Charles the 10th was deposed by Louis Philippe in 1830
Now France is a republic
Napoleon the 3rd lost the war with Prussia in 1870
He fled to London where he later died
I saw the funeral procession at Tottenham Court Road
Near Piccadilly
There were the Sisters offered there
Napoleon the 3rd had many mistresses
He was a great adventurer
After all he tried the Bon état
There are still Bonapartists in France

Napoleon the 1st
Was for a short time in Brno
Before the battle of Austerlitz
In a small baroque pavilion with egg-shaped ornaments
Where there is now a kindergarten

Very near to that place
Much later
Apollinaire stayed in an Augustinian Monastery
Old Brno
les gardiniéres bulgares
des paupers a un long levier
Roi de Rome

• • •

Jako svatý Pavel z Kappadokie
posílám tyto dopisy svému křesťanskému druhu Vladimíru Bařinovi
svatý Pavel
Pavel Fraenkl Pavel Trost Pavel Štěpán Pavel Blatný
ryšavý (riche) Pavel Blatný autor symfonií které vyhrávají ceny v Německu
kdo hraje klakson?

Tyto listy jsou Bařinovi ve skutečnosti čteny ze stožáru komárovské rozhlasové stanice
jako z nějaké obrovité hlásky

Komárov
the moisture of it is intoxicating
especially on still quiet soft summer evenings.

SMÍŘENÍ S VALÉRYM

(Václavu Černému)

Giant soft fitted carpet in the large hotel hall
only the best bare feet of some ladies will be permitted on it
(some bare feet are acceptable)
ty z Valéryho

ačkoli musím se přiznat mramor cimetier marin by mi teď byl milejší
Josefe Palivci jak krásně nad ním bílý holub rejdí!

Josef Palivec odkládá viržinko.

LES

Jak možno najít Portugalsko v Smotlachově Atlasu hub?
Na první stránce hnědý a bílý hřib obecný
na bílé noze
jako Ehrenburg v Paříži

Někteří lidé sbírají jen hřiby
bojí se otravy

To když profesor Macků si dělal oběd
the variety of mushrooms on his plate was astonishing.

• • •

This morning in St. John's anglican church at Caldwellhall Road I left my tears running down my cheeks
jak mladý hrách řekla by Jarmila Urbánková
jejímž strýcem pohřben byl mrtvý Masaryk
bylo to v Lánech
právě po úrodě
a Tomanovy výsměšné větry obletovaly strniště

Mladý hrách ale Ivan Blatný stárne
ohlíželo se neustále po svých bývalých přátelích
snad mladý Galandauer
snad sestry Galandauerovy

Maxe jsem měl rád
připomněl mi jednou v Avioně
v prvním poschodí kde ulice jsou blíž
živě mého otce

Max byl advokát
máme nového advokáta píše Kafka.

OLDŘICHU MIKULÁŠKOVI

List padá padá list
Co tesknějšího
ale bez jistých chlupatých mravenců by ani nechtěl
i tato poslední radost by mu byla odepřena

Tím hůře larvami sežrané listy,
kostry zůstávající na keři…
Little bit raining now, it is a little misty
hodina smrti brzo udeří.

DÍK ZA VÁNOČNÍ POHLEDNICI

Do pekla nejdeme
jsou zasněženy střechy
chanson du malaimé
osvobozené vzdechy

Na vánoce vždy Lada
Berková ho má ráda.

Nevyužité básně

Komentář **Jana Šmardy**

Nakladatelství Host v roce 2003 vydalo svazek dosud neznámých veršů Ivana Blatného s názvem *Fragmenty a jiné verše z pozůstalosti*. V doslovu k těmto básním jsem objasnil cestu, která k této publikaci vedla. Teď už tedy nemusím vysvětlovat, jak jsem k držení a výběru úplných básní či alespoň jejich dochovaných fragmentů pro první a druhý oddíl těchto *Fragmentů* dospěl. Zbývá snad už jen dodat, že z poměrně širokého souboru celkem sto osmdesáti textů, který jsem tehdy nabídl, provedli užší výběr sedmdesáti dvou otištěných textů redaktoři Hosta.

Neotištěno tedy zůstalo ještě dosti básní (a jejich neúplných fragmentů), dosud neznámých. Právě tyto nevyužité básně se staly východiskem pro sestavení výběru Ivanových veršů pro toto „brněnské“ číslo revue *Host*; konkrétně posloužily pro vytvoření první a druhé části mého příspěvku. Při jejich formování jsem si pak uvědomil, že představení dosud neznámých Ivanových básní, které vznikly v první polovině Ivanova života v Československu (básní pro děti a pro dospělé čtenáře), ponechává zcela stranou jeho tvorbu ve druhé polovině jeho života strávené v anglickém exilu a že i ukázky z ní musím *Hostu* při této příležitosti poskytnout. V tomto období však Ivan psal básně nejen v češtině, nýbrž i v angličtině — a navýš i básně „makarónské“, v nichž střídá dva nebo více jazyků: češtinu mísí většinou s angličtinou, ale i s němčinou, francouzštinou a příležitostně i s jazyky jinými. A ukázky této Ivanovy poezie chci nyní — už kvůli úplnosti jejího obrazu — předložit také a v rámci intencí a podmínek této příležitosti jsem z nich vytvořil třetí, čtvrtou a pátou část svého výběru.

Přitom vždy uvádím úplné básně nadpisem, který jim dal sám Ivan. Pokud je ponechal bez nadpisu, označuji je symbolem • • •. A pokud může jít jen o fragment básně, který jsem v hromadě neuspořádaných listů písemné pozůstalosti našel na listu samostatném, bez souvislosti s listy jinými, ale je i tak půvabný, uvádím jej symbolem + + +. Dosud nepublikovaných, a tudíž neznámých Ivanových veršů je dnes už minimum a jde mezi nimi už téměř vždy pouze o fragmenty.

Naprostá většina básní ani jejich fragmentů není datována; proto neuvádím dataci žádných veršů, které předkládám. V částech tři až pět lze však datum vzniku veršů s vysokou přesností odvodit z dat dopisů, v nichž jsem je z Anglie dostal, nebo alespoň z dat poštovních razítek na jejich obálkách.

Zbývá pak jen vysvětlit, z jakých zdrojů jsem dosud neznámé (protože nebyly uveřejněné) Ivanovy básně, respektive jejich fragmenty čerpal, a uvést specifické doplňující komentáře k jednotlivým z nich.

Všechny básničky pro děti, které tvoří první část tohoto výběru, jsou jakýmsi torzem básniček napsaných pro Ivanovu třetí sbírku dětské poezie *Brzy jazyk nazývati*. Ivan sám se v jedné své básni z Anglie vyjádřil, že za svou nejlepší sbírku básní pokládá dětskou knihu *Jedna dvě tři čtyři pět*; z toho je znát, že svou tvorbu pro děti vysoce cenil. A za mé druhé návštěvy v Ipswichi roku 1978 mne požádal, abych pro něj vypátral, jaký je osud jeho zmíněné sbírky *Brzy jazyk nazývati*, jejíž rukopis byl odevzdán v jednom pražském nakladatelství ve chvíli, když emigroval (už si nevzpomínal, ve kterém). Vysvětlil mi, že básničky této sbírky jsou určeny dětem školního věku, které už začínají pronikat k úskalím českého jazyka; například tam, kde musí uvažovat, zda napsat „i“ či „y“ po obojetné souhlásce, či tam, kde se hovorová výslovnost nekryje s hláskou napsanou, třeba napsané „b“ se přečte jako „p“, a tak dále. Tak v jejich zábavné podobě byl skryt didaktický záměr. Demonstroval mně to citací dvojverší, které si pamatoval: „Tyhle břízky, ty mne mýlí — myslím si, že jsou to víly.“

Po návratu domů jsem se pokusil jeho přání splnit dotazem ve Státním nakladatelství dětské knihy v Praze, což byla v našem tehdejším systému vydávání knih možnost nejpravděpodobnější, ne-li jediná. Tam však o Ivanově rukopisu nikdo nevěděl. (Není divu, vždyť od inkriminované doby uplynulo třicet let, během nichž muselo v tomto nakladatelství dojít prakticky ve všech funkcích ke generační výměně.) Když jsem — ještě mnohem později — ve změti rukopisných papírů Ivanovy pozůstalosti alespoň sedm zde předložených básniček této sbírky našel, měl jsem pocit připraveného objevitele.

Při výběru básní pro druhou část bylo kruciálním problémem zaručit, že byly vybrány verše nejen dobré, ale

hlavně dosud nepublikované. Není divu, že většinu ukázek tvoří „pouhé“ fragmenty. Ivanovým titulem „Imaginární portrét Roberta Desnose“ je zde nadepsán rovněž jen její fragment — jde jen o závěrečné dvě strofy básně s tímto titulem, kterou editor R. Havel zařadil do oddílu „Básně do knih nezařazené“ souborného svazku *Ivan Blatný — verše 1933—1953* (Atlantis, Brno 1994); a jejích dvanáct strof tam zabírá pět stran (418—422). Jenže — chybí jí závěrečné strofy, třináctá a čtrnáctá, které poprvé publikuji zde a které jsou i formálním zakončením této rozsáhlé básně. Rovněž druhá báseň této části „Cirkusová podzimní“ byla publikována v tomto sborníku (jako „Báseň z rukopisů“), ale pouze o čtyřech strofách; i ona je tam ošizena o dvě poslední strofy. Protože však jde o báseň krátkou, uveřejňuji ji zde v plném znění o šesti strofách. Další ukázkou této části je poměrně dlouhý veršovaný fragment Ivanových pohádkových vizí přímořského a podmořského světa, které se rovněž nezachovaly v plném znění.

Ze zcela jiných zdrojů pak čerpají třetí, čtvrtá a pátá část tohoto příspěvku, verše vzniklé v Ivanově anglickém exilu. Ani tady však nebylo snadné spolehlivě ověřit, že žádná z předložených básní dosud nebyla publikována, jakkoli zde přicházejí v úvahu prakticky pouze dvě Ivanovy sbírky, eventuálně ojedinělé výbory. Jsou to sbírky *Stará bydliště* a *Pomocná škola Bixley*. *Stará bydliště* byla vydána roku 1979 v Sixty-Eight Publishers (Toronto), a v téměř nezměněné podobě (viz níže) pak v letech 1992, 1997 a 2002 v nakladatelství Petrov (Brno); malé ukázky jsou obsaženy též v Ivanově postmortálním svazku *Fragmenty a jiné verše z pozůstalosti* (nakladatelství Host, Brno 2003). Potíž je v tom, že *Pomocná škola Bixley* vyšla nejen ve třech různých nakladatelstvích a letech, nýbrž i ve zcela různých verzích! Vznikla roku 1979 v Ipswichi, v roce 1982 byla ineditně vydána v edici Kde domov můj v Praze (a znovu 1994 v nakladatelství Torst, Praha), roku 1987 v Sixty-Eight Publishers (Toronto) a 2011 v nakladatelsví Triada (Praha). I zde tedy bylo třeba pátrání téměř detektivního.

Báseň „Syn národního umělce“ pochází z Ivanova dopisu Heleně Šmardové z prosince 1983. Báseň „Podzim“ (v úplném rozsahu o šesti strofách) je obsažena v Ivanově rukopisu sbírky *Být s matkou* (tak zní titul, který jí Ivan dal, ale který pak byl — snad podle návrhu jejího editora Antonína Brouska či nakladatele Josefa Škvoreckého — změněn na *Stará bydliště*). Antonín Brousek však tuto báseň do publikovaného díla — *Starých bydlišť* — nezařadil. Objevila se v něm až ve druhém a pak ve třetím a čtvrtém vydání, která vyšla v brněnském Petrově; tam ji zařadil Martin Pluháček. (O tomto jejím původu se zmínil až ve třetím vydání.) A zařadil ji tam poté, co ji vyslechl ze zvukového záznamu mého rozhoru s Ivanem, natočeného v srpnu 1978 v Ipswichi, v němž Ivan přečetl řadu básní z právě připravovaného rukopisu *Být s matkou*. Zařadil ji tam právem podle její literární hodnoty, nikoli však v souladu se svým vlastním slibem, že dále neumožní pořízení kopie mé nahrávky (bez něhož bych mu byl její zapůjčení odmítl). A hlavně: Ivan pro tuto nahrávku z technických důvodů nepřečetl její závěrečné dvě tříveršové strofy, jimiž prodloužil její sonetovou formu. Právě tento závěr vysvětluje titul básně. A ten se tak nedostal ani do zmíněných tří brněnských vydání *Starých bydlišť*, ani do odeonské edice básní Petra Krále *Domovy*. Proto si ji dovoluji v úplnosti poprvé uveřejnit zde. Báseň „Naděje v říjnu“ tvořila stěžejní část prvního Ivanova dopisu z Ipswiche začátkem října 1973. Básně „Koňak“ a „Sýr“ pocházejí z xeroxů Ivanových rukopisů pořízených Frances Meachamovou a poslaných nám na podzim roku 1977. Báseň „Sýr“ byla určena pro první verzi *Pomocné školy Bixley* (1982). Nedostala se však do žádné z jejích pražských verzí ani do verze torontské, nýbrž až do posmrtných *Fragmentů*. Teprve později jsem zjistil, že Ivan ji obdařil ještě poslední strofou — a proto ji zde poprvé uveřejňuji jako osmistrofou. Báseň • • • /Čelenka diadém se třpytí/ pochází z Ivanova dopisu Heleně Šmardové ze září 1983. A sedmá báseň této části • • • / Je tedy léto přec?/ je přepsána přímo z jednoho z mnoha pověstných Ivanových linkovaných sešitů, který mně byl poslán z Colchesteru 1. prosince 1986.

> Při výběru básní pro druhou část bylo kruciálním problémem zaručit, že byly vybrány verše nejen dobré, ale hlavně dosud nepublikované.

Ivan začal velmi brzy užívat ke svému básnickému vyjadřování také angličtinu. V lednu 1977 byl jako pacient přeložen ze sanatoria Dům naděje do nedaleké Nemocnice sv. Klimenta, opět v Ipswichi. Tato nemocnice měla chvályhodný zvyk vydávat v předvánočním čase každého roku svým pacientům cyklostylovaný magazín *Christmas rendezvous*, který si největší měrou svými příspěvky tvořili pacienti sami. A už v prosinci 1974 do něj Ivan poslal svůj sonet „Winter“. Za našeho pobytu v Ipswichi roku 1978 mně výtisk tohoto magazínu 1974 s Ivanovým sonetem — i s jeho vlastnoručními opravami chyb strojopisu — dal. Při téže příležitosti mne seznámil

se svým připraveným rukopisem anglické sbírky básní, připsané Adolfu Kroupovi (rukopis ještě neměl jméno, ale stejně nikdy nevyšel tiskem.) Z něj jsem si opsal báseň „Return“. A výtisk magazínu z roku 1978 jsem pak dostal poštou. Básně „Prologue to Surrealistic People“, „Tea“ a „Sigh“ jsem pak dostal v dopisech od Frances Meachamové, v jejím strojopisu na průklepovém papíře, přepsaném z Ivanova rukopisu, v srpnu až listopadu 1977. Všech pět uvedených básní tvoří čtvrtou část tohoto souboru.

V páté části pak báseň „Harmony“ patří k prvním, které nám Frances ve druhé polovině roku 1977 začala přepisovat z Ivanových rukopisů na průklepové papíry (kvůli levnější poště) a posílat v dopisech. Všechny ostatní jsou zde přepsány přímo z Ivanových dopisů z Ipswiche: • • • /Jako svatý Pavel z Kappadokie/ ze srpna 1983, následující čtyři básně jsou z 15.—19. prosince 1983 z dopisů adresovaných Heleně Šmardové, „Dík za vánoční pohlednici“ z prosince 1983 Vladimíru Bařinovi.

Závěrem bych měl asi dodat, že letos v červnu vyšla v nakladatelství Galén v Praze moje útlá kniha *Ivan Blatný v mých vzpomínkách*. Když jsem její rukopis nakladatelství odevzdával, netušil jsem, že se mně dostane možnosti publikovat dosud neuveřejněné Ivanovy verše při této příležitosti. Tři dosud neznámé, respektive málo známé Ivanovy básně jsou takto přece jen publikovány podruhé, protože jsem je za okolností vysvětlených v tomto komentáři i zde prostě uvést musel. Zato knížka otvírá na Ivanovu celoživotní tvorbu mnohem širší pohled.

Autor (nar. 1930) je lékař-mikrobiolog a vědec, bratranec básníka Ivana Blatného, jeho celoživotní příznivec a propagátor jeho básnického díla.

Zdroj: Oddělení dějin literatury MZM

Jan Trefulka v Paříži; 1964

Matýsek a Evička

Jiří Kratochvil

Jsem zaměstnán jako revizní technik v Brněnských vodárnách a kanalizacích a byl jsem z těch, co nadšeně přivítali rozhodnutí o generální stávce. Dohodli jsme se, že se všichni v poledne sejdem před pisáreckou vodárnou a Brunek, který umí hlavy, namaluje Havla s královskou korunou a nápisem „Havel na hrad!“ Někdo (Béďa?) byl proti té koruně, že se tím zesměšní tak smrtelně vážná věc, ale zůstal s tím názorem sám. Ale pak jsem těsně před polednem zavolal Milošovi, že mi teď telefonovali z nemocnice, že se tam právě probrala z kómatu má dávná kamarádka, a chci tam hned zajít a taky nevím, jak dlouho se tam zdržím.

Co blbneš?! vztekl se Miloš do telefonu. Můžeš za ní až po stávce, ne? Že se zrovna ty budeš chtít ze stávky vyzout…

Nechcu se z ničeho vyzout. Je to má kamarádka z dětství, chodím za ní po celou dobu, co tam leží, a teď se konečně stalo, s čím už nikdo nepočítal.

Tak jestli to nevíš, upozornil mě Miloš, tak teď právě se celý národ probouzí z kómatu, konečně se stalo, s čím už nikdo nepočítal, a to je snad přednější než nějaká dávná spolužačka.

Před Nemocnicí Milosrdných bratří se už shromáždil hlouček těch, co se mohli na ten čas urvat z nemocničního provozu, aby taky podpořili generální stávku. Když se Matěj pokusil proklouznout kolem, chytil ho někdo za rukáv, že teď není čas návštěv. Ale jedna ze sestřiček zavolala: Je to zázrak, pane Pěšina! Probrala se a vypadá to, že už je úplně v pořádku. Teď je tam s ní Anička, ta, co vám telefonovala. To budete koukat.

Matěj, který sem celá ta dlouhá léta každý týden chodil, byl teď tak vyšinutej, že omylem zabloudil až do porodnického traktu a musel být kýmsi postrčen tím správným směrem. Ale potom tam ještě chvíli stál u dveří a pečlivě zahříval mosaznou kliku.

Eva Hallerová měla separovaný nemocniční pokojík se zvláštní péčí. Celých těch jednačtyřicet roků, zatímco komunistický režim procházel všelikými peripetiemi a dokonce i otřesy a všelijak tuhl a zas ožíval, Eva jen nehybně ležela stále v tomtéž pokojíku a stále v téže posteli a ze vzdáleného světa, z bankéřského Švýcarska, nepřetržitě proudily peníze mocným penězovodem, zajišťujícím, že se o Evu nadstandardně starali a každý měsíc posílali do Bernu podrobnou zprávu o jejím, ostatně setrvalém zdravotním stavu.

O české bankéřské rodině Hallerů (nejmenovali se Hallerovi, ty záměrné nepřesnosti mi musíte prominout) se říkalo, že „vlastní doly krále Šalamouna“, čímž se měl obrazně pojmenovat obdiv k té obrovské finanční moci, již Hallerovi reprezentovali. Proto nikoho nepřekvapilo, že se Petr Haller, Evin otec, pokusil zabránit komunistickému převratu právě silou té Hallerovic finanční moci. A možná by se mu to i podařilo a vše by se ubíralo jiným směrem, aspoň v zemích Koruny české, kdyby jeho sedmiletá dcerka neupadla po nešťastném úrazu do kómatu (uklouzla na zahradě na mokré trávě a hlavou se uhodila o kamenný sloupek). Od tohoto okamžiku ztratil její otec zájem o všechno kromě starostí o své dítě. Nejraději by ji svěřil do péče těch nejlepších evropských lékařů, ale protože po takovém úrazu se nesmělo ani minutu otálet, zajel s ní do Nemocnice Milosrdných bratří, kde se znal s někým z personálu. Lnul k dcerce tím zoufalým způsobem charakteristickým pro ty, kdo přišli tragicky o svou milovanou ženu. Ale to už komunistická bezpečnost vyčíhla, že sílu finanční moci teď vystřídala otcovská láska a že kdyby se v té věci obrátili o radu na samotného Stalina, odpověděl by: Što dumajetě, tovarišči, kolik divizí má láska? A tak si hned přišli pro už bezbranného Hallera. Okamžitě jim za záchranu Evičina života nabídl všechno, co v téhle nešťastné zemi vlastnil, ale tím už je nedojal, ve chvíli, kdy ho zatýkali, jim to už stejně všecko patřilo. A opravdu jen pár hodin rozhodlo o tom, že jeho bratrovi, Evinu strýci Lukášovi, se ještě podařilo utéct do Švýcar, tam, kde měla Hallerovic bankéřská rodina v bezpečí tu největší část svých

„dolů krále Šalamouna“. Pro bratra už nemohl udělat lautr nic, ten pak už navždy zmizel v kriminálech a pracovních lágrech, a tak aspoň ihned pustil žilou bankovnímu kontu, aby tím své neteři zajistil (když zjistil, že nemá šanci dostat ji do Švýcar, komunisti si ji drželi jako rukojmí, totiž jako klíč k té švýcarské bance) slušný život v kómatu. Ale můj Bože, co je to „slušný život v kómatu“? Když potom na začátku šedesátých let strýc Lukáš přecenil své síly, neboť se vsadil, že v lokalitě *Obersee* přeplave Bodamské jezero, na věci se nic nezměnilo, protože penězovod byl i po jeho smrti trvale zajištěn Lukášovým nezlomným bankovním příkazem. A tak i další generace švýcarských Hallerů přijala jako neměnný fakt, že mají vzdálenou příbuznou, a to hned dvakrát zakómatovanou: v kómatu po jejím úrazu a také v jakémsi komunistickém kómatu „na věčné časy“. A vůbec je nenapadlo něco s tím podniknout třeba v čase uvolnění, totiž v šedesátých letech: bylo pohodlnější nemít tu zakómatovanou na očích. Jen si ověřili, že penězovod a pravidelné informace o setrvalém zdravotním stavu Evy Hallerové fungují i poté, co se do Československa nahrnuly Brežněvovy tanky. A teprve až zpráva, že se jejich vzdálená příbuzná náhle probrala z kómatu a že se zároveň nadzvedla železná opona, teprve až tahle zpráva je přivedla trochu do rozpaků.

Ale zatímco vám to tu povídám, Matěj ještě pořád zahřívá nemocniční kliku, a tak ho teď vypravěč, totiž já, dloubne lehce do žeber a přiměje vejít.

Sestřička Anička, s kterou jsem se tady pravidelně setkával, se na mne mile usmála a obrátila můj zrak k postavě stojící u okna. A tiše mě zasvětila do situace. Na stěně viselo velké zrcadlo, které Anička narychlo odněkud splašila, a pacientka se v něm pak zhlížela, vyrovnávajíc se tak se svým vzhledem. A taky poslala Aničku pro pár všelijakých drobností, však sám hned uvidím jakých. A sestřička mi teď nabídla, že nás tam nechá o samotě, ale kdybychom něco potřebovali, že mám zazvonit.

Eva tam pořád stála u okna, obrácena ke mně zády, ale s jejími vlasy se něco stalo — každé tři měsíce ji tady stříhali, posadili ji jako velikou loutku a podepřeli polštáři, ještě vsedě přidržovali a čerstvě ostřihanou pak vyfotografovali a fotečku vždy poslali těm vzdáleným bernským příbuzným, co byli na švýcarském konci toho pohádkového penězovodu —, ale s těmi jejími vlasy se teď fakticky něco stalo, a nevěděl jsem co. Ale potom se už odvrátila od okna a uviděl jsem, že má vpředu, nad levým spánkem, ve vlasech přichycenu květinu, živou žlutou růži.

Nikdy na to nezapomenu. Totiž nemám šanci zapomenout. Jako školačka si každý den nosila do třídy bílou konvičku s vodou. A před vyučováním si růži z vlasů vyjmula a uložila do konvičky a tu pak někam schovala. Byl jsem připraven zle se servat s každým, kdo by se chtěl pokusit na konvičku třeba jen sáhnout. Ale nebylo to zapotřebí. Ti sedmiletí kluci kupodivu ctili Eviččinu výstřednost. Ale možná jen proto, že všichni dobře věděli, že kdyby její tatínek jen trochu chtěl, mohl by si koupit celou naší školu, přidělat jí kolečka a udělat z ní pojízdnej holubník, což byl sen nás kluků, a tak šlo o to si ho nenasrat a třeba jednou naplní ten náš sen.

Bylo tak ohromující znova uvidět tu žlutou růži, zrovna tak jak před těmi jednačtyřiceti lety.

Kdo jste a co tady děláte? chtěla vědět.

Chystal jsem se říct: Jsem tvůj dávnej kamarád, jsem Matěj, Matýsek, Evičko. Přece Matěj Pěšina! Ale místo toho ze mě k mému zděšení vyhrklo: Hovno, prdel, sračka — a z Evičky zas okamžitě vyjelo: to je naše značka!

Několik vteřin jsme na sebe nehybně hleděli a pak jsme vybuchli smíchy. A potom se dotkla té žluté růže ve vlasech a pomalu sjela prsty po tváři a pak řekla: Ty seš Matěj! Ten hajzlík Matěj Pěšina! Nemáš tušení, jak jsem ráda, že tě zas vidím. Ukaž se. A šla blíž a zblízka si prohlížela rukopis času na mé tváři. No jasně, seš to ty. A objala mě. A do ucha mi přitom zašeptala: Kunda, píča — to je moje čiča.

Ach ne, nepohoršujte se, už to spěchám vysvětlit. Hovno, prdel, sračka, to byla v našich sedmi letech opravdu naše značka, naše dětské heslo, náš tajný kód, kód střežící naše dětská tajemství. I přes štítivý odpor Eviččiných rodičů jsem byl její nejlepší kamarád. Kluk z ulice. Maminka byla umývačka nádobí v brněnských restauracích a otec se nám prostě někam vypařil. Čili byl jsem přímo křišťálově vybroušenej klenot proletářskýho hajzlíka, proletářskýho spratka. Přinesl jsem do života maličké princezničky se žlutou růží ve vlasech, princezničky, která už chodila do baletu a hrála na klavír a už v těch sedmi letech uměla docela slušně francouzsky a anglicky, přinesl jsem jí tam žírnou přisprostlost maličkýho fakana, toho ničemnýho brněnskýho grázlíka, který pro Eviččino potěšení přímo čpěl vulgaritou.

Něco nás, sedmiletá děcka, k sobě nepředstavitelně přitahovalo. Snad právě to, že jsme byli z tak propastně rozdílných světů? Anebo opravdu existuje čaromoc lásky už v nějakých sedmi letech? Ještě pořád v tom nemám pořádek, ještě dodnes v tom nemám jasno. Snažil jsem se nasbírat pro ni plnej koš co nejsprostších a co nejoplzlejších větiček, když jsem totiž vycítil, že to má pro ni, jak bych dnes řekl, mystický kouzlo. Zasel jsem do ní ty obscénní sprosťačinky a oplzlinky a hajzlovinky a teď jsem koukal, jak ta dávná dětská setba dozrála ve skleníku jejího kómatu do zvláštního půvabu. Když jsme tady teď stáli proti sobě, já už statnej šedivák a Evička, i v tom nemocničním županu, půvabná dáma na prahu padesátky.

Zazvonil jsem, přišla sestřička Anička, i promluvil jsem s ní. A tak jsme se dozvěděli, že Eva nemůže odejít dřív, dokud si neabsolvuje všemožný důkladný prohlídky. Její zmrtvýchvstání po jednačtyřiceti je něco tak fantastického, že se na ni slezou odborníci jak švábi na pivo. Česká věda totiž dostala kauzou Evy Hallerové do ruky trumf a neníse ho jen tak vzdát. Vždyť ani netušíme, jak to bude pokračovat. Musíte tady ještě zůstat na pozorování.

Jak dlouho?

To já nevím, bránila se Anička. To rozhodne až konzultační tým, který chce pan primář svolat hned na zítřek. Ale přinejmenším měsíc určitě.

Do prdele! pravila pacientka Evička a sestřička Anička dělala, že to neslyší.

Mám pro vás ještě důležitou zprávu. V nejbližších dnech přijede ze Švýcarska nějaký váš bratranec.

Cože?

Váš švýcarský bratranec. Máme vám vyřídit, že se přijede ujmout vašeho dalšího osudu.

Načež pravila pacientka Evička něco tak strašlivě oplzlýho, až se sestřička Anička zapotácela. Přiskočil jsem, šikovně ji zachytil a usadil na kraj postele.

Milá Evičko, pravil jsem teď zase já, budeš muset vzít na vědomí, že už nejsi malá zvlčilá princeznička.

A v tu chvíli někdo nahlédl a jen tak mezi dveřmi nám oznámil, že jsme vyhráli a že komunisti už jdou do kélu a Havel už kráčí na Hrad.

Počkej, co se děje?

Rozhodil jsem ruce. Máš dost zanedbané vzdělání, Evičko. Budeme to muset dohnat, princezno. Za těch jednačtyřicet roků, cos byla na houbách či kde, se tady zatím děly věci.

Už za tři dny po Eviččině návratu do našeho vědomého světa přicestoval její vzdálený švýcarský bratranec. Max Haller se zde objevil s úmyslem, že na místě vše posoudí a nejspíš odcestuje se svou vzdálenou sestřeničkou zpátky do Švýcar. Ale už brzy pochopil, že žádná taková varianta neexistuje.

No když chceš zůstat v tomhle — a hodně pohrdlivým švýcarským prstem ukázal z okna restaurace Grandhotelu do špinavých brněnských ulic —, tak to budeme muset respektovat. Penězovod, milá sestřenko, dál zůstane nastaven na každoměsíční částku, která by dokonce i u nás v Bernu zakládala docela slušnou existenci. A potom už jenom zamávala za autobusem aerolinek odvážejícím Maxe na tenkrát ještě Ruzyňské letiště.

Pokusila se pak Matějovi předvést, jak asi vypadá ten hodně pohrdlivý švýcarský prst, a oba se přitom málem udusili smíchy, což by byla škoda, protože to nejzajímavější je v jejich dvojpříběhu teprve čeká. Matěj se ji snažil co nejrychleji zasvětit do světa, do něhož se vrátila. Konstatoval, že v ní má velice inteligentní posluchačku, ale přitom vlastně dvojdomé stvoření, které ještě pořád obývalo ten dům dětství, v němž se kdysi poznali, ale zároveň se už dokáže čile pohybovat taky v tom domě, v němž se teď setkala s už trochu prošedivělým Matějem. Pozorně mu naslouchala, ale nad něčím kroutila hlavou, a když chtěl Matěj vědět, co ji přimělo k tomu zpochybňujícímu pohybu, slíbila mu, že i na to jednou dojde, že mu to jednou vysvětlí.

Byla opravdu řádně zajištěná, to, co vyprodukoval švýcarský penězovod, stačilo na slušný každodenní provoz. Ale hlupák Max si neuvědomil, že nemůže žít věčně po hotelech, když o restituci kdysi nádherného otcovského domu vůbec neuvažovala, protože tam byl penzion pro důchodce, a to Eva respektovala. A tak krátce poté, co letadlo s Maxem dosedlo na letiště v Bern-Belpu, mu sestřenka zatelefonovala, že by jednorázově potřebovala větší částku na koupi bytu v Brně. Ale nebylo tak snadné najít volný bejvák zrovna v Králově Poli a zrovna poblíž Tyršovy ulice, kde bydlel Matěj. Velké peníze však dě-

lají velké divy, i když tenhle div spíš překvapoval svou skromností. Ale zato byl přímo ve Vodově ulici, která se, jak známo, křižuje s Tyršovou.

Evě byla představa svatby z duše protivná, moc si to s Matějem přála jen tak na „psí knížku“ a jen tak proletářsky „na stojáka“, což Matěj chápal jako takovou dětinskou vzpouru vůči vznešenému hallerovskému původu. A tak si každou noc, a hezky na střídačku, chytili pod paži polštář a běželi, jednu noc ona z Vodovy do Tyršovy, další zase on, z Tyršovy do Vodovy. Ta dávná čaromoc si je oba zotročila.

Usoudil, že i studium architektury, na něž se okamžitě vrhla, je zas jen další její výstřednost, jakou bývala ta žlutá růže ve vlasech. Ale tentokrát se mýlil, pěkně ho zaskočila. Už v prvním ročníku se totiž zkontaktovala se dvěma špičkovými brněnskými architekty, se dvěma Petry, Pelčákem a Hrůšou, a okouzlila je nejen svou architektonickou kreativitou, ale zároveň i schopností okamžitě se postavit k rýsovacímu prknu anebo posadit k počítači a své nápady ihned realizovat. Zaujalo ji brněnské Jižní centrum, a přestože byla jen studentka, už teď patřila do týmu, který hledal co nejatraktivnější, ale zároveň i co nejužitečnější podobu pro tu rodící se postmoderní brněnskou čtvrť, jíž říkala „zrcadlo budoucnosti“.

Ale moment, moment, tady přece něco nehraje.

Vím, kam míříš. Ale to je docela jednoduchý. Já totiž studovala architekturu už tam. Možná existují různý druhy kómat, to nevím, ale to, v kterým jsem přebývala já, mi umožnilo nejen vystudovat architekturu, nýbrž i prožít si tam život se vším všudy.

To by samozřejmě ledacos vysvětlovalo, připustil. Ta, co se v nemocnici probudila, to už nebylo sedmileté děvčátko, které se před jednačtyřiceti lety do kómatu propadlo. Jak tam za ní chodil a sledoval pozvolné proměny její tváře, kolikrát ho napadlo, že je za tím jistě i nějaký její vnitřní život, jehož fyziologické metamorfózy jsou jen jeho vnějším příznakem. Uvažoval samozřejmě o snech, o intenzivních snech pokrývajících celou tu nedozírnou plochu kómatu, kterou nedopatřením redukovali jen na jakýsi vegetativní život. Ale teď připustil, že i tady se mýlil. To očividně nebyl jen dlouhý běhoun snů překrývající těch jednačtyřicet roků. Tady se odehrálo cosi podstatnějšího.

Když se jí s tím svěřil, pobavilo ji to. Už seš hodně blízko, ocenila, ale pořád ještě dost vedle. Když totiž říkám život se vším všudy, myslím fakt se vším všudy. A třeba by tě zajímalo, kdes byl ty v tom mém tajném životě? Kde ty ses toulal v tom mém kómatickém prostoru? Jednou ti to jistě povím. Ale možná — usmála se — na to ještě nejseš dost zralej, chlapečku.

Běž se vycpat, princezno.

Byla jsem z těch, co nadšeně přivítali rozhodnutí o celostátní generální stávce, která konečně otřese tím prohnilým kapitalistickým hampejzem. Ale pak mi zavolali z nemocnice, že ses probral z kómatu.

Co blbneš! vztekl se David. Tak jestli nevíš, tak teď se konečně celý národ probouzí z kómatu a to je snad důležitější než tvůj dávnej spolužák. Cože, po jednačtyřiceti letech? Tak to mu tenkrát bylo, počkej, snad sedm roků, ne? To jste byli děcka, ne?

Nechám vás tady o samotě, řekla sestřička Marta, a když ses obrátil od okna, okamžik jsi na mě zmateně hleděl a pak jsem ti hlasitě napověděla a už to z tebe radostně vyjelo: — to je naše značka! A zasmáli jsme se.

Víš, tak daleko jsem nikdy neuvažovala, to jsem si zakázala. Chci věřit, že to byla jen nešťastná, hodně zlá nehoda a že v tvým úrazu neměl prsty nikdo z Hallerů. Fakt je, že tě můj otec děsně nesnášel. Pro něho jsi byl fracek, hajzlík z té nejpokleslejší spodiny, a přestože jsme byli jen děcka a o nic vlastně nešlo, nepochybuji, že byl rád, moc rád, když jsi zmizel. Celou tu dobu jsem za tebou chodila. Starala jsem se, abys měl něco jako slušnej život v kómatu. I když proboha, co je to slušnej život v kómatu?

Ale zpátky k mýmu otci. Víš, nedá se mu upřít rozhodnost a odvaha. V Křiku koruny české, knize o protinacistickém odboji, je mu věnována celá kapitola. A stejně rozhodně vystoupil hned po válce, když v šestačtyřicátým komunisti vyhráli volby. Z jeho pohledu, chápej, to byl velice nebezpečnej symptom. Rozjel se do Prahy, na americký velvyslanectví, kde požádal o možnost kontaktu s administrativou Bílého domu. A teď si představ, že fakt odletěl za oceán, a nevím, s kým tam jednal a jestli se dostal až do Oválný pracovny, ale dosáhl svého. Cože? Přesně tak! Argumentoval atentátem na Heydricha. Země, která uskutečnila ten nejodvážnější a nejvýznamnější čin protihitlerovskýho odboje, vlastně veřejnou popravu jedné z nejbestiálnějších a nejmocnějších nacistických zrůd, a zaplatila za to Lidicemi a Ležáky, ta statečná země by teď měla přejít z hitlerovskýho do stalinskýho protektorátu? Takhle můj otec argumentoval, až prý ve tváři Bílýho domu naskákaly růměnce studu, že by nechali tak odvážnou zemi ve spárech dalšího agresora, a prezident Truman okamžitě přehodnotil původní rozhodnutí a české země se staly součástí západního světa, což prý bylo možný jen díky tomu, že Američané tenkrát ještě jako jediní na světě vlastnili

atomový zbraně a Stalin vždy respektoval vojenskou sílu. No jo, Matěji, jenže země Koruny české se potom amerikánským způsobem tvrdě kapitalizovaly a komunistická strana byla jako stalinský chapadlo postavena mimo zákon a bohužel jsme tím pádem nedostali šanci uskutečnit svůj vlastní model socialistický společnosti. Dělnická třída se za hospodářské prosperity moc snadno zkorumpovala a revoluce byla odložena na neurčito. Nic jsme s tím nenadělali.

Rozhodla jsem se zatím studovat architekturu a jako architektka jsem pak navázala na předválečnou levicovou avantgardu. Brno se změnilo v luxusní moderní velkoměsto, kde však jakákoli levicová myšlenka, vyjma tý funkcionalistický architektury, byla okamžitě zadupána. A teprve až po čtyřiceti letech bezuzdné vlády kapitálu, kdy už zpupnost miliardářů zastínila slunce, hrozivě se rozevřely nůžky mezi nejbohatšími a nejchudšími a vláda se spářila s organizovaným zločinem, teprve teď, Matýsku, přichází náš čas. Podařilo se nám zorganizovat celostátní generální stávku, proti níž jsou fabrikanti bezmocní, zaplnili jsme náměstí dělnickými masami a díky prodejnosti kapitálu jsme vyzbrojili milice, tu bohatýrskou armádu budoucnosti. Ochromili jsme celou zemi a začali jsme diktovat podmínky.

Byl jsem určitě jediný, kdo nepochyboval, že se jednou probudíš. Nevěřil jsem, že přežíváš už jen ve vegetativním stavu, už jen uměle vyživované nehybné tělo. Trpělivě jsem čekal, ale snažil jsem se ten čas využít tak, abych tě potom byl hoden. Lékařskou fakultu jsem však musel vzdát, protože jsem nesnášel pohled na rozčtvrcená lidská těla. Přeběhl jsem na filozofii, kde si právě teď kádrováci vysoce cenili proletářský fracky. Dal jsem se na románské jazyky, protože jsem nedokázal vytřepat z hlavy, jaks už v sedmi letech recitovala v originále Baudelaira. Vždyť vidím to jak dnes: na zádičkách školní brašnu, ve vlasech žlutou růži a v ruce bílou konvičku a cestou do školy sis skandovala do kroku: *O Mort, vieux capitaine, il est temps!* Bylo mi devatenáct, když jsem napsal novelu, kterou jsem ti věnoval, a chodil do nemocnice na pokračování číst svý Šípkový Růžence odvážnou novelu *Za dráty*, o pracovních táborech, v nichž zemřel tvůj otec. I našel se statečný redaktor, který ji prosadil k vydání, a ten pak letěl z nakladatelství a já z fakulty. Pak už jsem se jen vesele potloukal po různých fabrikách a publikoval esoterickou poezii, která cenzory nevzrušovala, až jsem si nakonec našel sympatickej flek ve vodárnách a kanalizacích.

Jak jsem bezpečně věděl, že se jednou dostaneš ze svýho kómatu, tak jsem taky s jistotou věděl, že i tahle země se jednou probudí z toho už zasmrádlýho marxisticko-leninskýho kómatu, a obrovsky mě potěšilo, že se to přihodilo doslova zaráz.

Seděli v cukrárně U Tomana na náměstí Svobody, za oknem na stožárech vesele pleskaly rudé prapory a Evička se znova a znova pokoušela zasvětit trochu nechápavého Matěje do toho, co se stalo za těch jednačtyřicet let jeho kómatu.

Věděla jsem, že se jednoho dne probudíš, a trpělivě jsem čekala. Ale abych tě byla hodna, hodna toho nejbáječnějšího proletářskýho spratka, přidala jsem se k těm, co připravovali zvrat v naší amerikánsky zkorumpovaný zemi. A to, co se v těchto dnech ještě děje, je jenom revoluční, no snad trochu krvavá daň za to, že český národ prospal jednačtyřicet roků v tom nejkapitalističtějším kómatu. Ale revoluce, Matýsku, je holt na hrubej pytel hrubá záplata. Však dokázali jsme teď, o čem snily generace utopistů: zvedáme závory a už vjíždíme do ráje na zemi, do sociálně spravedlivého státu.

Leda tak hovno, prdel, sračka, pravil Matěj docela potichu.

Cože? Říkals něco?

Ale vůbec nic, lásko.

Seděli v letní zahrádce na náměstí Svobody, naproti jídelny McDonald's, a Matěj se opakovaně pokoušel zasvětit trochu nechápavou Evičku do toho, co se stalo v těch jednačtyřiceti letech, co strávila v kómatu.

Víš, na první pohled se snad může zdát, že jsme si zemi nechali rozkrást těmi nejsprostšími kořistníky, bývalými veksláky a zlodějskými papaláši, ale bylo to nutný, aby se věci daly do pohybu, kapitál totiž, holčičko, potřebuje pohyb. V těchto letech platí, že není špinavých peněz, jak řekl náš nejchytřejší ekonom, a podívej, neviditelná ruka trhu nás už něžně poplácává po zadečku.

Cože? Říkalas něco?

Ale vůbec nic, lásko.

Představuju si Matěje a Evičku, jak si dál pokojně přebývají každý ve svým kómatu, Matěj v Nemocnici u svaté Anny, Evička v Nemocnici Milosrdných bratří, a navrhuju, abychom je tam, pro klid našich duší, nechali už navždy spát.

Jen každou noc si oba, a hezky na střídačku, chytí pod paži svůj nemocniční polštář a běží, jednu noc on od Svaté Anny k Milosrdným a příští noc zase ona, od Milosrdných ke Svaté Anně: ta dávná čaromoc si je už provždy přidržela.

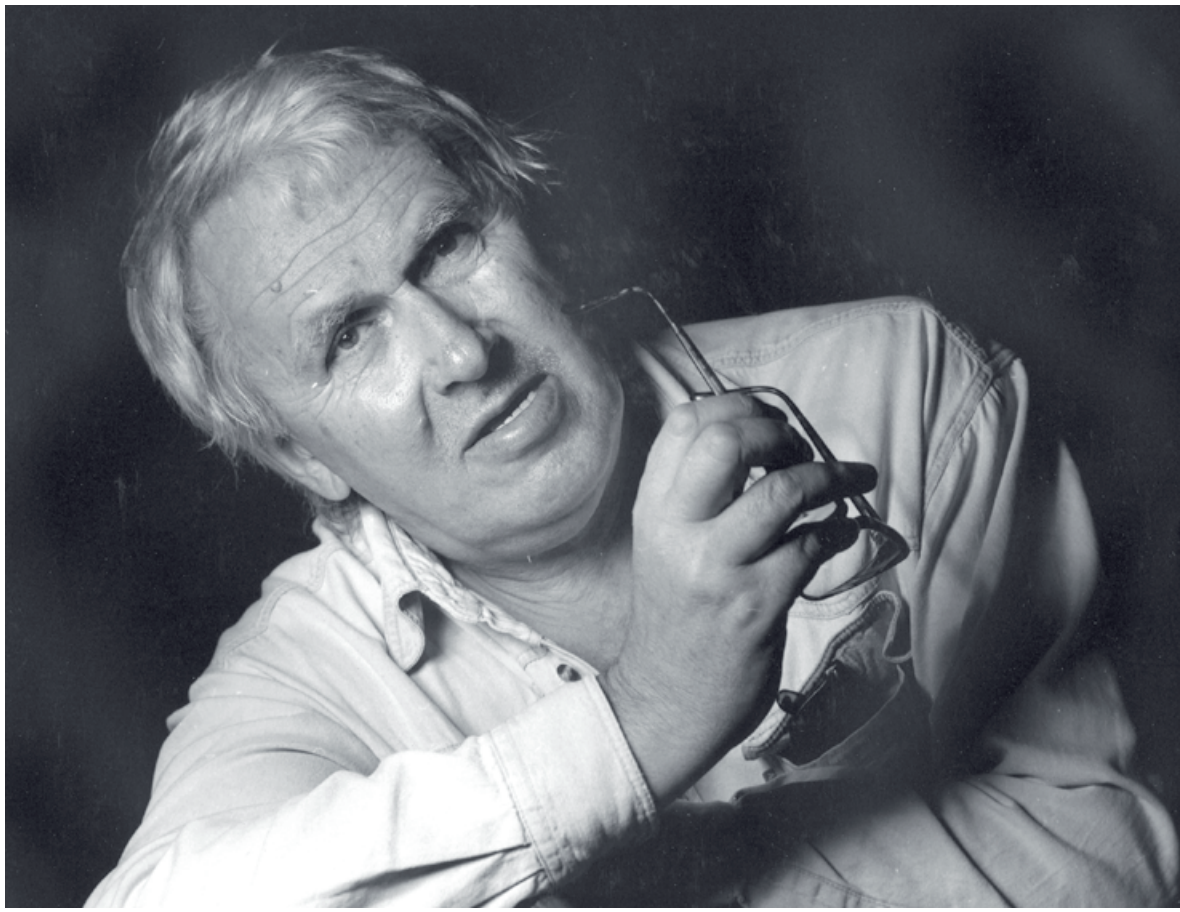

Foto: Jef Kratochvil

Jiří Kratochvil (nar. 1940 v Brně) je český romanopisec, dramatik a novinář. Po maturitě (1958) vystudoval češtinu a ruštinu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kterou absolvoval v roce 1963. Poté působil jako učitel a archivář. Po roce 1970 se stal ineditním spisovatelem, pracoval v manuálních profesích. Od roku 1989 je profesionálním spisovatelem. Po roce 1989 obdržel za svou literární činnost řadu cen, například Cenu Toma Stopparda (1991), Cenu Českých knihkupců (1993), Cenu Egona Hostovského (1996), Cenu Karla Čapka (1998) a Cenu Jaroslava Seiferta (1999). Jeho posledními díly je soubor povídek *Kruhová leč* (2011) a román *Dobrou noc, sladké sny* (2012).

Foto: Vilém Reichamnn

Byly paní
Měl jsem jejich kadeř v erbovním znamení

Ivan Blatný

Malé **milostné** slohy

Připravil
Martin Reiner

Takový sladký lásky

Lubo Mauer: Jaký máte vztah k ženám?
Ivan Blatný: K ženám? Po nich toužím, ale už nebudu mít moc žen…
L. M.: A měl jste nějakou velkou životní lásku?
I. B.: Jo, ne… já už od věku předpubertálního, v devíti letech jsem začal mít lásky, už v obecné škole, v sousední dívčí škole jsem měl blondýnu, jmenovala se Libuše Janáčková, potom v primě jsem měl Marii Grůzovou, šťastnou lásku, opětovanou, a pak jsem měl, od sekundy počínaje, nešťastnou lásku, Líbu Mačákovou, to mi vydrželo nějakou dobu. A potom v kvintě jsem už přestal mít takový sladký lásky, poněvadž jsem se začal zajímat o ženy sexuálně. Byla to koedukační škola a my jsme se mazlili v přestávce s dívkama, seděli jsme, kolem krku se drželi a tak, taky šáhnout na prsa trochu a takový, to už není ta sladká láska…

Z nepublikovaného rozhovoru Luba Mauera a Ivana Blatného, 1982

Zamrzlá opereta

Dnes jsem dostal dopis od Ivánkovy babičky, ve kterém se ona omlouvá, že nás tak dlouho Ivánek obtěžuje, ale rozuměl-li jsem tomu dobře, byla to vlastně jemná výtka na naši adresu, a tak jsem babičce Ivánkově odepsal, že je to naše vina, že my zasloužíme výtku, že vlastně kazíme jejího mladého vnuka…

Z nepublikovaného deníku J. V. Plevy

• • •

Kdysi před válkou, když Nezval byl ještě členem surrealistické skupiny, Pleva, Nezval a Mahen tvořili nerozlučnou trojici. Je zřejmé, že už tehdy Nezval vedl „dvojí život“. Dodatečně se ukázalo, že dům na Foustkově ulici číslo 27 byl pro Plevu velmi důležitý: Pleva bydlel v přízemí tohoto domu a působil na škole v dnešní Jiráskově čtvrti. Ve svém dvojpokojovém bytě se scházel s Nezvalem, vyprávěl o tom, že spolu sázeli břízy, z nichž jedna dosud stojí před vchodem. Za nimi chodil mladý Blatný, jehož nadání si Nezval vážil, a že jednou, když Blatný si postěžoval, že se ještě nemiloval (muselo to být velmi dávno, protože Blatný roku 1941 mi vyprávěl, že dodneška měl devadesát osm ženských), Nezval na druhý den přivedl do Plevova bytu svou známou, které přikázal, stejně jako Blatnému, aby se svlékla, a pak oba, Nezval i Pleva, byli přítomni jejich milování. „Víš, že Nezval ohromně zručně zavedl Blatného ocas do kundy té holky?“ řekl mi Pleva a potom dodal: „Bylo to v zimě, kamna, takový malý bubínek, jsme měli do červena rozpálený, nechtělo se nám jít na hajzl, a tak jsme chcali do těch kamen, jeden po druhém, byl z toho tak strašný smrad, že jsme se museli rychle obléknout a prchnout do Wilsonova lesa, tam nám byla zima, a tak jsme šli dolů k Nezvalům.“

Z nepublikovaného deníku Václava Zykmunda

Unaveni vínem a sebou

Eva Paulová

21. 12. 1936

Půvabný básníče,
musím se Ti přiznat, že ač jsem byla poněkud překvapená dnes v jednu hodinu (zase ono neblahé sebevědomí), nebyla jsem naprosto překvapena po přečtení Tvého dopisu. Což jest asi totéž, můj dobrý hochu, že se tak trochu opakuješ. Psaní ironických dopisů působí Ti asi rozkoš (rozkoš to poněkud naivní), ale pomni, že na to už dnes žádná dívka netrpí, ba, je jí to směšné. To netvrdím ovšem o sobě, neboť — jak víš — od Tebe je všechno velmi půvabné.

Měl-lis ve čtvrtek schůzku s Květou, je to velmi originální, rozhodně ne však překvapující. Naivní, skoro trapná, je ale sebevědomost, s kterou mi to píšeš.

Vyléčil jsi tím okamžitě to něco, co jsem k Tobě cítila, za což jsem Ti vděčna. Nemrzí mne tedy Tvá tečka tak, jak by sis asi přál. Více mě mrzí, že jsem Tě považovala za něco jiného, než se obyčejně sedmnáctiletí mládenci považují, a že jsem nedbala rad svých moudrých přátel.

Neuvědomuješ si skutečně, že Tvůj „cynismus“ je vylhaný, že je to jen jakési napodobení Tvých starších přátel? V jiném případě by to bylo směšné — Tebe je mi líto.

Je mi Tě líto, Ivane, což by mohlo znamenat, že to něco ještě není tak docela vyléčené. Prosím Tě, aby sis to tak nevykládal. Je mi Tě opravdu **jenom** líto.

Chtěla jsem Tě ještě vidět. Bylo to dětské, docela to uznávám a omlouvám se Ti.

Doufám, že budeme kamarády — tak trochu aspoň.

Eva Paulová

• • •

31. 12. 1936

Drahý,
vím, že je to pošetilé — ale musím Ti psát.

Přesný čas: tři čtvrtě na dvanáct, za čtvrt hodiny budeme psát rok 1937.

Sedíš asi v Klostru a popíjíš vesele s Fraenklem and company.

Sedím doma a popíjím vesele bílé Tokaji — sama. Nejdražší, toužím po Tvých rtech a slabých pažích. Po Tvých očích přivřených vzrušením, po Tvých řasách, které se tvrdě dotýkají mých očí. Po Tvých dětských, plavých vousech. Po Tvém zrychleném, poněkud sípavém dechu. Po Tvých horkých vlhkých dlaních a chladných spáncích, do nichž něco teple ťuká. Po Tvých hnědých vlasech, spadených do čela, vonících smutkem, a má ujasněná touha vypadá asi takhle:

Teplý vzduch — lavička kdekoliv — já hlavu na Tvém rameni, cítím vůni Tvých vlhkých očí.

Tvoji ruku na své a Ty mne líbáš, dáváš mi své rty a dech.

A nebo.

Sami v horké místnosti unaveni vínem a sebou. Unaveni svou láskou. Naše oči jsou přivřeny a jejich štěrbinou vidím Tvé řasy, které se stále chvějí. Cítím Tvou blízkost teple na svém těle a chce se mi spát.

Bereš mou hlavu do svých dlaní, líbáš mne na oči a já usínám.

I ve snu Tě cítím.

Kašlu na to, co si o mně myslíš, kašlu na to, hnusí-li nebo dojímá-li Tě má láska.

Nemám většího přání, než aby došlo k okamžiku, kdybych Tě nenáviděla tak, abych Ti mohla naplít do obličeje, za to, žes ve mně dupal mou lásku, žes vybičoval mou touhu po Tobě k šílení, žes mi vzal všecko, v co jsem věřila.

Zatím Tě miluji — šíleně, tak šíleně, že věřím a že nemám síly ukončit sladce tu nevkusnou komedii.

Chtěla bych ještě jeden večer s Tebou.

Ivane drahý, krásný, miluju Tě šíleně!!

• • •

Po dobré snídani rozhodnut nechoditi
bohy a psorizis naprosto milovat
s Evičkou Paulovou v posteli šťastně býti
pryč jsou teď ďáblové, jsou někde ve tmě skryti
do veršů vkrádá se šťáva a hustý lad.

Ivan Blatný, úryvek básně z 80. let

Život kunštátský na obzoru

J. Krausová alias Nuška

Praha, 30. 8. 1938

Chlapečku, jak Vám je? Můžete-li a když Vás to nenamáhá, napište mi, jak je s Vaším zdravíčkem. Malá Vám posílá pusinku, a kdyby uměla mluvit, jistě by žvatlala stále o Vás.

Srdečně Vás zdraví
Nuška

• • •

Ivánku,

jelikož už v sobotu nebo v pondělí se stěhujeme do Brna, nepřijedu ve středu. Ale od této středy za týden přijdu odpoledne asi ve 3 h do toho parku, jak bydlíš. Pospíchám, aby si to včas dostal.

Srdečně zdraví
Nuška

• • •

13. září, úterý

Měl za mnou, ještě před svým odjezdem z Brna, přijít Klement. Nepřišel. Nemá mne moc rád. Chápu to.

Z dopisu I. B. Jiřímu Ortenovi, 1938

• • •

Ivane, jsem tady tak blízko u Tebe a nevidím Tě, sedím v parku proti domu, kde bydlíš, a Ty zatím asi ještě nemůžeš. Byla jsem v tom domě, ale ani nemáte na dveřích vizitku, nenašla jsem to a jako naschvál nikdo z domu nevychází! Nemám mnoho času, bratr na mě čeká v kavárně, chtěla jsem Tě vidět. Nic naplat, musím už jít, jsem zas v Kunštátě a v nejbližší době budeme bydlet tady v Brně. Tak na shledanou!

Zdraví Nuška

• • •

21. září, středa

Odpoledne jsem měl mít schůzku s pí Krausovou. Nepřišla. Chodil jsem po hospůdkách. Zajímavá nálada, před půl rokem nemyslitelná. Všichni by chtěli, abychom se stali x-tou sovětskou republikou — Večer se chystám na chlast s bývalými spolužáky, ale paní Krausová pro mne posílá šoféra. Pravidelný život kunštátský na obzoru.

Z dopisu I. B. Jiřímu Ortenovi, 1938

• • •

Brno, 5. 10. 1938

Ivane,

mohla bych dostat všeho vysvětlení?
Nuška

• • •

V Brně, 10. října 1938

Velmi se mě dotklo Vaše klukovské jednání. Nejen, že pochybuji, jak jste psal, že chápete mou bolest, ale vím, že nemáte vůbec cit. Kdosi mi to také o Vás už řekl. Mám hluboký smutek, nebudu se tedy zabývati jinými věcmi. Protože, vím určitě (jednak informací Vašeho kamaráda, za druhé jsem Vás dnes sama viděla), že jste doma, žádám Vás o vrácení mé fotografie, a to prosím hned po obdržení tohoto dopisu, bych to co nejdříve obdržela, protože odjíždím. Známku přikládám. Doufám, že mi vyhovíte, bych nemusela hledat jinou cestu.

J.

• • •

i Michel Leiris měl takové přátele
jako byl Velký Meaulnes Alaina-Fourniera
Velký Meaulnes
při jehož četbě Klement Bochořák omdlíval
had swoons
dodnes Meaulnes žije na Kunštátském zámku
Husitského krále
denně se vyklání ráno z okna
aby uviděl v plném slunci nahou paní Krausovou
jsou někde krásnější ňadra?
pochybuji o tom
je někde krásnější břicho?
pochybuji o tom
jsou někde krásnější stehna the thighs des cuisses?
pochybuji o tom
uměl někdo lépe spílat než Klement Bochořák když mu
byla nevěrná

Ivan Blatný, úryvek básně z 80. let

Sameček se nažral a krká

Marta Ančíková

28. listopadu 1938

Drahý Jirko,
všecko brzo pošlu, ale proč mi nepřichází Noc? Už bych ji potřeboval.
Tvůj
Ivan

[připsáno jinou rukou]

Dnes se mi zdálo o Vás, to je ale troufalost. Seděla jsem na kašně a brouzdala si nohy ve vodě. Zatím co Vy jste chodil loubím a kladl pastičky u otevřených vrat. Vrátil jste se brzo, je to malý rynk, a u opasku z efektu nesl jste zavěšené pastičky s úsměvy. Jste to ale kejklíř, Jirko. M.

[psáno opět rukou Ivana Blatného]

Lístek jako vždycky vyplnila Marta, takže jsem zachráněn a moje vyschlost není tak nápadná. I.

Lístek I. B. Jiřímu Ortenovi

• • •

Objevil ještě před válkou ženu stejně krásnou jako chápavě milou, paní Martu Ančíkovou. Netěšilo ji svěřovat se o tom vztahu. Prostě hledala pomoc pro Ivana, a proto mi jeho počínání vylíčila. Neměl důvod žárlit, být nešťastný, stěžovat si na nezájem…

Několikrát to provedl tak, že pět minut před spolehlivě přesným návratem paní Marty z práce otevřel kohoutky plynu. Třikrát tak byl přistižen natolik včas, aby nebylo třeba ambulance. Počtvrté paní Martu zdržel nákup a skoro byl konec.

Ze vzpomínek Zdeňka Urbánka

• • •

Drahý Kamile,

můj poměr k Martě byl a je věcí zmuchlanou a plnou zmatku. Nevznikl jako láska a byl ze začátku (jistě oběma zúčastněnými) míněn jako řekněme „dobrodružství“.

Ale poněvadž jsem měl už zkušenosti z jiných případů, čekal jsem, kdy se o Ní začne mluvit. Marta si přispíšila s otázkami a já jsem tehdy odpověděl, toho nechme, o tom nemluvme, nebo tak nějak, zcela v duchu Halasova verše „Láska, ta pověra stará“, který byl v novém vydání *Sepie* opraven.

Marta tehdy odpověděla větou velmi příznačnou: „Já vím, že mě nemáš rád, ale já bych chtěla, abys mně to říkal.“

Což se jí ovšem brzo splnilo, protože sama sladkost rozkoše dává zurčeti pramínkům všelijakých milostných šepotů, a tak vzniká fikce láska, totiž láska. Láska, posílající a donášející kytičky, láska něžná a pozorná a zase (bohužel zvlášť z mé strany) ve chvílích opadavší touhy otrávená, prázdná nebo zahrávající si s krutostí. Marta tomu říkala trpce: „Sameček se nažral a krká!“ Žertoval jsem například s oblibou o jejích několika šedých vlasech, slovy, že jen řídký smyčec byl by z nich pro melodii pohřební, stavěl jsem s blbou domýšlivostí na odiv svoje mládí, prostě hrál jsem si na vladaře. Nedají-li se ovšem omluviti tyto pitomosti, nemůže se mi na druhé straně vyčítat nenávist sama, která ve mně někdy vyšlehla. Ta jaksi patří ke složité protikladnosti citu. Bylo to však horší, než si dovedeš představit. M. mi byla v takových chvílích krajně nesympatická, ba zdála se mi být nepříliš inteligentní, byl bych ji například byl viděl chvílemi všude jinde raději než v Kunštátě, kam se mi místy jaksi nehodila. Ale přesto vše pouto bylo silné a věru, že to nebyl jen zvyk a setrvačnost, co mě k ní stále navracelo. Tolik úvodem a nyní si posloužíme večerníkovým titulkem, neboť přijde

STRAŠNÉ ODHALENÍ.

Ráno doma:

Babička: Ten a ten říkal tomu a tomu, že je tě vidět často ve společnosti paní pochybné pověsti… Ta dáma je prostitutka.

Ve mně:

Dva proudy myšlení a cítění. První veselý (to se s Martou nasmějeme), druhý: Vykládá si a spojuje opět všelijaké dřívější záblesky. Předně: Z čeho M. žije, když není možno, aby ji uživily příležitostné práce pro Radiojournal? A řada detailů.

Pocit: Tíseň, žárlivost nového a krutého odstínu, jakési zvláštní ponížení, ne bez rozkoše.

Odpoledne u Marty:

Vykládám to. Místo smíchu padla na M. strašná tíseň.

Nakonec pravila klidně: „My to ukončíme a bude všecko zas dobré; máš s tím nepříjemnosti a nic ti to už nepřinese."

Můj odpor je slabý, sedím jako přimražen a moje myšlení a cítění se rozchází různými směry. Zatím, co jsem ochoten omluviti všecko a kašlati zvysoka na počestné klepaře, naplňuje mě lítost, deprese, nemohu ani za nic M. políbit nebo pohladit.

Sedíme, mlčíme. Pak se Marta převléká, chce asi někam jít. Když si bere plášť, chci jí pomoci. Vymkne se mi a praví: „Člověk si musí pomoci sám, jak vidíš v každém případě." Dává mi všecky knížky, které ode mě měla půjčené. Ráda by asi plakala, slzy patří k dramatu, ale jenom trošku se jí lesknou oči. Jdeme spolu k tramvaji, ona jede — nevím kam. Opakuje před rozloučením, že si nepřeje, abych za ní chodil.

Z neodeslaného dopisu I. B. Kamilu Bednářovi

• • •

Drahá Marto,

prosím Tě, mohl bych ty svoje básničky poslouchat v pátek u Tebe? Není to žádná lest nebo záminka. Když mě už nechceš a mně nezbývá, než začít kouřit z té dýmky, kterou jsem dostal od Zdeňka, protože se bude se svými oblaky výborně hodit k melancholii, ale to poslouchání by mi bylo opravdu milejší u Tebe než doma. Kromě toho jsi mi mezi německými učebnicemi „vrátila" slovník, který mi nepatří, čekám na odpověď.

Tvůj Ivan

Sbohem, sbohem, sbohem.

A měj ty nejkrásnější milence a rozkoše takové, že se krev může zbláznit.

Mám teď v ústech sliny plné sladkosti, protože Tě chtějí nakonec nějak políbit, nějak na kolena nebo na břicho, ale musely by škobrtat o slova a

Z neodeslaného dopisu I. B. Martě Ančíkové

• • •

6. 7. 1939

Milý Ivánku,

loučím se s Tebou. Dnes odjíždím na Slovensko a zpět? Jedni říkají, že mne do 24 hod. vykáží, a druzí, že mne již zpět nepustí.

Měj se krásně a nenech si otrávit mysl pošetilostí světa. Svět je ovládán jedinou ohromnou lží! To bolí? Ba ne! Podrob se krotce, pokorně a netečně tomuto bláznovství, uvědom si, že lidé jsou z masa, krve, a ne ze sukna a hedvábí.

Nepřeji Ti klid, to je nuda, ale nechť Tě Pán Bůh spravedlivě navštěvuje v radosti i v bolesti.

Píši Ti proto, že rád dostáváš dopisy.

Pozdravuj všechny a buď blaženej.

Marta

Je to všechno hloupý žvást, chtěla jsem Tě jen obejmout a si Tě přivolat.

• • •

Přijďte sem s podletím mé rýmy, které zvoní
mé rýmy pro Martu, mé rýmy jenom pro ni
pro tu, jež bydlí teď na Žitném ostrově

Ivan Blatný, úryvek básně z 80. let

• • •

Marto Ančíková jak jsem vás miloval
skoro mě to mrzí
čichal jsem jako pes k rozparku vašich páchnoucích
hedvábných kalhot

Ivan Blatný, úryvek básně z 80. let

Rád bych ji viděl v bikini

1. prosince 1979

Právě jsem četl v časopise *Západ* svoji báseň Cigareta a radoval se z cigaret, které ještě mám od Tebe. Dostal jsem také čokoládu od Frances, a tak budu mít krásný františkánský weekend. Škoda že jen mnišský, říkám si, když vidím hezkou paní pana Theinera, která sedí vedle mne se synem Nikym. Říkal jsem si to také, když jsem viděl Tvou manželku. Rád bych ji viděl v bikini. Třeba při Vaší příští návštěvě…

Dopis I. B. Jiřímu Kolářovi

• • •

Datum 9. 2. 1980 pak nese Ivanův velmi osobní dopis Heleně, u jehož kompozice nestála Frances ani vzdáleně a který mně Hela po dlouhá léta tajila. Vyjadřuje v něm především svou radostnou náladu po vydání *Starých bydlišť*. Ivan si ji na první pohled zamiloval — už pro typický obrázek Kamila Lhotáka na první a pro svoji portrétní fotografii na poslední straně obálky. A jeho radostí nabité vzrušení vyústilo až do kajícného, ač bujného přiznání, že by Helu rád viděl nahou — samozřejmě za mé přítomnosti a ze vzdálenosti delší než tři metry…

(Nelze se divit: u tak hypersenzitivního člověka a po tak dlouhé abstinenci.)

Z knihy Jana Šmardy *Mé vzpomínky na Ivana Blatného*

Když mne *Host* požádal o ukázku z románu o Ivanu Blatném do „brněnského“ čísla, dlouho jsem uvažoval, jakou kapitolu mohu vytrhnout z kontextu, aniž bych poškodil její vyznění, potažmo uvedl čtenáře ve zmatek. A jediná, kterou jsem nakonec objevil, je ta, která v románu nebude — právě proto, že se nevešla do kontextu. Je to kapitolka z jedné starší, později zavržené verze románu. Jde o koláž z dokumentárních textů, která si neklade za cíl zmapovat Blatného milostný život; spíše chce naznačit charakter a průběh jeho vztahů.

Mladičká Eva Paulová zde reprezentuje lásku gymnaziální, Nuška letní příběh z časů Blatného přátelství s Jiřím Ortenem a Marta Ančíková jeden z nejdůležitějších vztahů, který přepadl až do let protektorátních. Blatného ústřední životní vztah s herečkou Miladou Matysovou přesahuje význam i možnosti této hry; v románu mu ovšem bude patřit adekvátní prostor.

Kniha o životě Ivana Blatného vyjde příští rok na jaře v nakladatelství Torst.

Martin Reiner

Zdroj: Oddělení dějin literatury MZM

Jan Trefulka s manželkou poprvé u moře v Rumunsku; 1959

Hostinec

Hostinec měl teď nějaký čas zavřeno. A tak vznikla menší fronta… Buďte proto trpěliví, nalito bude dříve či později každému. Do zářijového čísla jsem vybral dvě básně **Ilony Ročkové**, jejíž tvorba má jisté kvalitativní výkyvy — slábne především v místech, kde se autorka uchyluje k širokodechým veršům zakončeným rýmem. V takových básních ji zrazují zbytečné archaismy, slovní inverze, gramatické rýmy a podobně. O poznání silnější jsou verše, v nichž se jazyk uvolňuje z archaistního sevření a vstupuje do něj i jistá beatnická macha. Do Hostince jsem po jistém váhání zařadil i dvě básně **Dominiky Kratochvílové**. Problémem, jímž některé autorčiny básně trpí, je poněkud prvoplánový humor. Ten však často ustupuje do pozadí ve prospěch sympatického nadhledu — a právě v takových básních je autorka nejsilnější. Do čísla jsem též vybral spirituálně laděné verše **Vítězslava Slívy**. Zaujaly mě, i když po pátém šestém textu jsem dostal chuť na jablko nebo na cokoli jiného, hlavně že barevného a šťavnatého. Protože právě těchto atributů se poetice tohoto autora vesměs nedostává. Zaujaly mě též drsné, syrové texty **Kristýny Doupovcové**, i když jim lze také leccos vytknout — především z formálního hlediska (kulhající rytmus, rýmy, genitivní metafory). Zařadil jsem také báseň **Daniely Kotkové**, na níž mě zaujala její formálně zvládnutá niternost. A nakonec v zářijovém Hostinci najdete dvě básně **Jany Hasilové** — autorky, která dokáže napsat slušnou báseň, ale pouze v případech, kdy se verše povznáší nad deníkovitost, generalizování a podobné nešvary. To je pro tento měsíc vše. Své texty posílejte do Hostince na mail zednik@hostbrno.cz. Plnou verzi rubriky najdete na webových stránkách časopisu *Host*.

Ladislav Zedník

Dominika Kratochvílová
Chocerady

METEOROLOGICKÝ PŮST

Houpačky na hřišti nesviští
Déšť je umlčel

Ony však vydrží
dost toho snesou
vždyť mají nosnost
do sto kilo!

Mraky se odplazí
někam stranou
Poslední kapky
stečou ze sedaček…

Vítr je osuší

Přijedou auťáky
různých značek
Dětičky zasednou
malými zadky

Tlachají babičky
tlachají matky…

…o tom jak hrozně lilo

RUCE Z VĚTVOVÍ

Jsme jako stromy do země vrostlí,
však každý v jiné zahradě,
každého jiná hlína hostí,
jsme přikovaní v ohradě.

Větvemi saháme až k nebi
a máváme si do dálky.
Divoký vítr spojenec
nosí nám z listí obálky.

Na podzim všechny padnou k zemi
jak chlapci v první linii.
Když poznáme je mezi všemi,
tak nasládle nás opijí.

A na jaře nám zpěvní ptáci
svá hnízda svěří do dlaní.
Ti ptáci, svědci naší svatby,
jsme dávno jimi oddáni.

Ilona Ročková
Moravany

CHALOUPKA

Na dlani klíček z rozmarýnu, otočím jej v zámku břečťanové branky u nás na vsi,
v baletních piškotech s dětským vozíčkem pro střepy z hrníčků jdu si.
Obložím jimi studnici pod oknem, do vápna naložím rozbitou veteš,
v koutku malýho světa pod lískovým keřem mě najdeš.
Do skleniček nachytám po kapkách mízu z třešňovejch stromů,
ze stolu odnáší vítr krajkovej ubrus, a soused volá na kocoura Adame pojď domů.

Od kovovejch vrátek pár kroků na zametenou záprseň
lavůrek s vodou na špinavý nohy si spolu přinesem.
Vedle krabic zpod postele co pamatuje dobu válek
tančilo ďoučátko v plesovejch šatech.
Vracím se domů pro sklenici mlíka a makovanej rohlík,
po tobě má babičko, mám dlouhej nos a čertovskej v oku uhlík.

VÝSTAVA

Oschlé kůrky chleba a nedopalky
válí se na pultu v baru lenivého zátiší
sbírala bych ty relikvie do krabičky.
Drobty, střepy a uschlé květy,
nenápadnou galerii čas od času
otevřít si v koutě u postele.
Motiv zbytku po vydělení
hostů a skromné útraty.

Obalte mi okraj skleničky v cukru
začíná se vernisáž.

Vítězslav Slíva
Cheb

NECHCI SE JEŠTĚ ROZPUSTIT

vím asi by to bylo krásné jednoho dne splynout
s podstatou
možná jsem přízemní ale měsíc rozpuštěný v nebi
je mi pořád bližší než
mlha
nekonečna

mlha která září mlha prázdna kde paprsky v temnotě
kdy z duhy stane se kruh nad hlavami
já zatím snad radši paprsky světla nabíjí listí křupající
kdy se země připravuje znovu a znovu zjevit
neúnavnost prostinkého bytí

nechci se ještě rozpustit a myslím že snad není třeba cestovat
po planetách když mám možnost poztrácet se v polích
dotýkat se rostoucího nekonečna které jen tak nepřekoná
hranu atmosféry
zrýt prsty hlínu cítit křivdy na skutečném lít krev
pro budoucí když přítomné se chystá ztratit

radši krákat na havrany radši chápat vzteklé
zemřít ještě dřív než se to stane doopravdy
když pokaždé je doopravdy víc než by se mohlo zdát
chci snít spíš než doopravdy rozpustit se chci cítit bolest
spíš než ji ctít z povzdálí
snad není tak přízemní vznášet se vlastní účastí

tam kde bytí ještě neopustilo ten svět
který bychom někdy rádi zapomněli

Z HLÍNY

vyrval jsem kořeny a čerstvé
je nabídl k obloze
pera vran vlála na provázcích

tenkrát se k sobě poutaly
světy lépe nežli

dnes

Daniela Kotková
Litvínov

SMUTEK

Sama sobě pálím křídla, sama sobě stavím hrad,
křídla, která nevystydla, hrad, jenž nejde rozbourat.
Padám do tmy, probouzím se, rozhlížím se po světě,
bída všech těch volajících, bída, která najde tě.

Kristýna Doupovcová
Brno

MOJE POOSMÉ

Večer se na Tebe dívám
zahaluješ se do kabátu
máš nahý zadek
čas se zastavil v hale Amerika
ztratil jsem mapy od života
stály skoro stovku

MOJE PODEVÁTÉ

Snívám sny o vlastní smrti
někdy si je nechávám zdát
cigarety — ty mám v kabelce
snad
snad přestávám soudit
své šílenství
a přestávám loudit
stáhnuté kalhotky
a lásku
— tu zabil jsem s tou
na kterou házím hlínu lopatou

MOJE POJEDENÁCTÉ

Chci umírat
dělat věci zakázaný
bez stydké lítosti
umírám touhou
a mám strach
že mi vypadnou oči
myslím na nevinnost
a ztracenou ctnost
jak byla hezká
ta hloupá děvka

Jana Hasilová
Týn nad Vltavou

Vidím nebe plný hvězd
Jejichž chemický složení mě vůbec nezajímá
Bože, miluju tenhle svět
Tvé nejlepší dílo!
Tuhle společnost
Zábavu
Kulturu
Zvířata, hrající si na lidi
Odpouštím jim ještě dřív
Než mi plivnou do ksichtu svou pravdu

Vidím magické tvary lásky
Zakleté duše volnomyšlenkářů
Tebe, spásu mého autonomního res cogitans
Jsem den ode dne dále nirváně a bojím se,
že mě kruh reinkarnace nevyvrhne ani v tomto životě
Možná
Kdybych se usilovně modlila
a vzdala se ranní kávy…

Snažím se rozpomenout
Co bylo před tím? A co bude po tom?
Historie se opakuje a my si pokládáme otázky,
na které nacházíme odpovědi v tisíce let
starých knihách
Celý život děláme, co nechceme
co je v tom za heroismus
Po tolika znásilněních stále doufáme,
že nalezneme opravdovou lásku
ač nemáme rádi ani sami sebe.

vzduch voní
po dešti…
lidi mizí
v čase a prostoru…
nic není černobílý
bohužel…
jsme dopravní prostředky pro naše touhy
a není lehký najít cestu
k cíli
a není lehký najít cíl!

TABOOK FESTIVAL MALÝCH NAKLADATELŮ TÁBOR

TA BOOK

AUTOŘI & PŘEKLADATELÉ
Václav Jamek Antonio Iturbe
Jiří Pelán Petr Hruška
Věra Koubová Edgar de Bruin
Justin Quinn Ladislav Nagy
…

TABOOK DĚTEM
Timothée de Fombelle

AUTORSKÁ OBR. KNIHA

HENNING WAGENBRETH

BRATISLAVA BUDAPEST
WARSAWA NANTES MODRA
PRAHA BERLIN PARIS …

3. — 5.10.2013

www.tabook.cz

Předplatné časopisu Dějiny a současnost

Zajistěte si předplatné za zvýhodněnou cenu:

10 čísel / 575 Kč (zvýhodněná cena – jednotlivé číslo v obchodě 69 Kč)

Objednávky: SEND, distribuce tisku, www.send.cz, tel.: 225 985 225, e-mail: send@send.cz

Moravská galerie v Brně
Pražákův palác
Husova 18

Daniel Balabán

26. 7. – 27. 10.
Zpráva 2013

BRNO
A2
artalk.cz
ArtMap
art
host

poezie, próza, eseje, kulturní publicistika, rozhovory s básníky, spisovateli, literáními kritiky, překladateli, vědci, výtvarníky, literární kritika, literární historie, divadlo, film, filozofie, ročně 270 recenzí nejpozoruhodnějších knih z české nakladatelské produkce

tvar
LITERÁRNÍ OBTÝDENÍK

Vydává Klub přátel Tvaru, Na Florenci 3, Praha 1, 110 00, telefon 234 612 399, 234 612 398, e-mail tvar@ucl.cas.cz

Kontexty – časopis o kultuře a společnosti

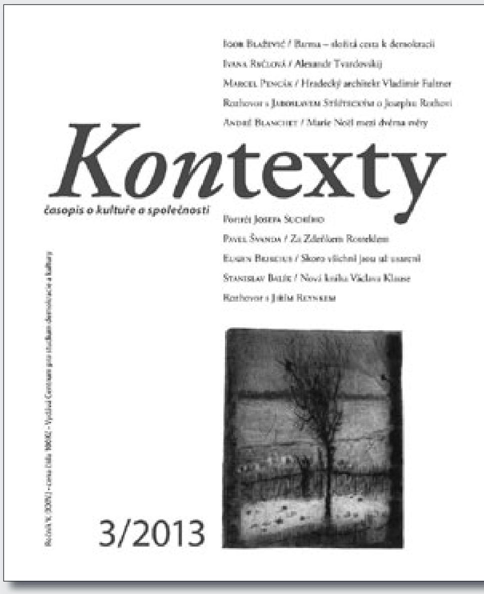

Časopis navazuje na to nejlepší z časopisů
Střední Evropa – brněnská verze, *Proglas* a *Revue Politika*.

Vychází 6x ročně v rozsahu 100 stran.

Cena jednotlivého čísla 100 Kč, roční předplatné 500 Kč

Pro předplatitele 25% sleva na všechny knihy vydané CDK

Z obsahu čísla *Kontexty* 3/2013

Ivana Ryčlová / Alexandr Tvardovskij

Marcel Pencák / Hradecký architekt Vladimír Fultner

Rozhovor s Jaroslavem Stříteckým o Josephu Rothovi

André Blanchet / Marie Noël mezi dvěma světy

Portrét Josefa Suchého

Pavel Švanda / Za Zdeňkem Rotreklem

Eugen Brikcius / Skoro všichni jsou už usazeni

Rozhovor s Jiřím Reynkem

Ukázkové číslo zdarma!

Objednávky: CDK, Venhudova 17, 614 00 Brno, tel.: 545 213 862, e-mail: objednavky@cdk.cz, **www.cdk.cz**

DIVADLO FESTE

KABINET MÚZ

2013

Festival scénických čtení – místa konání najdete zde

Září

19/9 19:30 Jaroslav Rudiš: **NÁRODNÍ TŘÍDA** *„Adolf Hitler mi zachránil život."*

PERFORMANCE IN ENGLISH | PRO JŠ AMIGAS

30/9 10:00 Václav Havel: **HAVEL WRITES TO DR. HUSÁK** *"What profound intellectual and moral impotence will the nation suffer tomorrow, following the castration of its culture today?"*

12/10 18:00 BENEFIKCE – **Dobročinný večer Divadla Feste** na podporu obětí domácího násilí. Místodržitelský palác, Moravské nám. 1a, Brno

17/10 19:30 PREMIÉRA – V. Větrovec, K. Menclerová: **HODNÍ, ZLÍ & DOTOVANÍ** *„Padouch nebo hrdina? My jsme jedna rodina!"* **Režie:** Vítězslav Větrovec

SPECIFIC 2013

25/9 19:30 Koffi Kwahulé: **Bintou** 〉režie: Jan „Bolívar" Pohořelický

Klub Divadla Feste

ČLENOVÉ KLUBU PODPORUJÍ PROVOZ DIVADLA FESTE. TRVALÝ PŘÍKAZ K ÚHRADĚ **100 / 200 /300 KČ** MĚSÍČNĚ MŮŽETE ZADAT NA ÚČET: *240001408/0300*. **DĚKUJEME!**

Rezervace

737 454 266 / info@divadlofeste.cz
www.divadlofeste.cz / KABINET MÚZ, Sukova 4
f /divadlofeste

Divadlo Feste je podporováno statutárním městem Brnem a Ministerstvem kultury ČR.

BRNO | MINISTERSTVO KULTURY | knihovnicka.cz | KABINET MÚZ | NADACE ŽIVOT UMĚLCE | ottocopy | host měsíčník pro literaturu a čtenáře | rosebud | radio R | Institut umění Divadelní ústav / Arts and Theatre Institute | Brno kulturní | NADACE veronica | 4AM/fórum | MUZEUM ROMSKÉ KULTURY | AMNESTY INTERNATIONAL | NAZEMI | AMIGAS JAZYKOVÁ ŠKOLA

LITERÁRNÍ NOVINY

kultura / politika / společnost

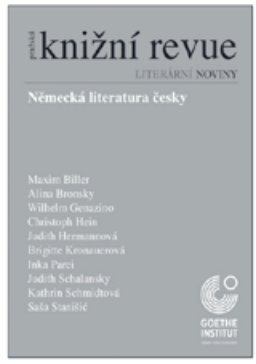

www.literarky.cz

Tradice zavazuje

Literární noviny, Korunní 810/104, budova D, 101 00 Praha 10
Kontakt na předplatné a inzerci: tel. 272 107 121, predplatne@literarky.cz
vice informací na bezplatné lince: 800 300 302, nebo www.literarky.cz/predplatne

na podzim v Havlíčkově Brodě
23. Podzimní knižní veletrh
18. až 19. října 2013
na jaře v Ostravě
4. Ostravský knižní veletrh
7. až 9. března 2014
Informace a přihlášky na www.hejkal.cz